

H. H. GYÖKEREK ÉS LOMBOK

I. Erdészportrék

GYÖKEREK ÉS LOMBOK

Erdészportrék

Szerkesztette: Pápai Gábor

Gyökerek és lombok
Erdészportrék

Az első kötetben megjelent portrék

Boross György (1896–1993)	Madas András (1917–2009)
Nagy Imre (1905–1994)	Majer Antal (1920–1995)
Kató Pál (1904–1998)	Horváth László (1926–2000)
Szűcs Ferenc (1905–2000)	Homolya József (1932–1996)
Kollwenz Ödön (1912–2008)	Vargha Domokos (1922–2002)

A második kötetben megjelent portrék

Bezzegh László (1917–1990)	Csizmadia József (1902–1992)
Dévényi Antal (1910–1994)	Gál István (1916–2002)
Abonyi István (1913–2005)	Kádár Zsombor (1923–2007)
Roller Kálmán (1913–2004)	Fila József (1918–1991)
Wisnovszky Károly (1928–2009)	Csutkai Jenő (1916–2002)

A harmadik kötetben megjelent portrék

Kossow G. József (1904–1998)	Zólyomi Bálint (1908–1997)
Pál János (1920–1999)	Herpay Imre (1924–2007)
Retkes László (1915–2003)	Szederej Ákos (1911–1991)
Wentzely Dénes (1929–2013)	Pankotai Gábor (1914–1997)
Hibbey Albert (1917–2004)	Riedl Gyula (1914–2005)

A negyedik kötetben megjelent portrék

Szász Tibor (1923–)	Lády Géza (1899–1994)
Hunyadi József (1904–1993)	Perlaki Ferenc (1921–2014)
Sziklai Oszkár (1924–1998)	Szilágyi József (1924–2009)
Jereb Ottó (1922–2016)	Buda Ernő (1921–2005)

Az ötödik kötetben megjelent portrék

Tóth Béla (1921–2016)	Szodfridt István (1930–2011)
Vicze Ernő (1926–2009)	Firbás Oszkár (1923–)
Bencze Lajos (1912–2007)	Grátzer Miklós (1934–)
Rózsa József (1936–)	Rakonczay Zoltán (1929–)

A hatodik kötetben megjelent portrék

Simonfy Ákos (1867–1962)
Petz Ádám (1936–)
Bujdosó Alpár (1935–)
Kondor Antal (1922–2013)
Bulin István (1926–2005)

Tompa Károly (1923–2002)
Marjai Zoltán (1928–2004)
Jakabffy Ernő (1926–2003)
Szemerédy Miklós (1931–)
Gálos István (1935–2013)

A hetedik kötetben megjelent portrék

Fröhlich András (1936–2016)
Futó Elemér (1939–2010)
Jablánczy Sándor (1908–1999)
Hódi István (1922–)
Répászky Miklós (1938–)

Pechtol István (1918–2003)
Katrín Béla (1930–)
Solymos Rezső (1929–)
Mészáros Károly (1934–)
Hábel György (1922–2016)

A nyolcadik kötetben megjelent portrék

Király Lajos (1894–1970)
Draskóczy József (1912–2005)
Csanádi Etele (1931–)
Adamovich László (1921–)
Andor József (1930–2012)

Ván László (1923–2015)
Kondor Endre (1938–)
Jacsmán János (1936–)
Nagy László (1934–)
Apt Kamill (1937–)

A kilencedik kötetben megjelent portrék

Bozsik Pál (1920–2009)
Hallósy Miklós (1906–1995)
Vigh József (1944–)
Czebei Sándor (1932–)
Bánó István (1917–1995)

Moróczy Károly (1922–)
Madas László (1920–2009)
Lutonszky Zoltán Tamás (1923–)
Kóthy István (1919–)
Kászoni Zoltán (1928–2015)

A tizedik kötetben megjelent portrék

Bak István (1932–)
Fritsch Ottó (1932–)
Szabados János (1944–)
Tarjáné Tajnafői Anna (1932–)
Királyi Ernő (1926–2010)
Gerely Ferenc (1944–)
Hevesi József (1907–2000)

Madas Gabriella (1922–2016)
Barabits Elemér (1921–2003)
Németh Ferenc (1929–2011)
Gosztonyi Géza (1908–1988)
Pócsi László (1944–2017)
Papp Tivadar (1944–)
Gáspár Hantos Géza (1927–2015)

Sorozatgazda az Országos Erdészeti Egyesület

A mű megjelenését az UTILIS Kft., Grátzer Miklós, Tamba Miklós, Répászky Miklós,
valamint Jacsmán János támogatta.

Gyökerek és lombok

Erdészportrék

Tizenegyedik kötet

Szerkesztő riporter

Pápai Gábor

Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár	
Leltári szám:	1108/2021.
Csoport szám:	T
Raktári jelzet:	Bedő K. indoklás

A szerkesztő munkatársa
Szabados Katalin

A videofelvételeket készítette

Pápai Gábor
Szabados Katalin

© Pápai Gábor, 2018

ÖISBN 963 00 6716 1

Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület
Felelős kiadó Zambó Péter, az OEE elnöke
A tipográfia és a fedél – Benda Zoltán: Szeptember elején
című festménye részletének felhasználásával –
Balog Zoltán munkája
Nyomdai előkészítés Lévayné Pápai Luca
Megjelent 28,8 (A/5) ív terjedelemben

Az olvasóhoz

*„A nép, amelyik nem tud emlékezni,
magát temeti el”
(Kölcsey)*

A kötet, amelyet a kezében tart az olvasó, a múltról szól. Olyan emberekéről, akik az erdészpályát választották hivatásul, s noha néhányan többé-kevésbé elsodródtak az erdőtől, szívük mélyén erdészek maradtak.

A gondolatot, hogy az életutakat videoszalagra rögzítsük, Bánó László erdőmérnök sugallta immár három évtizede. Köszönet illeti a felvételek kezdetén segítő Szentendrey Géza, és a mindvégig kitartó Szabados Katalin munkáját. Azóta sokasodnak a polcon az önkéntes vallomások a szülőföldről, a hazáról, a pályáról, az alma materről. Közülük másfél száz van már belőlük.

A munka kezdete óta sokan távoztak az élők sorából. A videoszalagra felvett életutakból azonban mozaikszerűen összeállíthatjuk a XX. század magyar erdészettörténetének azokat az emberi vonatkozásait, amelyekről nemigen olvashatunk az eddig megjelent kiadványokban.

A szereplők vallomása olyan részletekkel egészíti ki a tudományos történelemírás alkotóelemeit, amelyek kötőanyagként rögzítik azt egységes egészé.

A Gyökerek és lombok életrajzsorozat az embert állította középpontba. Az embert, aki az individuum belső rezdüléseinek feltárásával teszi teljessé az erdészpályán töltött évtizedek alakította szakmatörténelmet.

A múlt tudományos leírása mindig a tényszerű bizonyítékokra támaszkodó események láncolatából építkezik. Ám a valóság részleteiből írt történelmet az ember, a közösség tetteinek sorozata alkotja, sokszor figyelmen kívül hagyva a szereplők döntésének lelkiismereti okait.

– Magunk között csak egyszerűen Marika. A szenvedelmes erdész. A fegyelmezett beosztott, majd a fegyelmezett és alapos főnök. A csa-

ládszerető. A meggyőződésében megingathatatlan. Tanulságos, példamutató életpályát befutott kolléganő.

– A termelőszövetkezeti, állami gazdasági erdők megalakulásakor lett országosan ismert, kezdetben csak Pest megyében, majd lényegre törő és megalapozottan kritikus hozzászólásaival az Egyesületben is. De ne felejtkezzünk el a vadászatban betöltött szerepéről sem. A szakmai paragrafusok erdejében is otthonosan mozgó kolléga életútját olvasva hasznos ismereteket szerezhethetünk a kor politikai viszonyairól.

– Mondhatni, egész életében vadász volt. A Fehérvár környéki viszonyokkal éppúgy tisztában volt, mint később a Buda vidéki, majd Kaszó puszta vadászati lehetőségeivel. Olvashatunk a bajnai Sándor Móric gróf történetéről, majd néhány protokollvadászat érdekességéről.

– Életútja maga a huszadik század magyar történelme. A felvidéken született honfitársunkat a háború vihara elüldözte szűkebb pátriájából. Sorsát deportálás, munkaszolgálat, kitelepítés nehezítette. Hosszú utat bejárva végül Somogy megyében hivatásos szakértői munkája a vitás, peres ügyekben segítette az igazságos döntést.

– A bükki rengetegben szolgálatot teljesítő kolléga, hosszú utat tett meg, amíg Baranyából az egriekhez érkezett. A reszelőkészítő tanoncból végül Görgényszentimrén lett erdész. Tanulságos katonai életet olvashatunk életrajzában. Azután a bükki erdőkben végleg hazatalált.

– Vákáncsos szülők gyermekeként született. Mezítlábasan is irigylésre méltó gyermekkorra volt. Az egyetemen váltakozó sikerrel küzdött a professzorokkal. Elégtételt később szerzett magának, amikor kutatóintézeti igazgatóvá nevezték ki, s eközben elismert nemesítő lett. Állami karrierjét öntörvényűsége törte ketté. Magánemberként azonban sikeresen talpra állt.

– Zalából indult, mint annyian mások. Az esztergomi szakiskoláról olvashatunk érdekes adatokat. Bármerre vetette a sors, az erdőhöz hű maradt. Elvégezte a soproni technikumot, végül a pilisi erdőkben erdészvezetőként fejezte be szakmai pályafutását.

– Gyakornoki éve alatt végleg „megfertőzte” a Bükk-fennsík erdőrengetege. A költészet szeretetéhez csak a fákhhoz való ragaszkodása mérhető. Mondhatjuk, klasszikus közösségi ember. Mint egyesületi elnökségi tag, ezt többször bizonyította. Elszakított területeinkre szervezett számtalan út igazolja mély hazaszeretetét.

– Szakmai körökben mindenki ismerte, különösen a vadászok. Pedig erdészként ismerkedett a szakma rejtelveivel. Sok mindent megtudhatunk a korabeli egyetemi eseményekről és első munkahelyének történéseiről, majd – mint vadászati felügyelőtől – a vadászat „hálószobatitkairól”.

– Az eddig felvett riportok egyik legizgalmasabb alanya. Dávid és Góliát harcát vállalta fel, amikor kritikus szakmai cikkével hatalmas vihart generált az erdészek „szélcsendes” világában. Döntse el az Olvasó, hogy mai szemmel volt-e létjogosultsága nézeteinek, vagy sem!

– Petőfi rónasága a Dunától a Tiszáig végigkísérte egész életét. Bugacon gyakornokoskodott, majd az egyetem elvégzése után is visszatért a rónára. A rendszerváltozás zűrzavarában a pozíciókért vívott küzdelem során szerencsés, a harcban részt nem vevő „harmadikként” felelős állásba került. Türelmes alapossággal megvalósíthatta nagyszabású elképzeléseit.

– Még nem sejtette, hogy mekkora fába vágta fejszóját, amikor elindult az Egyesület elnöki posztjáért. Megnyerte, és két cikluson keresztül küzdött a pozícióval járó gondokkal, feladatokkal. Nemcsak szakmai, hanem olykor politikai csatározásokban is részt kellett vennie.

– Nem szabad az életrajzát egyszerre, folyamatosan végigolvasni. Egy-egy rész után érdemes átgondolni, vajon mit tett volna az Olvasó az ő helyében. Természetszeretete, kitartása, elhivatottsága egy nemzeti park igazgatóságáig vitte. Látszólag békésen tűrte családi életének megpróbáltatásait.

– Ember legyen a talpán, aki át tudja érezni azt a gyötrelmet, melyet édesapja kivégzése vált ki egy kisgyermek szívében, majd az ezt követő hányattatást. Lelki zaklatottságát – úgy-ahogy – a soproni egyetem hozta helyre. Végül a szakma első embereként kellett küzdenie a kor sokszor alakoskodó embereivel, a politikai folyamatok és szemlélet változásaival.

Csínján kell tehát bánnunk a résztvevők sommás megítélésével egy-egy esemény kapcsán. A minősítő jelzőkkel különösképpen. Az események miértje és hogyanja, az ember döntését meghatározó motiváció ismerete nélkül könnyen helytelen útra tévelyedhetünk. A kötet az emberről szól. A mindenkori emlékezők főként magukról beszélnek. Nézzé el ezért a kedves Olvasó a szereplőknek az olykor hangsúlyos egyes szám első személyt. Próbálja meg a lehetetlent, és tegyen úgy olvasás

közben, mintha a szereplők életét élné. Így elkerülhető az igazságtalan kritika és az olvasmányélmény is bensőségebb lehet.

Minden bizonnyal tárgyi tévedés is becsúszhatott a fakuló emlékezetbe és a szerkesztő munkájába. Ne tulajdonítsunk mindennek túlzott jelentőséget! Az embert nézzük, a tisztesség és a tisztességtelenség mérlegének nyelvét. Ha ezt kellő tanulsággal felismerjük a sorok között, néha megállva, saját emlékeinken merengve, nem volt hiábavaló a kötet megjelenésén fáradozók munkája.

Budapest, 2018. január 8.

A szerkesztő

Bús Mária

(1950–)

A Duna-Tisza közén, Kiskunhalason születtem. Gyermekkoromat Füzes pusztán, tanyán töltöttem szüleim, mondhatni önkéntes politikai száműzetése következtében.

Mielőtt ezekről az évekről beszélnék, néhány szót Kiskunhalasról. Mint a neve is mutatja, vizes, mocsaras vidék volt itt hajdan. A tatárjárás pusztításai során a térség elnéptelenedett, majd a kunok telepedtek le, akik kiváltságokat élveztek, szabad emberként élhettek.

Kicsit elmélyedve szülővárosom történetében, engedd meg, hogy nagyon tömören megemlítsek néhány érdekes adatot. 1436-ban kapott városi rangot. 1492-ben a monda szerint itt verték szét a híres fekete sereg már szétzüllött, fosztogató maradványait.

Igen, ha jól emlékszem, Kinizsi Pál vezérletével.

Igen, jól emlékszel. Nos, folytatva a város történetét, a török időkben a krími tatárok kétszer is (1566, 1596) elpusztították, olyannyira, hogy a törökök telepítettek be lakókat, hogy legyen kitől adót szedni. A népesség újratelepülése leginkább Baranyából történt, magyar reformátusokkal. A tudósok szerint ennek emlékét a halasiak szavai, szófordulatai, kifejezései sokáig őrizték. Az én családom Mária Terézia korától élt a városban, az első ősünk Vezsenyből, a Tiszazugból költözött ide. Jártam ott a temetőben, s nagyon sok sírt találtam Bús névvel, a családok az ABC betűi szerint különböztették meg magukat. Például B Bús, N Bús, P Bús.

1702-ben Lipót császár, arra hivatkozva, hogy a kicserélődött népeséget már nem illetik meg a korábbi előjogok, a Német Lovagrendnek

zálogosította el a Jászkun kerületet, tehát a Jászságot, a Kiskunságot és a Nagykunságot. Így az eddig szabad jászok és kunok jobbágysorba kerültek. Érthető, hogy ezek után a halasiak Rákóczi Ferenc hívei lettek. 1703-ban a Rákóczi szabadságharc egyik legvéresebb csatáját is itt vívták. Ennek emléke a búsuló kuruc szobra a városban.

Nagyon érdekes. Hiába, többet kell olvasni, hogy ilyen részleteket megtudjon az ember.

No és még egy izgalmas ráadás. 1753-ban e térségben került sor a vidék utolsó boszorkányégetésére.

Akkor azt megelőzően kockázatos volt hölgynek születni arrafelé...

Valószínűleg. Időközben azért megállíthatatlan volt a fejlődés. Már 1664-ben református iskola alakult, amelyik a Debreceni Református Kollégiumhoz tartozott. Ebből alakult később az a gimnázium, ahova én is járhattam.

A Jászkun kerületek az alávetettséget rosszul tűrték. Ezért a lakosok hatalmas pénzösszeg összegyűjtésével 1745-ben visszaváltották szabadságukat. Ez volt a redemptio, az önmegváltás. Később az akkor befizetett összegek arányában kapták a birtokokat a tagosítás, azaz a földrendezés alkalmával a polgárok.

Persze nem volt azért ez olyan egyszerű folyamat. Népi költő dédapám, Bacsó László (1828-1896) így faragta versbe:

„Megvan hát az egyenlőség:

Polgár, zsellér, szabados.

Kivált, akinek pénze van,

Amellett nem is adós.

Az ilyen, bár jövevény is

Nem birtoktalan neve,

De ki szegény, érvénytelen

Redemptiós levele!”

Tehát Halas népe szabad lett. S ezeknek az öntudatos, szabad embereknek még a sokadik leszármazottait se tudták megtörni a történelem viharai.

A város egykor református színmagyar népessége a XIX. század elejére igencsak megváltozott, sokan betelepedtek.

És még egy szomorú tény: a két világháborúban elesettekkel igencsak nagy vérveszteség érte a várost.

Na de mi a te életed története?

Életem első tizenegy évét a környékbeli tanyák egyikén töltöttem. Idős szüleim egyetlen gyermeke voltam. Az egyedüllét miatt megbárátkoztam a magányossággal. Azért a szomszéd tanyákból voltak játszótársaim. Állítólag eléggé erőszakosan, a játékokban a vezető szerepet akartam vinni. Az ez irányú próbálkozásaimat szüleim fékeztek, csitították. Egy biztos, soha nem unatkoztam. Mindig volt valami érdekes, amit a természet újdonságként adott. Szerettem a mezőgazdasági munkák körül lábatlankodni, bár hozzáteszem, az ez irányú lelkesedéssel többnyire kárt okoztam.

Ettük a vidéki élet egyszerű, de egészséges eledeleit. A ma szinte sztárolt bio alapanyagokért nekünk csak ki kellett menni a kertbe, és lehetett főzni az ebédet. Kétségtelen, a mai étrendhez hasonlítva jóval kevesebb fogás volt, de ugyanakkor kevesebb hulladék is. Szinte minden hasznosult. Egy részét az állatok ették meg, vagy a komposztra került, legrosszabb esetben elégettük a tűzhelyben.

Kenyeret süttöttek?

Érdekes, látod, azt nem. Nem tudom, hogy miért nem, de nemigen emlékszem kenyérsütésre. Talán egyszer. Viszont a szomszéd tanyában lakott a nagynéném, aki minden héten sütött. Onnan kijárt nekem sütéskor egy cipó. Édesanyám mesélte, hogy négyéves koromtól sütéskor mindig átlopakodtam azzal, hogy „sült szagot” érzek. Aztán megvártam, amíg kisül, és már mentem is hazafelé, jóízűen csipegetve a még forró kenyérhéjat.

Édesanyámnak, aki pedagógus volt, nem sok ideje maradt az időigényes kenyérsütéshez. Pedig volt kemencénk, amiben a sütemények sütek sátoros ünnepek alkalmából. Meg befőzéskor használtuk. Egy alkalomra emlékszem, amikor lángost sütött. Még most is a számban érzem az ízét.

Viszont amire egyre többször gondolok vissza, az édesanyám gyönyörű virágoskertje: ibolyák, tulipánok, őszirózsák, petúniák díszítették.

Édesanyád – mint említetted – önkéntes politikai száműzetése ellenére aktív volt, mint pedagógus?

Igen, magyar-történelem szakos általános iskolai tanár volt. A hat kilométerre lévő Kiskunhalasra járt be tanítani, ahová már négyéves koromtól én is óvodába jártam.

És ezt nap mint nap gyalog tettétek meg?

Nem, szó se róla. Tőlünk két és fél kilométerre volt a vasútállomás, ami Kopolya névre hallgatott. Egy mára már megszűnt feltételes megálló volt. Tulajdonképpen a vasútépítéskor kiásott kubikgödrökről kapta a nevét. Azokat hívták kopolyáknak. Azt sokáig nem tudtam, hogy miért, mert nem egy mindennapi elnevezés. Azután utánanézttem a néprajzi lexikonban, és megtudtam, hogy a vízszerezés céljára ásott határbéli gödröt jelent.

„Általában egy vagy másfél méter széles, és ugyanolyan mély. A pásztorok ásták turjánok, víznyelős lapályok, semlyékek szélén, ahol kis mélységben is könnyen felfakad a turjánvíz. Nem bélelték körül, így hamar elhomokosodott, elférgesedett. Gyakran kellett kikotorni. A pásztorok ivásra és főzésre használták. Juhászgamára, kukára akasztott ivóharanggal, csobolyóval vagy vödörrel mertek belőle. A juhászok a nyájukat is kopolyából itatták.....Ősi vízszerező hely”.

Onnan vonatoztunk a városba. Ez a Kiskunhalas–Baja vasútvonal. Ha lekéstük a vonatot, akkor gyalog mentünk. Bizony van ilyen jó néhány hat kilométer a lábamban. De azért nem volt az olyan szörnyű dolog. Ráadásul volt egy csézánk, ami egy kétkerekű, ló vontatta, kifejezetten ember szállítására alkalmas eszköz volt. Édesapám azzal vitt ki az állomásra, és értünk jött, ha tehetett. 1961 telén, amikor nyolcvancentis hó volt, ezért lehetetlenné vált a közlekedés, akkor hét közben barátoknál, ismerősöknél, rokonoknál, mikor hol, bent aludtunk a városban. A rádió hírül adta, hogy Jugoszláviából farkasok jöttek az Alföldre. Félve tekintgettem körbe, de szerencsére csak a végtelen havas pusztaságot láttam. Édesanyám pici asszony volt, és talán ő jobban félt, mint én. Viszont hatalmas lelki ereje volt, ami átlendítette a sötét gondolatokon. Soha nem adta fel.

Petőfi nyomatékosabban szerepelt a tananyagban?

Ez egészen biztos. Emlékszem, ötödikesek voltunk, amikor a két osztályt felterelték a vonatra, és mentünk a szomszéd városba, Kiskőrösre. Megjegyzem, volt olyan osztálytársam, aki akkor ült először vonaton. Mentünk a Petőfi-házba, és ott lelkes ismertetést kaptunk a költő életéről, műveiről.

Petőfiről jut eszembe, hogy hetedikes lehettem (1963), mikor édesanyám az egyik jó kezű növendékével Nagy-Magyarország térképet rajzoltatott. Azon feltüntették, hol járt Petőfi mint diák, katona, vándorszínész, utazó (például Dunavecse, Aszód, Selmecbánya, Pápa, Pozsony, Sopron, Debrecen, Koltó, Temesvár, Segesvár stb.). Mikor a vigyázó szemű főnökség észrevette, lekerült a falról, s még úgy se tehattük vissza, hogy belerajzolták hazánk mai határait.

A forradalom költője kapcsán kérdezem, hogy '56 milyen emléket hagyott benned?

No, ez koromnál fogva nem az én kérdésem, sokkal inkább a szüleimé. Én ugyanis akkor első osztályos voltam. Édesanyám nyolcadikos osztályfőnök.

Arra emlékszem, hogy mindenki, aki késztetést érzett, vonult ki a város főterére. Akkor vér nem folyt, de a következő évben két embert internáltak. A kettő közül az egyik édesanyám volt. Azért, mert nyolcadikos fiúosztálya november 4-én azt mondta a szokásos jelentés után, hogy nem ülnek le. Ők így tiltakoztak az oroszok bejövetele ellen. Ki hogy tudott. Nagy Miklós, későbbi főnököm mesélte, hogy ő meg szakállt növesztett. Aztán belátta, hogy a végtelenségig ez nem megy. No, a fiúosztály sem tudott a végtelenségig állni. Persze híre ment a tanári karban, hogy édesanyám osztálya áll. Szóltak neki, hogy csináljon valamit, mire ő kérte: legalább ő érte tegyék meg, hogy leülnek. Leültek. Majd ajándékoztak neki egy gyászszalagos kokárdát. Megvan most is, nagy becsben tartom.

Internálás lett a dolog vége. A Bács-Kiskun megyei Rendőr-főkapitányság 1958. október 8-i keltezésű határozatában rendőri felügyelet alá helyezte édesanyámat. Gyöng községet jelölte ki neki kényszertartózkodási helyként, ahová 15 napon belül mennie kellett volna. Család nélkül. Még az is rá van írva erre a cédulára, hogy ottani állandó beje-

lentett lakásából 23 órától 5 óráig nem távozhat el. Minden vasárnap 9 órakor kellett volna neki a gyönki őrön jelentkeznie. Megtiltották, hogy a kitiltás hatálya alatt oda, ahonnan kitiltották (Kiskunhalas, Füzes puszta 21.) visszatérjen. A kitiltás vége nem volt megjelölve.

A határozat indoklása szerint „1956 októberében többször ellenforradalmi szellemben nyilvánult meg. Hallgatólagosan egyetértett tanítványai ellenforradalmi tevékenységével. 1956-ban egy tanárt letámogató, aki összehasonlítást tett a Szovjetunió és az Egyesült Államok gazdasági rendszere között a Szovjetunió javára. Kulákszarmazású.”

Órület.

Ezt megelőzően egy évig huzakodtak szerencsétlenül. Áthelyezték egy másik iskolába, ahol folyton zaklatta egy nyomozó, bementek az óráira, elvitték és vallatták a rendőrségen. Soha nem mondta el, de valószínűleg bántalmazták is. Például a nyomozó kinyitotta az emeleti ablakot, és megjegyezte, nehogy aztán kiugorjon..., és kiment, magára hagyta. Nem ugrott ki.

Közben tüdőgyulladást kapott és kórházba került. Édesapám, akinek nem lett volna szabad elhagynia Füzes pusztai lakhelyét, Várkonyi Vili – kedves néhai kollégánk – erdész édesapjának segítségével kalandos úton feljutott Pestre. Mivel a Belügyminisztériumban még volt ismerőse, elpanaszolta, hogy édesanyám büntetésében van egy nagy adag személyes bosszú. Megvizsgálták az ügyet, és a BM Országos Rendőr-főkapitányság 1958. november 19-én hatálytalanította a kényszerlakhelyes határozatot.

Szegény anyám osztályának a viselkedése nyilván kapóra jött a város kommunistáinak, hogy fel tudtak mutatni valakit, akire rá lehetett fogni, hogy ellenforradalmár volt. Példát akartak statuálni.

Édesapádnak voltak minisztériumi ismerősei?

Édesapám a háború előtt a kisgazdapárt tagja volt. 1947-ig az is maradt, ő volt a halasi kisgazdapárt alelnöke. A kisgazdapárt kényszerű balratolódásával a pártok közti megegyezés alapján az 1947-es választásokon a Demokrata Néppártba (DNP, Barankovics-párt) lépett át, s annak a színeiben lett Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Bács-Bodrog vármegye országgyűlési képviselője. 1949-ben, a DNP önfeloszlatása után pár-

tonkízüliként folytatta a munkáját. A tanyai lakosság életkörülményeinek, gazdasági lehetőségeinek javításáért szállt síkra, mint például a tanyavillamosítás, konzervgyár építése Kiskunhalason. A törvényhozás feloszlata után rendőri felügyelet alá helyezték. Emlékszem, még gyerekkoromban is igazoltatták időnként, ha kivitt minket kocsival az állomásra.

Mi történt ezután?

Édesapámat 1961-ben addig látogatták az agitátorok, míg be nem lépett a szövetkezetbe. Ugyanis a környékbeliek azt mondták, hogy akkor lépnek be, ha majd Bús Imre belép. De életkora miatt már nem kellett dolgoznia a közösben, csak a háztájiban.

Egyrészt a kolhozosítás, másrészt a bejárás nehézségei arra bírták rá a szüleimet, hogy költözzünk be a városba. Nagy erőfeszítések árán ez meg is történt. Ott jártam a Szilády Áron Gimnáziumba. (Szilády Áron a XIX. században és a XX. század elején élt halasi református pap, akadémikus, nyelvész, orientalista, akiről a gimnázium a nevét kapta.) Nagyon jó színvonalú képzést kaptunk. Emellett életre szóló barátságok szövődtek az ott töltött négy év alatt.

A ma is meglévő OKTV (Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny) eredményemmel mehettem volna felvételi nélkül földrajztanárnak is, de a magyar-történelem szakos pedagógusi hivatás sem állt távol tőlem. Nyilván édesanyám példáját követendő.

De szerencsére időben rájöttem, hogy nem vagyok tanárnak való. Az egész életemet meghatározó gyermekkori természetélmény, a tanyai élet, meg az olvasmányaim (Szedereji Ákos, Sterbecz István könyvei) a természethez közeli pályák felé sodortak.

Ez lényegében meghatározta érdeklődési körömet, majd később a pályaválasztásomat is.

Mivel jellemezhető ez a természetélmény?

Egyrészt módom volt megtapasztalni az ötvenes években az igazi paraszti életet. Nagyon erős érzelmi kötődésem alakult ki a földhöz, ami egyértelművé tette, hogy olyan pályát fogok választani, ami szoros kapcsolatban van a természettel. És érdekes, hogy főleg a talajjal alakult ki ez az érzelmi kötődés.

Egyik alapélményem volt, amikor édesapámmal kimentünk szántani, és rövid ideig én tarthattam az ekét. Egészen elbűvölt, ahogy az eke hasította a barázdát, és a felső földréteg aláfordult. A szántás a föld friss illatával, látványával semmivel össze nem hasonlítható élményt adott. Szerettem megérinteni a földet. Valamiféle atavisztikus kötődés ez, amely egész életemben elkísér. Ezért is van, hogy kertészkedem, és a munka élménye fontosabb, mint az eredménye.

Ez olyasmi lehet, mint amikor tavasszal a föld illata a kertekbe, mezőkre vonzza az embereket.

Igen, igen. Ekkortájt zajlottak a téeszervezések, így szüleim lebeszéltek az agrárvonalról.

Elhatároztam, hogy a soproni Erdészeti és Faipari Egyetemmel próbálkozom.

A felvételem jól sikerült, de helyhiányra hivatkozva elutasítottak. Megfellebbeztük. Az volt az egyetem kikötése, hogy vigyek egy igazolást a Kiskunsági Erdőgazdaságtól, hogy végzés után alkalmazni fognak. Ván Laci bácsi, aki földim és atyafi (távoli rokon) is volt, kiállította a papírt, így közvetlenül az érettségi után megkezdhettem 1968 őszén az egyetemi tanulmányaimat. Hál' Istennek szüleim politikai múltja már ide nem kísért. Bennem meg már a gimnáziumban tudatosodott, hogy csak a tanulással tudok boldogulni. Anyagi hátterem nem volt. Keményen kellett tanulni, hogy ösztöndíjat kaphassak, amiből, ha szűkösen is, de megéltem. Sőt könyvgyűjtő is lettem, a várkerületi könyvesboltban irodalmat, közte sok Kritérium kiadású erdélyi művet, az antikváriumban régi szakkönyveket vásároltam.

Kérlek, mesélj egyetemi éveidről, hiszen nem a megszokott módon teltek.

Nagy élmény volt. Az első délután, az évnnyitó előtt sétáltam a botanikus kertben egy Davy lámpával. Valószínűleg szalamanderes felvonulás volt, amikor hátulról megszólítottak. „Jó szerencsét! Aztán tudja-e, hogy mit visz a kezében?” Megfordultam, és Pankotai Gábort láttam fölém magasodni. Nagy nehezen kinyögtem magamból egy jó szerencsét. Úgy éreztem mintha a Jó Isten szólított volna meg. Elmakogtam, amit tudtam a lámpáról, aztán „rektori áldással”

tovább állhattam. Tehát induláskor mindjárt megismerkedhettem a rektorral.

Aztán elkezdődtek az előadások. Még Csanádi Etelére emlékszem, aki azt mondta a maga gunyoros hangján, hogy Bús, maga úgy csinál, mint ha menne az utcán, és ha egy fedetlen csatornalyukhoz érkezik, b-e-l-e—f-o-g—e-s-n-i. Biztosan elbambultam. Az első két év izgalmas volt. Menet közben jöttem rá, hogy még az alaptárgyakat sem utálok. Egyedül az ábrázoló ment nehezen. Nyilván azért, mert gyenge a térérzésem. Ha későbbi férjem, Péti Miklós nem segít, lehet, hogy az ábrázolóvizsgára el se merek menni. De végül kerekded kalkulust kaptam a vizsgán.

Az első egyetemi nyáron Miklóssal nagy erdélyi körutat tettünk vónattal, hátizsákkal, kevés pénzből. De annál nagyobb volt az élmény. A Soproni Egyetem című lapban egy hosszú cikkben számoltunk be róla.

Még egy élményt idéznék fel. A következő nyáron, 1970-ben Szabó Gyula és Vancsura Rudolf egyetemi adjunktusok kíséretével a Szovjetunióba utaztunk. Moszkvában is jártunk, de szakmai gyakorlaton vidékre is eljutottunk. Így fordultunk elő Kalinyin városában, a Volga partján. Ez ma Oroszország Tver nevű városa, visszakarta a régi nevét. Ott a Volga nem volt végtelen széles folyam, mint délebbre, csak egy becsületes szélességű folyó. Tehát hárman nagy kísértést éreztünk, hogy átússzuk oda vissza (tuda-szjuda). Ez nem volt szabad, de mi nekivágtunk. Kárpáti Laci, Péti Miklós és jómagam. Azóta is emlegetjük, ha Kárpáti Lacival találkozunk. Az idén küldött Laci ezzel kapcsolatban egy e-mailt. „Kizsakadtunk a nyilvánosságból, a nyilvánvalóan KGB-s kísérő tanár ellenőrzése alól. Szegény ott futkosott a parton. Milyen ideges volt! Azért többnyire nem voltunk normálisak... Vagy mégis?” – írja Laci.

A tanulmányokban, ahogy mentünk a szaktárgyak felé, egyre könnyebb lett az élet. Annak ellenére, hogy semmiféle előzetes erdészeti alapismeretem nem volt, a fafajok ismeretének kivételével viszonylag jól ment minden.

Aztán igencsak megváltoztak a dolgok, és elkezdődött egy olyan szakasza az életnek, amilyent nem mindenki mondhat magáénak. 1971 tavaszán összeházasodtunk Péti Miklóssal. Miklós negyedéves, én harmadéves erdőmérnök-hallgató voltam. Biztos kellett ehhez bátorság és hit.

Negyedéves voltam, amikor megszületett első gyermekünk, Mária kislányunk. Az első emeleti betegszobát kaptuk meg, ahol lak-

hattunk. Ez nagyon nagy dolog volt, a diákbizottságnak köszönhetük. Amikor megtudta Bélydy professzor, aki talán rektorhelyettes volt akkor, és hozzá tartoztak a kollégiumi ügyek, azt mondta, hogy el kell hagynunk a kollégiumot. Kerestünk is albérletet, de alighogy rendbetettük, kimeszeltünk, meg ilyesmi, a diáktanács megmagyarázta a profnak, hogy nem ördögtől való, ha egy diákcsalád lakik a kollégiumban.

Hát persze, hogy nem. Szegeden a kollégiumban nem is egy, itt Sopronban, az én időmben meg a alias Malacka névre hallgató kollégiumigazgató volt kollégiumlakó.

Valóban bebizonyosodott, hogy a helyzet nem megoldhatatlan. Sőt volt egy faiparos pár is, Kiss Jánosék ott laktak mellettünk, néhány méterre. Jó, minket lelkiekben is erősítő volt a diáktársak viszonyulása a helyzethez. Először is, amikor kitudódott, hogy össze fogunk házasodni, évfolyamtársaim megajándékoztak egy kristályvázával, ami maig is megvan, és nagy becsben tartjuk. Aztán a gyermekünk kollégiumi jelenlétét is abszolút pozitív élményként fogták fel. Bejöttek a szobába gyermekszemlére, segítségüket ajánlották.

Ha találkozónk van, most is emlegetjük. Pedig nem volt sétagalopp a helyzet. Olykor nagy volt a terhelés, és bizony feszültségek is adódtak. Volt, hogy elaludtam az előadásokon, jegyzetelés helyett álomgörbékét rajzoltam a füzetembe.

Egyébként jó gyermek volt? Gondolom, Miklós is kivette a részét a gondozásból, nevelésből.

Nagyon jó gyermek volt. Korán kezdett beszélni. Amikor kint kóborolt a folyóson, a takarító nénik megkérdezték tőle, hogy hová mész? Megtanítottuk neki, mondja azt, hogy iskolába. Ő persze selypítve felelt is a kérdésre. Természetesen Miklós ugyanúgy részt vett a gyerek-gondozásban, mint én. Ő egy évvel előttem végzett. Neki Borsodba volt ösztöndíja. De nem ment el, hanem az erdőművelés tanszéken, Majer professzornál helyezkedett el, mint tanszéki munkatárs. A gyakorlatoknál, meg egyéb teendők intézésénél segédkezett, illetve az akkor éppen nem divatos szálalóerdő-kutatással foglalkozott. Szerencsére oktatási időben kislányunk gondozása megoldott volt. Ötödévben

Jereb Ottó bácsi kedves felesége, Mária néni volt a pótmamája. Időnként biztosan zavartuk a kollégiumi szomszédainkat, de nagy megértéssel viseltettek irányunkban. Visszapillantva nagyon szép idők voltak ezek.

Aztán végeztetek.

Igen. Az egyetemen keresztül kerestek a veszprémi erdőrendezőséghez munkaerőt, ahol lakást is adtak. Volt egy változás, minek következtében fel kellett tölteni a létszámot. Mivel Miklós veszprémi születésű volt, bár a szülei ez idő tájt Budapesten éltek, és ráadásul a lakáskérdés is megoldódott, ez igen erősen motiválta, hogy éljünk a lehetőséggel. Kifizettük Miklós borsodi ösztöndíját.

Azt egy összegben kellett visszafizetni?

Kérhették volna úgy is, de rendesek voltak, mert végül két év alatt törleszthettük.

1973 nyarán ide kerültünk a rendezőségre, ahol Nagy Miklós volt a főnök, az üzemtervezőket Mészáros Gyula irányította. Olyan helyeken kezdtük az üzemtervezői munkát, ahová mások üdülni járnak: Bakonybél, Ugod térsége két évig volt a munkahelyünk. Az első évek tanulással teltek, s ebben minket mindenki segíteni igyekezett.

Abban az időben volt egy bizonyos lappangó feszültség a rendezés és a felügyelet között.

Én nagy örömmel foglalkoztam az üzemtervezéssel, és meggyőződésemmel, hogy leginkább erre voltam alkalmas. Persze, a nap mint napi kijárással nem egy családanak való helyzet volt, de végül is megoldottuk. Viszont nagyon szerettem csinálni.

1975-ben elmentem gyes-re. Az „egyetemista” kislány után született két kisfiunk, Miklós és Márton. Négy évig voltam velük otthon. Ez alatt elvégeztem a környezetvédelmi szakmérnököt, s igyekeztem nem lemaradni a szakma újdonságaitól.

Azután visszajöttem, és hála a jó kollégáknak, szinte meg sem éreztem, hogy négy évet kihagytam.

Közben a szüleim Kiskunhalasról Veszprémbe költöztek, ami döntő volt a további életem szempontjából. Ugyanis édesanyám rengeteget segített a gyerekek körül. No, és sokat számított, hogy pedagógusként

nem volt számára megoldhatatlan, vagyis inkább feloldhatatlan helyzet. Így gyermekeink egy valódi nagycsaládban nőhettek fel, annak minden szépségével és gondjával megismerkedhettek.

1979-ben váltak ketté az erdőrendezőiségek. Én az erdőfelügyelethez kerültem. A tervezőirodát az Állami Erdészeti Szolgálat fogta egységbe. Férjem, Miklós erdőtervezőként folytatta a munkát, míg én fásítási és környezetvédelmi felügyelői beosztást kaptam. Lényegében az erdőművelés ügyeivel kellett foglalkoznom. Sokat tanultam, szélesedett a látóköröm, és ez jó volt. Még mindig tanultam intézményesen is, elvégeztem a fatermesztési szakmérnököt, mely lényegében az erdőművelési ismereteinket mélyítette el.

1984-ben, amikor igazgatóhelyettesünk, Szikra Dezső Visegrádra ment főmérnöknek, engem neveztek ki igazgatóhelyettesnek. Mit mondjak, nem kis meglepetést okozott a kinevezésem.

Szerinted minek volt köszönhető?

Remélem, az addig elvégzett munkám nyomott sokat a latba. Ezt az is bizonyítja, hogy soha egyetlen idősebb kolléga nem mondta, nem hallottam vissza másoktól sem, hogy nehezményezték a kinevezést. A cégnél nemcsak a legfiatalabb, hanem akkor az egyetlen nő is voltam. Ez elég hendikep, ahhoz hogy meglepetést keltsen a kinevezésem. De kineveztek, és a kollégáim legmesszebbmenőig elfogadtak.

Ekkor már bekapcsolódtál az egyesületi életbe?

No, akkor itt kell elmondanom, hogy az Országos Erdészeti Egyesületben annak idején nagyon élénk élet volt a szakosztályokban. Soly mos Rezső akkor volt az Erdészeti Hivatal főosztályvezető-helyettese. Ő mondta egyszer, hogy az '50-es években a minisztérium vezetésével voltak továbbképzések az erdőgazdaságok erdőművelési, fahasználati vezetőinek. Azután ezt a szerepet, mármint a továbbképzés szervezését, az OEE vette át. Az erdőgazdaságok szakmai erdőművelési osztályvezetőinek és az erdőfelügyelőségek igazgatóhelyetteseinek rendszeresen, félévente volt legalább kétnapos összejövetel. Ilyenkor terepen mutatták be a megtárgyalandó problémákat, és megbeszéltük a szakmai, jogi és finanszírozási hátteret is. Például ilyen téma volt a tölgypusztulás, melyet a Bükkben tanulmányozhattunk Zaturecky La-

jos vezetésével, a tarvágásos erdőfelújítás, melynek terepi bemutatóját a Mátrában Varga Béla vezette.

A közjóléti szakosztály pedig bel-és külföldi utak szervezésével nyitotta meg a világot az érdeklődők előtt. Ez az 1980-as évek elején még nagy dolog volt, ma már az utazás általános és természetes egyéni lehetőség.

Nos, főnököm a szakosztályülésre járást nem akadályozta. És én életem is ezzel a lehetőséggel. Legfőképpen a közjóléti és az erdőművelési szakosztályban tevékenykedtem.

Igen. Ez az Erdészet Lapokban is végigkövethető.

Ez a szakmának nagyszerű időszaka volt. Nemcsak a szakosztályokban, de az OEE helyi csoportjaiban is élénk élet folyt. A reménytelennek látszó helyzeteket is megbeszélhettük közösen, több véleményt is meghallgatva.

Például az 1980-as években az erdőfenntartási járulékot az erdőtervi előírás alapján fizették az erdőgazdálkodók. Emiatt egy rövid ideig a növedékfokozó gyéritésekből szinte minden határon túl került ki a faanyag. Ennek valahogy gátat kellett vetni. Ezzel sokat küszködtünk, de egy roppant izgalmas időszak volt. A sokszor nem kis feszültséget megint csak egy egyesületi rendezvényt igyekeztünk tompítani. A terepen elemeztük a vélt vagy tényleges hibákat. Egyeztettük, hogy mihez kellene tartani magunkat. Mindnyájunknak. A tervezőnek, hogy ne legyen irreálisan alacsony az előírás. A gazdálkodónak, hogy lehetőleg tartsa be a tervet, vagy legalább is jelezze időben, ha az nem megfelelő. A felügyelő meg felügyeljen, hogy minden úgy menjen, ahogyan megegyeztünk és ahogyan szakszerű.

Mondhatom, mi szerencsés helyzetben voltunk itt a Bakonyban. Állandó párbeszéd volt, és ha valamit finomítani kellett, azt megbeszéljük. Ami elfogadható volt, azt érvényesítettük is. Itt az erdészeti igazgatásnak soha sem volt pökhendi álláspontja, amivel jelezte, hogy mi vagyunk a hatalom. Ezt mindvégig így láttam. Hajlandók voltunk belátni a tévedéseinket, nem voltak felsőbbrendűségi allűrjeink. Erre különösen később, a magánerdő-gazdálkodásánál volt nagy szükség.

Nem vittétek haza a munkát, ami az azonos szakmában dolgozóknál bizony előfordult?

Dehogynem. Amint hazaértünk, mindig akadt megbeszélni vagy éppen megvitatni való. Gyermekeink finom jelzése volt, hogy a kislányunk vezetésével előadtak egy házi színdarabot, melyben a két szereplő (mi ketten) éppen szakmai kérdésekről beszélünk, vitázunk otthoni munka közben is. Jót neveltünk mindnyájan, de azt is megértettük, azt üzenték, figyeljünk e helyett rájuk.

További sorsotok?

Férjem, Miklós elment a mezőgazdasági szövetkezetek erdészeti társulásához. Ott volt nyolc évig, majd visszajött a rendezőséghez igazgatóhelyettesként. Az, hogy ő a tervezőirodánál volt, azért volt előnyös, mert így az erdészeti igazgatás két részlege közti feszültséget mérsékelni lehetett, sőt meg is szüntetni.

Nyilvánvalóvá vált, hogy változtatni kell az erdészeti igazgatásban. Látszott, hogy a tiszteletreméltó régi erdőfelügyelő gárdának már szokatlan volt az új erdőrendezési alapokra építeni a tevékenységét. Pedig hát nem is képzelhető el másképpen az erdőfelügyelet, csak az erdőtervre alapozottan. Korábban az egyébként kiváló szakemberek a saját megítélésük szerint bírálhatták el a folyamatokat. Az új elvárás más volt. A számítógépek használata is más mentalitást, érdeklődést követelt.

Nem volt felsőbb nyomás, mondjuk a prémium elvesztésének halvány árnya miatt?

Az igazgatásban nem volt prémium. Ezzel az erdőgazdaságok vezérigazgatóit szorongathatták, például az erdőfelújítási hátralékok vagy a fiatalkori nevelővágások elmaradása miatt.

És a természetvédelem?

Nekünk nagyon jó kapcsolatunk volt a természetvédelemmel. Pedig, ha valahol az országban, itt nagyon sok a védett terület. Megfigyeltem, ha van valami probléma, és nem tudsz alsó szinteken meggyezni, akkor a döntés egyre feljebb tolódik, és aztán úgy érzik a felek, hogy csalódtak. Nyilván ez úgy előzhető meg, ha a helyi vezetők jól képzett, széles látókörű, kompromisszumra is kész szakemberek.

Igen. Erre Csarnavölgy esete a legjobb példa.

Valóban, ez az utóbbi idők egyik tanulságos esete.

Aztán, hogy folytassam az életünk folyását, elmondom, hogy Nagy Miklós 1992 vége felé került nyugdíjba. Utána megbízott, majd kinevezett igazgató lettem az erdőfelügyelőségen. Ez nagy feladatokkal és nagy lehetőségekkel járt. Egyidejűleg nemzedékváltás zajlott le, sok kedves, idősebb erdőfelügyelő ment nyugdíjba, helyettük a gazdálkodás tapasztalataival rendelkező fiatal kollégák jöttek az erdőfelügyelőségre.

Ezekben az években kétszer is járhattam Németországban egy-egy hetes szakmai tanulmányúton. Ott örömmel láttam az erdészek nyitását a közvélemény felé. Főleg az ismeretterjesztés, a felvilágosítómunka, a tervezés folyamatába beiktatott közjóléti lehetőségek feltárása fogott meg. Ottani tapasztalatokon felbuzdulva alkottuk meg 1994-ben sok munkatársammal együtt Király Pál szerkesztő segítségével és az Erdőrendezési Szolgálat támogatásával az „Erdők a Bakonyban és a Balaton-felvidéken” kiadványt. Ez az országban elsőként segített a szakma és a közvélemény kapcsolatát javítani.

Ebben az időben már zajlott az erdők privatizációja. Ez hogy ment nálatok?

Máig is sokat gondolkozom azon, lehetett volna-e jobb jogszabályokra építeni a privatizációt? Vagy a meglévő jogszabályok mellett jobban végrehajtani? Ezekre a gondolatokra azok a gondok készítenek, melyek talán elkerülhetők lettek volna, ha kicsit több az idő, kicsit nagyobb minden oldalról a megértés és megegyezés szándéka. Ilyen hosszú távon is legyőzhetetlen gondot jelentenek például a működés-képtelen osztatlan közös tulajdonok, az erőtulajdon minden határon túli elaprózódása, emiatti elértéktelenedése, értékesíthetlensége stb.

Kár, hogy eleinte a szakmánk is bizalmatlansággal tekintett a magán-erdőre. Emiatt a kelletnél több lett az osztatlan közös erdőkezelés. Szerencsére ez változott. Persze a sok és sokféle szereplő miatt ott mindig több lesz a gond, mint az állami erdőkezelésben, de ma már kiváló kollégák szavatolják szakértelmükkel a magán-erdőkben folyó gazdálkodás szakszerűségét.

Fel kellett ismernünk, hogy a térség magán-erdeinek kialakulásában és működésének megindulásában az erdészeti igazgatásnak

döntő szerepe lesz. Sokat dolgoztunk, de megérte. Akkor még törvényileg nem is szabályozták, mi elé mentünk a józan ész diktálta módon, mert ha sokat vártunk volna, a gazdátlan erdőt kitesszük a kalandorok martalékának. Ezért minden árverésen ott voltak erdőfelügyelő kollégáink. Felvilágosítómunkájuk hatásos volt. Az új erdőtulajdonosok nagyjából tisztába voltak a megszerzett erdőterület jellemzőivel, az erdőtulajdon korlátozott voltával, az erdészeti hatóság elérhetőségével.

A következő lépés a privatizációban tevékenykedő hatóságok együttműködésének megszervezése volt. Elértük, hogy a Földhivatal, a Kárpótlási Hivatal, a Természetvédelem és az erdészeti igazgatás együtt tudott dolgozni. Itt a térségben igen hamar az erdők valós tulajdonosai lettek a gazdálkodók. Ez óriási dolog volt. Lehet persze, hogy itt közrejátszott az is, hogy a Bakonyban régi hagyományai vannak az erdőgazdálkodásnak. Az erdő tisztelete generációkra nyúlik vissza. Megélhetési forrás, sajátos munkaadó volt mindig is.

Sajnos, az újabb kori jogszabályalkotás mintha a tulajdonostól távolítani igyekezne az erdejét, pedig a bakonyi emberhez ez ugyanúgy hozzá tartozik, mint a krumpliföld vagy a rét.

A magánerdő-gazdálkodás helyzetbe hozását szolgálta az a három, alapismeretekről összeállított felvilágosító könyvecske is, melyeket a férjemmel és másokkal együtt írtunk az FM Erdészeti Hivatal felkérésére 1993-1994-ben az Erdőgazdák Kiskönyvtára sorozatban „Mit kell tudni az erdőgazdálkodásról”, „Hogyan telepítsünk erdőt?” és „Üzemterv szerinti erdőgazdálkodás magánerdőkben” címmel.

Veszprém megyében még 1995-ben az erdészeti igazgatás bábáskodása mellett alakulhatott meg a Magán Erdőtulajdonosok és Erdőgazdálkodók Veszprém Megyei Egyesülte (MEVME) a megyeháza Szent István termében. Kollégáim továbbképzéseket is tartottak magánerdőgazdálkodóknak.

Emlékszem egy száraz periódus okozta szemléletváltásra.

Valóban. Az 1990-es években kínlódtunk a felújításokkal. A bükkös régió kivételével csak kudarcaink voltak. Minden évben igen nagy mennyiségű pótlás ment a vágásterületekbe, s úgy tűnt, hogy mindig csak egyéves a felújítás. Meghatározó volt a tarvágásos gazdálkodás, főleg a cseresekben csak ilyen üzemtervi előírás volt.

Pedig ott volt a minta, hiszen a Balaton-felvidéki feketefenyvesek alatt gyönyörűen újult a lomb 8-10 őshonos fajjal. Úgy mondtuk annak idején: csak el kell lopni a fölötté lévő fenyőt, és kész az új erdő. Felértékelődött a régi jó módszer, a fokozatos felújító vágás. Tapasztalatunkat helyszíni bemutatókon osztottuk meg a szakmai közvéleménnyel, egyesületi rendezvényeken mutattuk be. Abban az időben még az erdőfelügyelőkkel havonta egyszer kijártunk erdőfejlődést nézni, tapasztalatokat gyűjteni. Aztán a jogszabályok, a jogszabály-értelmezések, a programalkalmazások elborítottak bennünket, s megszűntek ezek az alkalmak.

A jelenlegi tendenciák ellenére vallom, hogy sokat, folyamatosan járni kell az erdőt, meg kell ismerni a természet működését, mert legyen bármiféle törvényi szabályozás, az erdő csak a Teremtő betűit ismeri.

A sok munka közt még jutott idő az egyesületre is?

Hogyne. Egy-egy cikluson át (1986–1995) tagja voltam az Erdő, majd az Erdészeti Lapok Szerkesztő Bizottságának. Voltam egy darabig, nem teljes ciklusban, régióképviseelő a nyugat-dunántúli régióban.

Később még inkább akadt idő, hiszen 1997-ben összevonták az erdőtervezést és az erdőfelügyeletet Állami Erdészeti Szolgálat néven budapesti központtal és tíz vidéki igazgatósággal. A Veszprémi Igazgatóság igazgatója Vaspöri Ferenc kollégánk lett, aki nagy súlyt helyezett arra, hogy a szakmán belüli és szakmán kívüli társadalmi kapcsolatokat ápoljuk, saját tudásunkkal és erőnkkel gazdagítsuk. Így lehettem az OEE Erdőművelési Szakosztályának vezetője két cikluson át (1997–2004). Ebben az időszakban hatalmas szemléletbeli váltás ment végbe a szakmában. Első nagyobb esemény az volt, hogy kivált a szakosztályból a Pro Silva csoport, önálló egyesület lett. Sajnáltam, sőt elleneztem is ezt a kiválást, mert azt reméltem, hogy szemléletük jótékony erjesztő erőként működik majd a szakosztályon belül. Végül is tudomásul kellett venni. Később azért voltunk közös tanulmányúton is. Az Erdőművelési Szakosztállyal igyekeztünk olyan tapasztalatokat gyűjteni, melyek az erdőfejlődés témakörét segítettek feltárni, s ezzel egy ökológikusabb erdőgazdálkodáshoz szolgálhattak adalékkul. Sokszor más szakosztályokkal (főleg az Erdőhasználat-tani, az Erdővédelmi, de a Gépesítési Szakosztállyal is) szerveztünk közös rendezvényt, hiszen a szakterületek, az érdek-

lódési körök átfedésben vannak. Jártunk erdélyi, csehországi, kétszer szlovákiai, valamint szlovéniai őserdőkben és számos hazai helyszínen, foglalkoztunk az invazív fajokkal, az alföldi tölgyesek sorsával, a Körös menti kőrisesek felújításával.

Ez rengeteg minden!

Pedig még nincs vége. Szakosztályunk felkarolta „Az év fája” éppen a 2000-es évek elején megtorpant kiadását. A tanulmányújtjaink pénzmaradványából 2005-ben a molyhos tölgyet (2002-ben volt az év fája), 2006-ban a hegyi juhart (2003-ban volt az év fája) ismertető füzet kiadását finanszíroztuk, így utolérhette magát a kiadás. Ezután az Erdőművelési Szakosztály nevében egy-egy erdőgazdaságot kértünk fel a kiadás támogatására, majd Ormos Balázs főtitkár úr javaslatára 2008-tól az OEE beépítette a költségvetésébe a nyomtatás díját. 2010-ig készültek a hagyományos nyolcoldalas, fényképes ismertető, majd váltás következett be. Ma már az OEE honlapján olvasható az év fája ismertetése. Mostanra csak az Erdészeti Lapokban megjelenő szöveg rövidítése maradt feladatként.

Szűkebb hazában, a Bakonyban is történt egy és más...

Mindig nagy hiányérzetem volt amiatt, hogy egy ilyen erdős tájon, mint a miénk, nincs egy gyűjtemény, mely az erdővel és a fával kapcsolatos érdekességeket, tudnivalókat, történetiséget és változatosságot mutatná be. Még 1995 körül egyeztünk meg a helyi Természetvédelmi Igazgatósággal, hogy a tulajdonukba jutott hajdani bakonybéli apátsági magtárból közösen egy múzeumfélét alakítunk ki. A földszint a természetvédelem bemutató tere lett, a középső szinten az erdő, az erdőgazdálkodás és a vadászat mutatkozott be, a felső szinten lévő teremben tanórát, közösségi összejövetelt, például helyicsoport-rendezvényt lehetett tartani. Jól sikerült a berendezés. A gyűjtemény neve „Erdők háza” lett. A gyűjtemény széles körű összefogással, részben célcsoportos keretből és a helyi erdőgazdaságok támogatásával létesült. A bakonybéliek is örültek a bemutatóhelynek, hoztak eszközöket, fényképeket. 1997-ben volt a megnyitó. Sajnos ez a gyűjtemény a Csillagda létrehozásával a szomszédos épületben afféle folyosói kiállítással silányult. Még nem adtam fel a reményt, hogy egyszer ennek a gyö-

nyörű, erdő borította tájnak lesz egy méltó erdőtörténeti és erdőgazdálkodás-történeti kiállítása.

Az OEE 2006-os vándorgyűlése a mi térségünkben volt. A vándorgyűlési ajándékok közt szerepelt a „Bakonyi erdők, bakonyi évszázadok” című könyv, amely válogatást tartalmazott két évszázad írásai-ból. Oroszi Sándor volt a segítségünkre, hogy az összegyűjtött értékes szövegekből valóban igényes válogatás jöjjön létre. Bizony, megrendítő volt látni, olvasni, hogyan látták vidékünket 1815-ben, milyen gondokkal küszködtek a XIX. században, milyen nézetek csaptak össze a kopárfásítások kivitelezéséről, és annak eredményeképp száz év múlva már fiatal lombos állományokat dajkáltak a feketefenyvesek.

Aztán jött a nyugdíjazás...

Igen, annak is eljött az ideje. Az ember elévül és elavul az új világ elvárásaihoz képest. S inkább az idősebb álljon fel, mint a fiatal mérnök legyen munkanélküli. De még sok mindent tehet az ember. Első renden bepótolhatja a családjá felé a tőlük elvont sok időt, lehet unokákat szeretgetni, őrizni, sétáltatni, nevelgetni. Emellett más közösségekre is lehet időt áldozni. Például egy-egy könyvvé összeálló történeti anyag gondozásával, javításával. Ebből az utóbbi két évben számomra két lehetőség is adódott. Hálás vagyok érte a sorsnak, mert mindkét könyv értékmentő jelentőségű.

Köszönöm a beszélgetést.

Bús Mária hitvallásának irodalmi változata az „Új Horizont” (korábban volt Veszprém megyei közéleti folyóirat) 2000 évi 4. számában olvasható.

„A hétköznapi ember (aki nem tudós vagy művész) életműve az élete: emberi kapcsolatainak minősége, cselekvéseinek szándéka és eredménye. Az élet felén túl a feltett kérdések mérlegelő hangulatot teremtenek, hiszen a válaszadó saját múltját és mások jövőjét latolgatja.

Egy hajdan szabad levegőjű, redemptus alföldi város (Kiskunhalas) neveltjeként erdőmérnöki tanulmányaim végeztével kerültem e gyönyörű vidékre. A Bakony és a Balaton-felvidék kezdettől megfogott, otthon akartam magam érezni itt, s ebben senki nem akadályozott

meg, sőt családom, munkatársaim szűkebb és tágabb környezetem mind-mind segítettek az otthonosság érzetének kialakulásában, erősödésében.

Akárhányszor járok útjainkon, erdeinkben, mindig megérint a táj iránti csodálat, áhítat, alázat, felelősség; és ahogy telik az idő, egy kis büszkeség is; nem romlott, de megőrződött, gyarapodott a ránk, erdészekre bízott kincset érő erdőállomány.

Tágabb hazámnak Közép-Európát tartom. Fájdalmas, véres történelmével, együttműködésre ítélt népeivel.

Már nem vonzanak a Föld egzotikus csodái, mert tudom, nemcsak Közép-Európa, de Magyarország, sőt a Bakony-vidék alapos megismerésére is rövid az emberi élet. A teremtés csodája ott van számomra egy mohapárnában, egyetlen öreg fában, szép sziklaalakzatban, kavicsban, szálló felhőben, csobogó pataokban, békés vagy mozgalmas tájképben. Az ezredfordulót megélni inkább érdekes, mint fontos vagy sorsfordító. A társadalmi, gazdasági folyamatokat a dátum nem befolyásolja; legfeljebb néhány jópofa vagy idétlen szólás megereztetésére kínál alkalmat: majd a 3. évezredben másképp lesz (jelezve, hogy semmi sem változik régóta és még sokáig), vagy a 3. évezredben ez vagy az nélkülözhetetlen (fogjuk rá mesterségesen teremtett hiányainkra).

Nem vagyok mentes az általános értelmiségi világmegváltási, a világ sorsáért nyugtalankodó század-, illetve ezredfordulós aggodalmaktól. Mivel belátom, hogy csak a saját cselekvéseim mértékéig vagyok hatással a világra, így inkább arra összpontosítok.

Magamat ötvenévesen XX. századi embernek kell tartsam, aki élete fontos elhatározásait már meghozta, harcait megharcolta. Az én életem alatt mintha folyamatosan fejlődött volna a világ a XXI. századi jobb, remélhetőleg emberibb élet felé.

A magyarság számára az új évszázad többet ígér, mint az elmúlt. Fontosnak tartom a határok légiesülését, a szabad mozgást és kapcsolattartást; a szomszéd népekkel a kölcsönös tudomásulvétel, megbecsülés erősödését. Mindez talán orvosolhatná azt a szomorú tény, hogy az új évszázadban a magyarság száma és aránya az egész Kárpát-medencében csökkenni fog.

Gondolom, a globalizáció megállíthatatlan, megfékezhetetlen. Kérdés: maradtak-e mellé, illetve vele szembe állítható értékeink? Meggyőződésem: igen.

Talán e század meghozza az emberiség hosszú távú jövője szempontjától döntő megoldást is: a természetet kímélő, a természettel bölcsen együtt élő életformát.

Az értékrend, melynek érvényesülését remélem, manapság korszerűtlen, elavult: ez a másokért élés kötelezettsége, öröme, felelőssége. Ebbe kellene belenőnie gyermekeinknek a családjainkban, az iskolában, a munkahelyeinken és a civil társadalom bármely színterén. Természetesen nem önmegtartózkodásra, önfeladásra gondolok, hanem arra, hogy önmegvalósításunk, saját céljaink elérése után megmaradt energiánkat, erőnket fordítsuk mások megsegítésére, figyelemre, felelősségre a minket körülvevő család, munkatársak, barátok, azonos érdeklődésűek, rászorulóik irányába. Mint pedagógus gyermeke és két pedagógus, valamint egy jövőt álmódó geográfus anyja hiszem, hogy a másokért érzett felelősség, áldozat, szeretet és figyelem az egyetlen, mely rendező elv lehet a reményteljes emberi jövő felé.

Remélem a szétzúzott kis és nagyobb közösségek újraépülését, összefogását. Fontosnak tartom, hogy szervesen fejlődjenek a tulajdonviszonyok, eredményesen küzdhessünk az elszegényedés, közömbösség ellen.

Népemnek és leszármazottaimnak kívánom az Isten tenyerén élés kegyelmi állapotát az idők végezetéig.”

1851

/ 1866 /

Balázs István

(1935–)

Sopronban születtem. A Kurucdomb környékén laktunk. Apám a közeli téglagyárban dolgozott. A kemencénél, ahol égették a kiszáritott téglákat. Az, hallod, bitang egy munka lehetett. A nagy hőség, a szál-ló, finom salakpor. De azt is meg kellett csinálni valakinek.

Édesanyám szövőmunkás volt, a város másik végébe, a textilgyárba járt át, három műszakban dolgozott. Nem élhettünk valami nagy lábon, különösen, amikor apámat elvitték katonának. Éppen hogy kijöttünk a mama fizetéséből, és bizony volt úgy, hogy a hónap vége felé az is elfogyott. Pedig csak ketten maradtunk odahaza, hiszen apám már a Don környékén ásta a lövészárkot. Édesanyám csodálatos anya volt. Csak azzal törődött, hogy legyen belőlem valaki.

A Kuruc-domb volt az egyik kedvenc játszóhelyünk. A Győr felé tartó vasúti sín is ott húzódott nem messze. Körülötte szőlőtáblák, a bandázó fiatalok legnagyobb öröme. Mert bizony, amikor érett a szőlő, sokszor megdézsmáltuk. Az ingünkbe raktuk a fürtöket. Emlékszem, amikor a csósz elkapott, addig magyarázkodtunk, hogy éhesek vagyunk, és csak enni szedtük, míg végül elengedett.

A Kuruc dombról mondanék néhány szót, amit a középkorban Lénárt-dombnak neveztek, mert itt állt a Lénárt-kereszt.

„A kereskedő város messzire jelezte az irányt az utasoknak, amerre éjjel tartaniuk kell. Ezért a város határában lámpásos kőkereszteket állítottak fel. A három megmaradt lámpásos kőkereszt egyike a Lénárt-kereszt.

A XVI. században a Lénárt-kereszt a Pócsi-kapu közelében állt a városfal mellett. Innen a Kuruc-domb aljára került 1885-ben. Mai

helyére, a Bécsi út mellé az 1930-as években hozták. 1705-ben, amikor a kurucok Vak Bottyán vezetésével Sopront lőtték, az ágyúik a Kuruc-dombon álltak. Innen ered jelenlegi elnevezése. A környéket később megerősítették és az őrség elhelyezésére sáncot építettek. A Kuruc-dombról nagyszerű kilátás nyílik a városra.

1841-ben Salzman Károly nevű bécsi mérnök a Kuruc-dombon magas tornyú szélmalmot épített nagy raktárakkal. A csontkúp alakú malom törzse téglá és terméskő váltakozó soraiból készült. Közepén ablakok nyílnak.

Bár akkoriban sok helyen volt már gőzmalom, eleinte sikeres volt a vállalkozás. Azután még két szélmalom épült ugyanazon a helyen, a nagy mellett. A szélmalomok az 1870-es évek elején már nem voltak jövedelmezők. A nagy szélmalmot megvette a város és kaszárnyának építette át. Ez volt a Mennrország kaszárnya, mert szinte a mennyben volt. A laktanyát 1928-ig használták, jelenleg bérház. A két kisebbik szélmalom közül az egyik elpusztult a II. világháborúban, a másikban jelenleg a Szélmalom étterem működik.”

Elég az hozzá, hogy később beköltöztünk a belvárosba, az Templom utcába, mert onnan közelebb volt anyám munkahelye. Három műszakban dolgozott szegénykém, és nagyon igyekezett beosztani a fizetését, hogy a hónap végére is maradjon.

Rengeteg, a poncichterek által kedvelt, olcsó ételt, a stercet ettünk.

Tipikus dunántúli étel, osztrák példa nyomán terjedt el, mert a sterc szó a sógoroktól származik. Az étel elnevezései még: gánica, pirított gánica, ganca. Tréfásan pucoktúrásnak (vakond) is nevezték. Két alapváltozatban készült.

Régebbi a pép-sterc, s az 1950-es évekre már csak a legidősebbek ismerték, akik készítését már az elmaradottság jelének érezték, a fiatalok és idegenek elől titkolták, hogy ilyet esznek.

Ehhez fazékban sós vizet forralnak, s egyszerre ráteszik a lisztet. Nem keverik, úgyhogy a liszt egy csomóba áll össze, a vízen lebeg. Közepébe fakanalat szúrnak, hogy itt is érje a víz. Főzés után levét leszűrik, a lisztcsomót szétnyomorgatják, és zsírral öntözve pirítják. Készen olyan, mint a száraz sterc.

A száraz sterchez lábosban lisztet pirítanak, majd kevés forró vízzel sűrű péppé felelesztik. Forró zsírral öntözve addig keverik tűzön, míg

száraz, morzsalékos, pergő lesz. Szinte az egész Dunántúlon és Kisalföldön gyakori hétköznapi főétel volt.

Tehát a lisztet egyáltalán nem főzik vízben, csak kevés forró vízzel feleresztve megnedvesítik, végül zsírral megöntözve tűzön ismét pergő morzsásra keverik. Olykor töpörtyűs zsírt használnak.

Az étel változatai készülnek olyan vízzel felengedve, amelyben krumplit főztek szét, illetve főtt babbal és levével felengedve is dúsítják.

A poncichter is a Bohnen-nel és a babtermesztőkkel függ össze.

Igen. Hiszen dal is van, melyben egy sor úgy szól, hogy: „megvernek a bohnencichter legények...”

Engem ugyan nem vertek meg, mert már akkor a belvárosban laktunk. Még annyit a stercreől, hogy ma búzalisztből készül, korábban alapanyagai közt előfordult árpa, hajdina, általános volt a rozs és a különösen sok zsírt kívánó kukorica, az uralkodó azonban a búzaliszt. A század derekán már csak ebből készítették. A pirított steracet fogyasztják magában, kanalazzák édes és aludttejgel, uborkasalátával. Néha előfordult mákkal, túróval való meghintése is. Ennyit a szegények eledeleéről.

Édesapám közben hazajött a katonaságtól, majd újra behívták a seeregbe, és akkor láttam utoljára. Nagyon aranyos ember volt. A doni át-törésnél fogságba esett, és Zaporozsnyébe került egy lágerbe. Arról, hogy fogságba esett, értesítést is kaptunk.

Utólag egy hazakerült bajtársától tudtuk meg, hogy egy gyár építé- se közben a magas állványról egy téglatörmelékre esett és meghalt. Haláláról nem közöltek velünk hivatalosan semmit. Édesanyám hosszú ideig nem is akarta elhinni. Nagyon szerették egymást. A mai napig élénken él bennem az az idő, amikor utoljára otthon volt.

Ketten maradtunk.

Csak az vigasztalt, mint gyermeket, hogy a Petőfi téri általános isko- lában már sportoltam a Soproni Vasutas Sportkörben. Az iskolában szedték össze amolyan tehetségkutatók a gyermekeket. Nekem el kel- lett döntenem, hogy focista vagy kosaras leszek. A kosár mellett dön- töttem, noha alacsony termetem ennek a választásnak ellent mondott. De nem bántam meg, mert egész életemben végigkísért, és most, nyolcvanévesen is örömmel dobálom a „csont nélküli” pontokat.

Az SVSE-ben töltött idő egybeesett a Széchenyi gimnáziumban töltött éveimmel, ami csodálatos korszaka volt az életnek. Lényegében nem kellett semmi mással törődni, mint a tanulással és a sporttal. Édesanyám mindent megtett, hogy ne legyenek gondjaim.

Ezek szerint te a csapatjáték mellett tetted le a voksod.

Igen. Minden szempontból a csapatjátékokat szerettem. Azt sem hallgathatom el, hogy az általános iskolában úttörővezető lettem, majd a gimnáziumban DISZ-vezető. Szerettem nyüzsögni. A kosárlabda kifejezetten csapatsport. Szinte éjjel-nappal együtt voltunk. A Berzsényi tornatermében voltak az edzéseink. Ott lógtunk folyamatosan, s ha kellett, a másik csapat játékába is beugrottunk.

Ezt a kort nevezik a legvadabb Rákosi-érának. Még a tanulóknak is különféle felajánlásokat kellett tenniük. Az osztály kinevetett, amikor felpattantam az alig másfél méteres termetemmel, és buzgón mondtam, hogy Lenin összes műveit fogom elolvasni. Gondoltam, DISZ-titkárként kutya kötelességem ennyit felajánlanom. Persze, mondanom sem kell, soha nem lett belőle semmi.

Érettségi után felvételiztem Pestre, a Műszaki Egyetemre, mert édesanyám mindenáron építész akart belőlem faragni. De nem vettek fel.

Elmentem segédmunkásnak a soproni sörgyárba. Az „udvari parti”-ban dolgoztam. Ez annyit jelentett, hogy az udvart söpörtük, pakoltuk a járműveket, meg ilyesmi. Mi voltunk a trógerék. Két évet töltöttem a sörösüvegek és a sörshordók között, amikor megkaptam a katonai behívót. Én nem akartam egyszerű közkatona lenni. Az három év szolgálatot jelentett volna, ezért jelentkeztem a tiszti iskolába. Gondoltam, így legalább lesz belőlem valaki. A Ludovikában (Kilián laktanya) volt a felvételi.

„A Kiliánt korábban (1892-től) Mária Terézia laktanyának nevezték. Az épület 1843-tól eleve laktanyának épült Hild József 1835-ben készült tervei alapján. A hatalmas, harmincezer négyzetméteres épületet 1845-ben adták át.

Aggházy Kamil ezredes (1881–1954) itt kezdte el gyűjteni a későbbi Hadtörténeti Múzeum hadi relikviáit. A forradalmat követően az épület körút felé eső részén árkádokat létesítettek, és az épületből lassan kiszorultak a katonák. Jelentős részében ma cé-

gek, üzletek működnek, illetve itt volt a Ruttkai Éva Színház is. Az épület nyolc évtizede műemlék.

Érdekességként még olvashatjuk, hogy Makai Zsuzsa szerint »a Kilián-laktanya kasszírnöje« csábította el József Áront, József Attila édesapját, aki ezután családját elhagyva kivándorolt – nem Amerikába, ahogyan a család sokáig hitte –, hanem Romániába.”

Ezt nem is tudtam.

Úgy nézett ki, hogy a gépkocsizókhoz fogok kerülni, de végül a tü-zértiszti szakra keveredtem. Ez is ott volt az Üllői úton. Egy évet elvé-geztem, majd a második évet törte meg az 1956-os forradalom.

A katonai iskolán voltunk egészen november negyedikéig, amikor az Üllői úton özönlöttek be a szovjet tankok. Minket hazazavartak. A parancsnokság semmiféle harcra nem készítetett. A fegyver kivételével mindent vihettünk.

No, várjunk csak. Mit csináltak huszonharmadika és negyediké között?

Huszonharmadikán éppen kimenőn voltam, mivel jó tanulónak több járt. A moziból mentem a szálláshelyem felé, amikor már gyüle-keztek az emberek. Mivel egyenruhában voltam, néhány jóindulatú já-rókelő figyelmeztetett, hogy tűnjek el mihamarább, mert bajom eshet.

Ugyanis nagyon hasonlított az egyenruhánk az ávosok ruhájára.

Felszereltek ugyan éles fegyverrel, de csak az iskola őrzésére vetet-tek be. Egyszer hagytuk el a laktanyát, amikor Újpestre kellett volna mennünk, a víztorony védelmére. Én mindenféle kifogásokkal megta-gadtam a kivonulást, mondván, hogy nem akarunk belekeveredni semmiféle éles helyzetbe. Mások mentek helyettünk, de azok sem használták a fegyvereiket.

Aztán negyedikén a szovjetek elfoglalták az iskolát. Azt nem tudjuk, hogy mi történt a parancsnokkal, a vezetőkkel. Mindenkit elzavartak a laktanyából. Én is a felszabadultság érzésével mentem haza, mert tu-lajdonképpen nem szívesen viseltem az uniformist. Rengeteg magyar tartott Nyugatnak. Tatabányáig gyalog mentem, mert nemigen jártak a vonatok. Szinte semmit nem tudtam a forradalmi eseményekről. Az-tán végül Tatabányán felkapaszkodtam egy zsúfolt vonatra. A vonaton rajzolódott ki bennem, hogy tulajdonképpen miről van szó. Sopronban

az állomás előtti tér úgy nézett ki, mint Dawson City az alaszakai aranyláz idején.

Azután otthon tudtam meg, hogy édesanyám kiment Bécsbe a testvéreihez, akik még az Anschluss idején mentek át Ausztriába. Ők tizennégyen voltak. Hét leány és hét fiú.

Az Anschluss 1938-ban történt.

Igen, ekkor csatolták Ausztriát a Harmadik Birodalomhoz a németországi nemzetiszocialista uralom alatt. Ez volt az első lépés a Harmadik Birodalom kiterjesztésében. Ezt megelőzte a Szudétavidék Németországhoz csatolása és Csehszlovákia megszállása. Azután 1939-ben, Lengyelország megtámadásával kirobbant a második világháború. Ausztriában harcokra nem került sor. Részben azért, mert Németország előzőleg politikai nyomást gyakorolt az országra, de fő oka az volt, hogy a bevonulást megelőző napon Bécsben az osztrák náci párt előre megfontolva megbuktatta a fennálló osztrák kormányt. Ausztria független államként megszűnt létezni egészen 1945 áprilisáig, amikor is felállítottak egy ideiglenes osztrák kormányt, amit a szövetségesek elismertek.

Anyám testvéreit voltaképpen a munkanélküliség kényszerítette Bécsbe. Hihetetlen, de a háborút mind a hét fiútestvére élve vészelte át. Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy mind a heten megjárták a harcokat.

Ti meg Sopronban maradtatok.

Így van. Aztán, mint említettem, az oroszoktól való félelmében ötvenhat őszén anyám kiment hozzájuk. A kulcsot az egyik szomszédnál hagyta, akik odaadták, amikor hazaértem. Így hát egyedül maradtam.

Átgondoltam cseppet sem megnyugtató helyzetemet. Levelet írtam Magyar Jánosnak, a Főiskola igazgatójának. Leírtam mindent, amit rólam tudni kellett, és kértem, hogy vegyen fel az első éves hallgatók sorába. Két hét múlva közölték velem, hogy felvételt nyertem. Felvételi kérelmemet úgy értékelte, mint a főiskola folytatását.

1957. január 18-án kaptam meg a levelet, amiben értesítettek, hogy öt tantárgyból különbözeti vizsgát kell tennem. Ha sikerül, akkor nyilvánítanak első éves hallgatónak.

Levizsgáztam, ha nem is valami fényes eredménnyel, négy elégséges és egy közepes kalkulussal. Így lettem első éves hallgató. A kilencven fővel indult évfolyamból harminc maradt itthon. Azután még csatlakozott hat fő az évfolyamhoz. André Béla is hazajött, akiről a „Bujkál a Hold” című bestseller íródott.

Ebben a Szilvási Lajos által írt propagandakönyvben olvashatjuk, hogy Vancouverben a lemenő nap alábukott a Sziklás hegység gerince mögött, miközben a hegylánc a várostól keletre van.

Az ellenpropaganda működött keményen.

No, hát így kerültem be a Főiskolára. Remek kis évfolyamunk volt. Életem legszebb időszakát töltöttem akkor az intézmény falai között. Ekkor indult életem, vagy ha úgy tetszik, bizonyos értelemben karrierem, amit jórészt a sportnak, közelebbről a kosárlabdának köszönhetek.

Pedig alkatom, a ma is csak 161 cm-es magasságom nem erre a sportágra predesztinált, de hát ezt akkoriban, még általános iskolás koromban nem tudhatta senki. Szóval elkezdtem kosárlabdát tanulni, akkor még a Soproni Vasutas Sport Egyesület keretében (SVSE), ahol egészen főiskolai felvételemig, 1957. január 17-ig szerepeltem, mint a város „Bütyök” néven közismert (magassági „méretem” miatt kapott ragadványnév) kosárlabdázója. A főiskolai felvételem után átigazoltak a SMAFC (Soproni Műegyetemi Atlétikai Football Club) csapatába, amelyben játékosként, majd Kosárlabda Szakosztály Vezetőjeként, a SMAFC ifjúsági sportköri elnökeként játszottam, tevékenykedtem 1966-ig. Annyi sportélmény, siker, kudarc ért ezen idő alatt, hogy azok egy másik történetet igényelnének, de mindazonáltal csodálatos volt az öt év főiskolai/egyetemi időszak (időközben „emelkedett” egyetemi rangra az intézmény).

Gyakorlatilag, a főiskolai éveim a sportról szóltak, semmint az egyetemi tanulmányaimról. Az ábrázoló geometria kivételével nem volt különösebb problémám a tantárgyakkal. Ezt jelzi, hogy Stasney professzornál hétszer ugrottam neki a vizsgának, míg végre beírt egy elégségest. A prof vizsga közben azzal cukkolt, hogy „kisöreg, kisöreg, vegye tudomásul, hogy ez nem kard, ez vonalzó....”, utalva katonai kezdeteimre. Térlátásom egyenlő volt a nullával.

1961-ben végeztem. A következő évben megnősültem.

Édesanyám közben hazajött. Szegény mindenkinek azzal dicsekedett, hogy „mérnök fiam van”.

Egy egyedülálló szülőnek igen nagy dolog lehetett ez.

Feltétlenül. Végzés után gyakorlatra kellett menni. Általában rendezőnek. Jómagam a kapuváriakhoz kerültem. Ott töltöttem fél évet, majd a soproni Postaigazgatósághoz kerültem építésvezetőnek. Ugyanis a Postás leigazolt focistának. Közben megnősültem.

Gondolom, ebben közrejátszhatott az, amit a terepi munkával kapcsolatban mondtál, és valóságos szállóige lett.

Ja, igen. A kapuváriakhoz tartozott a Duna ártér egy része is. Ismered. Ott olyan kétméteres, jórészt csalánból álló aljnövényzet volt, ahová a vaddisznó sem igen akaródzott bemenni. Én a kis termetemmel teljesen elvesztem benne. Nos, ott kellett állományfelvételt csinálnunk. Persze, hogy nem mentem be. A gátról mértem, felvételeztem. Akkor mondtam azt, hogy az erdőrendezés szörnyűbb dolog, mint bantu négernek lenni.

Úgy látszik, ez a mondás terjedhetett el, hogy te is emlegeted. Igen, az nem embernek való feladat volt. Pedig sokat törődtek velem, rendesek voltak. Annak ellenére, hogy egyszer jól beugrattak. Kivittek egy helyre vadászni. Kezembe adták a puskát, és suttogva mutogattak egy feketéllő valamire, ami szerintük vaddisznó volt. Én lőttem. Talán nem is egyet, de a disznó nem akart mozdulni. Kiderült, hogy egy jó kövér tuskó volt, és ők ezt nagyon jól tudták, csak meg akartak tréfálni. Sikerült.

A kosárlabdához annyit érdemes megemlíteni, hogy saját sportsikereim mellett jelentősen hozzájárultam a nagy SMAFC kosárcsapat sikereihez, mert a 10-12 nagyszerű kosaras „összehozásához”, egyetemre kerülésükhöz – az általam nagyon szeretett dr. Gál János rektor hathatós támogatásával – nagy, országos kiterjedésű szervező (felvételiző) munkát végeztem, a még akkor érvényes X-es származású felvételiző adatain „javítva”, (segítséggel!) is.

A rektor megbízott, hogy szedjem össze az országból azokat a tehetségeket, akikkel elérheti célját. Nyakamba szedtem az országot, és kutakodtam azoknál, akik szóba jöhettek. Sikerült is megszerezni jó pár rátermett kosarast. A Zárai Karcsit nem volt kunszt, mert az apja volt a városi párttitkár. Az ő nyomása kellett, hogy a fiát a textiles csapatból elengedjék. Ekkor került hozzánk a Tvardy Fehérvárról, a Kelemen

Zoli Miskolcra. Később a Balsayak. Híre ment, hogy kosárlabdával be lehet kerülni Sopronba, aztán már jelentkeztek maguktól.

Említettem, hogy volt olyan játékosunk, aki X-es származású volt. Nagy csapat lett ezekből a fiúkból.

Mi az, hogy X-es?

Hát, azok a kulák-, grófi, hercegi, báró-, maszekiparos-leszármazottak, akiket nem lehetett felvenni sem egyetemre, sem sehová. Ne felejtse, akkor még ilyen idők voltak. Azt tettük, hogy meghamisítottuk az önéletrajzát, és munkás-paraszt származását csináltunk belőle.

Aztán a rektor javasolta, hogy menjek át a Főiskolára, mert a csapatot nem lehet csak úgy mellékesen szervezni, menedzselni. Az NB III-ból indultunk.

Így kerültem tanársegédnek a Növénytan Tanszékre Nemky Ernőhöz. Hiába mondtam, hogy én elégségesre vizsgáztam növénytanból. Hogy az most nem számít, menjek csak a tanszékre. Odamentem. Akkor ment ki Vancsura Rudolf a Szovjetunióba kandidálni.

Én nem ismertem a növényeket. Az arborétumból szedtem kosárba a növényeket. Ti, a vizsgázók mondtátok, hogy mik azok, én meg bólogattam.

Egyszer látom, hogy a Vörös Klári a vizsgán a felkészülési idő alatt falatozik. Nemigen törődtem vele. Amikor rá került a sor, a kupac előzőleg elé tett növényekből mondja, hogy mi micsoda. A végén megemlítettem, hogy, úgy emlékszem, hogy Crataegust is tettem ide. Azt mondja, tanársegéd úr, nem tudtam, hogy mi az, megettem. Őrület. Megette a felismerendő növényt. Legalább is a piros termését.

Ez valóban furcsa módja a vizsgázásnak.

A kosárcsapat száguldott, egészen az NB-I élére. A hallgatóság imádozott bennünket. Pedig akkor még a meccseinket a Licistán játszottuk. Olyan tömeg volt, hogy télen vizesre lehelték a bitumenpályát, amit fűrészpórral kellett felitatni. Képzeld el, olyan zaj volt a csarnokban, hogy nem hallották az edző utasításait.

Előző házasságom zátonyra futott. Elváltunk. No meg, egyéb problémákból adódóan jelentkeztem egy álláshirdetésre a Pest megyei Tanácshoz, ahol erdészeti, vadászati, természetvédelmi felügyelőt keres-

tek. Sikerrel pályáztam, így 1967 augusztusában a Pest megyei Tanács VB Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Osztályára kerültem, ahol az Igazgatási Csoporthoz tartoztam. Itt ismertem meg Folt Magdolna Mártát, akit rövidesen feleségül vettem, immár negyvenöt éve. Ő azután átkerült az akkori MAVOSZ Pest Megyei Intézőbizottságához irodavezetőnek.

Volt valami protekciód?

Semmi. Kaptam egy levelet, hogy én nyertem el az állást. Utólag tudtam meg, hogy öten pályáztunk. Az idős Molnár Pista bácsit váltottam, aki betanított a tennivalókra. Mert végül is számomra teljesen idegen területre tévedtem. A vadászathoz annyi közöm volt, hogy egyszer fültövön lőttem a kapuvári tuskót. Annak ellenére, hogy Bencze Lajosnál jelesre vizsgáztam.

Albérletbe költöztem.

Akkor tudtam meg, hogy ez az állás azt jelentette, hogy „Isten után a második ember” vagy. Elsősorban a vadászati vonalnak köszönhetően. Már-már félelemmel határos tekintélyed volt a vadászok felé. De mind a tizenkilenc vadászati felügyelőnél ez volt a helyzet. Gondold el. A megye első embereivel voltál kapcsolatban nap mint nap. Itt Pesten persze, nagyobb kutyák voltak, akik vadásztak vagy vadászni szerettek volna, és akaratlanul is függtek tőled. Lakást is úgy kaptam, hogy amikor a Tóth Sándor főosztálya el akart vinni, akkor nem engedtek. Akkor a megyei tanács általános elnökhelyettese, aki az én időmben lett szenvedélyes vadász – a fegyvergyárban külön csináltattam neki fegyvert –, azt mondta, hogy nem mész sehová. Mondd meg, hogy mit kérsz. Kapásból mondtam, hogy albérletben lakom, tehát egy lakást és fizetésemelést. Kissé megnyúlt a feje, de megígérte, és ekkor lettem megyei tanácsos.

A magasles létráján fel lehetett kapaszkodni.

Úgy, ahogy mondod. Lakást kaptam, fizetésemelést kaptam a friss főtanácsosi címmel. Persze, az ott dolgozó idősebb kollégák mind ezt nem nézték jó szemmel. Hogy egy fiatal megelőzze őket. Én megértettem őket, de nem utasíthattam vissza az ajánlatot.

Ekkor jött el a téeszerdészek ideje...

Úgy van. A termelőszövetkezetek erdei addig szakirányítás alatt álltak a területileg illetékes erdőgazdaságoknál. Az új rendelkezés kimondta, hogy bizonyos terület felett szakembert kell alkalmazni. Addig önálló szövetkezeti erdőgazdálkodás nem volt. Megszületett az a törvény, amelyik a szakirányítást megszüntette, a szövetkezeti erdők pedig a cellulóznyarasokkal, fenyvesekkel hihetetlen mértékben növekedtek. Akkor jött létre a magyar–jugoszláv cellulózegyezmény a mohácsi papírgyárral kapcsolatban. Ez utóbbiból ugyan nem lett semmi, mindenesetre az erdőterület rohamosan növekedett. Rengeteg pénz volt. Olyan mértékben, hogy csak Pest megyében 136 erdész szakembernek volt, illetve lett munkahelye. A hegyvidéken az erdőgazdasági társulásokot is megszüntették, és az erdőt a szövetkezetek kapták meg.

Száztízezer hektáron hirtelen szövetkezeti erdő lett. Ezen a területen szakembereket kellett alkalmazni. Azt meg kell mondanom, hogy a termelőszövetkezeti vezetők nem nagyon lelkesedtek ezért. Hiszen ehhez technikai felszereltségre is szükség volt. Ember kellett, aki telepít, ápol, kitermel és végzi az erdészszakma dolgait.

Ezért lettünk önálló, külön csoport az osztályon. Ekkor került oda a Varró Jóska, a Pávó Árpi, a Bágyi János.

Egyre nagyobb súlya lett a beosztásomnak, és egyre kevésbé volt értelme – hogy úgy mondjam – ujjat húzni velünk. Akkor volt a vadászterületek újraosztása, kijelölése. Hát ne tudd meg, milyen vonulás volt az osztályunkon. Ugyanis nekem kellett döntenem a kiigazításokról is. Persze, hogy volt, aki nem értett a döntéssel egyet, és szaladtak a megyei pártbizottság első titkárához, Cservenkánéhoz. Panaszkodtak, hogy én önkényesen jelöltem ki a területeket. Ő nagyon jóban volt Kádár Jánossal, és szerencsémre nem szeretett vadászni. Azt mondta a panaszkodóknak, hogy Pest megyében vadászat terén az történik, amit Balázs elvtárs mond.

Ez így volt, ahogy mondom. Pedig voltak közöttük magas rangú panaszkodók.

Élet és halál ura voltál.

Úgy, ahogy mondod. Becsületszavamra. Igaz, nem éltem vissza vele, de ez a tudat nagyon megkönnyítette a munkámat.

Mint mondtam, megindult a szövetkezeti erdőgazdálkodás. Ekkor, 1970-ben alakítottam meg 135 fővel az Országos Erdészeti Egyesület Pest Megyei Csoportját.

Két hatóság bábáskodott a szövetkezeti erdők felett. Mi, a Megyei Tanács, és az erdőfelügyelőségek. A törvények értelmében a szövetkezeti erdőgazdálkodással kapcsolatban egyeztetnünk kellett a célcsoportos támogatást. A létesítményjegyzéket ketten írtuk alá.

Pest megye három erdőfelügyelőséghez tartozott. Az erdőgazdaságok határai motiválták a hovatartozást. A célcsoportos pénzek szétosztásában, a szakemberek alkalmazásában és a kitüntetések elbírálásában teljhatalma volt az osztályunknak. Aztán az erdőtörvény módosítása során a jogosítványaink eltűntek. A hatósági jogosítványok. Jórészt minden átkerült a felügyelőséghez.

A privatizáció következtében aztán a termelőszövetkezeti erdők túlnyomó része magántulajdonba került. A szövetkezeti erdészek többségét a magántulajdonosok nem alkalmazták. Ez a változás bizony megrokkantotta a csoportunkat is. Azok, akik vállalták, vagy olyan szerencsés helyzetben voltak, hogy meg tudtak élni a szakmából, azok szépen megkapaszkodtak. Valentiny Karcsi, Virág János, Czerny Karcsi, és sorolhatnám csak az én területemen azokat, akik nagyon szép karriert futottak be és a szakma elismert szakemberei lettek.

Az egyesületben is felvettük a magánerdő nevet a Helyi Csoportunknak. Sajnos létszámában nagyon leapadtunk, és a határán vagyunk a megszűnésnek.

Erősíts meg, vagy cáfolj abban a hitemben, hogy a termelőszövetkezeti erdészeket az állami területen dolgozó kollégák jó része lényegében „feketelábú indiánoknak” nézte, és megítélésükben bizony sokszor alul maradtak.

Tovább megyek. Attól a naptól kezdve, hogy megalakult a szövetkezeti erdőgazdálkodás, máig, 2015. április 14. napjáig az állami vonal – a felügyelőségek, az erdőgazdaságok és mindazok a szervezetek, amelyek az erdészettel kapcsolatban állnak – a magánerdő-, vagy ahol van, a szövetkezeti erdőgazdálkodást nemhogy nem becsüli, sokszor lebecsüli. Uram bocsá', kezdetben az Országos Erdészeti Egyesületnél sem volt mindig teljesen korrekt a megítélés ezzel kapcsolatban.

Volt olyan erdőgazdasági igazgató, aki az OEE egyik elnökségi ülésén szó szerint azt mondta, hogy: a szövetkezetekhez azok a szakem-

berek kerültek, akik máshol már megégették magukat. Szó szerint ezt mondta.

Madas András, akit igen nagyra becsülök, ezt kikérte magának, mondván, hogy egy erdőgazdasági igazgató így nem beszélhet azokról az erdészekről, akik bekerültek a szövetkezeti szférába, mert azok is becsületes munkát, sőt úttörő munkát végeznek olyan közegben, ahol a vezetőség nem érti, hogy mi is az erdészeti munka. Ráadásul sokrétű feladatot hajtottak végre a csemetetermeléstől egészen a faanyag értékesítéséig. Hogy sok helyen úgy fogadták őket, hogy csak púp a hátukon, mert embert, technikát kellett a rendelkezésükre bocsátani. Volt, ahol önálló ágazatként működtek, de sok helyen teljesen idegen ágazat vezetése alatt dolgoztak a kollégáink. Ezt bizony az erdészeink megszenvedték.

Én úgy láttam, hogy többnyire olyan kollégák kerültek a szövetkezetekhez, akik vállalták a munkájukért a felelősséget, nem ijedtek meg a sokrétű feladattól és nem hivatkozhattak másra.

Kétségtelen, hogy egy csak magára számítható szakember általában magabiztosabb, mint a szakmailag körülbástyázott kollégája. Úgy láttam, hogy az erdőfelügyelőségi vonal nem tudott mit kezdeni azzal, hogy a termelőszövetkezeti vagy magánterületen dolgozó kollégák is ragyogó dolgokat produkáltak. Az OEE abban partner volt, hogy több szakembert magas kitüntetésben részesített, Rímli Laci bácsitól Czerny Karcsiig. De ezt bizony megharcoltuk. És segítettek ebben a harcban a sorra alakuló magánerdős Helyi Csoportok.

A magam részéről mindig megvédtem a szövetkezeti erdészeket és kiálltam értük. Szoktam mondani, hogy a kapa beszerzésétől az erdő-sítés tervezéséig mindenre legyen gondjuk.

Meg kellett küzdenünk az ágazatért. Gondolj bele. Vajon nélkülük sikerült volna országosan százezer hektárszám erdősíteni? Ismered Henter Pali történetét. Ő ebbe a küzdelembe halt bele. Nagyszerű ember volt.

Sajnos ez a kettősség sokszor még ma is érzékelhető. Valahogy nem tekintették egyenrangú erdésznek azokat, akik nem az állami vonalon dolgoztak. Pedig mi is komolyan dolgoztunk. Minden évben szerveztem megyei bemutatókat. Azokon az összejöveteleken láttam, hogy összecsiszolódnak az embereim. Hívtunk előadókat. Úgy érzem, sokat tettünk a magyar erdőgazdálkodásért.

Viszont az is tény, mint említettem, hogy az Egyesület elismerte mindezt, amikor a kitüntetésekre került sor.

Ha jól emlékszem, te is kaptál Kaán Károly emlékérmét.

Igen, és ha szabad elmondanom – nem dicsekvésképpen –, de 1970 óta én vagyok az egyetlen, aki folyamatosan tagja a küldöttközgyűlésnek.

Ahol hozzászólásaiddal mindig racionális témákat feszegettél, éppúgy, mint a Lapokban írt cikkeidben.

Örülök, hogy emlékszel mindezekre, de a magamfajta nyüzsgő ember sok mindent nem tud megállni szó nélkül. Úgy érzem, még mindig nincs amolyan igazi vita az egyes kérdésekről. Mintha könnyebb lenne neheztelni egy-egy megmondó véleményre, mint higgadtan megtárgyalni a témát.

No de hagyjuk, mert életem egészen érdekes fordulatot vett. Beke-rültem a Minisztériumba.

No, várjál, ne siessünk. Beszélj a természetvédelmi, és a neuralgikus vadászati tevékenységről, érdekes esetekről.

A megyei tanácsnál eltöltött idő alatt nagyon sok bejelentést megvizsgáltunk, és előterjesztettünk megyei védettségre. Később elkerült tőlünk. De addig a megyetanács közgyűlésének hatáskörébe utalta a megyei védettség kimondását. A közgyűlés hallatlan heterogén összetételű volt. Téeszelnök, vezérigazgató, akiktől mindez igencsak idegen volt. A másik probléma az volt, hogy a megyei vezetés attól tartott, hogyha megyei jelentőségű természetvédelmi területeket a közgyűlés kimond, akkor az a megyére visszaható pénzügyi gondot generál. Mert hiszen akkor a védett területeket kezelni kell. A küzdelem e körül folyt.

De többnyire támogatták az előterjesztéseimet. Olyan volt, hogy elhúzódott a jóváhagyás, de nem negligálták. Gál Lajos is megérdemli, hogy néven nevezzem. A támogatásra jellemző, hogy az osztályunkon két természetvédelmi őr is állományban volt. Az Országos Természetvédelmi Hivatal is elismerte ténykedésünket. Én úgy éltem meg ezt az

időt, hogy nem volt ellentét a természetvédelem és az államigazgatás között. Rakonczay Zoliékkal nagyon jóban voltunk. Támogattak.

Egy említésre méltó „botrányt” a sajtó is elcsócsált egy ideig. Ezt a Ráckevei-Duna-ág úszó szigeteket védettségre bejelentő magánkezdeményezés generálta. Többen javasolták. Kimentünk egy cudar hideg napon a bejelentőkkel szemlézni. Azután valamiért húztuk, halasztottuk a védettségre felterjeszteni. A javaslattevők megunták a várakozást, és a Rádióhoz mentek panaszkodni, hogy a megyetanács illetékesei gátolják, és nem akarják a védettséget megadni.

Ismét kimentem a javaslattevővel, aki elmondta, hogy én elszóltam magam, mert azt mondtam, hogy nem valószínű, hogy megy a dolog, mert sok javaslat van bent. Hogy a megyei vezetés szájába adtam az esetleges elutasítást. Ezzel volt tele a Rádió, TV.

Nagyon meghurcoltak. A Megyei Tanács elnökhelyettese a Csonka Tibi édesapja volt, ráadásul a Megyei Vadászszövetség elnöke. Nagyon szeretett vadászni, és értékelte, hogy neki is csináltattam egy puskát. Odaadta a médiában megjelent szövegeket azzal, hogy azok alapján cáfoljam meg az elhangzottakat.

A kirúgásom volt a tét. Nos, megcáfoltam azokat a mondatokat, amelyek nem hangzottak el, és végül megkapta a lép a védettséget.

Ez nagyon izgalmas, és tanulságos történet volt, de szerencsésen kerültem ki belőle.

Akkor most vadásszunk egy kicsit.

Kétségtelen, hogy a Megyei Tanácsnál töltött – mondhatni – negyedszázad legizgalmasabb területe a vadászat volt. Ez ugyanis azt is jelentette, hogy a megyei vadászvizsgáztató bizottság elnöke is voltam. Ez abból állt, hogy aki vadászni akart, az mind megfordult a „kezem alatt”.

Egyszer bejön három rendőrtiszt kíséretében egy feltűnően csinos hölgy. A hölgynek a vizsga nem nagyon ment, így elküldtem, hogy készüljön fel jobban. Másnap hívat a főnök és kérdőre von, miért nem vettem észre, hogy egy volt partizán leánya akart vadászvizsgázni. Mondom, én nem tudhattam, de az is biztos, hogy a hölgy sem tudott semmit. Gál Lajos osztályvezetőm ütötte el a dolgot azzal, hogy felvilágosította Tóth Sándort, miszerint ha annak idején annyi partizán lett volna, amennyien annak mondják magukat, az oroszok nem tudtak

volna bejönni. Ebben maradtunk. A hölgy a második próbálkozásakor bocsánatot kért, és bevallotta, hogy valóban nem készült a múltkor. Majd sikeresen levizsgázott.

Ilyesmi történt Hofi Gézával, a néhai humoristával is. Vadász akart lenni, tehát le kellett vizsgáznia. Gondolhatod, hogy kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a vadakról magolja a tudnivalókat. Megegyeztünk, hogy nem a többiekkel vizsgázik, hanem külön bejön számot adni a tudnivalókról. Még a vizsgabizottság tagjait is megkértem, hogy járuljanak hozzá, hogy négyszemközt intézzük el a dolgot.

A megbeszélte időpontban Hofi megjelent az irodámban három tábornok kíséretében. Lemerevedtem. Mivel Hofi a Zalka Máté társaság tagja akart lenni, a tábornokok meg már tagok voltak, elkísérték.

Másfél órát beszélgettünk a művész úrral a vadászattal kapcsolatban mindenféléről, majd elkértem a személyi igazolványát, mondván, hogy kitöltöm a bizonyítványát. Kezdem írni a dolgokat, majd megkérdeztem: Hoffman úr, írhatom szó szerint ami a személyiében van?

Hát maga honnan tudja, hogy én Hoffman vagyok? – kérdezett vissza. Aztán elmeséltem neki, hogy tudok a debreceni színházban az igazgatójával, Szendrő Józsi bácsival törtétekről, miszerint ő javasolta a Hofi nevet, mert a Hoffmannal nem lehet színlapra kerülni. És kértem, hogy ezt a beszélgetést ne vigye fel a Mikroszkóp színpad legközelebbi műsorába.

Erre ő megnyugtatóan, hogy nem olyan hülye, hogy megtegye. Mert a vadászgyűléseken – tette hozzá –, amikor a hadseregtábornok kifejezi, hogy hová telepítettek az országban S-20-as rakétákat, mindig felém fordul, és rám parancsol, hogy Géza, ezt a következő műsorodba nem mondhatod el. Mire én felhívom a figyelmét arra, hogy én parodista vagyok, de nem hülye. Magának is ezt tudom mondani Balázs elvtárs – mondta befejezésül.

Olyan jóba lettünk, hogy minden előadására kaptunk tiszteletjegyet. Ezt viszonzandó, meghívtam egy őzbakra.

Kimentünk a vadászmasterrel hármásban a területre. Megáll a kocsi, kiszállunk, a vadászmaster távcsövezi a két bakot. Egyszer csak elcsattan egy lövés, az egyik őzbak helyben marad. Mondom Gézának, te meg mi a fenét csinálsz? Erre ő halál nyugodt hangon? Hogy hogy mit? Hát elbíráltam, amíg ti nézegettétek.

Ő megcsinálhatta.

Hát igen, megcsinálhatta. De volt ennél külön esetem.

A Központi Bizottság egy tagja, szenvedélyes vadász azt akarta, hogy Pánd környékén módosítsam és nagyobbítsam meg a vadászterület határát, úgy hogy a szülőfaluja is beleessen.

Mondom a telefonba, hogy erre nincs lehetőség, mert már kialakultak a területek, jóvá lettek hagyva. Beszaladtam a Megye Tanács elnökéhez, akinek elmondtam a történetet. Ő megnyugtatóan, hogy majd intézi az elvtársat. Különben, tette hozzá, a Cservenkánéval beszéltem, aki azt mondta, hogy vadászati ügyekben az történik, amit Balázs elvtárs mond. Ilyenformán Pánd környékén maradt minden a régiben.

Táborfalván volt egy hatalmas gyakorlótér. A magyar és a szovjet egységek egyaránt gyakorlatoztak ott.

Fel is gyűjtötták néhányszor.

Úgy van. A katonaság azt akarta, hogy az egész lőtér az ő vadászterületük legyen. Addig hárman vagy négyen osztoztak rajta. Ha jól emlékszem, mintegy negyvenezer hektár volt összesen. Behívtak a parancsnoksághoz tárgyalni. Ott puhítottak, előadva igényeiket. Én szóban is megismételtem, hogy mi a helyzet. Amikor végeztünk kikísérték az ajtóig, és csendesen megkérdezték, hogy voltam-e már katonára, mert lehet, hogy behívnak. Bementem a főnökhöz, és mindent leadtam, a zsarolással együtt. Két hét után hívott a főnök és közölte, hogy ne izguljak, minden marad a régiben.

A területkialakítás az nem embernek való küzdelem volt. Akik nem voltak megelégedve a területfelosztással, még azzal is megvádoltak Tóth Sándornál, hogy én azoknak kedvezek, akik meghívnak vadászni. Mondom, de hiszen még nem is vagyok vadász, nincs is vadászjegyem, nincs puskám, és ahová kimentem vadászatra, ott csak hajtó voltam. A vadászrészt, amit betettek a kocsimba, azt köszönettel elfogadtam. Tóth végighallgatott, elnevette magát, és megállapítottuk, hogy bizony a vadászat veszélyes üzem.

Aztán két társaságban is betöltöttem ilyen-olyan funkciót. Az Erdész-Természetbarát Társaságnak titkára voltam. Ezzel történt meg egy nem mindennapi eset. Lajosmizse környékén kaptunk vadászati lehetőséget, de csak úgy, hogy vinnünk kellett a nevelt fácánokat magunkkal. A gyülekezőhelyen bemutatták a majdan kiengedendő százötven kakast, amit majd levadászhatunk. Elnökünk, egy neves kolléga,

aki perlekedett – mondhatni – az egész országgal, viszont azt javasolta, hogy ne menjünk ki vadászni, hanem ott helyben szúrjuk le a madarakat, és osszuk szét mint kompetenciát. Érted? Nem kell vadászni, csak leszúrni, mondja egy bérkilövő vadásztársasági elnök.

Ez egészen hihetetlen.

Azután a megyénél a főosztályunkból Hivatal lett, ahol nem tartottak rám igényt. Pontosabban egy személy, aki igencsak megharagudott rám. Ugyanis közben az egész épület Szakszervezeti Bizottságának az elnöke lettem. Ebben a pozícióban a kinevezésekhez hozzá kellett szólnom, és az egyik kollégát nem támogattam, aki később az említett Hivatal vezetője lett, és abban a pillanatban felmondott nekem. Így 1991-ben elhagytam az épületet.

Ott álltam ötvenöt éves koromban munkanélküliként. A legrosszabb korban, képzelheted.

De szerencsére segítségemre sietett volt kollegám, Csák Máté, aki a TIPOPRESS akkori igazgatója volt. Ha jól tudom, ma is működik ez a vállalkozás. Ő egyébként a történelemből ismert és híres – vagy hírhedt – Csák család leszármazottja. Utánanézttem ennek az igencsak kiterjedt családnak, és ha megengeded, néhány adatot lemásoltam róluk.

„Csák nembeli III. Máté vagy Trencsényi Máté (1260 körül – a Csák nemzetség legismertebb és legnagyobb hatalmú tagja, a III. András magyar király halála utáni trónharcok idején az ország északnyugati részének tartományura. Tartománya a vági területekre, a Tátrára és bizonyos szomszédos morva területekre terjedt ki.

A Csák nemzetség őse Szabolcs vezér volt, több krónikában a hét vezér egyike, aki Árpádot követte a nagyfejedelemségben.

Csák Máté 1291 nyarán részt vett III. András magyar király által Habsburg Albert osztrák herceg ellen vezetett alsó-ausztriai hadjáratban, melynek során a magyar csapatok Bécsig nyomultak.

1293-ban erőszakkal megszerezte a Trencsén vármegye délkeleti szélén fekvő Ugróc várát a hozzá tartozó falvakkal együtt. 1296-ban megvásárolta Vöröskő várát. Még ebben az évben megszerezte a nádori és vele együtt a kun bírói címet.

Trencsén vára feltehetően 1297 tavaszán került a birtokába. 1297-ben a Pannonhalmi Bencés Főapátság Nyitra vármegyei birtokait pusztította és vette el erőszakkal.

1297 végére hatalmaskodásai miatt ellentétbe került III. Andrással királlyal, aki megfosztotta nádori és pozsonyi ispáni méltóságaitól. 1301. augusztus 27-én személyesen részt vett az akkor tizenkét éves (Prémysl) Vencel megkoronázásán Fehérváron. A király a támogatásért cserében 1302 elején örökjogon Máténak adományozta Nyitra és Trencsén vármegyéket és Bajmóc várát.

1300 és 1308 között birtokába került fontosabb várak: Zsolnaitva, Budatin, Ricsővár, Várna, Drégely, Divény (lerombolta), Gács (lerombolta), Kékkő, Gyarmat, Fülek, Somoskő, Hollókő, Baglyaskő, Nógrádsipek.

Bár látszólag támogatta Károly Róbertet, valójában az országos ünnepeken egyetlen alkalommal sem vett részt személyesen, hanem csak követei útján.

Gentilis bíboros pápai követ közvetítésével 1310. november 10-én a pilisi kékesi kolostorban jött létre az a megállapodás, mely szerint Csák Máté elfogadja Károly Róbertet Magyarország törvényes urának, aki felé engedelmességgel tartozik, cserében tárnokmesteri cím megadását ígérték neki. Megígérte, hogy nem viszálykodik többet, és mások trónigényét sem támogatja.

Máté azonban a megállapodás ellenére Visegrádról rendszeresen portyáztatott Buda felé. Ezáltal nemcsak azt akarta elérni, hogy a budaiakat az ifjú király hűségétől elvonja, hanem nyilván a király és királyné személyét óhajtotta hatalmába keríteni. 1311. június 25-én a királyi és királynéi székhely, Buda kapujáig törtek előre fegyveres csapatai, és mindent tüzzel-vassal pusztítottak. Ekkor volt a főúr hatalma tetőpontján, a király kénytelen volt székhelyét Temesvárra helyezni.

1308 és 1311 között birtokába került fontosabb várak: Balogvár, Lipcse, Szucsány, Berzence, Léva, Sirok.

1311. július 6-án Gentilis pápai követ kihirdette a Csák Máté egyházi kiközösítéséről szóló ítéletet, mely szerint minden tisztjét, szolgáját és jobbágját fölmenti a hűség és minden kötelesség alól, hogy semmiben se engedelmeskedjenek neki, hanem tíz nap lefolyásával hagyják el őt, mert aki másként cselekszik, ha püspök vagy érsek is, s őt szóval vagy tettel segíti, ugyanazon egy-

házi kiközösítéssel sújtatik, mely alatt, ha elégtétel nélkül hal meg, Mátéval együtt meg lesz fosztva az egyházi temetéstől. A kiközösítésnek az lett az eredménye, hogy Csák Máté mind az esztergomi érseket, mind a nyitrai püspököt elzavarta, mert ki merték hirdetni az ítéletet. Az esztergomi érseki várat 1312-ben, a nyitrait pedig 1317-ben dúlták fel és rabolták ki csapatai.

A királyi székhelyet csak Csák Máté 1321-ben bekövetkezett halála után két évvel tudta Károly Róbert visszahelyezni az ország közepébe.

Tevékenységét a független szlovák állam megteremtésének szándékaként értelmezték a csehszlovák történészek. Ezzel szemben – az egykorú cseh krónika szerint – Máté hadseregében a magyar nyelv volt használatos.

Nos, mindez azért is érdekes, mert új színt hozott a szlovák nacionalista propagandába, amely az egységes, független Szlovákia megteremtésére tett első kísérletként értelmezi Csák Máté működését. Ezt az elméletet történelmi és demográfiai adatok viszont nem támasztják alá. Csák Máté vezetési stílusát is szabadsággharcos helyett inkább despotikusnak, kalandornak nevezhetnénk.”

Látod ilyenek miatt nem tudott egységesülni a magyar nép.

Szóval az én Csák Mátém, aki előtte ott dolgozott a nálunk az Igazgatási Osztálynál, tiltólistán volt, és nem kaphatott fegyvertartási engedélyt. De valahogy azután mégis levizsgáztattam, a rendőrségen meg közbenjártam, és végül megvehettem a fegyvert. Később igencsak szenvedélyes vadász lett belőle. Aztán őt is eltávolították a megyétől, így lett a TIOPRESS iroda főnöke, engem meg felvett kereskedelmi igazgatónak.

A privatizáció után hozzájutott az ősi földterületekből néhány száz hektárhoz. De ez engem már nem érintett.

És hogyan kerültél a minisztériumba?

A minisztériumban meghalt Izrael Gábor. Megüresedett helyére embert kerestek. Az ifjabb Holdampf Gyula, aki az Erdészeti Hivatalban dolgozott – és együtt kosaraztunk hetente –, javasolta, hogy engem vegyenek fel. De képzeld el, az az ember, aki engem elbocsáj-

tott a megyétől, utánam nyúlt. Behívtak a helyettes államtitkárhoz, és elem tolták azokat az anyagokat, melyeket velem kapcsolatban az egyetemről való távozásomtól összegereblyélt ez az ember a magán-életemről.

Az államtitkár meghallgatott, majd döntött, és felvette a Barátossy Gábor vezette Magánerdő Osztályához főelőadónak. Öt és fél évet húztam le a magánerdősök ügyeit intézve. Nagyon jól kijöttem a kollégákkal. És azt is meg kell mondanom, hogy itt nem éreztem a magán-erdő-tulajdonosokkal kapcsolatos negatív hozzáállást. Általában elfogadták az egyes ügyekben a véleményemet.

Aztán miniszteri tanácsos lettem. Szépen belejöttem a munkába, és megmondom őszintén, szerettem csinálni. Még akkor is, ha igen kemény, mondhatni kényes ügyekben kellett eljárnom. Mert erdőfelügyelőségi igazgatót két napig vizsgálni, gondolhatod, nem volt egy leányálom. Sokat segített, hogy tapasztalatom alapján sikerült korrektil megoldanom a dolgokat.

Hogyan kerültél Torgyán József miniszterhez személyzetisnek?

1998 novemberében vagyunk. Bejön az irodámba két illusztris kollégám, és közlik velem, hogy Torgyánék Barátossy Gábort akarják kinevezni a Humánpolitikai Főosztály vezetőjének, de ő ezt nem szeretné, különösen, hogy rebesgették, hogy ő kerülhet Dauner Márton helyére hivatalvezetőnek. No meg hivatkozott arra, hogy miniszterváltás esetén a humánpolitikus biztosan lecserélendő, ami természetes dolog ilyen helyeken.

Megkérdezték, hogy vállalnám-e az állást. Teljesen puff voltam, hiszen hatvanhárom éves múltam, teljesen más munkának ígérkezett, mint az eddigiék, és tudtam, hogy ott – akarva-akaratlan – darázsfészekbe nyúlok. Jött a szokásos kifogás, hogy majd az asszonnal megbeszelem, meg ilyesmi.

Hazamentem és előadtam a hihetetlen karrierlehetőséget. Az asszony úgy nézett rám, mint egy hibbantra: Mi az, hogy nem vállalod? Hatvanhárom múltál! Mit veszthetsz? A családodra nem gondolsz? Tudod, hogy ez mivel jár?? Most fogják megállapítani a nyugdíjad!!

Meg ilyen tömondatok záporoztak rám. Most azonnal fogod magad, és visszamész azzal, hogy elvállalod!!! Volt a szigorú ukáz.

Másnap reggel izgatottan várták a kollégák az asszonyi döntést.

Délután kettőkor behívtak a miniszterhez, és kezembe nyomták a kinevezést. Azt, hogy hogyan jutott el idáig a dolog, azt nem sejtettem. Egy büdös szót nem kérdeztek tőlem.

Nem akartam elhinni, hogy egyik napról a másikra oda kerültem. Egyszerűen felfoghatatlan volt. De végül kineveztek a Humánpolitikai Főosztály vezetőjének.

Hihetetlen, hogy végső soron egy számukra ismeretlent neveztek ki, miközben más, fontosabb mezőgazdasági területen dolgozók is lehettek volna jelöltek szép számmal.

Másnap reggel a Főosztályon kezdtem. Értekezletet tartottam. Elmondtam, hogy hogyan kerültem ide, meg azt is, hogy soha nem foglalkoztam humánpolitikával. Mondtam, hogy amit kérek, csinálják meg, és akkor nem lesz velem gondjuk.

Amikor megkaptam a kinevezésem, behívatott a miniszter titkárságának a vezetője, és közölte, hogy mit kell csinálnom. Először ki kell rugnom a főosztályvezetőt és a titkárnőjét. Ha hiszed, ha nem, közöltem vele, hogy az nem fog menni. Először meggyőződök róla, hogy hogyan dolgoznak, hogy számíthatunk-e rájuk, és majd azután döntök. Az egyik főosztályvezetőt, akit alkalmatlanságra hivatkozva visszaminősítettek, fél év elmúltával kineveztettem főosztályvezető-helyettesnek. Mert az alkalmatlanság az ilyen helyen megalázó minősítés volt. Nem érdemelte meg. Láttad volna az arcát, amikor közöltem vele a kinevezését. Ő is meg akarta beszélni a feleségével. Mondtam neki, hogy az engem nem zavar, én akkor is kinevezem. Másnap reggel bejött, és elsírta magát.

Te, én akkor úgy meg voltam magammal elégedve. Mert nagyon rendes ember volt, csak félt mindig mindentől. De végül is nagyon szerettem velük dolgozni.

Kétszer hivatott le a Torgyán. Ott ült vele a két államtitkár is. Azzal kezdte, hogy Balázs úr magára panaszkodtak. Arra kértek, hogy váltssam le az egyik kádert, és a kispártiak javasolták, hogy nevezek ki helyette mást. Mondtam, hogy a miniszter úr kezében a döntés, azt tudomásul veszem és végrehajtom. De tetszik, tudni az ötvennégy kispárti képviselőből naponta jön be valaki, és javasol valakit, majd másik valaki jön, és más valakit javasol. Erre azt mondja, Balázs úr tudom. A két államtitkár is megnyugtattott, és biztattak, hogy dolgozzak tovább nyugodtan.

Aztán még egyszer volt egy hasonló eset. Megint elmondták, hogy panaszkodtak rám, akkor vidéki emberek panaszkodtak. De akkor is megvédett.

Aztán, amikor nagyon összeveszett az Orbánnal, ő mondott fel. Közölte, hogy állítsam össze a szükséges papírokat, de úgy, hogy ő nem kéri a háromhavi felmondást, és az azzal járó pénzt. Viszont kikötése volt, hogy az államtitkároknak is kötelessége felmondani.

Ezután az egyikük, Szabadi Béla behívatott. Ott ültek az emberei. Nekem esett és kérdőre vont, hogy miért javasoltam, hogy ő is mondjon fel. Mondtam, hogy szó sincs róla, hiszen én jól megvoltam vele. Mindent megcsináltam, amit mondott. Pedig furcsa egy ember volt. Amikor Torgyán nem tartózkodott az épületben, miniszter úrnak kellett szólítani. Ha nem tetted, kikérte magának.

Annyi jutalmat nem hiszem, hogy adtak a minisztériumba, mint akkor, amikor ők voltak a vezetők. Volt, hogy hat hónapit.

Meddig voltál a Főosztályon?

2001. november végén mondtak fel nekem. Hatvanhat éves voltam, különösen nem izgatott. Úgy fogtam fel, hogy karrierem eddig tartott. Azonban aktív tevékenységem ezzel nem fejeződött be.

Csak felsorolásszerűen: Vadászati Kulturális Egyesület ügyvezető igazgatója voltam három évig. Az Óbuda Termelő és Szolgáltató Szövetkezet tanácsadója három évig, egyúttal Pátria Consult Vagyonkezelő és Gazdasági Tanácsadó Rt. erdőérték-ingatlan-becslő szakértője.

Közben a Magyar Vadászlap rovatát és egyúttal a Magyar Mezőgazdaság ERFA melléklet rovatát is szerkesztettem. Volt munkám bőven.

Ebből az időszakból mégis kiemelkedik, hogy előbb 2003-ban elvégeztem a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Karán a felsőszintű erdő- és kárérték-számítási szaktanfolyamot, amely 120 órás tanfolyamon való részvételt és 11(!) tantárgyból történő vizsgát jelentett. Jó döntés volt.

Ennek segítségével és eredményével az addig végzett sokirányú szakértői munkám alapján 2006. december 20-tól igazságügyi erdészeti-, vadászati-, erdőérték- és erdőkárérték-becslő szakértői címet, tevékenységi lehetőséget szereztem az Igazságügyi Minisztérium határozata alapján.

Ezt a tevékenységet jelenleg is folytatom. Eddig átlagosan 50-60 ügyem volt, főleg falopások (pl. Arló környékén 44 millió forintos ér-

tékben) vadászati balesetek (több halálos végű vadászbaleset ügye) vad- és gépkocsi-ütközéses esetek (M7-es autópálya 110 km-es kilométerszelvényénél bika / gépkocsi-ütközés, két fiatal pár halála stb.) erdőterületek értékesítése, bírósági perek (Zala megyében sok milliós faállomány értékbecslése), illegális orvvadászat, hús- és agancs eltulajdonítás és más, kisebb-nagyobb esetek, az eddig eltelt időszakban mintegy 500-550 esetben.

A legnagyobb lélegzetű, azonos jellegű erdőértékelési szakértő munkám a Pátria Consult Vagyonkezelő és Gazdasági Tanácsa Rt. keretében végzett erdőértékelő szakértés, a korábban a privatizációs eljárás során erdőterülethez jutott nyugdíjas korú személyek az állam által nyújtott, ún. megváltási összegének meghatározásához szükséges erdőértékbecslések elkészítése volt. Ennek kertében 10 000 ha nagyságú erdőterület bejárását és értékelését végeztem el.

Végezetül eldicsekszem azzal, amikor megemlítem, hogy leányunk Diána Dóra egy gyönyörű szőke hajú unokával ajándékozott meg bennünket. Nagyon szeretjük.

Köszönöm a beszélgetést.

1851

/1866/

Fekecs Gábor (1944–2018)

A fehér megyei Sárkeresztesen születtem. Nem is akármilyen körülmények között. Ugyanis mi tulajdonképpen Székesfehérváriak voltunk, de a háború során a nagy harcok miatt kitelepítettek ebbe a kis faluba, ahol egy borospincében láttam meg a napvilágot.

Illetve mondhatjuk, hogy a borvilágot.

Szüleim pedagógusok voltak. Édesanyám zenét tanított. Ám úgy alakult, hogy mindketten otthagyták a katedrát. Édesapám előbb a városi könyvtárba került amolyan gondnokféleképpen, majd a Szent István Király Múzeumba. A Gorsiumi Szabadtéri Múzeum ásátásában is részt vett, amelyet Fitz Jenő vezetett. Tudod, az a nagy római település, ami Tác mellett található. Érdekességgként említem meg, hogy – a szóbeszéd szerint – úgy találták meg ezt a települést, hogy az ürgeöntőknek feltűnt, hogy csak nem akar megtelni az ürgelyuk vízzel. Keresték az okát, és akkor bukkantak a faragott kövekre. A világhálón ezt olvashatod róla:

„A XIX. században Rómer Flóris, a magyar régészeti kutatások egyik megszervezője bejárta a leletekben gazdag területet és adott leírást az említett – véleménye szerint katonai táborhoz tartozó nagy falakról. Az első ásátás 1934 és 1939 között egy háromapszisos nagy épületet talált, amelyet kezdetben ókeresztény bazilikának határoztak meg, később, amikor peristylumos udvarral egészült ki, egy nagybirtok központjában lévő villának vélték. A teljes egészében beépítetlen, mintegy 200 hektár nagy-

ságú területen fekvő római kori település feltárása 1958-ban indult meg, azzal a szándékkal, hogy a római települést, a hozzá tartozó ipartelepekkel, külső negyedekkel és temetőkkel feltárja és bemutassa. A feltárás ötödik évtizedében Gorsium már a nagy Duna-vidéki római feltárások egyike, amelynek különleges értéke az antik világ zavartalan megjelenítésének lehetősége.

Az 1934-39 között végzett ásatás során feltárt épület 1958 után nagyméretű palotának bizonyult. A palota előtti oszlopcsarnokos homlokzata előtt kövezett utca került elő, másik oldalán laktanya jellegű, 70 méter hosszú épülettel: a feltárás egy IV. századi város központjára talált. A városközpontot, amelyben eddig két ókeresztény bazilika, két közfürdő, hivatalos épületek és lakóházak kerültek elő, városfal vette körül, a négy oldal közepén egy-egy városkapuval.

A palota és a vele szemben lévő laktanya alapján feltételezhető, hogy a III/IV. század fordulóján létrehozott város az ekkor létrehozott Valeria tartomány helytartójának székhelye lehetett. A várost, az Itinerarium Antonini római útikönyv mérföldadatai alapján Herculiának nevezték el, Diocletianus társcsászárának, Maximianus Herculiusnak tiszteletére.

Az útikönyv a település korábbi nevét – Gorsiumot – is megőrizte. A feltárás a IV. századi város maradványai alatt két további építési korszakot állapított meg. A Kr.u. I. század közepétől – amikor a rómaiak a Dunántúl keleti felét meghódították és Pannonia provinciát megszervezték, katonai tábor állt e helyen, amelyet a II. század elején, amikor már belső erődítésre nem volt szükség, felszámoltak. A volt tábor területén hozta létre Traianus császár a 106-ban létrehozott Alsó Pannonia provincia tartománygyűlésének (concilium provinciae) és a provincia császár-kultuszának mintegy 9 hektár méretű szentkerületét. A katonai tábor mélyen fekvő rétegeiből a parkban semmi sem mutatható be, a szentkerület jelentős építményei azonban a régészeti park legjelentősebb látnivalóit adják. A szentkerület központját nagyméretű fórum, az ünnepi felvonulások számára létrehozott 90×45 méter nagyságú tér adja, az istenné nyilvánított Augustus császár templomával, a császárkultusz és a tartománygyűlés nagy csarnokaival. A mintegy felerészben feltárt szentkerületben eddig 8 templom, a városi követek elhelyezésé-

re szolgáló vendégház, étkezőhely és az ünnepekhez tartozó játékok színhelye (egyelőre légifelvételen meghatározott) hatalmas amfiteátrum került elő. A szentkerület a provincia fontosabb eseményeinek (állami ünnepek, császárlátogatások) színhelye volt. Gazdag mitológiai- és állatjelenetes reliefsorozatok maradtak fenn: témájuk azonos a 147-ben és 248-ban Rómában vert éremsorozatokéval: Róma fennállásának 900. és 1000. évfordulójára készültek. A császárlátogatások közül különösen Felső Pannónia volt helytartójának, Septimius Severusnak 202. évi látogatása jelentős, aki saját költségén hozatta helyre a markomann-háborúkból részben lerombolt Augustus-templomot. A szentkerületet Kr. u. 260-ban a Duna másik oldalán lakó szarmata roxolánok megsemmisítették.

A III/IV. század fordulóján alapított város fallal körülvett központja megérte a magyar honfoglalást, neve ettől kezdve Föveny lett. Szent István király székesfehérvári építkezései számára – korabeli oklevél tanúsága és a római településen talált nyomok alapján – utat épített a királyi főváros és a 7 kilométerre lévő falu között. A királyi székhely a római település falaiból épült fel.”

A Petőfi Sándor általános iskolába jártam, majd a József Attila Gimnáziumban érettségiztem. Közben Balassa Gyula kezdeményezett egy vadőri tanfolyamot, amit Kovács Zoltánnal együtt – aki később nagybajomi körzeti orvos lett – kiváló eredménnyel elvégeztem. Mint kiderült, apám legnagyobb bánatára, mert ő mindenáron azt szeretete volna, hogy tanár legyek.

Mivel a téli, nyári és a húsvéti szünetekben a Mezőföldi Állami Erdőgazdasághoz jártam dolgozni, 1963-ban erdészgyakornokként alkalmaztak, de tulajdonképpen kerületvezető vadász voltam. Érdekes, hogy amikor nyugdíjba mentem, ezeket a hosszabb, rövidebb munkanapokat, heteket is összeadták, és így számították bele a nyugdíjba.

Itt említem meg, hogy középiskolás koromban Királyszállásra jártunk nyári táborozásra, ahol Tollner György volt az erdészvezető. Mai napig nagyon jóban vagyunk. Ebbe belejátszott az, hogy a feleségét, Ági asszonyt édesapám tanította a Teleki Blanka Gimnáziumban, aki azután a helybeli, királyszállási általános iskolában tanított. Az iskola teljesen fából épült, éppen úgy, mint az erdészet.

Akkor még óriási szenzáció volt a televízió, amit aggregátorral működtettek. Este bedörrentették a gázolajjal működő masinát, és az összesereglő helybéliekkel néztük a fekete-fehér adást. A települést Várpalota felől lehetett megközelíteni, de csak akkor, ha nem volt éleslövészet, vagy a repülőek nem dobálták a betonból készült bombáikat a bombatérre.

Többnyire akkor engedtek szabad utat, amikor a bányászok műszakváltása volt, és a „fakarusszal” jöttek-mentek Várpalotáról.

Mi az, hogy fakarusz?

Az egy érdekes szállítójármű volt. Megint a világhálóról idézek:

„A Székesfehérvári Általános Mechanikai Gépgyárat az első világháborúban alapították, a gyár kezdetben repülőgépek javításával foglalkozott. Az egyre csökkenő megrendelések miatt az ötvenes évektől kezdve új piacok felé nyitott a cég: elkezdtek mérőműszereket, speciális teherautókat és autóbuszokat gyártani. Az első kezdetleges típus a Csepel D-350 és D-352-es alvázra épített, dobozos felépítményű busz volt, amit a köznyelv „fakarusz”-nak becézett, utalva az Ikarus buszok szó szerint és átvitt értelemben vett fapados változatára. Az eredetileg munkás- és gyerekszállításra kifejlesztett típust az ötvenes évekre jellemző autóbushíány miatt sok helyen menetrend szerinti forgalomban is használták. 1959-ben a fapados teherautók aránya 36,7 százalék volt”

De biztos ismerted te is. Harminc, negyven ember is befért. Nos, ilyen járművel közlekedtünk mi is.

Királyszállás egyébként már védett volt az éleslövészettől, két esetet kivéve. Az történhetett, hogy az ágyún elszúrták az irányzékot, és a lövedék egyszer a fűrésztelepen csapódott be a fűrészpalba, másodszer a csemetekerti asszonyok közé, ahol komoly sebesültek is voltak.

Telt-múlt az idő, és én Soponyára kerültem a fácánnevelőbe.

1963-ban úgy döntöttem, hogy munkára jelentkezem a gazdaságnál, ahova fel is vettek. Sopronba azért nem mertem felvételizni, mert elég gyenge voltam matematikából és fizikából. Ekkor váltam el Balsay Tóni munkatársamtól, akit felvettek Sopronba, az egyetemre. Nekem a

gazdaságnál erdészgyakornoki státuszom volt, mert arra gondoltam, hogy némi korrepetálás után én is felvételizek az egyetemre. Csemeterkben dolgoztam, azt nagyon utáltam, mert a reptérről oda hordott rengeteg birkatrágyát kellett bedolgozni. Ugyanis a reptéren a birkák „nyírták” a füvet. Annyi bolhát életemben nem láttam, mint amennyit ott összeszedtem.

Itt jegyzem meg, hogy – szülői, igazgatói és rendőrkapitányi hozzájárulással – már 1962 óta volt fegyvertartási engedélyem, következőképpen vadásztársasági tag is lehettem. Soponyán az öreg Cseh János volt a fővadász. Ő nemcsak nevében, de valóságban is cseh volt. Még a régi időkből maradt itt, amikor német és cseh vadász szakembereket alkalmaztak a magyarok, mondván ők jobban értenek hozzá, mint a mieink. Valljuk be őszintén, volt is ebben valami.

Soponya a fácántenyésztéséről volt mindig is híres. Annak idején nem géppel keltették a tojásokat, hanem a környék valamennyi kotlósát felvásárolták, és azok alá rakták az innen-onnan begyűjtött fácántojásokat.

Soponyáról átkerültem Felső-Báránra, ahol Markovics László volt az erdészvezető.

Az egyetemre Laki Sanyival felvételiztem, akinek egy fél ponttal kevesebbje volt, de mivel én állítólag X-es származású voltam, engem nem vettek fel.

Mi az, hogy X-es származás?

Az egy megkülönböztető jelzés volt, és az elvtársaknak szólt, hogy jó lesz ezekkel vigyázni, mert visszahozzák az úri világot. Ugyanis az apám családjában volt egy pap az egri érsekségen, így én is „megörökölttem” az X-es bélyeget.

Mint a marhákat, lovakat. És még csodálkozunk, hogy morálisan ide jutott az ország.

Apai nagyapám, Fekecs Sándor meg az egri líceumnak volt az igazgatója. Persze fellebbeztünk, egészen a Balassáig, de visszajött a válasz Jankó Jánosnak, aki akkor volt a mezőföldi igazgató, hogy tiszteletlenkedtem Pintér Ferenc oktatóval, ezért nem vehetnek fel.

No, mi történt?

Semmi különös, csak mint ultrabalekok, akiknek a felvételi je még lebegett, összeszólkkoztunk a már félig diplomásokkal, és én is beszólkktam. No, és ott volt Pintér tanszékvezető is. Elég az hozzá, hogy az eset végképp megpecsételte a sorsom az egyetemen. Annyi hasznom volt Sopronból, hogy egy tacsóval jöttem haza, amit Balsay Antival lopunk. Mert én még kutyát nem vettem. Vagy kaptam, vagy loptam. Nos, ez a Samuka tizenhét évig volt a kutyám. Sokat vadásztunk együtt, aztán, amikor édesapám nyugdíjba ment, ő gondozta haláláig.

Katona lettem. Mégpedig jó katona, mert rájöttem, ha ott is hóbörgök, soha nem szerelnek le. Így meg mint alhadnagy búcsúztam el tőlük.

1966-ban visszakerültem Báráandra. Ott javában folyt a fácsntenyészés, és mivel a röptetett vadkacsa vadászata is akkortájt indult nagyobb méretekben, a vadkacsakeltetés is beindult.

Azért a röptetettnél a vadászat említése túlzás. Életem egyik lehangoló élménye volt egy ilyen trambulín látványa, és most is elszomorít, hogy a homo sapiens ezt meg tudja tenni az Anas platyrhynchos büszke népével. Már megbocsáss, de méltatlan és undorító.

Lehet, de mivel el lehetett adni, főleg az olaszoknak, hát csináltuk. Nekem ugyan nem sok közöm volt hozzá, mert az ottmaradt Sopronyán, ahol beállítottak egy National típusú gépi fácsnkeltetőt. Ennek üzemeltetése sem volt egyszerű dolog, amit meg kellett tanulni. Hőmérséklet, páratartalom, miegyebek. Mi még kotlóztunk, és igen jó, 65-70 százalékos volt a kihozatalunk, ami kiválónak számított.

Aztán összekerültem egy Komjáti István nevű kerületvezető vadászszal. Ketten laktunk egy úgynevezett rádiós házban Tác és Börgönd között. Ez volt a környék egyetlen téglaháza. Villany nem volt. A vizet pedig az igen jó minőségű ásott kútból szivattyúztuk a padláson elhelyezett tartályba. Onnan jött a mosdóba, konyhába. De mi ezt a vizet soha nem használtuk. A lakóhely teljesen távol volt mindenkitől. Biciklivel jártunk. Neki egy Bikfic névre hallgató vizslája volt, nekem meg a Samuka. Igaz, volt egy, az állatkertből származó magyar vizslám is, akit úgy hívtunk, hogy Bicskás. Ez a három kutya volt velünk.

Vigyáztunk a területre, de képzelheted, hogy mit tudtunk kezdeni, amikor a sárbogárdi oroszok, a fehérvári oroszok, a börgöndi katonák a hét vége előtt megjöttek beszerezni a hétvégi vadhúsadagjukat. Rossz hírünk kerekedett, mert a kétszázhárom centis Pista bácsi na-

gyon nem szerette őket. Sok rapsicot megfogtunk. Nemcsak a becsület miatt, hanem nagyon jó fejpénzt fizettek. Fejenként egyhavi fizetést kaptunk egy két-háromfős csapatért, különösen, ha elkoboztuk a fegyvereket és a járművet. Persze, ha úgy nézed, a fizetés sem volt valami örületes összeg. Esetemben ezer forint, amiből levontak harmincat. De én nagyon büszke voltam rá.

De hiába volt puskám – egy régi 16-os Szauer, amit Csajágon vettem 1500 forintért, és három részletben fizettem ki –, nemigen tudtam löni, ezért rengeteget költöttem lőszerre.

Amikor a fácántenyésztés eredményei kezdtek mutatkozni, és a felúsított állományra lehetett vadászatokat szervezni, az én kerületemben akkora pofont kaptam a sorstól, hogy megfordult bennem a borjú.

Nofene, ezt a kifakadást sem hallottam még.

Id. Balsay Miklós bácsit nagyon szerettem. Ő vezette a vadászatot. A Komjáti Pista a terítéket rendezte, én meg a hajtókat fizettem. Karácsony előtti, úgynevezett kompetenciavadászat volt, én meg örültem, hogy az én kerületemben. A vadászat végén odajön hozzám Miklós bácsi, és mondja, hogy baj van, mert hiányzik 16 fácán, meg 8 nyúl. Mondom, az nem lehetséges, mert a vadszállító fogatos az erdészet embere, annak tudnia kellene. De hogy így meg úgy, ő mondta, hogy én adtam oda neki. Bementünk az irodába, ahol a fogatos megismételte az igazgató és az erdészetvezető előtt, hogy én adtam.

Erre a tanuk előtt úgy szájba vágtam, hogy majdnem eltörött a tizenhatosom agya. De ez kevés volt, bár érződött, hogy nem tudok semmiről. Végül kutyával kerestettük meg a „leltárhiányt”. Kiderült, hogy a kocsis haverja, aki közben a butító noahbortól berúgva hortyogott a pincéjénél, a szőlővenyige alá dugta a zsákmányt.

Ezzel az afférral szereztem három külső ellenséget, a központ felé meg néhány jó pontot, amivel ugyan nem sokra mentem. Pista bácsi a feleségével elköltözött, én meg kint maradtam egyedül a prérin. A haragosok meg körülöttem.

1968 táján beültem a helybéli Barátság bisztróba, ahol az egyik asztalnál ott ült Tollner György, aki némi kacskaringó után már a Budavideki Erdőgazdaságnál dolgozott. Néhány szót váltottunk, és megjegyezte, hogy ha rosszul érzem magam, keressem meg Budakeszin, és megoldjuk a problémát.

Hát mit mondjak, nem éreztem magam valami jól. Szóltam a főnöknek, hogy mi van, hogy el szeretnék menni. Azt mondja erre, tudom, tudom, a fiatalok türelmetlenek. Megtartotta az elbocsájtó szép üzenetet. Én meg elutaztam Budakeszire, és bekopogtam az új állás reményében. Június tizenhatodikán munkára jelentkeztem a budavidéki gazdaság titkárságán.

Két nap múlva a teljes betyárbútorral felköltöztem, és Turai Miska bácsinál lettem beosztott vadász. Ez a beosztásom délután négyig volt érvényes, utána mint fehér inges, nyakkendő fogadóember voltam a háznál. Ha jön valaki vendég, nekem kellett eligazítanom.

Ez egészen addig ment, amíg Miska bácsi nyugdíjba nem ment, mert azután a helyére kerültem. A mintegy nyolcszáz hektáros terület vadásza lettem. Páty, Budajenő községhatárait érintette a területem. Nagyszerű terület volt. Ott tanultam meg a szarvas-, a muflonvadászat csínját-bínját. A dámvad Homokszentgyörgyőről már ismerős volt.

Az őzet ismertem. Megjegyzem, 1965-ben Mezőföldön lőtték a világrekorder őzbakot. Igaz, ott majd' minden területben volt egy-két 400-450 grammos trófea.

Amikor kerületvezető lettem, kint laktam egy úgynevezett őrszobán. A terület hol honvédségi, hol „civil” erdőgazdaság volt felváltva. Ha honvédségi volt, akkor egyenruhafélét hordtunk, meg kaptunk ruhapénzt. De protokollterület lévén, maradt minden a régiben. No meg külföldi bérvadászt sem fogadhattunk. Azoknak a kiemelt vendégeknek, akiket az állam vadásztatott, bizony sokszor csak egy-két órájuk volt arra, hogy lőjenek valamit. El lehet képzelni, hogy ehhez mennyire fel kellett duzzasztanunk a vadlétszámot. De a töménytelen vad is enni akart, és nem csoda, hogy iszonyatos volt a vadkár. És nemcsak az erdőben, hanem a mezőgazdasági területeken is. Huszonegymillió a hetvenes években nagyon nagy pénz volt. Nem beszélve arról, hogy az áthúzódással csak halmozódott, halmozódott az összeg. Az erdei vadkárral meg senki nem törődött. Emlékszem, 1970 januárjában irdatlan mennyiségű hó esett. A csizmaszárba is befolyt, akkora volt. Mentem a Köszörűbánya oldalán, ahol volt egy etető. Mellette egy bekerített, kerítéshibás lucfenyves. Nem hittem a szememnek. A fenyőök törzse mintha be lett volna meszelve, olyan fehér volt a frissen, a szíjácsig lehántott mivoltában. Ameddig csak felért a szarvas, mind lehántotta. Na, mondtam magamnak, nekem a fejem veszik, ha meglátják.

Pedig minden etetőnk tele volt. Mondhatni, mannát adtunk a vadaknak, úgy el voltak látva.

Leszánkóztam fenéken, és uzsgyi Borotsek Feri bácsihoz, az erdészvezetőhöz. Mondom, baj van. Azon nyomban befogatott, és felszánkáztunk a helyszínre, ahol látva a megnyúzott fákat, egyet káromkodott, és vakarta a fejét, hogy most mit csináljunk. A környező kőriseket is kifehéřítették, látszott rajtuk a fogak nyoma.

Annak idején a vadászattal érintettek nem akarták elismerni, hogy létezik erdei vadkár. Bartha Pali volt az egyetlen, aki ki mertje jelenteni, hogy az erdősítésekben okozott kár hozzávetőleg annyi, mint a mezőgazdasági. Ha nem több. Igaz ez a kijelentés majdnem az állásába került.

Nos, Tollner György elküldött a Budapest szállóba pincértanfolyamra azzal, hogy okosodjak ki a konyhai elszámolás, meg egyéb, a vendéglátással kapcsolatos tudnivalók rejtelseit illetően

Ezt látod, nagyon jól tette.

Fél évet töltöttem ott, és ezalatt, ha nem is egészen, de beleláttam a vendéglátás trükkjeibe. Mert addig kockás papíron vezettük, hogy ki mennyit evett, ivott. Aztán volt olyan, hogy visszadobták a számlámat egyes fejések, de végül belátták, hogy helyesen számláztunk.

Markovics László igazgató hagyta, hogy a régiek kiöregedjenek. Egy bizonyos kor felett nem vett fel senkit. És ezek mind tudtak teríteni, tálni, felszolgálni, meg hát mindent, amit egy normális vendéglátónak tudni kell.

Kétségtelen, néhol borzasztó állapotok uralkodtak ezen a téren. Égettiük magunkat.

Néha még azt is mondta viccesen, hogy tudod kölyök, azért is kellenek a fiatalok, mert hátha akad olyan hölgyvendég, akit egyéb területen is ki kell szolgálni. Szép lassan azután az egész országban megtörtént a fiatalítás.

Közben megnősültem, és a hetvenes évek elején Telkibe költöztünk. Ha jól emlékszem, 1976-ban vadászati műszaki vezető lettem. Két év múlva Gyarmatpusztára vitt a sorsom, hasonló beosztásba. Itt aztán hódolhattam régi szenvedélyemnek, a horgászatnak, annál a közel egyhektáros tónál, amelyik a régi Sándor Móric vadászháza előtt volt.

Erről a bolondos grófról érdemes néhány dolgot idéznem, Szabó Anita írásából:

„1805-ben született gróf Sándor Móric, az Ördöglovas. Nyaktörő lovasmutatványairól és viharzó vágtaírói Európa szerte beszéltek. A különc gróf előszeretettel lovagolt be más házakhoz, a bajnai plébános szobájába éppúgy, mint a főúri palotákba. Hajmeresztő kalandjaival emlékezünk ma rá. A kimondottan gyenge testalkatú, vézna kisfiút édesapja még a szélőtől is óvta, olyannyira, hogy lónak még csak közelébe sem engedte. 17 évesen ült először lóra. Ekkor már saját maga rendelkezett birtokai felett. A lovászok intelmére fittyet hányva egyből egy angol telivért nyergeltetett fel, amit úgy ült meg, mintha összenőtt volna vele. Ettől kezdve Sándor gróf fékezhetetlenné vált, ha lovasbravúrokról volt szó. A saját testi épségét is kockáztató, hajmeresztő lovasmutatványai legendássá tették Budapesten, Bécsben és Angliában is. Az Ördöglovas nevet is a szigetországban kapta, amikor betört egy különösen vad lovat. Angliában több „világcsúcsot” felállított akadályugrásban, de Pesten is elképesztette a nézőközönséget.

Vörösmarty Mihály a gróf egyik győzelme után ezt a verset költötte róla: „Szállj jó lovam, mint a madár / Túl a merészek díja vár. / A gát nem mindig akadály; / Hol nem mehetsz, ugratva szállj. / Bátran előre lovag; hol utad nincs menni, ugorj át.”

A gróf egyik nevezetes, fékevesztett kocsizásán a budai vár vízi kapujától hajtott le az igencsak hosszú és rendkívül meredek lépcsőn úgy, hogy a lovak nem voltak betanítva efféle kocsizásra. Ez volt Sándor gróf első kísérlete arra nézve, hogy lehet a lovakat a lépcsőn járatni.

A Nagyhid utcában 1822-ben véghezvitt lovasbravúrja több művészt is megihletett. Történt ugyanis, hogy a Király utca felé vágatva, Tatár nevű lovával két egymás mellett haladó lovas kocsik közé szorult. Balról három lovas parasztkocsi, jobbról egy magánkocsi fogta közre. Szorult helyzetéből úgy szabadult meg, hogy lovát megsarkantyúzva átugratott a három egymás mellé fogott lovon.

Rendszeresen ejtette ámulatba a révészeket is, amikor lovát megsarkantyúzva a parttól már jócskán eltávolodott révre ugra-

tott. Tudni kell, hogy a rév bejárata akkoriban rúddal volt lezárva, tehát afelett kellett átugratnia. Kalandjait állandó kísérője, udvari festője, Johann Gottlieb Prestel több képen is megörökítette. Az utókor is szívesen emlékezett meg kalandos életéről. Kálmán Imre operettet írt a grófról.

Amikor haldokló apjához vágatott, a Sándor palotához vezető lépcsőn átugratott Metternich Leontine hercegnő hintaja fölött. A lány azonnal beleszeretett a különc magyar arisztokratába. El tudjátok képzelni, hogy a magyargyűlölő Metternichet mennyire tette boldoggá lánya választása? Felesége tiszteletére bajnai kastélyát átalakította. Sajnos az épület ma már belülről nem látogatható. A falubeliek körében máig élő anekdoták és a község határában lévő dülönevek máig emlékeztetnek Sándor grófra.

A Szomor felé vezető úton lévő Ugrató-hídnál két földbe vert márványcölöp jelzi a helyet, hol a gróf vakmerő ugratásainak egyikét vitte végbe. Akkoriban mély medrű, vízzel teli árok volt itt, amin híd vezetett át. A hídon áthaladó kocsikat úgy előzte meg, hogy a híd mellett lévő, három öl és három láb széles árkot egyszerűen átugratta. A felszökő s a leeső patkó alakját a megfelelő pontokon márványlemezre vésve őrzik.

Mindennaposnak számított, hogy a kőkerítés felett ugratott át, de az is előfordult, hogy bajnai kastélyának erkélyéről ugratott le. A mutató a ló életébe került, míg a gróf ép bőrrel úszta meg a kalandot.

A péliföldszentkeresztői búcsúk idején lovával gyakran ugratott a kirakodott árusok közé. Becsületére mondván, összetört portékájuk árát mindig tisztességgel megfizette.

A falu plébánosával komoly összetűzésbe került, amiért rossz néven vette, hogy a pap a hívektől összegyűjtött egyházi pénzen házat építtetett egy kedves hölgyismerősének. Nem tetszését furcsa módon fejezte ki, amikor belovagolt a plébános otthonába, ahol hagyta, hogy lova elvégezze természetes szükségét. Az atya bosszút esküdött. Három napon keresztül állt lesben egy bunkósbottal a kastély körül, mindhiába. Sándor gróf helyett csupán egy ultimátumot talált: ha nem távozik önként a faluból, a gróf befalaztatja a plébánia ajtaját vele együtt. Csoda, hogy az atya hamarosan továbbállt?

Elképesztő mutatványai miatt többször tört el a kulcscontja, gyakran repedtek meg bordái. Számtalanszor ficamodott ki a térde, és többször szenvedett agyrázkódást. Sándor Móricnak a ló volt az élete, és egyben a veszte is. 1850-ben Linznél vágótázás közben kiesett a kocsijából, és fejét egy vasrácsba ütötte. Eszméletét veszítette, és miután magához tért, úgy tűnt, hogy minden rendben van. Néhány nap elteltével azonban a bécsi kaszinóban önkívületi állapotba került. Őrjöngött és mindent darabokra akart törni. Csak megkötözve tudták hazavinni. A dühöngő Sándor grófot egy prágai elmegyógyintézetbe vitték.

Sándor Móric nemcsak fékezhetetlen lovas, de jó gazda is volt. Uradalmában a legkorszerűbb elvek szerint, magas színvonalon gazdálkodtak. A lósportban és a lótarásban természetesen egyetértett Széchenyi István szándékaival, sőt még az első pest-budai dunai híd megépítését is olyan fontosnak tartotta, amire pénzt is hajlandó volt áldozni (igaz, ugyanakkor azt is kijelentette, hogy az Akadémiára egy fillért sem dobna ki). Sándor Móric az évek során eladta a család rárói uradalmát, majd megvált az apja által építtetett, budavári Sándor-palotától is. Talán a sok veszélyes mutatvány közben szerzett sérülései is okolhatóak azért, hogy Sándor Móric egészségi állapota már fiatal korában erősen megromlott. Ezért később évtizedekig visszavonultan élt a bajnai birtokán. 1878-ban bekövetkezett halálával férfiágon kihalt a Sándor család grófi ága (fia, Leó még gyermekkorában elhunyt). Birtokait, kastélyait lánya, Paulina örökölte. Sándor Móric a közeli Gyarmatpusztán emelt családi sírboltban alussza örök álmát."

Térjünk vissza a pecázáshoz

Van ott egy két és fél hektáros, úgynevezett nagyobb tó is. A kis tavat kikotortattuk, mert rettenetesen feltöltődött. A kanalas markoló a partról olykor másfél méteres iszapot emelt ki, amit szétterítettünk a konyhakertnél és a vadföldeken, a volt bölénykertben. A másik tavat megpróbáltuk levegőztetni. De a lerakott csőrendszer mindjárt a beüzemeléskor felrobbant. Valószínűleg rosszul raktuk le. Így abbahagytuk. Atán kiderült, hogy a gróf idejében a vaddisznóskert felől a vizet lépcsőzetesen vezették le, és a „pihenőknél” keletkezett kis tavakban pisztrángot tartottak.

Az én időmben még javában dült a szocialista brigádrendszer. Fogtunk pár láda sört, és egy hétvégén felvonultunk, és kitisztítottuk a régi vízfolyást. Ráfért, mert a tisztítás után csak úgy dőlt a kristálytisza hideg víz. Ahol leért a nagyobbik tóhoz, ott építettünk egy szűrőberendezést, hogy a lehordott levelet, egyéb szemetet felfogjuk. Azt szeretjük volna, hogy a vízfolyás szabadon, pataként folyjék a tóba, de ez nem jött össze. Ugyanis az út mellett folyt volna, és ott állandóan elszennyeződött. Különösen akkor, amikor a fenti nagy vadászházat építették, a sok ménkű nagy teherautó is ott járt.

A gesztenyefasor mellett folyt a patak?

Igen, igen, közvetlen az út mellett. Azután észrevettük, hogy a pontyok és a nyolc-kilenckilós csukák kopoltyúinál megjelentek a halpiócák. Tatán a halgazdaságnál érdeklődtünk, hogy mi lehet a jelenség oka. Ott mondták meg, hogy mivel fertőtlenítsünk, és milyen táppal etessünk.

Horgászati tilalmat rendeltünk el. Zádor Oszkár erdészvezető javasolta, hogy oltatlan mésszel fertőtlenítsünk.

Kijöttek a központból, s a felfordulást látva elképedtek, kérdezőn, hogy ki fogja mindezt megfizetni. Mondtuk, a víz, a méz az ingyen van, a fuvart lenyeljük, csak a halakat kell beletenni. A kis tavat lehalásztuk, és áttettük a halakat a nagy tóba.

A kis tó tele volt ragadozóval, amit Rosenberg Pali telepített be. Azok persze megnöttek. Csak egy példát mondok. Gergely István, aki annak idején vízügyi főnök volt, egy 197 centis harcsát fogott ki. Nem is tudtunk ott lemérni, aztán kiderült, hogy ötvenkilenc kilós volt.

Tudtuk, hogy vannak benne nagy halak, mert fogtak többkilós pontyokat, amelyeknek mind meg volt nyomorítva a hátuk.

Akkor az Egyetértés Vadásztársaságé, vagyis a Minisztertanácsé volt a terület, így a tó is. Az volt a rend, hogy egy vendég két bottal horgászhat. No meg, hogy mennyit lehet elvinni. Volt egy nagy bárkánk, ami a zsilipkamra mellé volt kikötve, benne különböző méretű halak, ahonnan el lehetett vinni, kinek mi kellett. Leszóltak és vitték. Adott esetben a konyha is innen vitte az ebédhez, vacsorához valót.

Volt egy vendégünk, akit nem nagyon szerettem, de a harcsákkal függ össze. Tömpe Istvánnak hívták, akkor ő volt a TV elnöke. Hogy időben pontosítsak, Fock Jenő volt a miniszterelnök.

Ez a horgászási lehetőség azért volt jó, mert a vadászvendég kora reggel és késő délután ment vadászni, a közbülső időt nem tudta volna mivel tölteni. Kiülhetett, lógathatta a botját, ha akarta.

El kell mondanom, hogy Gödöllőről hoztunk egy szakembert (aki hál' Istennek nem vadászott), és megvizsgálta az adottságot, észlelte, hogy tiszta a víz, lehet telepíteni. Teleraktuk negyvencentis harcsákkal. Javasolta, hogy hozzunk süllőket is. Mondom, az marha drága, engem a főnök megöl. Inkább etetni való halakat hozzunk, fehér halat, keszeget, meg ilyesmit. Csodálatos pontyokat hozott.

A következő történet. Őzbakszezonban Tömpe elvtárs megjelenik, és hogy kitöltse a napot, elkezd pecáznia öt-hat bottal. Őt nem érdekelte a kétbotos szabályzat. Egyszer csak ordítani kezd: Gabi, összekeveri valami a zsinórjaimat!! Mivel május volt, tudnivaló, hogy a harcsa akkor ívik. Mind a víz tetején. Akkor már volt egy kis ivadék is, amit a nagy cápafejekkel vadásztak. Mondom, tessék kiszedni a botokból, amit lehet. Felszaladtam a házba, és lehoztam a flóbertet, hogy kilövöm a bajt okozókat. Lőttem én, de nem pusztultak el, mert a harcsának nagyon kis agya van. Fejbe lehetett lőni, de nem pusztult el. Na, most jött az a dolog, amiért fegyelmet kaptam. Nem az elsőt.

Kék kocsival jön Fock elvtárs, és látja, hogy lövöldözök a halakra. Tömpe elvtárs meg tekergeti a madzagot, menti, ami menthető. Lila fejjel kérdezi, hogy: Hát maguk mit csinálnak? – Próbáljuk ezeket a nagy harcsákat gyéríteni – mondom. Erre kivette a kocsis csomagtartójából a Mauserét, és elkezdte aprítani a kibukkanó harcsafejeket. Hozzáteszem, hogy nagyon jól lőtt. Ennek ellenére csak két tetemet szedtünk ki.

Mondanom sem kell, hogy másnap behívatott a diri, és fegyelmet kaptam. Hiába hivatkoztam arra, hogy Fock elvtárs volt a fő mészáros.

Amikor kiszedtük a fejbőlött halakat, mind a kettő meghaladta a harminc kilót.

Később az elvtársak megalapították a Nyugdíjas Egyetértés tagozatot. Területük a Vértesben volt, amolyan zergejárta helyen. Nem érttem, hogy miért pont az öregeknek kellett a kaptatókkal teli meredélyeken mozogniuk. Panaszkodtak is eleget. Pedig hajdan mind magas rangú ember volt.

Aztán felépült az új vadászház, ami már megkívánt egy szállodaszintű gondnokot. Ez az az épület, amelyik a kilencvenes évek elején leégett.

Hogyan ment egy magas rangú vendég vadásztatása?

Nézd, olyan sok minden szóbeszéd van ezekről a vadászatokról, hogy nem lehet általánosítani. Egyik ilyen, másik olyan. Meg embere válogatja. Egy Telkiben történt esetet elmondok.

Várták a sörkirály Strausst nyár végén, a bögés elején. Feleségestől jött a saját repülőjén, amit maga vezetett. Egyenruhában szépen felsorakoztunk. Amikor fogadtuk, kiszúrta, hogy az egyenruhán a tölgylevelek között vörös csillag volt. Meg is jegyezte, hogy ugyanolyan ruhánk van, mint neki, csak a csillag nem stimmel.

Én azokkal voltam, akik a feleségét kísérték. Külön mentünk, vadat, tájat, egyebet mutogatni, de olyan útvonalon, hogy a vadászokat ne zavarjuk.

Nagykovácsinál, a Kutyahegy alatt szinte percnyi pontossággal jött ki egy páratlan huszonkettes bika. Tizenegy napig figyeltük, és mindig megjelent. Ezt akartuk a vendéggel meglövetni. Rögtön érkezéskor mondtuk neki az adatokat, mire ő csak bólogatott, hogy gut, gut. Igen ám, de előtte való nap az egyik államtitkár fia, meg a haverja le akarták közelről fényképezni a bikát. Az észrevette őket, és megugrott. Soha többet nem jött arra. Engem jól lecsesztek, meg fegyelmet is kaptam, hogy rám nem lehet számítani, meg ilyesmi.

No, de vissza a feleségéhez. Szépen lassan sétálgatva feljutunk a Mészes tetejére. Gyönyörű, árvalányhajas csokorral terített asztal várt ránk. Gyér német tudásunkkal magyaráztunk neki, mert tolmács nem volt velünk. Egyszer csak a Buga Pista megböki az erdészvezető oldalát, és azt mondja: Te Feri bácsi, raboljuk el ezt a nőt. Az meg észrevette, hogy vele kapcsolatban pusmogunk. Kérdezte is, hogy mi van, mit mondunk. Persze nem tudtuk elmondani, csak annyit, hogy majd este.

No, így is volt.

Mi értünk vissza elsőknek. Mi azt hittük, hogy elfelejtette az egészet, amikor magához inti a colos tolmácsot. Az meg hozzánk fordult, hogy mi volt, szemtelenkedtünk a hölgygel...? Mondom neki, szó se róla, csak azon tanakodtunk, hogy el kellene rabolnunk, hátha a Strauss úr fizet valami váltságdíjat. Mire lefordítja az asszonynak a választ, már ott volt a Strauss, és hallotta az egészet. Jót nevetett, majd félrehívott, és halkán közölte, hogy még lődíjat is fizetett volna. Pista lemondóan megszólalt. Látja, Feri bácsi, hogy mit szalasztottunk el!

A finn Kekkonen köztársasági elnökkel is volt egy érdekes eset. Mi ilyen szintű vendéget általában akkor kaptunk, ha valaki a kijelölt kísérek közül kiesett a sorból. Eredetileg úgy volt, hogy az igazgatóhelyettes kíséri. De közbejött valami, és végül nekem jutott az elnök úr.

Ezt azért emelem ki, mert ami történt, azt nem mástól hallottam.

Ahogy szokás, mindenre megvolt a forgatókönyv. Kik lesznek, hová mennek, mit lőhetnek, és így tovább. Egyedül Kekkonen elnök úrnak nem volt tiltva semmi, mert szerették volna, ha valami maradandó trófeával tér haza. Két hét állt rendelkezésünkre, hogy felkészüljünk. Reggel elindult az etető kocsis. Mértük az időt, hogy mennyi idő alatt ér ki, mennyi idő a szórás, és mennyi idő a következő etetőhelyig. Biztosra akartunk menni, és legalább tizenkét helyet ettünk be. A sebzett vad keresésére is be volt állítva egy kocsis megfelelő emberekkel. A turistautak le voltak zárva, szinte hermetikusan. Ráadásul a Losonczi, a mi miniszterelnökünk is ott volt. Gondolom, úgy illett, bár az is szeretett vadászni.

Megkezdődik a művelet. A mi kocsink megy elöl a legjobb vadász sofőrünkkel. Mögöttem Kekkonen, mellette a tolmács. A mi kocsinkat követte Feri bácsi, az erdészvezető, és még utána egy harmadik. Azt, hogy az elnök úr biztosítója hol ült, azt nem tudom. Talán a Feri bácsinál.

Hát nem lehetett egyszerű így vadászni menni.

Pedig ez így volt. Felértünk az Anna-laki etetőhöz, egy nagyon szép nyiladékhöz. Tiszta idő, szép fényel. Kint áll az etetőn hat dámbika. Odalopakodunk a fonáshoz, a fegyver feltámasztva egy prémes sapkára, nehogy lövéskor felvágódjon. Az elnök céloz, lő, a talaj a bikák mögött felvágja az olvadó havat. Tovább tüzel, de semmi eredmény. Én egy bűdös szót nem tudok finnül. Átfutott rajtam, hogy be kellett volna lőni a puskáját, mert a céltávcsövében sem a túske, sem a kereszt nem volt látható, csak egy piros pont a közepén. Már jelezték, hogy a többiek szállingóztak befelé, mind ilyen-olyan zsákmánnyal. Nálunk semmi. És pont az elnök úr.

Jöttünk hazafelé Perbál felől. Már az Anna-laki kútnál vagyunk, amikor az úton észreveszünk négy muflonkóst. Kiszállunk a kocsiból, feltámasztja a puskát az ajtóra, és megint fölé durrant. Csak úgy fröcsögött a gyertyánok kérge. Kínomban elkezdtem brávozni. De már in-

dultam is a kosok felé. Az volt a szerencsém, hogy azok megálltak, és az egyiket oldalba tudtam lőni. Leszaladok a tetemhez, gyorsan oldalra fordítottam, hogy a csankjába lövök, hogy sebzésnek tűnjön. De utánam jött kíváncsiskodni az egyik finn. Kacsintottam, de megértette a huncutságot. Neki is így volt a legjobb.

Felpakoljuk a kocsira a jó hatvanas csigás zsákmányt, és mentünk vissza a gazdasághoz.

Mi tartott ilyen sokáig, kérdezi a Losonczi. Mondom, majd a Feri bácsi elmondja.

No, megvan a teríték, a jelentéstétel, ami után a finn elnök végiglépdel a kísérő vadászok sora előtt, és mindenkivel kezet fog. Amikor hozzám ért, megrázza a kezem, és azt mondja a tolmácsnak:

„enhän ansainnut tätä?” „Ugye, ezt nem érdemeltem meg?”

Sejtette, hogy nem ő lőtte?

Sejtette, de mint kultúrember elfogadta, hogy ez így történt, meg valószínűleg azt is tudta, hogy miért. No, meg látta, hogy a Losonczi hevesen beszélget velem. Pedig én jóba voltam vele, sokszor kísértem. Igaz, ő mindig keménykedett, ha nem úgy mentek a dolgok, ahogyan elvárta.

A Kekkonentől ekkor kaptam, egy gyönyörű, nyírfanyelű, széles pengéjű, kézi kovácsolású kést, ami sajnos valahol elveszett. Az olyan volt, hogy fát lehetett volna vele vágni. Ennek a késnek köszönhetem, hogy három ujjam megnyomorodott. Egyszer nyakon akartam szúrni egy disznót, de rángatta a fejét, és a zsíros kezemmel az alsó álkapcsában megcsúszott a kés, és elvágta az izmokat.

A kapitalistákról hallottunk két esetet. Van szocialista „nagykutya”-történeted is?

No, akkor itt volt a Brezsnyev is. Vele történt az, hogy nagy muflonkost lőtt. Megjegyzem, hogy nem vitte magával a trófeát. Most is kint van a telki vadászház falán.

Kiokosították, hogy akkor lőjön, amikor a vad hátranéz, mert a csiga takarja azt a testrészt, amelyiket – mondjuk – a szarvasnál eltalálva halálos a lövés. Hát nem átlőtte a csigát! Aranyérmes trófea volt. Utána szabadkozott, hogy ez történt, pedig értette, amit mondtak neki,

csak hát mellément. A muflon sem pusztult el ettől a lövéstől, mert még egyet rá kellett lőni.

Végül is nagy hülyeségeket nem csináltak. Olyan volt, hogy agyonlődözték a kutyáinkat. Amikor szóvá tettük, nevetve mondták, hogy a foxi az fogyóeszköz. Valószínűleg nem tudták, hogy mennyi munka van egy ilyen jószággal, amíg használni lehet.

Kádárt nem vadásztattam, csak a feleségét, de azt nem kívánom senkinek. Bőgés előtt voltunk. Az öreg kijött, és hozta a feleségét, mondván, hogy körülnéznek egy kicsit. Elég volt odabent. Kérdezi, hogy ki megy a feleségével. Mondom én. Lövessen vele valamit, kérte Jani bácsi.

Megkaptam a főnöki vadászsofőrt. Pedig nekik volt egy páncélozott, böszme nagy Mercedes terepjárójuk. Rekkenő hőség volt. Elöl ült a ...

Mariska...

Neki Mariska volt, de nekem elvtársnő. Mondom, várjunk egy keveset, mert nagyon meleg van. Behúzódtunk a fenyők alá, és onnan nézelődtünk. Egyszer csak az előttünk lévő cigányzab elkezdett mozogni. Hát öt malac – olyan vöröses, már pont tepsibe való – turkált a ritkás gazban. Ott viháncoltak előttünk alig tizenöt méterre.

Odasúgom az elvtársnőnek, hogy tessék meglőni. Erre fennhangon visszaszól, hogy vezessem rá... Köpni-nyelni nem tudtam. Persze a malacok szétugrottak, nem volt mire rávezetnem. Mindentől elment a kedvem. Rágyújtottam, és magamban dühöngtem.

Visszaérünk a házhoz. Az öreg kint állt a csizmájában. Azzal kezdte, hogy megkérdezte: ...nehéz volt, ugye? Mariska meg szidott, mint a bokrot, hogy arra nem vagyok képes, hogy rávezessem a malacokra.

Aztán volt még egy hölgyvendégem. De ez az eset jobban sült el.

Az iráni sah volt nálunk, Telkiben a hetvenes évek elején. Hozta a feleségét, akinek volt három vihorászó udvarhölgye. Szintén rettentő meleg volt. Akkor még nem volt az a gumikerekes kocsink, mint mostan, hanem egy sima hintóval indultunk neki, amit két szép ló húzott. Az egyik vihorászó Jani bácsi, a kocsis mellé ült, hátul az ülésen a két másikkal a fenséges asszony. Mivel nem volt fönt több hely, én leghátul a vason álltam, mint gyermekkoromban, amikor felkapaszkodtunk nagyritkán a hintókra.

Megyünk, megyünk a nagy hőségben. Egyszer csak észreveszem, hogy oldalt fekszik egy bak a fűben, és lihegve nyelvel, mint egy ku-

tya. Előreadom a 7/62-es dióverőmet, hogy lője meg. De ott szerencsétlenkedett, és visszaadta a puskát. Én fogtam, és a bakot nyaktövön lőttem. Kapott egy fenyőágból egy szép töretet, mert megbeszéltük, hogy bent azt mondjuk, hogy ő lőtte.

De kérte, hogy mielőtt visszamegyünk, kocsikázzunk a környéken. Vitt is bennünket a nagy illatfelhőben Jani bácsi. Nevetve mondta, hogy: na főnök, ilyen fuvarunk sem volt még.

Besötétedett, mire hazafelé indultunk. Már a rendőrök is kerestek, hogy hol a fenébe voltunk. Aztán észrevették a töretet az asszony fején. Volt nagy örömködés.

Másnap reggel sorba álltunk és a sah titkára, tört magyarsággal olvasta a névsort, akik a vadászatot szervezték, vezették. A nagyobb emberek egy nagyobb aranyérmét kaptak a sah képével, mi, a kisemberek egy kisebbet. Jani bácsinak ez nem tetszett, és amikor megkapta a magáét, ismét a sor végére akart sompolyogni, azzal, hogy hátha kap egy másikat is.

Az ajándékozás nem volt kötelező, de általában, ha elégedett volt a vendég, akkor adott némi pénzt vagy apróságot. Én még karácsonyra is kaptam egy kést, egy pár doboz cigarettát, meg ilyesmit.

Ide tartozik még, hogy annak idején az elvtársak sok mindent nem tudtak. Például, hogy a sah feleségét hogyan kell megszólítani.

Meg volt terítve vacsorához. Azt mondja az egyik kormányőr az ügyeletes tolmácsnak: Tessék szólni a herceg elvtársnőnek, hogy találva van.

Általában hol a Gundel, hol a külügyminisztérium konyhája jött ki. De csak tényleg az igazán magasrangú vendégekhez. Hozták magukkal a szerszámaikat.

Ha terepen voltunk, mondjuk, egész napos disznóhajtásokon, akkor a tábori szereléssel volt terítve. Külön a hajtóknak, külön a vendégvadászoknak. Ilyenkor az a baj, hogy majd' mindenki halálra zabálja és issza magát. Persze, hogy elnehezül. A délutáni vadászat csapnivalóan szokott sikeredni.

Az ajándékkal kapcsoltnban.

Egy gyalázat volt, amikor itt volt Szaddam Husszein – Allah nyugosztalja, hiszen azóta felakasztották. Hát az az ember mindig a legnagyobbra lőtt. Igaz, nem volt tolmács, és nem tudtuk megmondani neki, hogy mire szabad. Így lőtt ki egy malacos kocát. Én a Kiss Gabival voltam a bicskás kocsiban. Vagyis a zsigerező kocsiban. A

testőrei azonnal lefegyvereztek bennünket. Illetve kiszedték a löszert a fegyverekből, és úgy adták vissza. Azt hitték, megöljük Szaddamot. Sértő volt, de ezt ők nem tudták. Mindenre rálőtt, amire mutattak.

Egy nap a kertben vagyunk, amikor hoznak egy fehér műanyag tokot. Átadja az illető, és kéri, hogy írjam alá az átvételt. Kiderült, hogy Szaddam Husszein küldte a Főosztályon keresztül. Kibontom, hát egy gyönyörű, aranyozott, kézimunkás női karkötő. Ehhez tudni kell, hogy amikor a vadászat végén felsorakoztunk, és végigparolázott, megköszönte a munkánkat, tőlem megkérdezte, hogy hogyan vannak a feleségeim. Mondom, az az egy nagyon jól van. Én meg még ott kaptam kéthavi fizetésnyi pénzt.

Volt-e valami említésre érdemes vadászbaleseted?

Érdekes, de azt kell mondanom, hogy az én negyvenéves szolgálatom alatt a környezetemben nem volt. Egy disznóhajtás alkalmával megtörtént, hogy visszatörtek a szarvasbikák, és az egyik hajtót a lehorgasztott fejjel jövő bika a szájánál eltalálta és felszakította az arcát, kiütötte néhány fogát. De szinte minden nagyobb vadászatnál volt orvos, mint itt is, aki gyors elsősegélyt adott. Ez történt, de nem fegyver által.

Olyan volt, hogy apósomat szabta meg a disznó. Tizenkilenc napig volt kórházban. Aztán ugyanaz a disznó nekem is szabott a nadrágomból. Apósomnál az volt a baj, hogy egy sebesült kan támadt rá. Meghallotta, hogy csütörtököt mondott a fegyvere, és a kattanásra felé fordult. Még ki tudta cserélni a löszert, és úgy lőtte meg, hogy a disznó köldökénél jött ki a golyó. No de fellökte, a puska kiesett a kezéből. Ő hasra fordult, és a kan – az orvosok szerint – másfél kiló húst szaggatott le a hátából.

Kezdő koromban egy olasz engem is megsörétezett. Még egy itt van bennem betokosodva.

Mint említettem, a kutyákkal más volt a helyzet, azok közül többet meglőttek. Az említett foxi is így pusztult el. Becsületére legyen mondva a bűnösnek, hogy ott a helyszínen annyit fizetett, hogy tízet lehetett venni belőle. De vizsla is esett.

Mikor jöttél el a Buda vidékiektől?

Gyarmatpusztáról 1985-ben kerültem Kaszóra, ami kimondottan honvédségi terület volt. Akkor Gyulaj, Gemenc és Kaszó között választhattam. Én hülye, úgy döntöttem, hogy legyen Kaszó, mert azt gondoltam, hogy itt nagyobb a rend. De nem így történt. Úgy éreztem, hogy nem akarják befogadni az úgynevezett „gyüttmenteket”.

Rövidesen itt is utolért a balhé, és akkor mindketten munkanélküliek lettünk a feleséggel. Engem még átképeztek öreg koromra. Elvégeztem egy őrző-védő tanfolyamot, lett egy gyönyörű, hatvanegy kilós német juhászkutyám. Aztán megbetegedett a kutyám, majd ugyanazzal a bajjal én is. De nem maradtam a kaposvári klinikán, hanem elmentem nyugdíjba.

Az ínséges időkben eladtam a fegyvereimet. Már csak szalonkázni járok ki olykor, a teljesen szabálytalanul kölcsönkért puskával.

A ház körül rengeteg kárt okoznak a nyestek, rókák. Reggel is kinéztem, mert nagyon csendben voltak a tyúkok. Az bajt jelent. De az is, ha nagyon hangosak. Amikor elköltöztek a szomszéd házból, rögtön megjelentek a nyestek. Szeretik a padlás nyugalmaát. Itt ugrálnak reggelenként, s ha rájuk szólsz, megállnak, és feléd fordítják kíváncsi fejüket. Kénytelen leszek szelektív csapdát csináltatni.

Mi az, hogy szelektív csapda?

Az új rendelet szerint a ragadozókat csak szelektíven lehet csapdázni. Ha olyant fogsz, amelyik védett, azt el kell engedni. Végül is ez nem egy rossz dolog. De nálunk nagyon sok kárt csinálnak.

Úgy vagyok vele, mint ahogy Veránka szigetén voltak Acél Györggyel. Ő ugyanis oda járt vadászni. Egyszer megkérdezte a vadász feleségét, hogy minek maguknak ennyi baromfi? Mert kell a rókáknak is, volt a válasz.

No, és mit szólsz a rengeteg vadhoz most, 2007 novemberében?

Említettem a beszélgetésünk elején, hogy mennyi volt a vad, csak azért, hogy a vendég néhány óra alatt lőni tudjon. A személyzet szabad kezet kapott. Abból a meggondolásból, hogy ha kilőjük – öt kilóig – a gyenge bikákat, az állomány genetikusan javul, és a vendégeknek jobb marad. A muflonnál is ez volt a helyzet. Szerintem a magyar erdőkben, ahol van, a legkártékonyabb állat a muflon. Mindent lezabál,

akár a kecske. Bizonyos méretig lóhattük. Javult is az állomány. Itt Kaszón is, mint országszerte.

Ám, ha sikeres felújítást akarsz, be kell mindent keríteni. De az meg drága. Persze a kerítés mögé, ha bemegy valami, ott nagyon sok kárt tud okozni. Azonnal ki kell hajtani, vagy ha nem megy, odabent kilőni.

Ismétlem, Bartha Palinak volt igaza, aki az iszonyatos túltartásra annak idején nyíltan figyelmeztetett, fel mert szólalni. De mint említettem, majdnem az állásába került.

Kimondta, hogy a király meztelen.

Pedig, ha fegyelmetten és szakszerűen kordába tartjuk a létszámot, a világ legkiválóbb szarvasállományával rendelkezünk. Így meg felhígult, és a nagy kárt a szarvas okozza. A disznóval közel sincs akkora probléma. Azt, ha levadászod, a következő évben ugyanannyi lesz.

Köszönöm a beszélgetést.

1851

/1866/

Geleta Ferenc

(1927–)

Felvidéken, ha úgy tetszik, a csallóközi Perbetén születtem. Ez a település a hajdani Komárom megyében, Érsekújvártól mintegy tizenöt kilométerre található. Annak idején háromezernél többen lakták. Jórészt katolikusok, nem sokkal kevesebben a reformátusok, de szép számmal akadtak zsidók is.

Szüleim kisparaszttok voltak. Édesapám, amikor nagykorú lett, pályamunkásként dolgozott az akkor csehszlovák vasutaknál. Édesanyám háztartásbeliként nevelt engem és leánytestvéremet. Hatéves koromtól – amikor az iskolába járás elkezdődött – élénken emlékszem a történésekre. Ez annyit jelentett, hogy napi másfél kilométert kellett gyalogolnom, hogy elérjem az iskolát. Természetesen ugyanennyit vissza. Ez még nem is lett volna nagy baj, de esős időben, makadámút nem lévén, bizony cipőt foglalo sárban kellett gyalogolnom. A községben nyolcosztályos elemi iskola volt, külön katolikus és külön református. A községet szó szerint megosztotta a két vallás. Az északi oldalon voltak a katolikus házak, a déli részén a reformátusok. A zsidó gyermekek általában a katolikus iskolába jártak, de a hittant heti rendszerességgel a zsinagógában oktatták nekik. A katolikus és a református templom a mai napig szépen felújítva megvan, a zsinagóga viszont a deportálások után elvesztette egyházi funkcióját. Az elhurcolt száztizennegy zsidóból és rokonságukból mindössze négyen tértek haza.

Még belegendolni is borzasztó.

A háborút követő években a szlovák községvezetés a zsinagógát nem tartotta meg mint vallási gyülekezőhelyet, hanem eladta lakásnak. Ma is egyszerű lakásként funkcionál.

Gondolom, a holokauszt után a megfogyott hívők már létszámukat tekintve sem működtethették volna az épületet.

Ez lehet, de ez még elviselhetetlenebbé tette a történeteket. Mert arra élesen emlékszem, hogy a zsidó vallás semmiféle feszültséget nem jelentett. Minden vallás élte a maga megszokott életét. Én egy vegyes családba születtem katolikus és zsidó vallású szülők házasságából. Apám volt zsidó. Én katolikus iskolába jártam. A rabbi apám jó barátja volt, így mindennapos voltam náluk. Hat gyermeke volt, akik közül kettővel nagyon jó barátok voltunk.

A környékre nem jellemző, hogy túlzottan erdősült lenne. Néhány száz hektár erdő volt csupán annak idején. Az is akácerdő volt, ami egyáltalán nem mondható őshonosnak. Ám mégis úgy hozta a sors, hogy édesapám egyik unokatestvére erdőmérnök lett. Selmecebányán végzett, és a Magas Tátrában kezdett praktizálni. Ha jól tudom, a Csorba tó melletti erdőben volt főmérnök. Apám emlegette is mindig, hogy látod fiam, ha jól tanulsz, belőled is lehet még erdőmérnök, ahogy nagybátyád, a Jóska lett.

Tulajdonképpen végig jó tanuló voltam. De aztán közbeszólt a világpolitika. Amikor hatodikos voltam, 1938-ban a Felvidéket visszacsatolták az anyaországhoz. Ez azt jelentette, hogy erdész nagybátyám maradt a Tátrában, én meg az iskoláimat Magyarországon végeztem. Így az esetleges erdészjövőmmel megszakadt a kapcsolatom.

A visszacsatolást hogyan élted meg?

Az én falumban hozzávetőlegesen két-három százalék volt az, aki szlováknak vallotta magát. Ezek is beszéltek magyarul, és lényegében alkalmazkodtak a magyar többséghez. Soha elő nem jött, hogy ki a magyar, ki a szlovák. Pedig az iskolában a szlovák nyelv kötelező volt. Mi, gyerekek nem értettük, hogy mi a fenének kell a szlovák nyelvet tanulni, de a szüleink biztattak, hogy tanuljuk, mert hasznát vesszük az életben.

Az is érdekes volt, hogy még a visszacsatolás előtt is megünnepeltük március 15-ét. De azt sem tiltotta senki, hogy az osztályban a szlovák zászló mellett ott legyen a magyar zászló is. Semmiféle nemzetiségi ellentét nem volt. Az iskolában tudtuk meg, hogy újra visszakerülünk a magyar határokra belülre. Még a magyar himnuszt is gyakoroltuk a magyar nótákkal együtt. Alkalmi kórust is szerveztek,

hogy még ünnepélyesebb legyen a bevonuló katonák fogadtatása. Minden előre meg volt beszélve. Mindkét iskola igazgatója kivonul a diákjaival a falu szélére, és a kisbíró vezetésével fogadja az érkezőket. Ez így is történt.

A bevonulást megelőző este a cseh csendőrségnek el kellett hagyni a községet, ami meg is történt. Csak a parancsnok maradhatott.

A faluban és a Kordel féle vendéglő udvarán arra készültek, hogy a katonákat meg is fogják vendégelni. Néhány ház még arra is számított, hogy jut hozzájuk egy-két baka. Az én édesanyám is mást főzött, nem a szokásosat azzal, hogy jönnek a magyarok, és megvendégel néhányat. A zászlóerdőről nem is beszélve. Mi Újgyalla felől vártuk a katonákat, akik délelőtt tíz órakor pontosan meg is érkeztek. Az előrs gépkocsival érkezett, aztán várni kellett, míg a gyalogos katonák utolérték őket. Fogadtuk a már fáradt egyenruhásokat, és együtt vonultunk be a faluba. Külön személyes emlékem, hogy engem az egyik katonára megajándékozott egy kétfilléressel.

Akkor még pengős világ volt.

Igen, én a pengő kétfilléresét kaptam, amit nagy örömmel vittem haza, és mutattam az édesapámnak, aki lehűtötte örömöm azzal, hogy fiam, ezért te nem sok mindent kapsz a boltban.

A bevonulók átvették a hatalmat a visszamaradt cseh parancsnoktól, amit a tömeg kitörő lelkesedéssel fogadott.

Viszont volt egy árnyoldala is az ünnepségnek. Ugyanis a falu központjában volt a Mária Terézia idején épült, úgynevezett Nagykocsmá. Ez az épület hajdan lóváltó hely volt. A megérkezett postakocsi fáradt lovai az itt lévő istállóban pihenték ki magukat éjszaka. Az utasok meg a kocsmában és az emeleten a hálósobákban. A kocsmá mellett lakott egy asztalos, akinek a portáját deszkakerítés határolta. Éjszaka valaki magyarul azt festette fel fél méteres piros betűkkel a kerítésre, hogy: „amíg Beneš volt az apátok, bársony volt a ruhátok, ha Horthy lesz az apátok, kilesz a pi...tok!”

Nos, az ünnepélyt ez a felirat fogadta. Voltak, akik nevettek rajta, voltak, akik mérgelődtek, a harmadik társaság nagy buzgalommal megszatolta le a feliratot.

A bevonulás után az iskolákból eltűnt a csehszlovák zászló. A szlovákok továbbra is lakhattak, használták nyelvüket. Nekem is volt be-

járásom egy szlovák családhoz, ahol egy nekem tetsző lánykához jártam udvarolgatni. Azon kívül gyakorolhattam a szlovák nyelvet.

Ismerem az ilyesféle nyelvygyakorlatot.

Ez komoly volt. Aztán sajnáltuk, hogy megszűntek a nyári, téli diákcserek az északi részekén élőkkel. Mert az is jó alkalom volt arra, hogy egymás nyelvvel megismerkedjünk. Nekem is volt egy alkalmam ilyen cseregyermeknek lenni.

De megváltozott a közigazgatás is. A hivatalban nem kellett szlovákul beszélni, meg ilyenek.

Apám változatlanul reménykedett, hogy erdész leszek. Anyám viszont szövetkezett a kántortanítóval, mert az biztatta, hogy a nyolcadikos bizonyítványom alapján még pap is lehetnék. Anyám nem tudta, hogy azt én nem szeretném, mert a papi életet másképpen láttam, mint a szülők. Annál is inkább, mert volt egy Ágoston nevű plébános úr, akinek a parókiáján volt egy nagyon szép leányka, aki nagyon tetszett. A szakácsné leánya volt, akinek nem volt édesapja. Azt rebesgették, hogy a szakácsné „leveses fazekába” a plébános úr is belekevert néha.

Perbetét négy hercegprímási uradalom vette körül, és szinte szorították a községet. Ilyen volt a nagyharaszi, a kisharaszi, a szentmiklósi és a szentistváni prímási uradalom. Ez azt jelentette, hogy ezeknek a birtokoknak esztergomi irányítású gazdatisztjei voltak. Ez olyan értelemben jó volt, hogy sok ember kapott munkát. A cselédek és a napszámosok is a faluból kerültek ki. Ez nekünk, gyerekeknek is jól jött, mert amikor vége volt a tanításnak, mi is mehettünk egy kis pénzt keresni. Gyereknapszámba. Elég jól kerestünk.

A továbbtanulást illetően megtudtuk, hogy Érsekújváron a polgári iskolába lehet esti tagozaton is tanulni. Unokatestvéremmel, aki egy évvel volt idősebb nálam, s akivel szinte éjjel-nappal együtt voltunk, elhatároztuk, hogy munka után a délutáni vonattal bejárunk az iskolába. Este, az órák után haza, reggel megint dolgozni.

Nos, jelentkeztünk, és két osztályt el is végeztünk. Persze, nem mondhatom, hogy túlzottan szigorúak lettek volna, például, ha órákat mulasztottunk. A német nyelv kötelező volt, és ma is sajnálom, hogy később nem folytattam, mert jószerivel ma is csak annyit tudok, amennyit akkor felszedtem.

A tanulásnak ez a formája akkor szűnt meg, amikor egy amerikai szőnyegbombázáskor a vasútállomást megszórták, és az iskolát is telibe találták.

Igen, a pályaudvarokat minden nagyobb városban bombázták.

Édesapámat a magyar vasutak a bécsi döntés után pályamunkás-ként átvette az érsekújvári vonalra. De ő több akart lenni, mint pályamunkás, el akarta érni a fékező beosztást. Az egy felelősségteljes munka volt. Ugyanis régen a mozdonyvezető csak a mozdonyt tudta fékezni. A szerelvényekbe olyan vagonok voltak beiktatva, amelyek fékberendezéssel voltak ellátva. Azokat kézzel kellett tekernie a fékezőnek, mondjuk úgy, a szakmunkásnak. Annak ellenére, hogy nagyon sok fékezőre volt szükség, szinte elérhetetlen volt középük bekerülni.

Azzal kezdődött, hogy a kérvényt úgy kellett megcímezni, hogy „Vitéz Nagybányai Horthy Miklós Őfőméltósága, Magyarország Kormányzója.” Képzeld el. Ez a kérvény kellett ahhoz, hogy egy pályamunkásból fékező lehessen. Aztán hosszú ideig kellett várni, többször meg is ismételtük a kérvényt, majd valami protekcióval végül sikerült.

Lehet, hogy aki intézte az ügyeket, az valamikor fékező volt.

Természetesen vizsgát kellett tenni, majd amikor mindenén túl volt, megkapta az engedélyt, és Szolnokot nevezték ki munkahelyéül.

Képzelheted, hogy milyen gondot jelentett Érsekújvárról Szolnokra menni. Közel háromszáz kilométer a távolság. De olyan munkanélküliség volt abban az időben, hogy nem lehetett nem elfogadni a felajánlott munkahelyet. Elutazott Szolnokra azzal, hogy szerez lakást, és majd utána megy a család.

Ez meg is történt. Sajnos engem nem vettek fel a fa- és fémipari szakiskolába. Ahhoz viszont elég nagy voltam, hogy az egyik fűszereshez beállhattam kifutófiúnak. Ekkor éltem át addigi életem legborzalmasabb élményét. A szolnoki pályaudvart is bombázták. A mi lakásunk, a Farkas utca 16. ott volt a pályaudvarhoz közel. Anyám és a húgom előző nap mentek vissza Perbetére a nagymamához. Én a vegyeskereskedésben voltam a városban. Amikor a repülők elmentek, hazarohantam. Át a rengeteg emberi hullán, döglött lovon, bombatölcserén, romokon. Odaértem a házunkhoz. Pontosabban annak a helyére, mert

semmi nem maradt belőle. Egy amerikai bomba telibe találta. Rettenő dolog volt látni a semmit. Leültem a bombatölcsér szélére, és csak bámultam bambán a gödörre. Azt sem tudtam, hogy apám bent volt-e a házban, vagy sem. Ott esteledett rám a gödör szélén. Aztán egyszer csak a félhomályból előbukkant apám, aki, mint kiderült, Szajolban volt a szőnyegbombázáskor.

A hajnali első vonattal utánamentem édesanyáméknak. Ki kellett gyalogolni a város szélére, mert csak onnan voltak épek a sínek.

Hatvan év elmúltával felkerestük a helyet, de Farkas utca 16-os számot nem találtam.

Végül hogy egyesült a család.

Apám átkérte magát Érsekújvárra. Mi meg visszamentünk Perbetére. Akkorra a zsidókat már deportálták. De emlegették, hogy van olyan lista is, ahol a vegyes házasságokat is nyilvántartják. Mindenkiről tudtak mindent. Azt is, hogy ki hányad íziglen zsidó apai vagy anyai ágon. Egy rettenetes volt az életünk. Aztán be is következett, amitől féltünk. 1944 augusztusában engem is elvittek munkaszolgálatosnak. Ógyallán gyűjtöttek össze, ahol alkalmassági vizsgálaton estünk át, majd a csallóközi Somorjára szállítottak. Ott ástunk védelmi vonalat, majd egyre nyugatabbra kerültünk. Medvénél léptük át a határt és Salzburg mellett kötöttünk ki. Ott már volt egy barakktábor, ahol rengetegen voltak. Mellette egy hatalmas roncstelep, tele mindenféle háborús eszközökkel, amelyekből ki kellett szerelni a még használható alkatrészeket, ám ezeket soha senki nem vitte sehová. Az ellátás minősíthetetlen volt. Állítom, egy igavonó baromnak többet adtak, mint nekünk. Ha egyáltalán adtak. Aztán elért bennünket a tél. No, azt a karácsonyt nem kívánom még az ellenségemnek sem. Sorban betegedtek le az emberek. Aki beteg volt, feldobták egy vöröskeresztes teherautóra azzal, hogy viszik gyógykezeltetni. De soha senkit nem hoztak vissza.

Csak magyarok voltak a táborban?

Voltak más nemzetiségűek is. Egy-két hónap után már senkit nem érdekelt, hogy kik vannak ott, hányan vannak ott, meg ilyesmi. Csak az volt a fontos, hogy kapunk-e enni, vagy sem. A tetveket le tudtuk-e söpörni mindenhol magunkról, vagy sem. A késeket élesítettük,

hogy a szőrzettel együtt tetvetlenülíthessük magunkat. Ezt az állapotot részletesen leírtam egy tudományos dolgozatban is.

Azután 1945 májusában az amerikai hadsereg szabadította fel a laufeni táborát. A németekkel letetették a fegyvert, nekünk meg több nyelven bejelentették, hogy senki ne menjen sehová, mert hamarosan elszállítanak fertőtlenítésre. Rövid idő múltán hatalmas teherautók jöttek, és elszállítottak bennünket egy München melletti katonai repülőtérré. Rettentően féltünk, mert anyaszült meztelenre vetkőztettek, és azt hittük, hogy most fog bekövetkezni az, amiről már kósza híreket hallottunk. Hiába voltak ott amerikai tisztek. Aztán láttuk, hogy az épület hátulján jöttek civil ruhában a megtisztult emberek.

Kezdetben nagyon kis ételadagokat kaptunk, mondván, hogy hozzá kell szoktatni a gyomrunkat az ennivalóhoz.

Ezután Ausburgba vittek egy Georgschule nevű iskolába. Ott csak pihenni kellett, meg enni. Egyre többet és jobbat. Közben a kezemen egy szúrt seb – amit még az előző táborban szedtem össze – valahogy elkezdett kékülni, egyre feljebb. Nyilván vérmérgezést kaptam. Szóltam az őrnök, majd azonnal vittek az orvosi szobába, ahol megműtöttek, majd két hét alatt rendbe is jöttem.

Néhány hónap után közölték, hogy mindenkit eljuttatnak abba az országba ahová menni akar. Én, családszerető lévén, haza akartam menni. Kapott is ennek megfelelően mindenki egy igazolást, amivel eltávozhatott. Egy cimborám Amerikába ment. Sokáig nem tudtam róla semmit, mígnem harminc év után hallottam, hogy Kaliforniában van. Ma is levelezek vele.

Az igazoláskor mindenfélét kérdezgettek, nyilván a háborús bűnösöket keresték. Elmondtam, hogy ki vagyok, és hogy hol lakom, meg hogy a község, ahová menni akarok, az Magyarország területe. Akkor felvilágosítottak, hogy az már megint csehszlovák terület. No, mindegy, ha már így van, egy sorstársammal hazaindultunk. A határon akartunk átszökni, mert nem szerettünk volna magyarázkodni a határőröknek. Éjszaka indultunk neki. Amikor átértünk a határon, előbújt egy bokorból két katona, és fel a kezekkel felszólítással nem engedtek tovább. Mint foglyokat kezeltek, és elvittek egy táborba. České Budějovicébe.

Közölték velünk, hogy a csehszlovák törvények szerint járnak el velünk, mert háborús bűneink vannak, és a büntetést bizony le kell töltenünk. Ezt a táborát a kommunisták hozták létre azzal a céllal, hogy az

összefogdosott emberekkel hozzák helyre a háborús károkat. A csehek mindig is tagadták ennek a tábornak a létét. Velünk a vasutat akarták újjáépíteni. Reggel öt órakor volt ébresztő, azután – ha volt víz – a tisztálkodás következett, majd a reggeli.

Négyes sorokban vonultunk mindig ugyanazon az utcán. Már ismerősnek tűntek az emberek is. A szélső oszlopban voltam. Aggasztott a helyzetem, mert betegeskedtem, no meg az, hogy otthon sem tudtak rólam semmit. Hogy egyáltalán élek vagy halok. Fokozta a reménytelenséget, hogy már nevünk sem volt. Csíkos ruhában jártunk, kezünkön, lábunkon számok jelezték, hogy élünk. Én voltam a 21140-es.

Ha valakit szólítottak, beordították a számot. Rosszullétemet is titkoltam, mert arra gondoltam, hogy ugyanúgy járhatok, mint akiket a másik táborban elvitt a teherautó és soha nem láttuk őket viszont. Elkeseredésemben támadt egy ötletem. Egy kis papírfecnyre felírtam az otthoni címemet és odaadtam annak a hölgynek, akit sokszor láttam az egyik ház előtt. Ezen a manőveren sokat tépelődtem, mert vakon megbízni valakiben bizony nagyon kockázatos. De végül rászántam magam. Begyakoroltam azt a mondatot, hogy mentse meg az életem és adja fel a levelet. Kiléptem a sorból, odaadtam a levelet, és láttam a szemén, hogy segíteni fog.

Egy hajnalon üvöltik a számomat. Olyan mélyen aludtam, hogy nem is hallottam. A rabtársak ráztak fel. Hajnali három óra volt. Rettegve mentem ki az udvarra, mert szökési kísérletért volt már akasztás is, amit végig kellett néznünk. Kivittek a kapuhoz... és ott megláttam... az édesapámat.

Megkapták a leveletem a fogolytábor címével. Akkor már apámat átvette a szlovák vasút. Kitűnően beszélt szlovákul, csehül. Szabadon közlekedhetett, így eljött értem, és biztatott, hogy nem megy haza nélkülem. A csomagot, amit hozott finom hazaival, megosztottam a társaimmal. Reggel óriási vita alakult a táborparancsnokkal, akit megfenyegetett, hogy elmegy egészen Prágáig, ha nem engednek szabadon. Végül elengedtek. Apám ahhoz is ragaszkodott, hogy adjanak róla írásos igazolást, hogy engedéllyel távoztam.

Felhívta a figyelmemet, hogy meg ne szólaljak magyarul, mert az egész ország gyűlöli a magyarokat. Legyek süketnéma és egy kukkot se mondjak. A papíron az volt, hogy Perbete végcéllal ingyen igénybe vehetem a csehszlovák vasutat. Kalandos úton hazakerültünk.

Még orosz katonavonattal is utaztunk

Anyám kezelésbe vett és szépen feljavított. Az elbocsájtó papíron az is rajta volt, hogy jelentkeznem kell a helyi csendőrségen, amit elmulasztottam. Két nap múlva megjelentek a házunknál és kérdőre vontak. Alig telt el egy-két nyugodt hónap, kiosztották a hírhedt fehér levelet. Ebben az volt, hogy megfosztanak minden jogunktól Csehszlovákiában, és a kitelepítendő listájára kerültünk. Abban az esetben maradhattál, ha reszlovakizáltál, és aláírtad, hogy szlovák vagy.

Összeült a családi kupaktanács, és úgy döntöttünk, hogy nem írjuk alá, tudomásul véve azt, hogy apám elveszti az állását. Előre átment, elhelyezkedett a MÁV-nál, ott folytatta, ahol annak idején abbahagyta, csak nem Szolnokon, hanem Rákosrendezőn. Én is apám után jöttem, és el akartam helyezkedni. De az nem volt olyan egyszerű, mert a millipengős világban még az ittenieknek sem volt munkája. Visszamentem és vártam a hivatalos kitelepítést. Akkor volt a magyargyűlölet, hogy egyszer azért pofoztak meg a rendőrségen, mert a barátomnak az utcán átkiabáltam magyarul. Arra hivatkoztak, hogy a közterületeken tiltva van a magyar nyelv. Csak a családon belül lehet használni. Megverték.

Volt olyan, hogy a kocsmában rendezett szokásos húsvéti bálban egy kislánnyal táncoltam, a cigányzenekar pedig magyar nótát játszott. Akkor odajött hozzám a csendőr és bevitt az őrszobára, mondván, hogy én rendeltem a magyar nótát. Jól megpofoztak, és bezártak egy szobába. Annyit hallottam, hogy még várnak valakit, és másnap felvisznek a kitelepített szudétanémetek helyére.

Anyám bejött a csendőrségre, ahol mondták, hogy búcsúzzunk el egymástól. Mondtam anyámnak, hogy menjen el a gyermekkori jó cimborámhoz, Fleischmann Gézához, aki egy zsidó gyerek volt és megjárta Auswitzot. Őt választották a szomszéd faluban komiszárnak. Jött a Géza, jól leteremtette a csendőröket, hogy hagyjanak békén, mert már eleget szenvedtem.

Betyár világ lehetett.

Az volt. Géza javasolta, hogy menjek be az oroszlan barlangjába, ami annyit jelentett, hogy felutaztam egy kórházépítkezéshez Handlovára (Nyitrabányára). A felvételi irodán egy helyes magyar hölgy mindent elintézett. Sok magyar dolgozott, és nagyon jól kerestem. Egy magyar gyerekkel vállaltunk különmunkát. Az alapásánál nem

boldogultunk sehogy, mert hatalmas sziklák voltak a talajban. Gép nélkül meg nem ment az ásás. Mivel a leventeiskolában tanultam robbantást, így elvállaltuk, hogy majd mi elintézzük. De sikerült, és attól kezdve mi voltunk a robbantók, amit igen jól megfizettek.

Aztán 1947 végén megtörtént az áttelepítés. Erről nem akarok részletesen beszélni, meg van írva a történelemkönyvekben. Annyit azonban megemlítek, hogy a búcsúztatáskor a templomban volt egy utolsó mise, amikor a pap megáldotta az elmenőket. Ezt a momentumot furcsálltam, mert az egyház nem azért lépett fel, hogy ne legyen kitelepítés, hanem még áldását adta az elmenőkre. Mert az nem volt mindegy, hogy ott kellett hagyni házat, földet, jószágot, egy egész élet munkáját, és menni az ismeretlenbe. És a római pápa sem emelte fel szavát a szégyenteljes akció ellen.

Szobnál jött át a szerelvényünk, ahol ünnepélyesen fogadtak, de mindenki sírt, mert nem tudtuk, hogy mi lesz velünk.

Engedd meg, hogy idézzek...

„Felvidéken tombolt a „magyarirtás”! Öregeket, asszonyokat, gyermekeket lőttek halomra. Pozsony mellett, a Duna túloldalán, Ligetfaluban egy lövészárkba lőttek bele 90 magyar leventét. Az áldozatok tizenéves csíki székely fiúk voltak, útban haza szülőföldjük felé. 1945. augusztusig 31 780 magyar menekült el szülőföldjéről. 1946. november 17-től a deportálásra kijelölteket a katonaság és a csendőrség kényszerítette távozásra. Marhavagonokba rakták őket, és ha ellenálltak, megkötözték őket és úgy dobálták be a vagonokba. A kijelölt családfőnek magával kellett vinnie a feleségét és a gyermekeit, sőt még az általa eltartott családtagokat is. Az elhurcolás során az ellenállást a legbrutálisabb módon törték meg. Az ellenállókat puskatussal összeverték és összekötözték, a passzíve viselkedőket pedig megragadták és erőszakkal, puska-csővel kényszerítették a teherautóra. Nem voltak tekintettel a betegekre és a csecsemőkre sem, utóbbiakat a bölcsőből ragadták ki és tették ki a mínusz 20-22 fokos hidegnek. 89 660 magyart a csonka országba, míg 41 666 magyart rabszolgának Csehországba deportáltak.”

„A kassai kormányprogram meghirdetését (1945. április 5.) követően az év végéig a népbíróságok mintegy 75 000 felvidéki ma-

gyart – elsősorban értelmiségieket – ítélték el háborús bűnösökként és utasítottak ki az országból. Sorozatosan perbe fogták a háború előtti magyar közélet jeles alakjait, akiket a köztársaság szétverésével vádoltak meg. A gyakran tömegessé váló perek közül méreteiben a kassai magyar per volt legnagyobb, amelyben közel 600 magyart nyilvánítottak háborús bűnössé.

A magyar kormány kötelezte magát, hogy az egyenlő arányon felül átveszi az áttelepítésre kijelölt háborús bűnösöket is. A szomszédos országban ebben az időben a bíróságok már sorozatosan hozták a felvidéki magyarokat háborús bűnössé nyilvánító ítéleteket. A koholt vádakon alapult, jogsértő végzések mellékbüntetéseként mindig vagyonelkobzást és Csehszlovákiából való kiutasítást szabtak ki. A lakosságcsere-egyezmény értelmében az átköltözők ingóságait is magukkal vihették, ingatlan vagyonuk viszont átszállt az elhagyott államra.

A prágai kabinet 1946. június 14-én nyújtotta át a magyar kormánynak az áttelepülésre jelentkezett 92 390 magyarországi szlovák, augusztus 26-án pedig az áttelepítésre kijelölt 181 512 felvidéki magyar, köztük 75 114 „háborús bűnös” – az utóbbiak főként értelmiségiek és tehetősebb, a korábbi magyar ellenzéki pártok mellett elkötelezett parasztok voltak – névjegyzékét. Mivel a magyar fél a „háborús bűnösök” számát magasán túlzónak tartotta, halogatta az áttelepítés megindítását, ezért a csehszlovák hatóságok 1946. november 19-én megkezdték a magyarok tömeges deportálását Csehországba, Beneš elnök 88/1945. számú dekrétuma alapján.

1947. február 25-éig 44 129 munkaképes embert hurcoltak el, akikhez kiskorú gyermekek is tartoztak, ezért összlétszámuk jóval meghaladta a százezer főt. Ebben a helyzetben Magyarország április 12-én rákényszerült a lakosságcsere megkezdésére, amely 1948. december 22-éig tartott, de hivatalosan csak a következő év június 21-én ért véget. A két fél adatai jelentősen eltérnek egymástól: a csehszlovák adatok szerint 73 273 szlovák települt át hazánkból, Csehszlovákiából pedig 89 660 magyart telepítettek ki. A magyar adatok szerint 60 267 szlovák hagyta el Magyarországot, ahová 76 616 kitelepített magyar érkezett.

Neked meg elkezdődött az itthon van az otthon.

Elég keservesen. Egy éjszaka elindultunk, és a vagonokat sorba akasztották le a szerelvényről. Amikor Kaposvárra érkeztünk, mi maradtunk utoljára. Átpakoltak egy teherautóra és Bőszénfáig meg sem álltunk. Ott mutattak egy házat, mondván, hogy az a mi házunk. Persze egy kitelepített sváb háza volt. A szomszédunk egy öreg sváb házaspár volt, tele jóindulattal, megértéssel. Hetekig nem tudtunk aludni, mert féltünk, hogy bármikor elvehetik, ami nem a miénk. Ráadásul a kitelepítettek lánya ott ment férjhez, aki nap mint nap ott járt el a szülei háza előtt. Gondolhatod.

Munka után kellett nézmem. Egy helybéli javasolta, hogy keressem fel Dezső Gyula erdész urat, mert az erdőben mindig van valami munka. Másnap felkerestem, elmeséltem életem megpróbáltatásait, és kértem, hogy adjon valami munkát. Javasolta, hogy hozzak össze egy brigádot olyanokból, akik értenek a favágáshoz. Az erősebb áttelepült fiatalokból, mert többen voltunk ilyenek, összeszerveztem egy ötös brigádot. Szerszámokat szereztünk, jelentkezünk munkára. Amikor kiderült, hogy egyikünk sem ért a favágáshoz, a betanított erdészével oktattatott bennünket az alapismeretekre. Döntés, meg ilyesmi.

Két hónap után már dicséretet is kaptunk. Én megtanultam hosszoltni úgy, ahogy az erdész elvárta. Meglehetősen jól kerestünk.

Egy fél év elteltével megkeresett a szintén Felvidékről áttelepített plébános a lakásunkon. Kiderült, hogy híre ment, milyen jól keresünk, ő meg szegény, szinte éhezett, mert semmiféle jövedelme nem volt. Megkért, hogy vegyük be a brigádba, hogy megélhessen.

Végül az erdész is beleegyezett, hogy hatodiknak felvegyük. Igaz, félt, hogy híre megy, és ki fogják nevetni. Szereztünk neki fejszét. Anyám duplán pakolt ennivalót, hogy jusson neki is.

Ebédszünetben felolvasott a bibliából a helyzethez illő részeket.

És mit szólt mindehhez a gyülekezet?

Hát ez az. Híre ment a dolognak, elszégyellték magukat a templomba járók, és úgy döntöttek, hogy eltartják a plébánosukat. Furcsállottam, hogy miért szégyellik az emberek, ha egy pap fizikai munkát végez, de nem sokat töprenghettem rajta, mert végül elmaradozott az erdőről.

Gyula bácsi egyre gyakrabban vitt magával felvételezni, meg amolyan tarisznyahordónak. A hónap végén esténként sokszor éjfélig bér-

jegyzékeztünk. Kellett is, mert volt, hogy majd' százan voltak a termésben. Elég az hozzá, hogy amikor 1949-ben a Kaposvári Erdőgondnokság javaslatot kért tőle egy fő erdészeti szakmunkás képzésére, megkérdezte, hogy vállalom-e? Rábeszél, hogy menjek el, aztán akármi lehet.

A Balaton mellett, Vörsön volt a fakitermelő szakmunkások hathetes kiképzése. A harminc résztvevőből én voltam a legfiatalabb. Szerettem ott lenni, és mindent megtanultam. Az estéket a faluban lévő kocsmában töltöttük, ahol egy gyönyörű szőke hölgy volt a felszolgáló, aki miatt minden este ott ücsörögtem, és ettem a képviselőfánkot. Nagyon tetszett, mondhatni beleszerettem. De hamar vége volt a tanfolyamnak, el kellett jönnöm.

Szerencsémre rövid időn belül ismét volt ott egy műszaki vezetői tanfolyam, ahová már kérték, hogy én is menjek. Persze, az első estétől kezdve ettem a képviselőfánkot. Míg nem a párttitkár tudomásomra hozta, nem tetszik neki, hogy egy kuláklánnyal vagyok jó viszonyban. Felvilágosítottam, hogy kedvelem a hölgyet, de semmiféle viszonyban nem vagyok vele. De csak folytatta, hogy gondoljam át, mert a gazdaságnak tervei vannak velem. Nagyon mellbeütött a dolog, mert éppen elég volt a többiek gúnyolódása a tájszólással beszélő fiatalemberrel. A kabátra azt mondtam, hogy kaci, a szekrényre, hogy kaszni, meg ilyesmi miatt olykor kinevettek. Mindenesetre a párttitkári intelem eléggé megijesztett.

De aki elvégezte a tanfolyamot és szakvizsgát tett, az mehetett kerületvezetőnek. Ez szerte az országban így volt. Egyenértékűnek fogadták el az esztergomi szakiskola bizonyítványával. Őszintén szólva a képviselőfánkos Erzsikéről el is feledkeztem. Aztán kiderült, hogy áttelepítettek ugyan, de az állampolgárságról valahogy megfeledkeztek. Csak kilenc évvel később kaptam meg a magyar állampolgárságot.

Szegyenteljes magyar politikai hozzáállás.

A vicc meg az volt, hogy közben kétszer is behívtak a honvédséghez.

Ehhez volt eszük.

Igen. De én elhatároztam, hogy akármi is lesz, nem vonulok be katonának. Nemhogy nem akarok fegyvert fogni, de látni sem akarok.

Mind a két behívó esetében orvosi bizonyítványt küldtem magam helyett. Sajnos, azt nagyon könnyű volt beszerezni, mert a két fogolytáborban egy életrevaló betegséget is sikerült beszerezni. A tüdőmmel egy évet töltöttem szanatóriumban. A bőrbetegségemről már nem is beszélek.

Egy darabig békén hagytak, de később, amikor Haracsi Lajosnál beosztást kaptam, megint kíváncsiak lettek rám. Amikor az erdőgazdálkodások megszűntek, Marcaliba kerültem műszaki vezetőnek. No, ekkor kaptam a harmadik behívót a sorozásra. Összeszedtem az összes papíromat és bevitettem, kérve, hogy hagyjanak békén. Kaptam is egy „alkalmatlan” minősítésű igazolást.

A terület alapos megismerését annak köszönhetem, hogy ide-oda helyeztetek a különböző átszervezések során. Végül a központba kerültem tervezőnek, statisztikusnak, birtokpolitikusnak, egyszóval bedolgoztam magam az erdészeti életbe.

Voltam erdőfelügyelő is, és mint ilyen, a minisztériumhoz tartoztam, Vágó Ödön volt a csoportunk irányítója.

De munkavédelmi csoportvezetőként is dolgoztam az erdőgazdaságnál. Aztán szép lassan megismerkedtem a faipari munkákkal, és egy két életrevaló javaslatom is volt. Például a ragasztott elemek gazdaságos gyártásával, forgalmazásával kapcsolatban.

Addig-addig javasoltam, írogattam, mígnem Takács vezérigazgató kiküldött a csurgói üzembe azzal, hogy ha ilyen jól tudom, menjek ki és csináljam meg. Háromnapi gondolkodás után elvállaltam az üzem átszervezését. Elég szép keretből gazdálkodhattam. Megdupláztam a faipari mérnökök számát. A ragasztott faipari elemek felhasználásával építettünk komplett szarvasmarhatartó telepeket. Ugyanígy a sertéstartó telepek elemeit is gyártottuk. Tartós istállórendszereket, amelyek még ma is működnek.

A csurgói üzemben belül megszüntettük az analfabetizmust. Napi nyolc óra munkaidőből két fizetett órát kaptak tanulásra. Megtanultak írni, olvasni. Szakmunkásokat is képeztünk. Ezt mind a gyáron belül. Az anyaiskola a csurgói gimnázium volt. Még a soproni egyetemről is jöttek oktatók előadni.

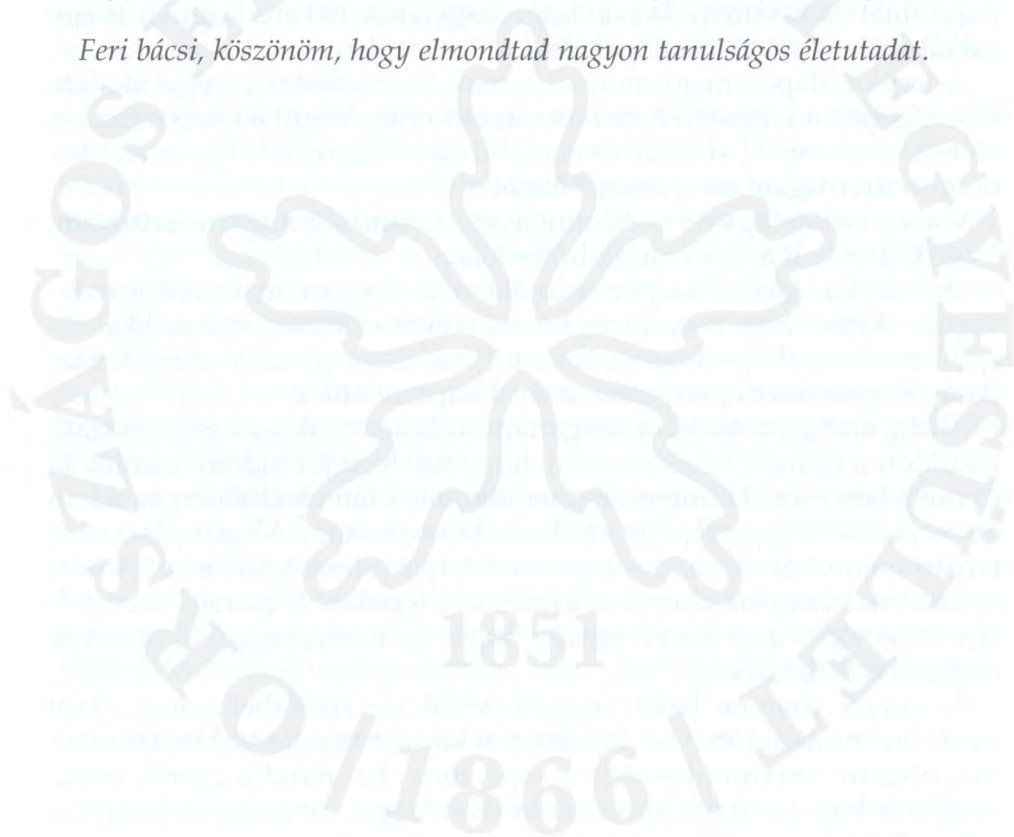
Makovecz Imre tervei alapján gyártottunk templomtornyot, sportcsarnokot, fürdőházat. Olyan jól ment a dolog, hogy be kellett vonni az Agárdi Állami Gazdaságot is a ragasztott elemek gyártásába. Több termelőszövetkezet faipari részlege is dolgozott nekünk. Csurgón felvet-

tük a megrendelést, és kiadtuk alvállalkozóknak, ami ragyogóan működött.

1987-ben vonultam nyugdíjba. Elég volt. Én annyi mindenben mentem keresztül az életben, hogy ideje volt megpihennem.

Azt nem mondtam, hogy az ötvenes évektől általános igazságügyi szakértőként dolgozom mind a mai napig. Munkám van bőven, ügyészségek, bíróságok kérnek fel négy munkaterületen: az erdővel, a faiparral, a munkavédelemmel és végül a tűzrendészettel kapcsolatos vizsgálatokra, szakvéleményekre. Ezeket nagy élvezettel végzem.

Feri bácsi, köszönöm, hogy elmondtad nagyon tanulságos életutadat.

Goldbach Károly

(1925–2014)

Beremenden születtem. Ott, ahol a monda szerint az ördög kibújt a földből. Nagyharsányban aláment, majd Harkányban újra kijött, ott ahol a meleg vizű forrásra épült a fürdő.

Már az újkőkorban lakott terület volt, ez régészeti leletek bizonyítják. Az első okleveles forrás 1281-ben említi, amikor a névadó Beremendi Péter 7 ekényi földjét eladta rokonának. Beremend virágkorát a Hunyadiak alatt élte: a XV. században mezővárosi ranggal bírt, vásártartási joggal rendelkezett. Az 1687. augusztus 12-i Nagyharsányi csata után a falu elnéptelenedett, csak az 1700-as évek elején kezdődött meg újra a falu benépesedése. 1769-ben már volt a faluban iskola.

1918 novemberétől 1921 augusztusáig szerb megszállás alatt volt, 1921 nyarán a Baranya–bajai Szerb–Magyar Köztársaság nevű szerb bábállam része, szerepelt a szerb királyság minimális területi követeléseit bemutató 1919 májusi memorandumban is.

Beremendhez tartozó egykori puszta Püspökbóly (1933-ig Rác-bóly, horvátul Pišpek), amely a község központjától északkeletre található. A XIX. század közepén Beremend egészéhez hasonlóan szerbek alkották népességének nagy részét. Az 1910-es évekre Beremend már német többségű lett, Püspökbóly azonban szerb többségű maradt. A puszta neve 1933-ig Rác-bóly volt, amikor nevét az országban található Rác- kezdetű településnevek többségével együtt megváltoztatták.

Itt született apám, meg Manninger Jenő sebészprofesszor. Nagypám meg gőzekekovácsként a pécsi püspökség uradalmában kereste a kenyerét.

Édesapám tizennyolc éves korában önként jelentkezett a háborúba. Amikor születtem, a honvédségnél kapott számszaki, pénzügyi képzést, amivel a vámőröknek rendelkezni kellett. Akkor Magyarbólyban laktunk a vámórlaktanyában.

Katonákra emlékszem, akik játszottak velem, mert állandóan ott sürgölődtem körülöttük. Feltettek a bicikli hátsó ülésére és úgy furi-káztattak. Egyszer beszorult a lábfejem a villa és a küllők közé. Megúsztam törés nélkül, de hetekig sántítottam. Azután édesapámat leszelelték, így munkanélküli lett. Illetve mindenféle alkalmi munkából éltünk.

Megjegyzem, a Goldbach sem egy tipikus magyar név.

Természetesen. Az apai őseim Németországból áttelepült svábok voltak. Apám amolyan mindenés volt. Meghívták Püspökbólyba írnoknak, akinek el kellett látnia a raktárosi, magtárosi teendőket is. Úgynevezett első osztályú cseléd volt. Emlékszem, egy hatalmas nagy kulcscsomóval járogatott a papa. Akkor úgy mondták, hogy első osztályú cseléd volt. Én is akkor kerültem oda a bátyámmal. A beremendi katolikus iskolába jártam. Hat elemi-t végeztem. Mint említettem, Beremend többnyelvű község. Magyarok, németek és sokárok laktak ott. A plébánosnak, a kántornak három nyelven kellett tudni énekelni. A mise természetesen akkor latinul ment.

Békésen éltek egymás mellett a soknemzetiségű emberek?

Abszolút. Én nem emlékszem, hogy torzsalkodás lett volna emiatt. Sokféle kör volt akkoriban. Akár a templomban, akár a kocsmában. Mindenki megtalálta a helyét. Az ipari körben, a gazdakörben, a kereskedő körben. Ezek voltak a civil összejövetelek. Ezekre emlékszem. Mivel elvégeztem a hat elemi-t, elérkezett az idő, hogy azon gondolkozzam, milyen pályát válasszak. Mert bizony a világgazdasági válság idején nagyon kevés munka és pénz volt. A diplomások is az utcán múltak az idejüket. De nem volt mese, nekem is el kellett döntenem, hogy hogyan tovább. Iparos akartam lenni. Még hozzá vésnök.

Elnézve a körülöttem található faragásokat, nem meglepő a szándék. De tulajdonképpen mit csinál egy vésnök.

Leegyszerűsítve, akik a fémbe vésnek mindenfélét. Írást, a nyomdákba használatos negatívokat, meg ilyesmit. Mozgékony gyerek lévén, az uradalomban minden műhelyben lábatlankodtam. A kovács-, az asztalos-, a bognár-, a lakatosműhelyekben, a magtárakban, egyszóval megismertem sok mindent. Annak idején még termeltek lent. Nagyon izgatott, hogy hogyan törték, meg silózták a lent. De voltam együtt lent a gödörben egy lóval, akivel tapostuk a fentről aláhulló kukoricaszár-szecsckát. Olykor leeresztettek egy-két vödör melaszt, melyet nekem kellett szétlocsolni. Sok mindent megtanultam.

Kiderült aztán, hogy a vésnökséghez nem elég finom a kezem, ezért ajánlották a reszelővágó szakmát.

Hogy micsodát?

A reszelővágó szakmát. A reszelővágó mester nyilatkozott, hogy felvesz inasnak. 1938-ban elmentünk a mamával Pécsre a Zsolnay Vilmos utcába, mert ott volt Goldberg György reszelővágó iparosmesternek a Fehér Ló vendéglő udvarában egy üzeme, és jelentkeztünk. Ő meg a segédje dolgozott ott, engem meg felvettek három évre kosztal, kvártélyal inasnak. Fizetés persze semmi. Három év után az ipartestület kiadta a segédlevelet.

Hogy ment a reszelővágás, hiszen annyiféle van.

Valóban. Elég a három élűre, a laposra, a cipő- és pataráspolyra, a fareszelőkre gondolni. A reszelővágó maga, az szerszámacélból van, ami lágyítható és újra edzhető. Azzal kezdődik, hogy az anyagot tökéletesen simára kell csiszolni, majd a kemény vágóacélal, a görbe kalapáccsal beleütöd a fogat. Azt úgy kell elképzelni, hogy a munkadarab be van fogva egy tőkére szerelt üllőre úgy, hogy lábbal tudod mozgatni, mindig egy fognyit előre, amikor egy-egy stráfot beütöttél. Ez annyit jelent, hogy egy normál háromszögű reszelő elkészítéséhez háromnegyszázat kellett ütni. Ez hozzávetőleg húsz percet vett igénybe. Volt ugyan egy reszelővágó gép, ami úgy szólt, mint egy sorozatvető. Ott már automatikus előtolás volt, és egy keményrugós ütőszerkezet. Esz-

tergályozott szíjhajtású fakerekkel működött. A vágóélt bizonyos munka után vissza kellett edzeni. Közben jártam az ipari iskolába, ahol elméletet tanultunk. Könyvelést, levelezést, meg ilyesmit.

Meg az Ybl Miklós cserkészcsapatba. A heti szabadidő alatt mentünk a Mókus őrszel a Mecsekbe. Részt vettem csapatvetélkedőkön, ahol mindenféle feladványok voltak, a sátorveréstől az ellenség megfigyeléséig. Mi, az iparos tanonciskola csapata többször megvertük a gimnazistákat. Ott ismerkedtem meg az erdészekkel. Szépen teltek az évek, majd megkaptam a segédlevelet.

Apámat közben valami miatt kitették az állásából, és akkor elment a pécsi téglagyárba.

Aztán az egri érsekségtől Gajdovics György uradalmi intéző – aki még Püspökbólyból ismerte apámat – levélben értesítette, hogy a Felnémeti Erdőgondnokság keres egy írnot. Nagy örömmel vállalta. Jó fél év után megkérdezte, hogy nem volna-e kedvem eljönni erdészgyakornoknak.

Így aztán felköltöztünk édesanyámmal a felnémeti Almár-völgyi szolgálati lakásba.

Így lettem Wágner Lajos erdőgondnoknál gyakornok, és elkezdődött az erdészéletem.

A reszelők világát Pécssett hagytad.

Úgy, ahogy mondod. Javában tartott a háborús öldöklés. Az erdőgondnok mellett volt a pagonyerdész vagy főerdész, és voltak az erdőőrök, a főerdőr és az erdőőr, meg az erdőlegény és – ha volt – a gyakornok, a sereghajtó. Ebben az időben hívták be tartalékos szolgálatra az embereket, így előfordult, hogy három erdész is hiányzott, ezért a soron következő vágásokat én segítettem kijelölni. Sokszor önállóan csináltam, annyira belejöttem. Aztán úgy döntött a család, hogy le kell tennem a középiskolát. Én ugyan nem kerestem semmit, de apám már megengedhette, hogy továbbtanítasson. Két év alatt lettem a négy polgárit. Volt egy magánoktatóm, aki heti két alkalommal nyomta belém az anyagot. Így sikerült a vizsgám, és mehettem tovább a szakiskolába. A szakiskolák közül Görgényszentimrére jelentkeztem, mert oda vették fel a legtöbbet. Ha jól emlékszem, ötven főt. De végül sikerült bejutnom. A közlekedés nem volt egyszerű, de ki lehetett bírni. Igazi erdészé ott, a havasok alján váltam.

Volt valami korhatár a felvételinél?

Az alsó tizenhét, a felső huszonnyolc év volt. Néha volt kivétel, főleg a háború miatt. De ez elvéve fordult elő. Az igazgatónkat Pető Jánosnak hívták, aki egy szociálisan nagyon érzékeny és agilis ember volt. Katonai fegyelem volt. A rendet Retkes László szolgálatvezető tanárunk tartotta fenn. Amikor az első felsorakozásunkkor köszöntött bennünket, felhívta a figyelmet, hogy mindig jól ápoltak, tiszták legyünk, nem úgy, mint a pesti Kuruc úr, akinek akkor szokatlanul hosszú haja volt. Kiokosított, hogy a borbély itt lakik az iskolával szemben, az mindent és mindenkinek elintéz. Adott egy hét határidőt, és ha addigra sem lesz rendes a haj, akkor a másodéves Jankovics – aki egyben a szerszámfelelős volt – a sövényvágó ollóval teszi rendbe az értetlen fejét. Ha meg ez nem tetszik, akkor el lehet menni, mert ki lesz rúgva az illető.

En nagyon jóban voltam a Retkessel, és hamar kiérdemeltem nála a „zsidó” becenevet. Úgy is hívott, ha szólított. Valószínűleg azért, mert egy nyughatatlan természet voltam. Reggel hétkor sorakozó, közölték a munkabeosztást. Favágás a disznóólaknál, a konyhánál és a folyosókon ügyelet, satöbbi. Na, és minden tanteremnek volt heti váltással is felügyelője. Akiket felsoroltak, annak ki kellett lépni, és külön eligazítást kaptak. Mindezek után volt a reggeli. Délig vagy egyig tanítás. Ebéd után újabb sorakozó és beosztás, majd ment mindenki a dolgára. Általában a délutáni eligazításkor megjelent az igazgató is. Egyszer megkérdezte, hogy ki tud zománccfestéssel festeni. Elég hülye kérdés volt, és nem jelentkezett senki. A nagy csendben aztán feltettem a kezemet. A növénytanárunk, Herceg Tibor ott állt mellette, és nagy lelkesen mondta. „Na ugye, mondtam, hogy ez mindenhez ért.”

Kiderült, hogy a frissen elkészült erkélyét kellett befesteni, neki meg azt mondták, hogy a zománccfestéshez nem mindenki ért. Persze, mert a lakk miatt gyorsan kellett vele dolgozni. Ha rászáradt az ecsetre, akkor nem lehetett szépen simítani. Sejli Ferencet választottam magamnak segítségnek, mire megjegyezte, hogy az egyik csirkefogó választja a másik csirkefogót. De aztán jól elvöltünk a festéssel. Így lettem a Retkesnek zsidó, Petőnek meg csirkefogó.

Az iskolának volt vagy száz család méhe. Télen csináltuk a kereteket, javítottuk a kaptárokat. Nyáron felvittük őket kisvasúttal Laposnyára a

havasokba málnára. Ott volt a román királyi vadászkastély, ahová Horthynak is építettek egy vadászhelyet. Na, ott volt egy nagy tarvágásos terület, rajta sok málnával. Az egész júliust ott kint töltöttem.

Mivel javában tartott a háború, minden héten Marosvásárhelyről jöttek tisztek az iskolába, és a huszonégyes, valamint a huszonötös korosztálynak a honvédelmi nap keretében alapkiképzést tartottak. Fegyverhasználati ismereteket, meg alaki foglalkozást. Belekontárkodtam a fúvószenekarba is. Minden ünnepséget kihasználtunk, hogy zenélhessünk. Amikor vadászni mentünk, Lukács Nándor tanárunk a trombitásokat kiharcolta, hogy valamit játszunk a terítéknek, meg jól berúgatta a zenészeket. Negyvennégy őszén, amikor visszamentem, az iskolát már megszállták a németek. Már mindenki hazafelé pakolta össze a dolgait, mert bizony odahallatszott az ágyúzás. No de be kellene hozni a méheket. Jelentkeztem. Kimentünk az erdőszel, de már akkor a kisvasutat is a katonák kezelték. Másfél hetet vártunk, amíg behozhattuk a méheket.

Görgényszentimrén már a tanárok nem voltak ott, kipakoltunk, aztán mi is katonai szerelvényekre kapaszkodva menekültünk haza. A többiek szanaszét, én meg Felnémetre.

Egyszer csak jött a nevemre egy SAS-behívó Kassára. Elindultam a megadott címre, de csak Miskolcig jutottam, mert az oroszok már ott voltak. Fel kellett jönnöm Pestre a Rudolf laktanyába. Beöltöztettek, és egész nap alakítottak bennünket. Hátra arc, lépés indulj, meg ilyesmit. Aztán felesketettek Horthy Miklósrá, október tizenötödike után pedig Szálasi Ferencre.

Gondolom felesküdtetek volna akárkire, hiszen parancs az parancs.

Hát persze. Mit tudtunk volna tenni. Így légelhárító lettem.

Egy hangya a sok közül.

Így van, de mi ezzel nem foglalkoztunk. Bevagoníroztak és elindultunk a német-lengyel határra. Ez elég sokáig tartott, mert közben néhány hétig kiképzést is kaptunk, elsősorban a gyorstüzelésű ágyúhasználatából. Végül Stettinből jöttem vissza. Prágából kihúztak bennünket, mert 1944 karácsonján, szenteste a város bombatámadást kapott. Innen visszajöttünk a Rudolf laktanyába. Megjegyzem, mi addig

német katonaruhába voltunk. Átöltöztünk magyar katonaruhába, majd januárban Bodajkra vittek. Akkorra Budapestet már az oroszok körülrzárták. Mi meg ott voltunk a lóállásban. Azután jött a tavaszi ofenzíva, és a csókakői várból lóttek bennünket az oroszok.

Aztán elkezdtünk visszavonulni. Itt álltunk meg, meg ott álltunk meg. Végül kicsúszttunk a gyűrűből. Akkor kerültem szoros kapcsolatba a tábori csendőrséggel. Pisztollyal fogadtak, és mindenáron vissza akartak kényszeríteni, de mi nem mentünk, és végül mindenféle kalandok árán eljutottunk Sopronba. Oda sűrűsödött be a vert hadsereg és a menekülő nép. Minden pince tele volt. Próbáltunk átöltözni civilebe, de sehol nem fogadtak. Néhányan – elszakadva az alakulatoktól – tovább mentünk Ausztriába. Ott bolyongtunk éhezve, reménytelenül. Senki nem akart befogadni.

Majd összejöttünk egy nyilas társasággal, akik között volt egy görgényszentimrei másodéves is. Megkérdezte tőlem, hogy én ki vagyok. Mondom, én vagyok a „zsidó”. Kértem, hogy adjanak valami ennivalót. Visszautasított azzal, hogy nekik sincs semmijük, nem tudnak adni. Jelentkeztem a századosnál, hogy öten leszakadtunk a csapatunktól. Rögtön eligazította a napos tisztet, hogy adjon enni soron kívül. Mentünk tovább, majd a páncélosoknál bekerültem a családgondozó törzshöz. Annak ellenére gépkocsivezető lettem, hogy nem volt jogosítványom. Nagyon jó dolgom volt. Pecázással múltattuk az időt. Rapsickodtunk és többször el is kapott egy osztrák tiszt. Közben az amerikaiak bombáztak. Később továbbálltunk, és két napig meneteltünk, mígnem amerikai fogságba estünk. Volt köztük egy csomó fekete, akik csokoládét dobáltak közénk. Látták, hogy nem vagyunk harcoló alakulat. A kézfegyvereket lerakatták velünk egy kupacba. Bevonultunk egy gyártelepre, amikor eszembe jutott, hogy hátul a kocsiban van egy láda kézigránát. Később eltüntettük az udvar egy kieső szögletében egy bokor alá. Meleg helyzet volt.

Másnap vettük észre, hogy a közeli folyó hídját az amerikaiak lezárták, mi meg az orosz zónába találtuk magunkat, akik rövidesen meg is érkeztek.

Nesze neked csokoládé.

Észak felé indultunk ahol még nem voltak oroszok. De alig haladtunk, mert a rengeteg lerobbant jármű, a hadianyag, a sok nép tolon-

gott az úton. Az Alpokból zúdult le az Entz folyóval az áprilisi hólé. Tisztjeink leszerelték az autók gumiját, és azzal evickéltek át az amerikai oldalra. A folyó olyan sebes volt, hogy egy kilométerrel lejjebb értek partot, mint ahol beugrottak. Én a kocsiban aludtam, másnap reggel megjött az első motorbiciklis orosz.

Akinél volt óra, azt rögtön elvették, és mondták, hogy pasli damoj. Gyalog nekiindultunk hazafelé. Később szereztünk egy kis lovat és egy szekeret, és azzal dőcögtünk vagy negyven kilométert. St.Pölten határában megint oroszokba botlottunk. Elfogtak és összetereltek egy századnyi embert, és a zuhogó esőben Sopronkőhidáig hajtottak. Ott összegyűjtöttük a szőlőkarókat, és hatalmas máglyát gyújtottunk, hogy megszáritkozzunk. De itt aztán kerítés mögé kerültünk. Az arany nem az arany volt, hanem a dohány.

Az Eszterházy uradalom területén voltunk elkerítve. Többeknek a szökés járt a fejében. Többször átválogattak bennünket. A fiatalok kerültek egy csoportba. Egy reggel lövöldözésre ébredtünk. Kiderült, hogy az út és a kerítés alatt húzódó csövön akartak hárman kiszökni. Egyet agyonlőttek, egyet megsebesítettek, aki órák hosszat ott jajgatott. Besúgták a szökési tervüket. A harmadik az Y csőben megvárta, amíg befejezik a keresést, és utána kikaparta magát, és eltűnt. Minket sorba állítottak, és a részeg őr pisztollyal hadonászva kereste az eltűntet. Nagycenken bevagoníroztak, és elindultunk a Szovjetunió felé. Sikerült egy cetlit kidobnom, amit édesanyámnak címeztem, értesítve, hogy mi van velem. Az egyik állomáson szembe beállt egy személyvonat. Zsúfolásig tömve, még a tető is. A mi szerelvényünket fegyveres őrok vigyázták. Elindult a szembe szerelvény nagy gőzfelhőt pöfékelve. Ekkor kivágódott az egyik vagonajtó, két fiatal a mi szerelvényünkből leugrott, és a szomszéd mozdony előtt átvágva menekült. Mire az őrok megállították a szerelvényt, a szökevények eltűntek. De az oroszok sem estek a fejükre, rögtön leszedtek két hasonszörűt az egyik személykocsiból, és feltuszkolták hozzánk.

A létszám ezzel ismét megvolt.

Ahogy mondod. Aztán, amikor a sötétben kivagoníroztak bennünket, a két gyereket félreállították. Volt valami papírjuk, mert amerikai fogságból jöttek a bőröndjeikkel. Elengedték őket.

Mi meg, képzeld el, huszonöt napig utaztunk a tökrohasztó kánikulában Szolyváig. Menet közben is szökdöstek. Aztán tovább vittek Iaşiba, ott egy zárdában kialakított fogolytáborba. Pusztított a vérhas. Minden reggel elvitt a szamaras kocsi négy-öt embert. Én is legyengültem. Egy délután szédelegve mentem a latrinához, amikor belebotlottam egy emberbe. Nem hiszed el, hogy ki volt. Sejli Feri, akit Görgényszentimrén festősegédnek választottam. A másik csibészbe. Kiderült, hogy neki is megy a hasa.

Augusztusban feloszlatták a fogolytábort. Kivittek egy mellékvágányra, majd be Erdélybe, egészen Madéfalváig, ahol tanyáztunk egy ideig. Akkor érett a szilva. Kolozsvár, Debrecen, Felnémet volt az útvonalam, és így hazakerültem. Csodával határos módon Feri is meggyógyult.

Édesanyám örömmel újságolta, hogy egy volt osztálytársam, Tompai Tibi írt, hogy ha hazakerülök, Királyhalmán lehet folytatni a Görgényben megkezdett tanulmányainkat. Októberben elindultam Szedre, onnan kisvasúton ki a mai Ásotthalomra, és folytattam a második évet. Erdődi Miklós volt akkor az igazgató, aki nem akart fogadni, de a fiatalok nyomására maradhattam. Az ifjúsági szervezet nyomásával nem akart szembemenni. Nagyon szegényesen indult minden. Volt két szakácsnő, akik tavasszal felmondtak, mert nem kaptak fizetést. Főzni sem volt sokszor miből. Hol kaptak zsírt a Tanácstól hol nem. Nagyon nehéz volt minden. Új igazgató jött, aki nem volt más, mint a görgényszentimrei igazgató, Pető János. Amikor először összefutottunk az udvaron, csodálkozva felkiáltott: „Hát te is itt vagy csirkefogó?”

Toronyi Márton volt a szolgálatvezető, egyszer megkérdezte, hogy ki tud főzni közülünk, mert nem talál se égen, se földön szakácsot. Elég az hozzá, hogy jelentkezett a Goldbach Károly.

Nem is te lettél volna, ha nem jelentkezél.

Miért ne. Bab és krumpli volt, rántott levest főztem otthon eleget, így hát elvállaltam. Volt két segédem, és azokkal dolgoztam. Megyek be egy reggel a konyhára, ahol az asztalon várt egy rakás tök. Soha életemben nem főztem tökfőzeléket, mert aki hozta, ragaszkodott hozzá, hogy főzzük meg. Gondoltam jó, de a felét bevitettem a kamrába, mondván, hogy azért olyan rengeteg nem kell. Jött Takács Feri bácsi fe-

lesége, és ő világosított fel, hogy a legyalult, beszózott, majd kifacsartók annyira összeesik, hogy örüljek, ha az egész elég lesz.

Így lettem egy iskolának a szakácsa. De hamar elszaladt az év, megkaptuk a képesítő oklevelet, és újra szétszéledt mindenki oda, ahonnan jött. Én is visszamentem, és jelentkeztem az egri igazgatóságnál. Ideiglenesen felvettek. Valami régi, felszabdalt nyomtatvány hátuljára írták a kinevezésemet. Olyan kutya helyzet volt. Az Egri Erdőigazgatóság tizenkettes osztályán – ami az erdőrendezési osztály volt – Desits Bálint főmérnökhöz voltam beosztva. Székhelyünk az egri érseki palotának a közepén volt. Az első fizetésemért kaptam három tojást. A nagy infláció kellős közepén kezdtem 1946-ban. Lisztet osztottak, hogy valamiből meg tudjunk élni. Valószínűleg mi meg fát adtunk cserébe. Kutya világ volt.

Aztán átköltöztünk a mostani főkapitányság épületébe. Kezdődött az államosítás. Százhetvenhatezer hektáron tizenkét erdőgondnokság volt. Mivel én a birtokpolitikai részt kaptam, állandóan a földhivatal és a városi tanács között ingáztam. Böngésztem a tulajdonlapokat, a könyvelésnek katasztert készítettem. Aztán a Pesthez tartozó tizenegyes számú erdőrendezési osztályt nyitották meg. Az első üzemtervet itt, Szilvásváradon 1947-ben csináltuk. Kornidesz György erdőmérnök segédtisztje voltam. Műszer nem volt, így régi és katonai térképek segítségével hoztuk össze az egyes községek erdőterületeit. Mellé az állományleírást. Két évig végeztem a környéken a nagybirtok erdeinek államosításával kapcsolatos teendőket. Később kaptunk műszereket, és községről községre menve, sokszor kínlódva haladtunk. Egyszer jött Magyar János, és érdeklődött, hogy „no fiam, Károly, hogy mennek a dolgok?” Panaszkodtam, hogy nem tudom, egy vázrajz alapján hogyan csináljam meg a megosztást. Javasolta, hogy döntsem el, aztán ha nem jó, majd panaszkodik az érintett, és akkor újracsináljuk. Sokat voltam külszolgalaton. Szontágh Palival végeztük a Gyöngyös környéki erdők felmérését is. Egyszer kíváncsiságból összeszámoltam, és kiderült, hogy mintegy negyvenezer hektárt mértem fel a Mátra déli és északi oldalán. Meglehetősen sok nyugdíjas dolgozott ezen a feladaton. Aztán jöttek a nagy elbocsátások. Engem áthelyeztek az Egri Erdőgazdasághoz. Megkérdezte Pap István igazgató, hogy hová akarok menni. Mondom, én ki, valamelyik kerületbe. Akkor az erdőgondnokságok üzemegységekből álltak. Itt volt szilvásvárad, hármaskúti, nagyvisnyói üzemegység.

Akkor vonták össze erdészetté, amikor idekerültem. Kezdetben nem engedtek ki. Pedig Hármaskúton volt főerdézi, akkor pagonyerdézi hely. A fahasználat az erdészetvezetőhöz, a művelés a helyetteséhez tartozott.

Szilvásváradon volt valamennyi felújítási hátralék. Ehhez az is hozzátartozik, hogy Palavicini őrgróf kárpótlásként kapott nyolcezer köbméter termelési lehetőséget. Persze ez véghasználat volt. Újulat volt bőven, de a termelés folyamán össze-vissza mászkáltak, és a sekély termőhelyen minden kipusztult. Úgy nézett ki, mint a kopár. Előlről kellett kezdeni mindent. Csináltunk tizenkét vándorcsemetekertet, állomány alól gyűjtöttük az életképes utódokat. Iskoláztunk, ültettük. Sajnos a Bükk-fennsíkon nem volt szállás. Egyedül Bánkúton volt egy turistaszálló, de ott is csak a padláson kaptam egy ágyat. A munkások istállóban aludtak. Ráadásul akkor épült hadi pénzből a szilvásvárad–lillafüredi út, ahol szintén sok ember dolgozott. Azoknak fabarakkok épültek. Oda még el tudtam helyezni a száz-százhusz emberből néhányat.

Őskori állapotok lehettek.

Az is volt. Kikönyörögtem Hármaskútra egy munkásszállást. De közben csinálni kellett a dolgokat. Ráadásul az erdészetvezető elment a miskolciakhoz. Így itt maradt a Karcsi papa egyedül. A párt ekkor kiszekálta Hibbey Bercit, aki ugyan itt lakott Szilvásváradon, de Miskolcon dolgozott az erdőművelési osztályon. Wágner Lajos rá akart beszélni, hogy menjek be az erdészethez. Mondtam, hogy szó sincs róla, nem azért jöttem el a rendezéstől, hogy ismét irodába kerüljek. Sütő Sanyinak – aki Felnémeten dolgozott, és tagja volt a megyei pártbizottságnak – sikerült elintéznie, hogy Hibbey Bercit helyezték vissza Szilvásváradra. Ekkor kikönyörögtem magam kerületvezető erdésznek Hármaskúton. Akkor már itt dolgozott az erdészetnél a leendő feleségem, Schmotzer Ágika. Aztán már mint kinti erdész kértem meg a kezét 1955-ben.

Tehát már tudta, hogy hová kerül, mit vállal.

Úgy van. A kassai lányt, aki Pesten járt középiskolába, most meg az erdőbe hintóval vittem ki mint asszonykát. A lovak felvirágozva, csen-

gővel baktattak felfelé az úton. Több mint két órát tartott, mire éjfél felé kiértünk, ahol a kerítés mezei virágokkal, fenyőágakkal feldíszítve fogadott. Az udvaron egy busz állt, amiből kiszállt a sofőr, és egy nagy csokor virággal köszöntötték az ifjú párt. Az utasok a főiskola testnevelési szakának hallgatói voltak, de azok nem tudtak már várni, lefeküdtek a munkásszállóban.

Hármaskúton volt üzemi konyha. A munkásokat „fakarusszal” hordták fel-le. Egyszer nagyon a körmünkre égett az erdősítés. Azt mondja ekkor Lukács Károly bácsi az erdőművelési osztályról, hogy csináljunk nyári erdősítést. Eszébe jutott, hogy a kertészek nyáron akkor cserepezik be a fenyőcsemetéket, amikor a gyertyásodás befejeződik. Mi próbáljuk meg a kiemelt csemetét rögtön beiszapolni és elültetni. Kipróbáltuk, és nagyszerűen sikerült. Minden megeredt.

És milyen fafajjal próbálkoztatok?

Természetesen lucfenyővel. Akkor az volt a divat. Most meg tájidegenné nyilvánították. Olyan volt az, mint a „V” fa-jelölés. Már gyérítési korban ki kellett jelölni a véghasználatig fenntartandó egyedeket. Tömegével. Először gyűrűvel, majd négy-öt centi átmérőjű pöttyel, amit nem győztünk festékekkel, meg munkaerővel. A gyakornokokkal is csináltattuk. Később festék helyett porfestéket vettünk, amit tűzoltóvödörben feloldottunk gázolajban, és azt fröcsköltük rá a törzsekre. Még az volt a szerencse, hogy a bükk sima kérgű fafaj. Most meg látom, hogy a festékgyűrű helyén ripacsos elváltozás van. Mára a háncsban részleges sejtburjánzás alakult ki.

Közben sorban születtek a gyermekeink. A leányunk nyári gyerek, vele nem volt sok gond, de a fiam februári, az ő esetében a hó már szállítási kalamajkát okozott, éppúgy, mint annyi más erdésznél, akik az Isten háta mögött laktak. Órákig lehetne beszélni az itteni dolgokról.

Például amikor megfúrták a Szalajka forrást. Az úgy volt, hogy a vizesek víz után kutattak azzal az ürüggyel, hogy az ózdi kohászati műveknek kell a víz. Addig fúrogattak, míg nem a sziklaforrás egyszerűen elapadt.

Megkerestük az akkor még Természetvédelmi Tanácsnál Kenyeres Lajos elnököt, aki kijött, és megállapította a károkozást. Felkértük, hogy csináljunk egy felmérést, és jelöljük meg, mely területet javasoljuk szigorúan védetté nyilvánítani. Mintegy ötszáz hektárt javasol-

tunk. Ennek alapján kötelezték a fúrókat a természetes állapot visszaállítására.

És hogy állították helyre a már kilyukasztott „fazekat”?

A nyíregyházi vállalat, aki a fúrást végezte, tonnaszám hordta a betont a furatba. Végül jött a víz, de nem ott, ahol annak előtte. De ez nem is csoda, hiszen az egész Bükk-fennsík olyan mészkőlabirintusból áll, hogy ott minden lehetséges.

Megemlítem, hogy a Pénzügyminisztérium emberei vadásztak nálunk. A külföldi bérvadásztatás szervezésénél az elsők között voltunk az országban. Ha jól emlékszem, az Opel cég egyik vezetője volt itt 1956 őszén. Aztán jöttek az ide menekült ÁVH-s és katonatisztek. Az erdei munkások jöttek, és kérdezték, hogy kell-e dolgozni, amikor az országos sztrájk volt. Mondtam, jöjjenek, majd utólag elszámolom, amit végeztek. De papíron sztrájkoltak.

Nekünk le kellett vinni az erdészethez az elszámolást. Meghagytam a feleségemnek, hogy ha bárki odatéved, kínálja meg étellel, és ne árulja el, hogy hol vagyok. Mi csak olyan telepés rádión hallgattuk a híreket. Azt is, amikor novemberben bejöttek az oroszok és vége lett a fegyveres harcoknak.

Megnyugodtak a kedélyek, éltük a magunk megszokott életét. Kaptunk erdészgyakornokokat is. Például Kertész Jóskát, aki később Hármaskúton lett kerületvezető.

1962 tavaszán az erdészetvezető egy nap felhívott, hogy elvállal-nám-e az erdészetnél a fahasználati műszaki vezetői állást. De hozzám tartozott volna a vadászat, a fogatüzem, a halászat is. Gondolkodási időt kértem, majd megbeszéltem a feleségemmel, aztán úgy döntöt-tünk, hogy elvállalom. Már csak a gyermekek miatt is. Én előbb jöttem le, mint a család, mert csak később kaptunk lakást. Egy darabig a Szalajka-völgyben laktunk.

Hozzánk csaptak három kerületet, harminc munkással és egy motorfűrészsel. A szakosítás jött divatba. Állandó munkaerőhiányban szenvedtünk. Csak úgy tudtam megtartani az embereket, ha nyáron is kaptak munkát.

Milyenek az itt lakó emberek. Azok, akikkel mindazt a munkát el kellett végeztetni, melyet a gazdálkodás megkívánt?

Az itt lakó erdei munkások túlnyomó része tót származású. Már több generáción keresztül itt élnek, vérükben van az erdei munka. Répáshután, Óhután, Ómassán, Nagyvisnyón, Bükkzsércen, Cserépfaluban és a többi hasonló településen laknak. Ezeket meg kellett szervezni és egész évben munkát adni nekik.

Sok fiatalat beiskoláztunk a mátrafüredi szakmunkásképzőbe. Kialakult egy olyan brigád, amelyikkel átmentünk más területekre is fakitermelést vállalni. Még a közelítést is mi végeztük, aztán számláztunk. A főnök meg állandóan a bértömeggel, meg a bérszinttel idegesített. Képtelenség volt nyugodtan dolgozni.

Azért égettünk nyáron szenet, meg meszet, hogy legyen némi kersete a fakitermelő munkásainknak. A gyérítésekől kitermelt faanyagot odahordattam, ahol majd a boksákat rakják.

Úgy tudom, a fennsíkon hatalmas területen egykorú állományt örököltetek.

Jól tudod. Ezeket az állományokat nekünk kellett letermelni, amiért a természetvédelemtől igen sok megrovást kaptunk. De ha a felújult területeken már október elején elkezdjük a termelést – amikor még nem volt hó –, a belső művelők is jelentették, hogy tönkretesszük az újulatot. Igen ám, de amikor a negyvenezer köbmétert három kerületben kellett letermelni, nem nagyon lehetett a hóra várni. Jól van, mondom a főnöknek, de akkor hová küldjem az embereket. A húsz fő fakitermelőt, és a hozzájuk tartozó közelítői létszámot?

A '74-es vándorgyűlés után mesélte a főnök, hogy megkérdezték, vajon szabadlábbon van-e az az ember, aki ezeket a hatalmas tarvágásokat csinálta. Tíz év múlva tudtam meg, hogy a saját főmérnökünk száján szaladt ki a kérdés. Igaz, ő még akkor nem volt a cégnél, amikor a termelést végeztük.

Károly bátyám, emlékszel-e arra, hogy az erdészek, úgy értem, a ti kezdeményezésekre volt e valamilyen, a természetvédelem által később megkövetelt gazdálkodási javaslat?

Az erdőrendezés, különösen a védelem nagyon jól be volt szabályozva. Amíg nem lett bolondok háza az erdőn, addig mindent tudtam a kerületemről. Hogy hol van sólyomfészek, hogy kik garázdálkodnak az erdőn. Balassa Gyula hozzám adta a keresztfiát, hogy egy

kis regulát tanuljon, mert otthon, a városban elszaladt vele a ló. Hogy vegyem kézbe a bitangot. Viszont nagy solymász volt, és kifosztott egy fészket. De sikerült fülön csípni. Kaptunk el fenyőtolvajokat is, akik nyáron gyökerestől akarták hazavinni a fenyőfát, vagy a vágott fenyőt karácsonykor Jézuskára. Védjük mi jobban az erdőt, mint most.

Amikor a Nemzeti Park megalakult, a Szilvászvárad Erdészeti területén egy természetvédelmi őrt alkalmaztak. Hát mit tud az tenni? Mit tud az védeni ekkora területen? Esetleg utólag észleli – mondjuk –, ha szemetelnek, és hangoskodik, hogy mi tüntessük el. Aztán te meg menj a fuvaros, meg az emberek után, akik elhordják a más piszkát. Mert jöttek az előírások csőstől. A favágatási tervtől a művelésen keresztül mindent külön is kellett tárgyalni.

Az lenne a tisztességes, ha a Nemzeti Parké lenne a terület, és azon azt csinálja, amit most oly annyira hiányol. Amit rajtunk akar számon kérni, csinálja, mint tulajdonos. Az erdészek feladata az erdőgazdálkodás. Még büntetést is fizettet velünk.

Nemrég kint voltam gombázni a fennsíkon. Egyszer csak nekimegyek egy kerítésnek. Azt hittem, hogy valami vadvédelmi kerítés. Az országos kéktúrának volt az átlépője, mint a vadvédelmi kerítéseknél. Akkor jöttem rá, hogy a Nemzeti Park építette. A mindenit!

Eszembe jutott, hogy amikor Hármaskútra villanyt akartunk bevezetni, csak földkábelen engedték volna. Miközben Csipkés-kúton és Hármaskúton magasfeszültség van, oda nem engedték a kettőhúzat, csak föld alatt vezetni. Őrületes pénzért. Az volt a szerencse, hogy a vadásztársaság állta, és Faluvégi Lajos volt a pénzügyminiszter, aki nyugdíjasként aztán a vadásztársaság vezetője volt.

Olaszkapunál volt egy kis mészkőbányánk, mintegy háromméteres falmagassággal. Be volt kerítve, és utasításra be kellett tömedékelni. Mi meg nem vezethettünk kábelt, csak a föld alatt.

Változatlanul állítom, hogy az lenne az igazságos, ha vállalatként működne, és csak magának adhatna ukázt, hogy mit, hogyan védjen, majd magát büntetné, ha valamit nem jól csinált.

Talán az lenne a jó, ha egy helyen lenne a két természettel dolgozó cég.

Egy időben ezt csináltuk. Itt volt a lipicai ménes példája. Hozzávágták az erdőgazdasághoz, amikor nálunk volt a fogathajtó világbajnok-

ság. Az erdőgazdaság mezőgazdasági osztályaként működött. Így el tudnám képzelni.

Jut eszedbe olykor a reszelővágás?

Hogyne, nem is kevésszer. De akárhogy nézem, gondolom, nagyon jól választottam, amikor édesapámnak úgy válaszoltam, hogy erdész leszek. Olyan sokrétű szakmát ismertem meg az elmúlt negyvenöt év folyamán, amit a reszelővágással soha nem is ismertem volna meg.

Köszönöm a beszélgetést.

Kapusi Imre (1941–)

Hosszúpályiban születtem. Szüleim parasztemberek voltak. Az erdészet iránti érdeklődést tulajdonképpen nagyapámhoz vezethetem vissza, aki szintén földműves volt. Általános iskolás koromban vele sokat jártam tuskót ásni, amit nagyon élveztem. Ezek a munkák főleg télen folytak. Iskolai szünetben jártam vele, sokszor tíz kilométer távolságba, ahol a tuskózás volt. Tulajdonképpen tűzfelelős voltam, amit nagy gonddal csináltam. De ugyanolyan élvezetes volt hallgatni az esti tűznél az öregeket, amikor a háborús élményeiket mesélték, sorban egymás után.

Nem voltunk mi igazi „vákáncsosok”, csak ideiglenesek. Mert végül is hétfőtől szombatig kint éltünk ott, ahol tuskóztunk. Földbe ástott kunyhóban laktunk, mint a valódi „vákáncsosok.” Persze az övék sokkal komfortosabb volt, mint a mi ideiglenes lakhelyünk. Meg ők egész évben a területen voltak, hiszen a „közttest” művelni kellett.

Nagyapámék csak tuskóztak. Amikor kiszedték a földből, méterbe rakták, majd a munka végeztével a harmadát hazahozhatták, és magunk használtuk. Tűzre kiváló fa volt.

És mennyit lehetett kitermelni egy hét alatt?

Hú, barátom az nagyon kemény munka volt. Ahogy emlékszem, heti öt-hat köbmétert összevágtak. Tudni kell, hogy mindezt az alapvető, primitív szerszámokkal végezték. Lényegében úgy kellett kipiszkálni ásóval, kapával, fejszével, botokkal a tuskókat. Manapság már géppel kiemelik, összetolják és otthagyják. Nagyot változott a világ azóta. De akkor ez a munka hozzátartozott a megélhetéshez. Ma már inkább segélyért állnak sorba az emberek.

Nagyapám is, apám is nagyon keményen dolgoztak, hogy a család tűzifája meglegyen. Meg az ünneplő ruha, amiben vasárnaponként elmentek a templomba.

Mit ettetek odakint?

Többnyire szalonnát, lebbencslevest, meg slambucot. De nem mindenkor volt meleg étel. Egy-egy pohár bor is lecsúszott a slambuc után, mert az segítette az emésztést.

Nos, ott találkoztam először egy igazi erdőszel, aki szépen fel volt öltözve erdőszruhába, vállán a puskája, és hintóval járt. Gondolhatod, ez nekem annyira megtetszett, hogy elhatároztam, én is erdősz leszek. Láttam, hogy az erdősznek tekintélye van, szabad ember, és még puskája is van.

Hosszúpályinak van egy része, amit úgy neveznek, hogy Homokoldal. Ez egy tipikus nyírségi táj volt, míg a falu érmelléki része inkább tipikusan bihari. Mi a nyírségi részen, a vasút mellett laktunk, ahol volt egy kis akácerdő. Nyáron a gyerekek ide jártak játszani. Itt csináltak maguknak kunyhót, kitisztítottak hozzá vezető, kanyargós ösvényt, amin mezítláb jártak. Ma is érzem az árnyékos, hűvösen simogató homokot a talpamon. Itt a Nyírség peremén nem is volt más, csak akácfa. Még amikor Sopronba kerültem, akkor is csak az akácot ismertem, mint fafajt.

Természetesen a Rákosi-korszakban én is voltam piros nyakkendőű úttörő, még hozzá selyem nyakkendőű. Egyszer jutalomból még a csillebérci táborba is elvittek. Megmondom őszintén, tanulni nemigen szerettem, és mégis jó jegyeim voltak, mert ha a tanár jól magyarázott, az tanulás nélkül is bennem maradt. Később, persze, ebből nem lehetett megélni. De annyira hozzászórtam ehhez a kényelmes ismeretszerzéshez, hogy mindig abból éltem, amit láttam, hallottam. Nekem elég volt ennyi tudás a boldoguláshoz. Bennem mindig egy olyanfajta elvárás volt magammal szemben, hogy csak annyit tudjak, amennyi elég ahhoz, hogy az ösztöneimet kezelni tudjam. Már több mint 70 éves vagyok, és visszagondolva az elmúlt történésekre, ez az elvárás tökéletesen bebizonyosodott. Mert az sem jó, ha az ember túl sokat tud, hiszen egy ponton elbizonytalanodik. Bennem egész életem során olyan tudásszint uralkodott, hogy tudtam, hogy mit nem tudok, de ez engem soha nem nyomasztott. Mindig a helyzettől függött, hogy mikor minek

kellett alaposabban utánanéznem. „Csak úgy” nem ástam bele magam semmibe.

Soha nem voltam kiugróan jó tanuló. Többnyire a négyes szintet tartottam. A matematikára viszont fogékony voltam, és ez elég volt ahhoz, hogy elérjem azt a szintet, ami a négyeshez kellett. Így soha nem voltam éltanuló. Inkább szerettem játszani, csavarogni, később kártyázni, kocsμάzni, egyszóval a könnyebb felén mulatni az időt.

Nagy divat manapság a szegregációról beszélni. Hogyan jöttetek ki annak idején a cigányokkal ott Hosszúpályiban?

Meg kell mondanom, hogy nekem nem volt cigánygyerek osztálytársam. Egyébként rengeteg cigány lakott a faluban, de valahogy nem volt velük dolgom. Hacsak a köztük lévő csinos lányokkal való incselkedést, vagy a kikupálódott zenészekkel való kapcsolatomat nem sorolom ide. A cigányzenészek is jártak kártyázni oda, ahová apám is járt. Olyan is volt, hogy egy hétig egyfolytában verték a lapot, én meg kitartóan kibiceltem nekik.

A nyolcadik után nem akartam továbbtanulni. A családban volt egy iparos ember, aki hatott rám, és elszegődtem hozzá bádogos ipari tanulónak. Bádogostanuló voltam néhány hónapig, mígnem az iskola igazgatója addig gyötörte a szüleimet, hogy beíratlak Hajdúböszörménybe a Bocskai István gimnáziumba. Azért oda, mert apám Hajdúböszörményben született, és voltak ott rokonok is. Azt gondolták, hogy azok majd a körmömre néznek. 1956-ban kezdtem a gimnáziumot és kollégista lettem.

A forradalomról milyen emlékeid vannak?

A forradalom letöréséhez a szovjet tankok ott vonultak Hajdúböszörményen keresztül. Mi a kollégium ablakából néztük az alattunk vonuló páncélosokat. A menetoszlopban lévő kiskatonák annyira el lehetek fáradva, hogy az egyik tank „rámászott” az előtte menőre. Úgy néztek ki, mint a párosodó bogarak. Valószínűleg a vezető elaludt a hosszú menetelésben. A helyi emberek meg cukorrépával dobálták a tankokat. Így hozták tudomásukra, hogy nemkívánatos elemek magyar földön.

A Rákosi-rendszerben nekünk is sutyiban kellett levágni a disznót, és a padlásunkról is elvitték a vetőmagot a végrehajtók. Szóval meg-

szenvedtük az ötvenes évek első felét, de a szüleim többnyire megtalálták a kibúvókat. A városi embereket jobban megviselte a hiány. Nekünk volt mit enni és inni.

Emlékszem egy Lajtner nevű végrehajtóra, akit nagyon utáltak a faluban. Ő egy lelketlen, könyörtelen ember volt. Képes volt az utolsó falatot is kivenni az emberek szájából. Ezt az embert bizony gyakran elagyabugyálták a sötétben. Nyomozott a rendőrség a tettesek után, de soha nem sikerült elkapni senkit. Hivatásos spicliről nem tudok.

Mégis azt mondom, hogy a Rákosi-rendszernek voltak jó dolgai is. Gyermekekfejjel az igazi terrorról nem tudtam. Viszont az a tömegpszichózis, ami engem Csillebércre vitt, abból én sokáig éltem úgy, hogy bizony nekem jó dolgom van. Még most is eszembe jutnak azok a nóták, amiket ott énekeltünk. például a „vagyok olyan legény, mint te, vágok olyan rendet, mint te...”. Lelkesen énekeltünk, mosolyogtunk, meneteltünk, élveztük a helyzetünket. Persze mint gyerekek, másképp láttuk a dolgokat, mert gondolom, apámék megint másképp látták.

Mindenesetre a mai, szabadjára engedett fiatalság szerintem öntudatlanabb generáció lesz.

Én a Rákosi-rendszerben is kaptam a szüleimtől kerékpárt, futballlabdát. Egyáltalán nem éreztem, hogy olyan rossz az a rendszer.

Éljen Rákosi!

Én el voltam kényeztetve, és ez a helyzet nyilván más megítélést generált. A szüleimet nem vitték Recskre. Más emberek sorsát meg nem figyeltem, bizonyára el voltam telve a saját jó dolgommal. Meg olyan baráti köröm volt, akik a futballhoz tartoztak, az pedig akkor nagyon menő volt. És mivel csak nekem volt labdám, én mondtam meg, hogy ki játszhat, és ki nem. Ezt nagyon élveztem.

A légpuskám is vonzotta a gyerekeket. Azt is nagyon élveztem.

Azzal szórakoztunk, hogy töltény nélkül sütögettük egymásra a fegyvert, ami közelről jól megcsipkedett a sűrített levegővel. A falusi gyerekek klottgatyában jártak a nyári melegben. Egy ilyen csipkedéskor odatartottam a puskát az egyik klottgatyához, de elfelejtettem, hogy közben megtöltöttem. Belelőttem az ólomlövedéket a fenekébe, és futhattunk az orvoshoz, aki aztán kioperálta belőle. Harminc év után találkoztam ezzel a fiúval újra. Ő is erdész lett, és jól leszúrt, amiért a fenekébe lőttem.

A vadászszenvedély már gyermekkorban dühöngött bennem, mert a sok verebet, amit számolatlanul lőttem, egy madzagra fűzve büszkén hurcoltam a falun keresztül. Most már azt mondom, hogy szégyelljem magam.

Bizony, bizony, majdnem mindet lemészároltad, hiszen már védett faj lett.

1956 őszén, az oroszok bejövetele után a gimnáziumból szélnek eresztettek bennünket. Böszörményből gyalog mentem haza, ami majd' ötven kilométert jelentett. Otthon jelentkeztem, hogy megjöttem.

A kis falumban semmi nem történt. Csak beszéltek róla. Ilyenformán ez az ötvenhat nekem nem is mond semmit. Az én tizenéves falusi korosztályom nem is volt az egészben benne. A városi gyerekeket magával ragadta, és csinálták, amit csináltak. Lehet, hogyha én is városi gyerek lettem volna, én is lövöldöztem volna. Végül is a verebekre is lőttem. De megúsztam különösebb emlék nélkül. Hát ennyit a forradalomról.

Visszatérve a gimnáziumba egy ideig nem kellett oroszul tanulni, ami addig sem nagyon ment. Olyan tanár tanított az általános iskolában, aki Szibériában volt fogságban, és ott ragadt rá néhány orosz szó. Úgy teltek az oroszóráink, hogy bejött a tanár, elővette a dózniját sodort az illatos dohányából egy cigarettát, pöfékelt, és mesélni kezdett. Mi megrettenetesen élveztük a háborús történeteket.

1957-ben elkezdtük tanulni a németet, majd megint jött az orosz. A gimnáziumban nem volt bajom a nyelvtanulással, de még az egyetemen sem, mert ott is rém laza volt a nyelvoktatás. Én például mindig csak olvasásból feleltem. Hanem azután, amikor kutatással foglalkoztam, és jöttek a kutatócserék, főleg szovjet viszonylatban, kezdtem nagyon érezni az orosz nyelvismeret hiányát.

Megérdemli, hogy megemlékezzem Mihály János gimnáziumi igazgatómról, aki lebilincselően adta elő a földrajzot. Ő volt a kedvenc tanárom. A matekot egészen addig szerettem, amíg csak számok voltak. De aztán jöttek a betűs egyenletek, a differenciál és integrálszámítás, az már nem az én világom volt. Az egyetemen meg különösen, mert ott Kiss Ignác nagyon variált a bizonyításokkal, meg a levezetésekkel.

A kollégiumot hogy bírtad?

Egész jól. Még a délutáni szilenciumot is, amikor tanulni kellett, ráadásul este kikérdezték, hogy mit szedtünk délután magunkba.

Érettségi után egy évet kihagytam. Ki tudja miért, villanyszerelő akartam lenni. Érdekeltek az elektromos mérőműszerek. Arra gondoltam, hogy a szakmunkásképző után majd elektromérnökire megyek. De szerencsére nem jött össze, mert a Titászhoz nem vettem be tanulónak. Mellbevágott az elutasítás, mert egy bukott gyereket meg felvettek. Bepipul-tam, és eldöntöttem, hogy azért is tovább fogok tanulni. Még éltek bennem a gyermekkori erdőjáró emlékek, és elhatároztam, hogy erdőmérnök leszek. Elmentem az erdőgazdasághoz fizikai munkára.

A felvételi vizsgázók között egyedül én voltam négyes érettségivel, a többi mind jeles volt. Megszeppentem, hogy mi a fenét keresek itt, de szerencsém volt, mert az egyik volt iskolatársamtól, aki gépészmérnökire jelentkezett, kaptam egy ragyogó füzetet, aminek alapján jól fel tudtam készülni matekból és fizikából. Megleptem a felvételi bizottságot, mert olyan feladatot kaptam, ami benne volt a füzetben. Mindent kapásból vágtam, azt a benyomást keltve, hogy perfekt vagyok a témában. Később kiderült, hogy egyáltalán nem vagyok zseni egyik tárgyból sem. De felvettek, és főiskolás lettem.

Otthon mit szóltak?

Hát az fantasztikus érzés volt, amikor kis lakásunkba megjött a papír, hogy felvettek és főiskolás lettem. Hidd el, most, hogy kenyérem javát már megettem azt az érzést nem tudta semmi überelni.

A család is örült, bár nem volt egyszerű a helyzet, mert a szüleim nem voltak gazdag emberek, így én szociálisan hátrányos helyzetűnek számítottam. Ingyen kaptam az ebédet, és bizony, sokat nélkülöztem. Kezdetben sok mindent nem engedhettem meg magamnak. Aztán szép lassan rájöttem, hogy hogyan lehet egy kis pénzhez jutni. Elmentem a vasútállomásra vagonot kirakni, meg ilyesmi.

Az első évben a régi kollégiumban laktam. Egy szobában vagy húszan voltunk. Valóságos tömegnyomor. Aztán év végén kirúgtak. Valószínűleg azért, mert egy páran nem nagyon törődtünk a tanulással. Tekeregtünk, csajoztunk, kocsmáztunk, sokszor jól berúgtunk, és összepiszkítottuk a kollégiumot. Én is ennek lettem az áldozata.

Alattunk lakott Dobos Tibor oktató. Szép virágosládák voltak az ablakában. Egyszer egy görbe este végén leokádtuk a virágait. Persze,

hogy kitudódott. Egyébként nem én voltam a tettes, de elvittem a balhét, mire kirúgtak.

Szüleimnek nem szoltam semmit, olyan lezserül vettem az egészet. Amikor ősszel visszamentem, rádöbbsentem, hogy nincs hol nyugalomra hajtanom a fejemet. A városban kellett szállást keresnem. Két hétbe telt, mire sikerült. 150 forintot fizettem egy igazán jó szobáért.

Volt egy faipari mérnök szobatársam, aki már végzett, és egész nap nem volt otthon, mert dolgozott. Annyi hasznom volt belőle, hogy a munkahelye a sörgyár mellett volt, és minden nap hozott egy másfél literes csatos üvegben sört. Állítólag a melósok csinálták maguknak, dupla alkoholtartalommal. Én egészen jól elvoltam vele. Ha nem volt ennivalóm, a sör pótolta. Valóban folyékony kenyérként funkcionált. Aztán a cimborám elment, és egy ideig egyedül laktam. Aztán Somfalvi Gyurka tanársegéd lett a szobatársam. Éltem is ezzel a lehetőséggel, mert az építési rajzaimat vele csináltattam. Igaz, mindig kettést adott rá, amiért szidtam is, de végül jól megvoltunk egymással.

Az előadásokra sem nagyon jártam be. De utólag, ahogy visszaemlékszem, nem bánom, mert a fiatalságom valóban az volt. Az évfolyamtalálkozókon beszélünk ezekről az időről, és megállapítottuk, hogy az, aki agyontanulta magát, a fiatalságából elveszített öt évet a tanulószoba falai között. Szabad életet éltem. Sportoltam, kocsmáztam, csajoztam, mint említettem. De érdekes módon az öt év alatt csak egyetlen elégtelen vizsgám volt növénytanból. Az is csak azért, mert olyan jegyzetből tanultam, amelyiknek a vége hiányzott. Persze a jegyzet nem az enyém volt, mert az előadásokra nem jártam, így nem is jegyzeteltem. Naná, hogy olyan tételt húztam, amelyik a hiányzó részben volt, így nem csoda, hogy kirúgtak. És látod, hogy milyen az élet. Jelenleg ott tartok, hogy van tizenhat államilag minősített nyárfajtám, három fűzfajtám, százhuszonöt akác törzsfám, és a puszta szil nemesítéséből, elterjesztéséből is jócskán kivettem a részem. Hosszú időn keresztül hozzám jártak magért az egész országból. No és van egy 7 hektáros élőfagyűjteményem Tibolddarócon, több mint félezer taxonnal.

Ennyit a növénytan elégtelenemről.

Nemky professzor megnyugodhat a sírjában.

Hát ez így van. De amikor kirúgott, akkor igaza volt.

Volt egy másik esetem is. Egy talajtan-előadáson a hátsó padban kártyáztunk, és annyira belefeledkeztem a játékba, hogy amikor az ultit elfogtam, hangosan felnevettem. Pántos meg nagyon érzékeny volt az ilyesmire, mert azt hitte, hogy őt nevetem. Kizavart az előadásról, és közben felhívta a figyelmemet, hogy a vizsgán baj lesz. De végül négyesre vizsgáztam. Majdnem húsz év elteltével találkoztam vele újra Püspökladányban a kísérleti állomáson, és még emlékezett rám. Megkérdezte, hogy mit keresek ott. Nem tudta, hogy ott dolgozom, és a kutatásaim egyik főszereplője éppen a talajtan. Addigra már több száz talajszelvény vizsgálatán voltam túl. Vagyis, ami az egyetemen abszolút nem érdekelt, kutatóként éppen abból kellett megélnem.

A hetvenes években nem nagyon volt olyan cellulóznjár-telepítés a működési területünkön, amihez a szakvéleményünket ne szereztek volna be. Ez nekem nagy elégtétel volt Pántos felé.

No, aztán Tompa Károly bátyámmal is van egy érdekes történetem. Ő sem szerette a magamfajta lezser embereket. Amikor telepítéstánból mentem vizsgázni a nulláról indított. Még csak elégtelent sem volt hajlandó adni, de megjegyezte, hogy az évközi szerepléseim alapján úgy ítéli meg, hogy belőlem a későbbiek folyamán még jó erdész is lehet.

Úgy mentem be vizsgázni a Gál Jánoshoz, hogy gyakorlatból vittem a nagy nullát. Ő meg nézegette, nézegette, majd kijavította egyesre. Végül dupla közepesre vizsgáztam, mert a tantárgyi ismeretek helyett jól elpolitizáltunk. Azután úgy hozta a sors, hogy ezen a tanszéken doktoráltam. Ráadásul Tompa Károly volt az egyik konzulensem. A nyírségi akáctermesztés volt a disszertációm témája. Mindez persze utólag csengett le bennem. Meg az sem volt mindennapi, amikor egy nyár-fűz fajtaminősítés alkalmával a vásárosnaményi szállodában a vacsora, no meg egy pár pohár után Tompát emlékeztettem a történetekre, és hozzáfűztem, hogy egész életemben azon fáradoztam, hogy igaza legyen. Képzeld, elsírta magát.

Elképzelem, mert ő egy lelkiekben gazdag, érzékeny székely ember volt.

Ezek a történetek nagy elégtételt jelentettek nekem. Mondanom sem kell, hogy nem bántam meg semmit. Őszintén mondom, meg vagyok elégedve magammal. És ezt ne vedd nagyképűségnek. No és nem éreztem az egyetemi lezserségemnek sem a hátrányát „kinti” életem során. Én megjegyeztem, az oktatók között is volt, aki hangoztatta,

hogy legalább annyit tanuljunk meg, hogy tudjuk, mikor minek, hol kell utánanézni. Ez nagy igazság. Lehet, hogy azért is mertem belevágni sok mindenbe, mert nem tudtam, hogy mi lesz a vége.

És ezzel a mentalitással valószínűleg sok, addig ismeretlen tudásra is szertettél.

Igen. Vagyis a járt utat a járatlanért bizony sokszor elhagytam. No, de nagyon előreszaladtam.

Mindenesetre olyan utóvizsgám csak egy volt, hogy a feleléskor rúgtak ki. Olyanok voltak, hogy nem mentem el időben vizsgázni, mert összecaptak fejem felett a hullámok. Most is rémálomként jön elő az egyik nyári vizsgahónapom, amikor a Tómalomra jártam tanulni. Az utolsó hét elején még egyetlen vizsgám sem volt meg. Aztán hirtelen rádöbentem a valóságra. Éjjel nappal tanultam, és volt nap, amikor kettőből is vizsgáztam. De úgy megviselt az a tudat, hogy esetleg visszaírnak, és járhatom a félévet előről, hogy még most is gyakran álmodom erről. Beleégett az agyamba. Azt álmodom, hogy eljutottam az ötödévig, és diplomaosztás előtt derül ki, hogy még vannak elmaradt kollokviumaim. Somkúti Elemér dékánusa idején nagyon szigorú volt az egyetem, nem sokat vacakoltak a visszaírással. Nekem is van három visszaírt évfolyamtársam.

A műszakirajz-vizsgám sem sikerült elsőre. Staszney nem írt be semmit az indexembe, azt mondta, hogy tanuljak még, és néhány nap múlva jöjjenek vissza. Közben eltört a keze, és csak szeptember végén sikerült vele találkoznom. Szeptember elején úgy iratkoztam be a következő félévre, hogy még az előzőt nem fejeztem be. Akkor én nem foglalkoztam ezzel, csak 15 év múlva, amikor mentem doktorálni, a dékáni hivatalban emlékeztetettek rá, mert, mint mondták, éktelenül le lettek szűrva, amiért nem vették észre.

Legalább ők is álmodhattak róla.

A második évtől már nem voltam kollégista, de sokszor bent maradtam késő éjjelig kártyázni. Vagy hajnalig. Ki tudtam menni, mert a kollégium kulcsát lemásoltattam, és vígan közlekedtem. A kollégium alagsorába jártam súlyt emelni. Jóban voltam a fűtővel, Gyulával, aki a súlyemelés után mindig kinyitotta nekem a melegvíz-csapot, hogy le

tudjak zuhanyozni. Volt olyan kollégista, aki rájött, hogy amikor én megyek az alagsorba súlyt emelni, érdemes velem tartani, mert lesz meleg víz. Tudni kell, hogy akkor még a kollégiumban hetente csak egyszer lehetett meleg vízben zuhanyozni, de nekem bármikor. Olyan jóban voltam a Gyulával, hogy adott nekem egy sportszatyrot. Télen abban hordtam a szemet haza a kis vaskályhámba.

Mára ezek az esetek a találkozóok vidám emlékeit képezik. Mert már csak azok. A hölgyügyeimmel egyetemben.

Néhány évig az egyik üdülő konyhalányának udvaroltam, nem éppen önzetlenül. Kaptam meleg vacsorákat. De eléggé el nem ítéhető módon csaptam a szelet másoknak is. Volt hölgyismerősöm a határőrségnél és a városi tanácsnál is. Az előbbinek köszönhettem, hogy állandó kilépési engedélyem volt a Fertő tóra. Fertőrákosra jártam vitorlázni. Az évfolyamtársaim meg csak irigykedtek.

Hát ez volt a fiatalság, de egyáltalán nem sajnálom, hogy voltak viszonylag gyenge jegyeim is, melyeket az ilyen és ehhez hasonló kalandjaimnak köszönhettem.

Ezzel nem voltál egyedül.

A diplomámmal kapcsolatban volt egy konfliktusom Pankotai Gáborral. A tanszékén csináltam a diplomatervem. Brennbergbánya mellett terveztem egy erdészeti feltáróutat, amit aztán meg is építettek. A diplomatervemért az erdőgazdaságtól kaptam 3000 Ft-ot. Amikor tűztem ki a nyomvonalat, a műszereket állványostul, mindenestül ott hagytam az egyik határőrbódében azzal, hogy másnap majd folytatom a munkát. Valaki beköpte, hogy ott van kint a műszer. Vagy a kiskatona szólt be, vagy az illetékes erdész a Gazdasági Osztályra, hogy intézkedjenek. No, az ügy dagadt, és kinyomozták, hogy a Pankotai tanszékhez vezetnek a nyomok. Ő meg rettenetesen bepipult. Kiadta a tanszéken, hogy csak nála vizsgálhatok. Tudni kell, hogy az erdészeti szállítástan volt az egyetlen tankönyv, amit hallgatóként megvettem, meg előzőleg már ismertük is egymást. A szakestélyeken elnökként többször berúgattott, mert én voltam a kontrapunktja.

Reggel hétre hívott be. Nyolc körül érkezett, én meg ott idegeztem a folyosón. Délután háromig várakoztatott. Közben másokat vizsgáztatott, és voltak, akiket kirúgott. Aztán délután 3 óra körül behívott, és feladta a forskérdéseit a kötélgörbéről, meg ilyenekről. Én meg kerek

perec megmondtam neki, hogy ezeket nem is akarom megtanulni, mert a megvásárolt könyvében úgy is megtalálom, ha szükségem lesz rá. Szó szót követett, majd közölte velem, hogy ő már fáradt, és menjek Herpayhoz vizsgázni. Herpaynál négyesre vizsgáztam.

Jó pár év után Pankotai eljött a burgenlandi főerdésszel Püspökladányba, a szikfásítást tanulmányozni. Akkor már állomásigazgató voltam.

Nos, egy közeli kunhalomra felvittem egy nagy asztalt és székeket, és ott vacsoráztunk. Még egy birkanyáját is odahajtottam, hogy vacsora közben a birkák kolompoljanak. Mindez nagyon tetszett Pankotainak, de a sógoron úgy látszott, hogy valami baja van. Kiderült, hogy a hatméteres kunhalom a nagy síkság fölé magasodva enyhe tériszonyt okozott neki.

Ezen az estén olyan jó pontot szereztem Pankotainál, hogy szó szerint barátságba keveredtünk. Többször voltam nála Hegykőn, a lakásán, és mindig csirkét sütött nekem, és ott is aludtam. Haláláig tartottuk a kapcsolatot.

Az osztrákkal meg még üzletet is kötöttem. Sok pusztaszilmagot szállítottam neki.

Martos adjunktussal – akit Jumurdzsáknak hívtunk – is vitába keveredtem egyszer. „Csere” tétellel mentem éghajlattanból vizsgázni, és nagyon magabiztosan viselkedtem. (Valaki kilopott egy tételt a tanszékről, utána azt cseréltünk. Én is kivitem a húzott tételemet, és odaadtam a haveromnak.) Felelés közben azt mondja nekem Martos, hogy maga úgy beszél, mint egy újságíró. Hogy lehet, hogy lesz eső, lehet, hogy nem. Mondom, de hát így van a jegyzetben is. Azt mondja, az nem létezik. Fogadtunk egy korsó sörbe. Megnyertem, és ki is fizette a három forint ötven fillért. Kérdezte, hogy hányast akarok. Mondom, hogy jelest. Erre még kérdezgetett, aztán szép lassan kiderült, hogy annyira hiányos a tudásom, hogy még az elégséges is éppen csak, hogy megvan.

Végül sikerült elvégeznem az egyetemet rendes időben, öt év alatt. Aztán jött egy ragyogó időszak, a kötelező hathónapos erdőtervezői gyakorlat.

Kötelező volt?

Igen, ami azután megszűnt. Szerintem nagyon hasznos dolog volt. Én még most is hiányolom, hogy nincs. Olyan társaságba keveredtem, ahol az egyik figuráns református pap volt, a másik meg tüzér ezredes.

Hogyhogy? Még volt ilyen?

Hogyne, akkor még az ötvenhat utáni kádári megtorlás érezte hatását. Annyiban jó volt, hogy ezeknek a figuránsoknak mindenhol volt ismerősük. Szatmárban dolgoztunk. A pap figuránsunk ismert minden papot. Bevitt bennünket a parókiára, és lett szállásunk, ettünk meleget is. A csapatban kiváló erdész kollégák voltak. Nagyon sokat tanultam tőlük. Egyszerűen nagyon jól éreztem magam velük. Különben is, a szakma csúcsának tartom az üzemtervezést, kár hogy sokszor nem vesszük komolyan. Sajnos manapság a nyomtatványok irányába megy el az egész. A számítógépről nem is beszélve. Az üzemtervezők a műholdfelvételekről nézik az erdőt, ki sem kell menniük a terepre.

A sok papír mindig idegesített. Kutatóként és magánvállalkozóként egyaránt. Mert mindig becsúsztott valami hiba, amibe aztán bele lehetett kötni, és kezdhettem előlről a dolgokat. Ez engem mindig rettenetesen bosszantott. Sokat szenvedtem a nyomtatványok miatt, különösen vállalkozóként. Vesztemre mindig olyasmivel foglalkoztam, amire nem volt formanyomtatvány, ezért a hatósági emberek nehezen tudtak kezelni. Sokszor kellett magyarázkodnom, megalázkodnom azért, hogy boldoguljak.

Mert egy öntörvényű, a racionalitásokkal élő ember vagy.

Ez igaz, és még most is ilyen vagyok. Utálom a bürokráciát. Az a tett halála. Én, ha egyszer a fejembe veszek valamit, azt papír nélkül is megcsinálom. Még, ha megbüntetnek, akkor is. És többnyire be szoktak jönni a dolgaim. Van Kácson egy várrom. 2008-ban a tulajdonos képviselőjének engedélyével kitakarítottuk a várárokkal körülhatárolt területrészt, hogy a várromot meg lehessen közelíteni, be lehessen mutatni. Kivagdostuk a romok között felferődött fákat és cserjéket, és összeszedtünk 8 zsák szemetet. Nem tudtuk, hogy a várrom erdőnek van üzemtervezve. A takarítás után jól megbüntettett bennünket az erdőfelügyelet, mert tőlük nem kértünk engedélyt. Harminckét ember társadalmi munkában vett részt az akcióban, és mindenkit megbüntettek kétezer-nyolcszázötven forintra.

Gondolom, megfellebbeztétek.

Nem fizettük ki. Már az ügyészségen és a rendőrségen is voltam ebben az ügyben. Kekeckedem, élvezem a bürokráciával, meg a butasággal való küzdelmet.

Visszatérve az üzemtervezésre, nagyon örültem, hogy megismerhettem a növényeket, a varjútövis bengét, meg ilyeneket, hogy a hozamszabályozásnál hasznosíthattam a matematikát, és a térképszerkesztésnél a geodéziát.

Aztán a Hajdúsági Állami Erdőgazdasághoz kerültem állományba. Nevezetesen a Berettyóújfalui Erdészethez neveztek ki műszaki vezetőnek. Az egy fásító erdészeti volt. Harminckét termelőszövetkezetet szakirányítottam. Képzeld el az ezzel járó bürokráciát. 6-8 pecsét és aláírás minden úrlapon.

Abban az időben a Párt mondta meg, hogy mi jó, mi nem jó, de az ő aláírásuk nem szerepelt sehol. Én meg nem voltam párttag, és ha előzőleg nem beszéltek meg velem a dolgokat, nem írtam alá. Rengeteg konfliktusom volt emiatt.

Volt olyan téesz, ahol a fásítási pénzből borjúistállót építettek. Mert úgy segítették a téeszt, hogy az erdőre adott pénzt átkonvertálták a mezőgazdaságba, hogy legalább nullára kihozzák a zárszámadást. Én nem írtam alá semmit, amíg felsőbb szintről rám nem parancsoltak. A Berettyóújfalui Erdészeti csupa szedett-vedett emberből állt, csupa életművésszel, akik jóban voltak a kommunistákkal. Akiknek a rendőrségtől kezdve minden, a hatalomhoz közel álló emberhez volt kapcsolatuk.

Addig dumáltak, addig rágták a fületem, hogy az erdészek becsületéről van szó, meg én a parasztság gyermeke, nem tehetem meg, hogy nem lépek be legalább a munkásőrségbe.

Azzal a feltétellel vállaltam a belépést, hogy engemet a hétvégeken nem zaklatnak. Igen ám, de hamar kiderült, hogy ők ezt nem vették komolyan. Jelöltségem ezért csak néhány hétig tartott, mert hamar rájöttem, hogy a munkásőrség egy félkatonai szervezet, ahol a munkaszüneti napokon is adnak őrséget, meg gyakorlatoznak is.

Már ott tartottunk, hogy egy bizottság előtt kellett volna felesküdnöm, de nem tettem meg. Megmondtam, hogy azért nem teszem le az esküt, mert engem becsaptak. Teljesen ledöbbsentek, mert ilyen még nem történt velük.

Volt következménye a dolognak?

Hogyne. Utánam nyúltak a cég központjába is, meggyanúsítottak mindenféle rendszerellenességgel. Vissza akarták vonatni a vadász-fegyvertartási engedélyemet is. Mondhatni, megfagyott körülöttem a levegő. Éreztem, hogy számomra itt nem terem babér, ezért elmene-kültem az ERTI-be, ahová már nem ért el a kezük. Tóth Béla csábított el, aki a Szolnoki Erdőgazdaság főmérnökeként az ötvenes évek elején hasonlókat élt át, mint én. Egyszerre tizenhat helyen jelentették fel azért, mert csináltatott magának az irodájába egy fűzfavessző fotelt, meg vett egy írógépet, amit csak engedéllyel vehetett volna. Ezért ki-szekálták a gazdaságból.

Tokaji Gábor, aki a Debreceni Erdőrendezésnél volt vezető, a hathó-napos üzemtervezői gyakorlatom alapján ajánlott be az ERTI-be, illet-ve Püspökladányba.

Elhagytam a berettyóújfalui darázsészket, és átköltöztem Püspökla-dányba, egy viszonylag nyugodt, intelligens környezetbe, tudós kollé-gák társágába. Babos Imrével dolgozni nagy élmény volt. Vele sokat jártam a terepen, termőhelyfeltárásokon, és egyéb állománybírálóto-kon. Mint embert, a tisztesség mintaképe nek ismertem meg. Nagyon szerette az ifjúságot. Én is szerettem őt.

Tóth Béla más ember volt. Ő keményen tartotta a gyeplőt. Kétsége-ten lezsérgemet minden áron be akarta törni, és ki akarta hozni belő-lem a szakmai maximumot. Állandóan kontroll alatt tartott. Néhány évig vadásztársasági titkár voltam, és bizony az ERTI irodában is in-téztem az ügyeket, meg jöttek is be hozzám a vadászok. Ezt ő nagyon nehezen viselte. Ráadásul Püspökladányban is volt egy kis problémám a munkásorséggel. Vadásztársasági titkárságom alatt történt, hogy a püspökladányi munkásörparancsnokot a vadőr orrvadászat közben tetten érte, és azt a vadőri naplójába is bejegyezte. Muszáj volt intéz-kednem. Fegyelmi vizsgálatot kezdeményeztem. A fegyelmi bizottság a vizsgálatot lefolytatta, a munkásörparancsnok a vadorzás tényét be-ismerte, én pedig a vadásztársaság nevében adtam neki egy írásbeli fi-gyelmeztetést. Ez volt a legkevesebb, amit hivatalból meg kellett tennem. Néhány nap múlva behívtak a járási pártbizottságra és jól ledorongol-tak, mert szerintük szabálytalanul jártam el. A munkásörparancsnok-kal szemben az ő előzetes hozzájárulásuk nélkül nem lett volna szabad fegyelmi eljárást kezdeményeznem.

Mikor lettél állomásigazgató?

1980-ban vagy '81-ben, már nem emlékszem pontosan, volt egy üzemi balesetünk, amit a megyei munkavédelmi felügyelőségre be kellett jelentenünk. Amikor az erre szolgáló nyomtatványt már elküldtük, akkor vettük észre, hogy rossz kódot alkalmaztunk. Tévedésből azt írtuk be, hogy az illető meghalt. Akkor én voltam az állomás munkavédelmi felelőse, de szerencsémre nem én töltöttem ki a nyomtatványt, hanem Tóth Béla. Azonnal kijöttek a munkavédelmi felügyelőségtől, hogy az esetet kivizsgálják. Jöttek hárman is. Amikor kiderült, hogy nem halt meg senki, kicsit megnyugodtak. De ha már itt vagyunk, mondták, csináljunk egy munkavédelmi ellenőrzést. Ezzel beindítottak egy olyan hercehurcát, ami több, mint két évig tartott. Biztos vagyok benne, hogy Tóth Béla leginkább azért ment nyugdíjba, hogy ezt a hercehurcát a nyakamba varrja. Így lettem állomásigazgató 1982-ben.

Az állomás létszáma akkor nyolc fő volt. Az ERTI összlétszáma viszont már meglehetősen felduzzadt. Ekkor kezdett hanyatlani a kutatás ügye. A központi pénzek apadoztak. Rá lettünk kényszerítve, hogy pénzt csináljunk. Szerencsére akkor még megvolt a gyakorlat részéről az érdeklődés a munkánk iránt. A racionális földhasználat kapcsán megélénkült az igény a nyárfatelepipítésekre. Szántók, legelők, gyümölcsösök átalakultak nyárasokká. Főleg az állami gazdaságoknak dolgoztunk. A kutatási eredményeinkre ők voltak a legfogékonyabbak. Sok KK munkát végeztünk, aminek természetesen voltak pénzügyi vonzatai is.

Aki dolgozott, az némi jutalmat is kapott. Kutatási megbízási szerződéseket kötöttünk, termőhelyvizsgálatokat végeztünk, rendezvényeket tartottunk. Rengeteget publikáltunk, hol csoportosan, hol egyénilig, a helyi közleményekbe és Az Erdőbe egyaránt.

Kezdték bejönni azok az olasz, belga és más külföldi nyár-, fűzklónok, amelyeket a derecskei csemetekertben összegyűjtöttünk. Ez a gyűjtemény szolgáltatta az állomás kísérleteihez szükséges szaporítóanyagot, majd később az üzemi törzsanyatelepek nemesítői kiindulási szaporítóanyagait is. Több száz hektár fajta-összehasonlító kísérletet létesítettünk, és sok rendezvényt tartottunk. Úgy belebonyolódtam akkor a sok munkába, hogy azóta sem tudok belőle kijönni. Mondhatnám úgy is, hogy egyik napról a másikra „munkamániás” lettem. Amikor főnök lettem, több mindent megváltoztattam, amibe szegény Tóth Béla majdnem belebetegedett. Átalakítottam az arborétumot. Képzeld el, hogy azokat a fákat kezdtem kivagdosni, amelyeket még ő ültetett, amelyekkel együtt öregedett.

Több állami gazdasággal kötöttem hosszú távú kutatási-fejlesztési szerződéseket, ami hozta a pénzt. Más állomásigazgatók ezt nem merték megcsinálni. Például a Nyírlugosi Állami Gazdasággal kötöttem egy olyan szerződést, ami hét évre szólt és egy nyárfatermelési rendszer kidolgozását, beüzemelését célozta, „együtt sírunk vagy nevetünk” alapon. Ezt a szerződést Keresztesi Béla csak úgy írta alá, hogy ha baj lesz, őrá ne számítsak, de én biztos voltam a dolgomban. Aztán az 1995-ös Nemzetközi Nyárfakongresszus alkalmával ennek a fejlesztésnek a bemutatása volt az egyik fő téma, de ezen a bemutatón én már nem vehettem részt, mert közben kiszervezték az ERTI-ből.

Akáccal is beindítottam egy hasonló fejlesztést a hajdúhadházi erdőbirtokosságnál, de azt már egyéni vállalkozóként fejeztem be.

A nyolcvanas években valósággal dúskáltunk a munkában és a pénzben. Tizennyolc főre emeltem az állomás létszámát és tizennyolcszorosára a megbízásos munkáink árbevételét. Vettünk két te-repjáró autót és egy mikrobuszt is. Külön bankszámlánk és értékpapírjaink voltak. Keresztesivel nem voltam mindig jó viszonyban, időnként keményen kiosztott, de hagyott dolgozni.

A '90-es évek elejére már annyira elszaladt velem a ló, hogy nem tudtam mértéket tartani.

A rendszerváltás idején elkezdtem politizálni. Az első szabad választáskor választási bizottsági elnök voltam. Szűrös Mátyásnak én adtam át az országgyűlési képviselői mandátumát. De bevállaltam más funkciókat is, hogy kereshessem a kapaszkodókat. Minden áron meg akartam erősíteni az állomást. Létrehoztam egy vállalkozói klubot. Zwack Péter gyakran megfordult nálunk. A Napközben című rádióműsor második adását az arborétumunkból közvetítették. Forgatott nálunk a Zöld Pont című tévéműsor is. 1990-ben összejöttem a Nemzeti Gyermek- és Ifjúsági Alapítvány kelet-magyarországi képviselőivel, akiket rávettem, hogy az állomás telephelyén építsenek egy állandó gyermektábort. Ez volt az első erdei iskola Kelet-Magyarországon. Még most is működik.

A hagyományos kutatási feladatok mellett elkezdtem turizmussal is foglalkozni. Csináltam egy bt-t, amiből az intézetnek is jócskán volt haszna. Rendezvényeket szerveztem, különféle bizottságokat fogadtam. Még egy amerikai parlamenti küldöttség is járt nálam. Reprezentáltunk, ettünk, ittunk, vadásztunk. Egy sor olyan tevékenységet vállaltam, ami nem tartozott szorosán a kutatáshoz.

A város lakói számára megnyitottam az arborétumot. Víz tározót, tenispályát, sétautakat építettem. A 407 hektáros szikkísérleti erdőkomplexumot is átvettem az erdőgazdaságtól, ami akkor nem volt kis dolog. Sokan ellenezték is ezt a húzást, kezdetben még Tóth Béla is. Szerencsém volt, hogy Bondor Antal főigazgatóval jól kijöttem. Ha Bondor egy kicsit erőszakosabb lett volna, akkor most a 4700 ha-os Ágotapuszta nevű természetvédelmi területet is az ERTI kezelné. Mindenesetre az állomás kutatóinak a legmesszebbmenőkig biztosítottam a kutatási lehetőségeket és az anyagi, tárgyi feltételeket. A sokféle való beépülésem védernyőként szolgált nekik. Ez a biztonság akkor az ERTI-ben máshol nem nagyon volt meg. Mivel a rendszerváltáskori nagy átalakulásban az erdőgazdasági vezetők kivártak, és nem nagyon aktívkodtak, egy csomó pénz megmaradni látszott a minisztériumban. Örültek, ha valaki jelentkezik rá. Én jelentkeztem. Nagyszabású építkezésbe kezdtem. Minden épületünket felújítottam, és még egy bemutatóházat is építettem. Az idő tájt cseréltük le az arborétumban a vilamos légvezetékeket földkábelekre. Kicseréltem a telephelyi azbeszt vízvezetékeinket is. Az arborétum kilátóját is én építettem a város lebontott radarállomásának állványzatából. Nem valami szép, de messzire el lehet látni róla, és olyan vasszerkezetből van, amelyik még 300 év múlva is használható lesz. Ehhez is kaptunk támogatást a minisztériumtól. Üvegházat építettem.

Létrehoztam egy kis csemeteket is, és bekapcsolódtam a nemzetközi magcserébe. Viszont elkövettem azt a nagy hibát, hogy csak a főigazgatóval, Bondor Antallal egyeztettem. Néhány középvezető ezért meg is haragudott rám. A feleségem többször figyelmeztetett, hogy nem lesz ennek jó vége, de nem hallgattam rá. Aztán egyszerre csak igaza lett.

Amikor a fegyelmi vizsgálat beindult ellenem, a haragosaim mind ellenem fordultak. Vagy nyolc fő kutatta két hónapon keresztül, hogy milyen okkal lehetne engem fegyelmi úton eltávolítani, de nem találtak semmi olyat, ami erre okot adott volna. Pedig nagyon igyekeztek.

A nagy építkezés keretében csináltattam vagy 3 km kerítést is. Megszámolták, hogy hány darab szöveget vertünk a kerítésbe, és összehasonlították a vásárlási bizonylatokkal. Mivel közben a bt is építkezett, azt hitték, hogy oda is használtunk az ERTI által vásárolt 192 kg szegzből. A szögszámlálásnak az lett a vége, hogy jóval több szegyet találtak a kerítésben, mint amiről vásárlási bizonylatunk volt. Nem akarták elhin-

ni, ezért újraszámoltak. Én tudtam, hogy jóval több szegnek kell lennie a kerítésben, mint amennyit ERTI-pénzen vásároltunk, mert a bt is vett néhány dobozzal, de nem árultam el nekik, hadd számoljanak.

1994 őszén volt az állomás 70 éves jubileumi ünnepe. Akkor én már a felmondási időmet töltöttem, de még előadást és bemutatót is tartottam. A bemutatóházban rendezett állófogadásra viszont már nem hívtak be. Más aratta le helyettem a babért. Durva dolog volt ez a kirekesztés akkor, már csak azért is, mert éppen az azt megelőző ünnepi ülésen jelentette be Püspökladány polgármestere, hogy a testület döntése alapján az 1994. október 23-i ünnepségen a várostól „Pro Urbe” kitüntetést fogok kapni. Ugyanígy jártam Ágotapusztával kapcsolatban is, ahol megszerveztem egy műemlék jellegű épület felújítását. Összatarháltam a pénzt, intéztem a felújítási munkákat, és az avatóra meg elfelejtettek meghívni.

Mintha már hallottam volna ilyesmit.

Hát igen. Ilyen az élet. De én ezeken hamar túltettem magam, és nem lombozódtam le.

Úgy éreztem, és még ma is úgy érzem, hogy a szikkísérleti erdőkomplexumban nekem továbbra is van tartózkodási jogom, mert az nekem jár. Még 1993-ban vettem egy UAZ terepjáró kocsit, és szabad időmben kirándulgattam vele az erdőbe. Ágotapusztába is kijártam, mert nem kis közöm volt hozzá. Annak idején részt vettem a természetvédelmi területté nyilvánításában. A rehabilitációs programját, a felhagyott rizsföldek rekultivációját is én kezdeményeztem. A Hortobágyi Nemzeti Parktól kértem ugyan engedélyt, hogy a fokozottan védett területeket is látogathassam, de azt máig sem kaptam meg. Ennek ellenére rendszeresen kijártam a területre. 2000 júniusában Kácsra költöztem, azóta nem járok Püspökladányba.

No, és mi lett a fegyelmi vége?

A több, mint két hónapig tartó, minden részletre kiterjedő vizsgálat után megkaptam a szerintem már jóval előbb meghozott fegyelmi határozatot, miszerint visszavonták állomásigazgatói megbízásomat. Indoklás: „dr. Kapusi Imre a saját nevében az intézetet képviselve az Álomzug Bt-vel bérleti szerződéseket kötött, a bérleti szerződés jogha-

tályos aláírására nem volt jogosult”. Azt nem vették figyelembe, hogy ezek a szerződések a korábbi ERTI-szerződéseknél lényegesen kedvezőbbek voltak. Nem vették figyelembe azt sem, hogy az ERTI vagyonát több százmillió forinttal gyarapítottam, hogy háromszor voltam az ERTI kiváló dolgozója, hogy kétszer kaptam miniszteri kitüntetést. A fegyelmi határozatot megfellebbeztem, munkaügyi bírósághoz fordultam. Sajnos a bíróságon nem nekem adtak igazat. Sőt, kioktattak! Azt mondták, hogy egy közalkalmazottnak nem kötelessége a tevékenysége gazdasági előnyeit, hátrányait mérlegelnie. Ez csak a versenyszférában elvárás. Néhány hónap elteltével az állomáson a nemesítői részleget megszüntették, mondhatnám úgy is, hogy kiszervezték az ERTI-ből. Belenyugodtam a sorsomba, és a hat hónapi felmondási idő lejárta után 1994 végén elhagytam az ERTI-t. Az még egészen gáláns dolog volt, hogy kaptam végkielégítést, mert megtehették volna, hogy nem adnak egy fillért sem.

Így lettem vállalkozó. Azért az ERTI-kapcsolataim nem szakadtak meg. Azóta is minden évben kötnek velem egy megbízási szerződést, aminek a keretében fizetik a törvény által előírt nemesítői jutalékomat. ERTI-kutatóként 15 nyár-, 3 fűz- és 1 szilfajta előállításában vettem részt. Ezért évente szoktam kapni néhány ezer forint nemesítői jutalékot.

1995-ben újraszülettem, és létrehoztam az akác-, nyár-menedzserirodámot. Ötvennégy éves voltam, tehát a legrosszabb korban ahhoz, hogy munkanélküli legyek. A családom teljesen odavolt, hogy mi lesz velem. Mondtam, hogy ne sopánkodjanak, mert majd megoldódik a helyzetem. Bíztam a kapcsolataimban, mert hiszen minden mindig kétoldalúan működött, tehát ha akarom, továbbra is működni fog. Fel is tettem a kérdést azoknak, akikkel folytatni kívántam a munkát, hogy az ERTI, vagy én. Nincs ide is, oda is taktikázás. Határozott és magabiztos voltam. És ez a magatartás be is jött. Volt olyan cég, aki kimondta, hogy neki inkább Kapusi kell, és nem az ERTI.

Gondolom, az egyenes beszéd megtette a hatását.

De meg ám. Ez már akkor egy új világ volt. Úgy gondoltam, hogy azok a kísérletek, amelyeket az üzemek területén létrehoztam, azok az én szellemi tulajdonaim. Jó volt a kapcsolatom az OMMI-val is. Sok hivatalos rendelet elkészítésénél segédkeztem nekik, és ezt nem felejtet-

ték el. Nagyon korrektek voltak. Amikor az akácnesesítési munkámnál kiderült, hogy a szelektált törzsfáim háromszoros növedéket produkáltak, sokan nem akarták elhinni, csak amikor az OMMI is megerősítette. Így lett hiteles a dolog.

Aztán volt olyan is, hogy a magán-erdőgazdálkodók meglátogatták a kísérleteimet. Ez nagyon jólesett, mert igazolva láttam, hogy jó úton járok. Vagyis ment a dolgom szépen, és azt a tanulságot vontam le, hogy előbbre jutottam, mintha az ERTI-ben maradtam volna.

Amit én az akáccal egyéni vállalkozóként végigcsináltam, az nemzetközi viszonylatban is egyedülálló.

Igaz, egyelőre még csak ott áll a dolog, hogy jönnek, rácsodálkoznak a szakemberek, azután elmennek, és minden marad a régiben. Vállalkozóként 12 akácplantázst létesítettem. A legnagyobb plantázsom Napkoron van (6 ha). A többiek csak 1-2 hektár nagyságúak, de már azok is termő korban vannak. Nagy fájdalom, hogy a plantázsaim Magyarországon még alig-alig hasznosulnak. Pedig az én akácom lényegesen többet tud, mint a kommersz akác. Van olyan törzsfám, amelyik 12 éves korára elérte a 32 cm-es törzsmérőt és a 20 m-es fa magasságot. A plantázskomponensként hasznosított törzsfáim utódjai is lényegesen nagyobb teljesítményre képesek, mint a kommersz akác. Az utódvizsgálatokba annak idején az OMMI munkatársait is bevontam azért, hogy a különbségeket ne csak én, ők is állapítsák meg a saját méréseik alapján. Meg is állapították, el is híresztelték, de hiába. A gyakorlat eddig még nem mozdult rá az én akácomra.

Most mivel foglalkozol?

2001-ben mentem nyugdíjba. De ez nálam csak annyit jelentett, hogy lett egy kis biztos pénzem. Van három unokám. Úgy tűnik, hogy tesszik nekik, amit csinálók. Valószínűleg közülük fog kikerülni majd a munkám folytatója is. 2000 óta vagyok bejegyzett erdőgazdálkodó. Kács és Tibolddaróc határában van 8,5 hektár erdőm. Volt 0,2 hektár csemetekertem is, de a csemetetermelést 2006-ban abbahagytam. A lakóházam körül van egy gyűjteményes kertem. Ebben a kertben őrzöm az általam legnagyobbnak tartott hazai dísznövény-nemesítő, dr. Barabits Elemér majdnem teljes életművét. Elnöke vagyok a Kácsi Hagyományőrző Egyesületnek. Az egyesület keretében a kácsi értékek megőrzését, gyarapítását, hasznosítását szorgalmazom. Oktatója vagyok a

Kácsi Örs Vezér Erdei Iskolának. Bemutatókat és ismeretterjesztő előadásokat szoktam tartani az erdőben. Van érvényes vállalkozói igazolványom, őstermelői igazolványom. Tagja vagyok az Arborétumok és Botanikus Kertek Országos Szövetségének, a Miskolci Zöld Akció Egyesületnek. Tiszteletbeli tagja vagyok a Tibolddaróci Borklubnak. 2008-ban én rendeztem az évfolyam-találkozónkat Kácson. 2009-ben meglátogattak a hajdúhadházi erdőbirtokosok. A tibolddaróci erdőben rengeteg érdekesség van. Erről már írtam egy ismertetőt az Erdészeti Lapok 2003. évi számában. Az ismertető megjelenését követően sokan gratuláltak. Nyugdíjba menetelem óta állandóan azon töröm a fejem, hogy mit kellene még csinálni. Aztán hogy hoz e pénzt, vagy nem, azt majd az idő eldönti. 2003-ban létesítettem Kácson egy akác energiaerdőt, ami mára már ellátja tűzifával a három cserépkályhámot. Évi egy sort vágok ki, ami éppen elég. Vagyis az energiaerdőm működik. Ezzel egyhavi nyugdíjat spórolok meg.

Kácson fásítok, parkosítok, alkotótábort szervezek, honlapot szerkesztek. Egyszerűen nem vagyok hajlandó tudomásul venni, hogy öregszem.

További jó egészséget kívánva köszönöm a beszélgetést.

Papp Mihály (1915–2002)

Zala megye dombos, kicsi falujában, Zalatárnokon születtem az első világháború közepén, 1915. szeptember 22-én.

Családunk évszázadok óta földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott apai és anyai ágon egyaránt. Szegény, 12 holdas kisparaszt család voltunk.

„Zalatárnok első említése 1408-ból való. A 16. században feltételezhetően egy komolyabb egyházi létesítmény, kolostor is működött az 1572-ben mezővárosi jogokat szerzett településen, amely birtokosai közt ekkor már a Bánffy család is feltűnt.

1576-ban a törökök óriási pusztítást hajtottak végre Tárnokon, így szinte teljesen elnéptelenedett. A település lakosai a lenti várnak adóztak és annak szállítottak fát. 1690 után a helyzet lassan konszolidálódott, és lassú fejlődés jellemezte a települést. 1737-től birtokosok a Deákok is a településen, akik nagyban hozzájárultak Zalatárnok gazdasági gyarapodásához. A faluban sok nemesi család élt, de a jobbágyok mellett zsidó kereskedők is laktak.

A településen nevelkedett maga Deák Ferenc is, akit az édesanya – Sibrik Erzsébet – tragikus születését követően a gyászoló apa rögvest az itt élő rokonhoz, Deák Józsefhez adott. Deák csak édesapja halálát követően 1808-ban, öt és fél éves korában került vissza családjához, az árván maradt testvérekhez Kehidára.”

Ez érdekes, ezt nem tudtam.

„Mivel mind Zalaegerszeg, mind Lenti elég messze található a falutól, az iparban dolgozók közül sokan az elköltözést választották az ingázás helyett. Így mára a falu lakossága lecsökkent, és kedvezőtlen utcaszerkezete miatt az infrastrukturális fejlesztések is lassan mentek végbe.”

Hat kerek esztendeig a tárnoki elemi iskolába jártam. Itt tanultam az írás-olvasás tudományát, palatáblára írva az ábécé minden betűjét. A palatábla nagyon praktikus szerszám volt, mert spongyával törölni lehetett, ha hibáztunk. A három tantermes, világos, tágas iskola gyönyörű környezetben épült, nagy ablakkal, és az udvarát öreg hársak zárták körbe. Ez volt a játszóhelyünk, életem legszebb, legkedvesebb emlékeivel. Akkor még divat volt a nádpálca használata. Hat esztendő alatt kétszer kaptam drága jó tanítótól. Sinka Erzsébet, Kovács Margit, Farkas Erzsébet tanítottak. Áldott legyen az emlékük.

Elfenekeltek, és te mégis aranyba foglalod a nevüket.

Igen, mert igazi pedagógusok voltak, és emberré neveltek. Jóleső, meleg érzés tölt el, amikor erre gondolok. Mind a hat esztendőn keresztül szín tiszta kitűnő tanuló voltam, de úgy, hogy elsőtől hatodikig egyetlen kettesem nem volt. Erről az iskolai bizonyítványom ma is tanúskodik.

Az elemi iskola után mezőgazdasági szakiskolába készültem Kehidára. Apám kívánságát szerettem volna teljesíteni, mert nagyon szerettem gazdálkodni. Szerettem a földet, az erdőt, az állattenyésztést, de legjobban a madárcsicsergéstől zengő természetet. Sajnos, ezt a lehetőséget megakadályozta édesanyám 1929-ben bekövetkezett halála. 36 éves volt. Szomorú napok következtek családunk életében. Nővérem 17 éves, én 14 éves, húgom 11 éves volt. Nővérem vette át édesanyám helyét, de a bánat édesapámat is nagyon megviselte, nem tudtuk feledni édesanyámat, csodálatos gondoskodását nem pótolta semmi!

1935-ben meghalt édesapánk 48 éves korában.

Szertefoszlott minden reménység. Hosszú, szomorúságban és csüggedésben teli évek következtek. Széthullott a családunk, mint a kéve, melyet a szél sodor.

No és hogyan lettél erdész?

Erdészéletem 1936 szeptemberében kezdődött. Atyai nagybátyám, dr. Takács János vett pártfogásába. Ettől az időtől gondtalan, megelégedett életem volt Esztergomban. 1936. szeptember 1-jétől az Esztergomi Székesfőkáptalan kesztölci-csévi erdőbirtokán kezdtem meg erdészgyakornokságomat, amely feltétele volt az erdészeti szakiskolába való felvételemnek. Itt lettem rajongója a pilisi erdőknek. A különböző tennivalókat – csemetekerti magvetés, iskolázás, tisztítás, termelés, szállítás, anyagátvételi munkák – gyakorlati bemutatásokkal megtanultam a kerületvezető erdésztől, és utána önállóan kellett a rám bízott feladatokat elvégezni. Nagyon hálás voltam a bizalomért, és minden munkámat az előírásoknak megfelelően, pontosan elvégeztem. Közben szorgalmasan tanultam a szakirodalmat.

Egy év elteltével megismertem a Pilis összes fafaját, cserjéjét, vadállományát és madárvilágát. Nagyon szerettem Balázs Emil növénytanát, melyből jól felkészültem az iskolai felvételre. Gyakorlati szolgálatomért dicsérő elismerést kaptam Riedl Gyula főerdőtanácsostól, és 100 pengő pénzjutalomban részesültem. Gyakornoki időm alatt semmi fizetést nem kaptam, ez akkor nagyon fáj, mert igazán sokat dolgoztam.

1937. szeptember 1-jén felvettek az Esztergomi Erdészeti Szakiskolába. 180 jelentkező volt, ebből 32 tanulót vettek fel.

Kik voltak a tanáraid?

Igazgató: Ágfalvi Imre főerdőtanácsos, tanárok: Komán Béla, Kricsfalvi Viktor, Erdődi Miklós, Rác József erdőtanácsos, Lajtavári Andor cs. százados, dr. Horeczky Géza főorvos, Daróczy Márton szolgálatvezető, Hantos Ede, Hevesi József gyakorlati vezetők.

Évfolyamom 32 főből, a második évfolyam 28 főből állt. Kötelező bentlakásos iskola, havi tandíj 50 pengő az első félévben, utána tanulmányi eredménytől függően 50 és 100%-os kedvezmény a jó és a jeles tanulóknak. Az iskola tanulmányi gyakorló erdeje az esztergomi városi erdő, 1200 hektár. Ez egyben vadászterülete is az iskolának. Mezőgazdasági gyakorló terület 50 kh, Esztergom várostól bérelt szántó. Tantárgyak: magyar, történelem, matematika, fizika, kémia, növénytan, erdőművelés, -használat, -rendezés, vadászat, halászat, méhészet, mezőgazdaság, értékesítés és szállítás. Alaposan ismerni kellett az erdőtörvényt.

Hat órakor ébresztett a kisharang, fél hétig hálószoba-rendezés, hétfő reggeli torna (nyújtó, korlát, egyéb), fél nyolcig reggeli, nyolcig elő-

készület a tanteremben, nyolctól délig tanítás, déltől egyig ebédszünet, kettőtől négyig délutáni tanítás, négytől ötig szabadfoglalkozás, öttől fél nyolcig stúdium, majd félóra vacsora, nyolc órától tízig stúdium, tíz órákor takarodó.

Ragyogó rend, tisztaság mindenütt. Igazi szép diákélet. Mindig pontos felkészülés, izgalommentes órák. Kiválóan felkészült, jó szándékú, igazságos tanáraink emléke örökre megmarad bennem.

Nagyon szerettem iskolánkat. Második félévtől ötvenszázalékos tanulmányi kedvezményt, a második évtől teljes kedvezményt kaptam tanulmányi eredményem alapján. A második évben az iskola diákparancsnoka lettem.

A heti kétszeri, hétfői és csütörtöki szakmai gyakorlatokon az erdészszakhoz tartozó összes munkálatokat saját kezünkkel végeztük el. A gyakorlati életben nagy hasznát vettük: megérte. Kimenő vasárnap kettőtől este hat óráig volt.

Az iskola önképző körének minden tanuló tagja volt. Versenyek matematikából, magyarból, történelemből és szaktárgyakból. Iskolai zenekar, táncestélyek, ismerkedési estek... szép emlékek. Szesziesital-fogyasztás szigorúan tilos volt.

1938-ban felszabadult a Felvidék, 1939-40-ben Erdély és a Délvidék. Nagy, nagy öröm. Az egész ország ünnepelte e nagy politikai eseményt. Megtört a trianoni bilincs.

Megindult az élet, visszakerült 3 millió magyar testvérünk az óházához: Pozsony, Kassa, Komárom, Beregszász, Ungvár, Munkács, Máramarossziget, Arad, Kolozsvár, Nagyvárad, Csíkszereda, Temesvár, Szamosújvár, Szabadka, Zombor, Újvidék stb. régi, szép magyar városaink.

Ez az esemény fantasztikus lehetett...

Visszakerült erdőgazdaságaink: Magyar királyi Erdőigazgatóság Kassa, Ungvár, Bustyaháza, Rahó, Nagybánya, Kolozsvár, Beszterce, Marosvásárhely, Csíkszereda.

Ezekkel az erdőgazdaságokkal gyarapodott hazánk erdőterülete. Ez akkor nagy jelentőséggel bírt az erdészet és az erdőgazdálkodás életében.

1939. június 29-én befejeztem az erdészeti szakiskolát kitűnő eredménnyel. Július 1-jétől napidíjas erdészként dolgoztam Esztergom vá-

ros erdején, napi 8 pengő fizetésem volt. Nagy öröm volt, amikor megkaptam az első fizetésemet, 248 pengőt. 50 pengőért egy körgallért, 30 pengőért erdészöltönyhöz vettem anyagot. Ezt 15 pengőért megvarrták. Jól állt, örültem neki. Nem sokáig tartott az öröm, mert 1939. szeptember 5-én bevonultam tényleges katonai szolgálatra a II. légvédelmi tüzérosztályhoz Párkány-Nánára. Közben jó eredménnyel elvégeztem a polgári iskola 4. osztályát Esztergom táborigazgatóság iskolájában, és ennek nagyon örültem, mert az volt a szándékom, hogy továbbtanulok és egyetemre megyek.

Nem szerettem a katonaéletet, utáltam a rideg, parancsoló hangot és a semmittevést.

1939 karácsonyán főtüzeri, 1940 húsvétján tizedesi, 1940 júniusában szakaszvezetői rangot kaptam, és a VMK-hoz nyertem beosztást.

Közben, 1940. március 1-jével kinevezett a Földművelési Minisztérium a Bustyaházai M. Kir. Erdőigazgatósághoz gyakornoknak. Abban reménykedtem, hogy leszererek.

1940. március 18-án jelentkeztem a Bustyaházai Erdőigazgatóságon eskütételre. Partos Gyula igazgatónál tettem le az első hivatali esküt. Mivel katona voltam, beosztást nem kaptam.

1941. szeptember 21-én letöltöttem a tényleges katonai szolgálatomat. Nem szerelhettem le, mert azonnal behívtak tartalékos szolgálatra. Közben javában tartott a második világháború, és a várva várt erdészélet megint elmaradt.

Zaklatott életed lehetett.

Az is volt. 1943-ban felmentettek a hadiszolgálat alól, s végre elkezdhettem igazi hivatásomat. Jelentkeztem az erdőgazdaságnál, és beosztottak a Técsői Erdőhivatalhoz tutajrakpart-kezelőnek. Főnököm, Béki Albert erdőmérnök szeretettel gondoskodott rólam. Szép munka volt a tutajozás. Felsőszinevér-Kalocsáról érkezett tutajba kötve a fenyőszálfa a bustyaházai rakpartra. Az volt a feladatom, hogy az összes anyagot fogadni kellett. Ezután félfeszkes kötésbe kellett rakni, és a 3-4 „leveles” tutajt elindítani a Tiszán Szolnokra, Szegedre a megrendelő fűrészüzemek részére.

Mi az, hogy leveles?

Úgy hívtuk az egymás után kötözött tutajelemeket. A tutajosok mind kiváló szakemberek voltak. Hosszú évek tapasztalatával rendelkeztek. Ez külön szakma volt az erdőgazdálkodásban. Szegedig az utat általában 5-8 nap alatt tették meg. A tutaj nagyságától függően 4-5 fő rúdevezőkkel irányította a Tiszán. A tutaj tetején gyepféglára szerelt kis fabódé volt a lakásuk, ebben főzték a puliszkát, és felváltva aludtak. Szép élet a tutajos élet, bár sok nehézséggel és veszéllyel jár, mert éjszaka is mentek. Amíg nem zajlott a jeges víz, addig lehet tutajozni. Egy tutaj 80-100 m³ anyagot szállított. Fél évig tartott ez a szép munka, utána bekerültem az erdőgazdaság központjába központi hitelnyilvántartónak és kultúrosnak. A jeges Tiszát minden délután megnéztem, nagyon szerettem a Tisza-parti füzeseket, sokat vadásztam benne, nagyon sok kacsát és nyulat lőttem. A Tiszára később még visszatérek.

Erdőgazdaságunk kultúr csoportjával végigjártuk egész Máramarost, hirdelve népünk nyelvét, szokásait. Énekléssel, szavalással, táncal egybekötött estéket adtunk a falvakban élő magyar és ruszin lakosoknak.

Akkor nem voltál szakbarbár erdész.

1944-ben a Dombóói Magyar Kir. Erdőhivatalhoz osztottak be üzemi segédtszűtnek Ezzel nagy feladatokat kaptam. Fatermelés 40 000 m³. Főleg bükkös erdők voltak. A hivatalhoz tartozó terület 24 000 ha. A következő választékokat termeltük bükkből: késelési, hámozási és fűrésZRönk, kis- és nagyvasúti talpfa (az erdön faragva), műhasáb kefégyáaraknak és tűzifa. A kitermelt rönköt dorongutakon, a faragott talpfát vízi úsztatóvályúkon, a tűzifát száraz facsúszdákon közelítettük rakodásra, innen erdei vasutakon szállítottuk a taracközi fatelepre és fűrésZRönkbe. Ez 30 km távolságot jelentett. Termelőmunkások létszáma 180-200 fő. Szakosított termelést végeztünk. A rönktermelők csak rönköt termeltek, utánuk a tűzifások, faragók, közelítők, csúszkaépítők mind speciális munkát végeztek, kiváló gyakorlattal rendelkező ruszin szakemberek voltak. A dolgozókat az erdőhivatal látta el kéziszerszámokkal, bocskorral, csizmával. Élelmiszerkészletünk: szalonna, olaj, liszt, cukor, juhtúró a dolgozók rendelkezésére állott. A fogatosok részére zab-, kukoricaabrak, a szállításhoz láncok, ékek, patkolóvas és tábori kovácsműhely. A vágásterületen kiszolgál-

tatott élelmiszerek és anyagok értékét minden hónapban levonásba hozta a bérelszámolás. Raktárkészletünk általában félmillió pengő volt havonta.

A háború közben pusztította a világot.

1944 októberében megkezdődött a nagy visszavonulás a Kárpátokból. Honvédségünk visszavonulása borzalmas látvány volt. Lovas kocsin szállították az élelmiszert. Emlékszem, a zsírosládákból az utcán végig kiömlő zsírt a lakosság lapáttal szedte össze a szakadó esőben. Az erdei vasúton szállított liszt, tészta, cukor a vasút két oldalán folyt az elázott zsákokból.

Elrendelték Erdély és Kárpátalja kiürítését. Az erdőgazdaságok dolgozói vonattal, teherautóval hozták haza megmaradt bőröndjeiket, ládáikat. Szinte mindenük ott maradt, kinek-kinek a szolgálati helyén. Miskolc volt a gyűjtőhely. Mi október 18-án indultunk Dombórol Taracközre, innen 19-én honvédségi vonattal Miskolcra, majd tehergépkocsival október 24-én érkeztünk Esztergomba.

Az már tudott dolog volt '43-ban, hogy a háborút elvesztettük, és nem terem babér népünknek, nemzetünknek, de az erdészek nagy családjának sem!

1944. december 8-án innen bevonultam katonának a II. légvédelmi üteghez. Bős-Baka akkor még magyar volt, most a csehszlovákoké. 1945. február 21-én kivittek Németországba a kosfeldi repülőtérre. Itt teljesítettem katonai szolgálatot 1945. május 5-ig. Akkor lett vége a háborúnak. Angol hadifoglyok lettünk, és Hamburgban az alsterdorfi fogolytáborban töltöttünk másfél esztendőt. A hadifogság szomorú sors. Táboromban olasz, bolgár, román foglyok, észt, lett, litván egyetemi hallgatók voltak. Két hétig nem kaptunk ételmezt, csak reggelire fekete-kávét, utána német ellátást kaptunk. Korgó gyomorral, epedve vártuk, mikor jöhetünk haza.

Szenvedéseitek ellenére még mindig jobban jártatok, mint akiknek orosz fogság jutott.

A honvágy, a bizonytalanság, a kilátástalan jövő nehéz időszaka volt ez a tizennyolc hónap. Dolgozni nem kellett, naponta jártuk a rommá lőtt várost, mely a földdel volt egyenlő. Feltűnő volt, hogy a gyárak kéményei majdnem mindenütt álltak. Undorító volt a romok alól kiáramló bűz a nyári hónapokban.

1946 tavaszán az UNRA meghívására tizenhatan magyarok elvállaltuk egy nemzetközi gyermekotthon ellátását Klimburgban, ahol háromtól tizennégy éves korú, belga, holland, lengyel, lett, litván, észt és olasz nemzetiségű gyermekekről gondoskodtak. Ezeket a gyermekeket a háborús harcok idején gyűjtötték vagy találták meg, és így kerültek az UNRA védelme alá, ahol szerető gondozásban és kitűnő ellátásban részesültek. Én itt zöldségkertész voltam egy kéthektáros kertben, és minden szükséges zöldségfélét megtermeltem a gyermekotthon részére. 30 lengyel hadifogoly volt a munkáscsoportomban, nagyon jó barátságban és eredményesen tudtunk együtt dolgozni. Kiváló ellátást kaptunk, perszer, az UNRA vezetője, madám Warskaviák (?) őrnagy – lengyel származású lévén – igen megbecsült bennünket, nagyon jól éreztük magunkat 1946. október 1-jéig.

Október 1-jén visszamentünk Hamburgba, a volt alsterdorfi táborba, mert megkezdődött a magyarok hazaszállítása.

Megemlítem, hogy az UNRA-idők alatt havi 200 márka fizetést, napi 1 csomag cigarettát (Camel, Chesterfield, Old Gold, Raleigh) kaptunk, ezenkívül heti 20 deka szemes kávé, ezzel csencseltünk, adtunkvettünk.

Egy darab cigaretta 6 márka, 1 kiló kávé 1200 márka volt. 5 darab cigarettáért 1 kiló fehér kenyeret, fél kiló kávéért 7 deci Steinhäger pálinkát lehetett venni.

A gyermekotthon konyháját 6 fő magyar asszony vezette, kitűnő, ízletes magyar ételeket készítettek. Klimberg kicsi német falu volt, erdővel körülvéve. Nagyon sok őz volt a környéken, és lehetőséget kaptam vadászatra. Nagyon jólesett az esti cserkészet, sok őzet lőttem. A vadhúst megkapta a gyermekotthon, ezzel javították a konyha ellátását. A szép őztrófeák az otthon folyosóit díszítették.

No, ezt is kevés hadifogoly mondhatta el magáról.

1946. október 14-én megkaptuk az örömhírt, mely szerint megkezdődött a magyar hadifoglyok hazaszállítása. Október 16-án vagonokba szálltunk Hamburgban, és a pockingi nagy hadifogolytáboron keresztül elindultunk haza angol katonai kísérettel. Ágfalván léptük át drága magyar hazánk határát, és Sopron–Nagykanizsán keresztül október 18-án reggel 9 órakor megérkeztünk a kaposvári szűrőtáborba. A nagy öröm mellett lesújtva láttuk a háború pusztító nyomait, a sok

szomorú emberi arcot, és ez bizony keserűséggel töltött el mindannyiunkat.

Még aznap szülőfalumba értem, és boldog voltam, hogy újra láthatam testvéreimet és rokonaimat, kettő kivételével, mert anyai nagypám és nagynéném már hiányzott a családukból.

Pár napi pihenés, tájékozódás után jött a nagy kérdés: hogyan tovább?!

Október 21-én a Fölművelési Minisztériumban kineveztek az Egri Erdőgazdaság Szilvásvárad Erdőgondnokságához üzemi segédtisztnek. Beosztásom szerint fahasználati, erdőművelési feladatok ellátása tartozott a munkakörömbe. Régi főnökömmel (Dombó, Kárpátalja) Hibbey Albert erdőmérnökkel és Simon Károly osztálytársammal való találkozás nagy öröömre szolgált.

Erre mondják, hogy kicsi a világ.

Október 25-én érkeztem Szilvásra egy bőrönddel. A vonatállomáson Karcsi barátom várt rám. Régi főnököm nagy szeretettel fogadott. Rövid beszélgetés után Károly barátom lakásán ismerkedés a családdal, majd délután meglöttem az első háború utáni nyulat. Örök szép emlék, elfeledni soha nem fogom.

Megindult a háború utáni újjáépítés, Termelés, szállítás, erdősítés, utak építése, mind nagyon sürgős feladattá vált, mert pénz kellett, hogy a pusztulás romjai mihamarabb eltűnjenek, és népünk, nemzetünk emberi módon élhessen, és a sok szenvedés háborús emléke mihamarabb feledésbe merüljön, mert alkotni, termelni csak akkor lehet, ha a nemzet biztonságban, nyugalomban, békében tud élni. Minden jó szándékú munkáskézre nagy szükség volt. Ennek megszervezése volt a mi feladatunk, és sikeresen végre is hajtottuk.

Megnőtt a Bükk turistaforgalma, csodálatos szépségű völgyei, hegygerincei, erdei, az ország egész területéről hívta, gyönyörködtette a látogatókat. A Szalajka-völgy pisztrángos tavai, a Fátyolvízesés, a Hármaskút, Csurgó, Bánkút gyönyörű tájai drága, kedves emlék maradt egész életemre.

1947 májusában megnősültem. Feleségem zalaegerszegi, Tuboly Erzsébet. Nagyon boldog családi életet élünk. Kitűnő erdészkollektívánk egy családként segítette életünket, boldogulásunkat mind szakmai, mind családi vonatkozásban.

1948. március 7-én megszületett első gyermekünk, Ildikó Erzsébet. Életünk legboldogabb napjait hozta.

Közben jött a nagy országos gondolat, erdő, mező, felnőtt és gyermek ezt kiáltotta: Erős akarattal erdős Magyarországot. Megmozdult az erdészársadalom apraja-nagyja, akkor kb. hatezer-ötszázan voltunk. Erdősítések az erdőben, ártéri és kopár területeken. Országos mozgalommá fejlődött. Pótolni kellett elvesztett erdeinket, hiszen az első világháború után erdeink 88%-át elvesztettük, és a faexportáló magyar erdőgazdaságból faimportáló erdőgazdaság lett.

Visszaemlékezek néhány mondatban arról, amit minden magyar erdésznek tudnia kell.

Magyarország területe az első világháború előtt 325 000 km², ebből erdő 15 222 ezer katasztrális hold, ebből elvettek Trianonban 13 400 ezer kh-t, megmaradt 1 825 ezer kh. 88% veszteség érte hazánkat. Fenyőerdeinket majdnem teljesen elvesztettük. Épületfát, papírfát importból kellett és kell beszerezni ma is. 93 00 km² maradt a területből, a 20 886 000 lakosból pedig 7 516 000 fő maradt, a népesség vesztesége 64%.

„Szánd meg Isten a magyart, kit vészek hányának, /Nyújts feléje védő kart tengeren kínjának..”

1950. június 1-jén országos átszervezésre került sor az egész erdőgazdálkodásban. Megalakultak az erdőgazdaságok üzemegységei, megszűntek az erdőgondnokságok, és kisebb területű egységek vették át a termelés, gazdálkodás irányítását. Ez időben történt az első „Tervkölcsön” (békekölcsön) jegyzése, melyből becsülettel kivette részét az erdészársadalom.

1950. június 1-jével kineveztek a Mátrafüredi Erdőgazdaság Gyöngyössolymos–nyírjesi üzemegység vezetőjévé. Területünk Gyöngyössolymos–Galya-tető határain belül terült el 4000 ha területen. Két üzemegység működött itt, a mátraszentimrei és a nyírjesi. A szentimrei üzemegység vezetője Végvári Jenő erdész kollégám volt, akivel együtt olyan szervezést hajtottunk végre, hogy két éven keresztül a gazdaság kiváló üzemegységei voltunk a gazdálkodás összes ágazatában. Gyöngyössolymos bortermelő vidék lévén, hathónapnyi küzdelmes munkával elértük, hogy üzemegységeink dolgozói nem vittek bort az erdőre, mivel korábban nagyon sok, köztük több igen súlyos baleset, haláleset fordult elő.

Ez bizony kemény feladat lehetett.

Kedves emlék marad, hogy 1951 őszén a Gallya alatti Károlyvágás 60-100 cm mellmagassági átmérőjű, 130-150 éves gyönyörű bükkösében a kisépért állomány alól lapáttal raktuk zsákokba a megtermett bükkmakkot, melyből Végvári kollégám félmillió bükkcsemetét nevelt a szentimrei csemetekertben, és azt alátelepítéssel el is ültettük.

Sajnos, ilyen paraméterű állományok mára nemigen maradtak.

Szeretem a Mátra meleg, déli oldalait, jó munkánk elismerése erőt, lendületet adott a továbbiakhoz. 1952. július 1-jén összevonták a két üzemegységet, és én Tiszafüredre kerültem üzemegység-vezetőnek. Területem Tiszafüred–Poroszló–Tiszavasvári határában 50 km-es hosszúságban a Tisza jobb partján terült el. A 3500 ha ártéri és hullámtéri erdőket telepített kanadai, fekete, szürke nyár és tölgy (kocsányos) fajok alkották. Termelés 5-6 ezer m³, főleg nyár. Az összes ipari fát, papírfát uszályba rakva a Tiszán szállítottuk Szolnokra, Szegedre. 60-90 vagonos uszályokat raktunk.

Az erdészszakma külön világa a Tisza-part. 1951 őszén és 1952 tavaszán Tiszafüred–Poroszló hullámtérében 30 darab G-35 traktor törte a hullámtér szikfoltos talaját, erdősítésre előkészítve kb. 600 ha területet. Nagyon nehéz idők voltak. Egy hónap alatt 200 fő termelő és erdősítő munkást szerződtettem le. Előző időkben három kollégám került börtönbe különféle mulasztások miatt. Nagy volt a szegénység, és rosszak voltak a kereseti lehetőségek abban az időben. Meg kellett mutatni, hogy jobban is lehet gazdálkodni, és ez sikerült. A 600 ha tavaszi erdősítési területet köztes használatra adtam Tiszafüred, Poroszló és Tisza-örvény lakosságának. A csemetesorok közé (4×4-es hálózat) kukoricát, babot, tököt ültettek és a megművelt talajon elért termés 50%-a a dolgozókat illette meg. Nagyon megszerettem Tiszafüred erdészeti dolgozóit. Puritán egyszerűségükből fakadó, jó szándékú, becsületes, szorgalmas munkájukkal segítették haladásunkat. Kereseti lehetőségük nyugalmat hozott üzemegységünknek.

Emlékezetes marad számomra az 1952. őszi makkgyűjtés, amikor a Tisza-parti tölgyesekből 300 mázsa gyönyörű kocsányostölgy-makkot sikerült begyűjteni a tiszafüredi általános és középiskolai tanulókkal. Kilogrammonként 1 forintot fizettünk érte, és az erdészet összes mű-

szaki dolgozója nagyon szép prémiumot vehetett fel a gyűjtés eredményes megszervezéséért.

Legalább termőhelyére kerültek a csemeték.

Apróvadban (fogoly, fácán, nyúl) bővelkedett a Tisza-parti hullám-téri erdő, a Tisza melletti nádasok tömve voltak a vadkacsák minden fajtájával, így lehetőségem volt rengeteg apróvad lövésére, s a zsákmányt mindig szétosztottam a dolgozóim között, kifejezve ezzel irántuk érzett hálámat, örömeimet, hogy ezzel is segíteni tudtam rajtuk.

1952 tavaszán megáradt a Tisza, és kb. 2000 m³ faanyag lebegett a hullámtér vizein. Összehívtam Tiszafüred valamennyi halászát, akik csónakkal körbefogták a vízen úszó faanyagot, és kiterelték a Tisza-parti rakodóra. Innen száraz helyre vontattuk és uszályokba rakva szállítottuk tovább.

Az erdészet a Homokcsárda nevet viselte, erős szélben a futóhomok bőven berakódott a lakásunk szobáiba, nekem mégis kedves emlék maradt, mert nagyon szerettem e romantikus, kedves magyar tájat. Zátony, Óhalász, emlékeim legszebb vadászterületei...

Mivel Esztergomba jártam iskolába, mindig visszavágytam régi otthonomba. Feleségem nem szerette az Alföldet, így 1953-ban kértem áthelyezésemet az Esztergomi Erdőgazdasághoz. Kérésem sikerrel járt, és 1953. április 1-jével áthelyeztek az erdőgazdaság Bajnai Erdészeti-éhez erdészetvezetőnek. Régi álmom valóra vált, 16 éven keresztül vezettem az erdészetet. Területe 6500 ha, Bajna, Gyermely, Gyarmatpuszta, Tarján, Héreg, Nagysáp községek erdeinek határa. Ezeket a területeket már diákkoromban megismertem és megszerettem. Nagy munka várt rám, mert az erdészetek fejlődésében sokat haladtunk előre. Megkezdődött az erdőgazdálkodás gépesítése, megjöttek az első MRP motorfűrészek, Zetor, GS-35-ös traktorok, áttértünk a gépkocsis szállításokra, a távolsági szállításokat 3,5 tonnás Csepel tehergépkocsikkal végeztük. Lüktető erdészélet!

A Bajnán töltött 16 esztendő sok mindenre megtanított. 150-200 szerződött erdei munkás dolgozott itt. Szervezett szocialista brigádok, bronz-, ezüst- és aranykoszorús kitüntetések birtokosai. Velük minden tervezett munkát sikeresen megoldottunk. Olyan megérett, munkára kész erdészkollektíva, vele együtt dolgozó szak- és betanított munkás-gárda dolgozott itt, amelyik jó kedvvel, szakszerűen megoldott minden

feladatot. Velük éltem, mindenkit ismertem családjukkal, gyermekeikkel együtt. Minden problémájukban segítettem. Biztatásomra 32 dolgozó épített családi házat, ehhez minden anyagi segítséget megadtam. A hála nem maradt el, mert éveken keresztül első helyre sorolták erdésztünket. Sok dolgozó kapott Kiváló Dolgozó kitüntetést. Bérproblémáinkra mindig megtaláltuk a helyes megoldást, és ez nyugalmat, biztonságot adott a munkák végzéséhez. Minden nyáron megrendeztük az erdészeti dolgozók majálisát, ahol a családokkal együtt nagyon kellemes, emlékezetes, szép napokat töltöttünk együtt. Rendszeres színházlátogatásokat szerveztünk, ezeken dolgozóink szívesen vettek részt

Utakat építettem, cca. 20 km-t. Fűrészüzemet létesítettem, ebben fríz kistalpfa-, seprűnyél- és bányafaanyagok termelése javította erdésztünk pénzügyi eredményét.

Nagyvadban gazdag terület ez a környék. Őz, szarvas, vaddisznó, dám, muflon évi kilövése 1000-1200 darab. Magas szintű vadásztatás, térképezett hajtóvadászatok sok-sok gondját kellett megoldani, de az elért szép eredmények mindig kárpótoltak.

Itt láttam életem legtöbb nagyvadját, főleg vaddisznót. A négy évszaktól rengeteg éjszakát ültem magaslesen, ez volt a legnyugalmasabb pihenő, és önmagamát számon kérő, tervezési feladatokra megoldást találó helyem.

1967-ben egy nyári aratási időre eső éjszakán jártam a területet Tamás Jánossal és Jóska nevű gépkocsivezetővel. Gyönyörű holdvilágos idő volt. A learatott területre sok disznó járt ki, és ebben az időben nagy vadkárok keletkeztek.

Erdész-, vadászéletemben ezen az éjszakán értem el a legnagyobb vadászati sikert. Három lövéssel hét, két lövéssel négy, egy lövéssel három vaddisznó feküdt el három különböző helyen. Ma is sokszor emlegetjük, ha találkozunk, kedves szép emlék maradt mindhármunk számára. Elmesélni ritkán szoktam, mivel majdnem hihetetlennek tűnik, márpedig ez így történt.

Ez valóban hihetetlen teljesítmény.

A vadászat és a vadfölgazdálkodás sok kedves emléke és sikere megmaradt.

Tamás fiam, aki ekkor tizenhárom éves volt, nagy-nagy örömmel csatlakozott hozzám, és hűséges vadásztársam lett. Gyermekeim rend-

szeresen járták velem az erdőt, és tanítottam őket a természet szeretetére, a madár- és állatvilág megismerésére, különösen sok időt szentelve az éneklő madárvilág ismeretére. A számtalan madárének és vers sok örömet szerzett nekik, és szeretettel, érdeklődéssel tanultak.

Gyere velünk napkeletre
Ciprus-, pálmaligetekbe.
Fecskemadár csak menjetek,
Nem vándorlok én veletek.
De jön a tél és nem lesz bogár,
Mit eszel majd stiglicmadár?
Nyelek egy-két száraz bogyót,
S elfogyasztom úgy, mint a jót.
Hóviharban, hogyha fázol,
Stiglicmadár hol tanyázol?
Egy faodú majd csak akad,
De a szívem az hű marad.

Ez volt az első vers, amit megtanultak, éneklő madarat soha nem bántottak, a téli madáretetésből mindig részt vállaltak.

1968. február elsején gazdaságon belül áthelyeztek a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság Esztergomi Erdészetéhez erdészvezetőnek. Főnököm dr. Madas László igazgató lett, akihez nagy szeretet és barátság fűzött. Gyermekeim akkor már Esztergomba jártak középiskolába, és lakásom is itt volt. Nem kellett utazgatni.

A hagyományos erdészkedés mellé olyan feladatot kaptam, hogy építsek, rendezek be egy fafeldolgozó üzemet 30-50 milliós termelési értékkel, és 50-80 fő szakmunkással és betanított munkással. Sikeresen megoldottam, és olyan kollektívát kovácsoltunk össze, amely igen értékes, eredményeket hozott pénzügyileg, és gazdaságunk, erdészetünk elismerését gazdagította tíz éven keresztül.

A hajlított, ragasztott szerkezettel maradandót építettünk szállodákban, Bakuban a színház belsőépítészetével, francia étteremben, a margitszigeti Nagyszállóban, Sárospatakon. A sok gyártmány dicsőséget, elismerést, megbecsülést hozott az erdőgazdaságnak, erdészetünknek egyaránt.

Erdész-, vadászéletem befejezése közeleg, ezért vissza kell néznem életem, pályafutásom néha szomorú, de többségében mégis örömteli útját.

Egész életemben erdész–vadászhivatásomat tekintettem a legfontosabbnak, és igyekeztem ennek lehetőleg pontosan, mulasztás nélkül eleget tenni. Amit elértem, munkatársaim, erdész-, vadász-kollégáim segítségével soha nem sikerült volna. Ezért mindig hálás voltam és az is maradok életem végéig.

Nagyon szerettem és becsültem fizikai dolgozóimat, velük mindig közeli kapcsolatot tartottam, mert a ránk bízott feladatokat fáradságos munkával ők hajtották végre, és hozzájárultak eredményes gazdálkodásunkhoz. Haragot soha életemben nem tartottam dolgozóimmal. Sokszor kemény voltam a cél érdekében, hol hangosan, hol halkán beszéltem, ismerve, kivel hogyan kell, mert erre megtanított a küzdelmes erdészéletem. Mindig segítőtje voltam jó szándékkal minden kérésnek, és a lehetőség határain belül – de még azon túl is – mindig segítettem, tisztességes kérést soha meg nem tagadtam. Kapcsolataimat ma is tartom, ez sok örömet okoz öreg napjaimban. Múlt nélkül nem lesz haladó jelen, ezért a gondolatot ápolni és fenntartani érdemes.

Szívesen és boldogan emlékszem vissza volt szolgálati helyeimre, Kárpátaljára, Bustyaházára, Dombóra, Terespatakra, Szilvásváradra, Gyöngyösolymosra, Tiszafüredre, Bajnára és Esztergomra.

Elvégeztem Sopronban az Erdészeti Technikumot, erdészetvezetői vizsgát tettem jó eredménnyel az Esztergomi Erdőgazdaságnál. Tizenkét technikust neveltem. Munkatársaim mind jó barátaim voltak, és azok ma is. Szívesen emlékszem az esztergomi fafeldolgozó üzemre, ahol ötször voltunk elsők eredményeinkkel. Nagyon sok ifjú munkást neveltem, akik becsülettel helyt állnak munkájukban. Erdőművelő és fafeldolgozó női munkásaimra is büszke vagyok, akikkel mindig nagyon megértő szeretetben oldottuk meg feladatainkat.

Büszke vagyok a munkámat elismerő kitüntetésekre: három kiváló dolgozói jelvény, két erdőgazdasági, egy erdészeti, három miniszteri szinten. A Munka Érdemrend ezüst fokozata. Nyugdíjba való vonulásom alkalmából Kiváló Munkáért érdememem.

Hálás, szerető szívvel gondolok feleségemre, aki mindig segítőtársam volt bánatban, örömben egyaránt. Gyermekeimre, Babira, Tamásra, akik boldoggá tették életemet és nyugalmat adtak nehéz, fáradságos munkámban, énekléssel, rajongással töltötték velem boldog óráimat a családban.

Örömmel tölt el, ha azokra gondolok, akikkel szívesen dolgoztam, akiktől sokat tanultam és sikeressé tették életpályámat:

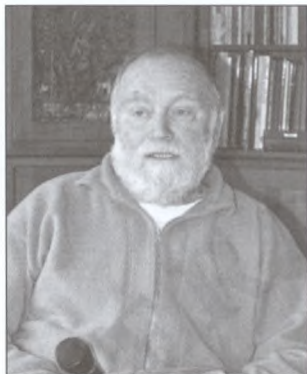
Első főnököm Riedl Gyula erdőmérnökre, akinél gyakornok voltam. Első munkahelyemre, Bustyaházára, ahol Béky Albert erdőmérnök tanított meg a tutajozásra a Tiszán. Partos Gyula igazgatóra, tőle tanultam meg a számuégi gazdálkodás törvényeit. Madas András erdőmérnökre, akivel a magyar kultúrát terjesztettük együtt Máramarosban. Hibbey Albert erdőmérnökre, akivel a dombói erdőhivatalban és a szilvásváradai erdőgondnokságnál töltöttem el tíz évet igazi erdész- és vadász munkákkal, feladatokkal. A kárpátaljai időkből Riedl Gyulán kívül Kollár Gyulára, Jablánczy Sándorra, Tuskó Ferencre, Petrik Jánosra, Danis Jánosra, Szederjei Ákosra, akikkel közös munkák kötöttek össze. Meg kell említenem Földes Imre, Preinsberger Ferenc kollégákat, Iby Gábort, Végvári Jenőt, Wilfing Lászlót, Bánó Lászlót, Nagy Gyulát, Ádámffy Tamást, Jánó Andrást is. Nagyon sokan vannak még, akikre szeretettel, erdészszívvel gondolok vissza.

Az 1956-os ellenforradalom (*sic*) alatt mindennap dolgoztunk szorgalmasan. Egész erdészetünk megértette, hogy ennek csak káros következményei lehetnek.

Szolgálati időm 1978-ban ért véget. Negyvenhárom évet és százhatvanöt napot töltöttem az államerdészet szolgálatában. Ebből harminc évet voltam erdészvezető. Hála mindazoknak, akik életemet, erdész-vadász mesterségemet jó szándékkal, tiszta szívvel egyengették.

És hála neked Istenem, hogy utamon mindig velem voltál és vigyáztál rám.

Ámen. Köszönöm a beszélgetést.

Kertész József

(1944–)

Nagyanyám volt a „bába”, amikor Alagon megszülettem. Mint mesélte, a nyakamon a köldökzsinórral kecmeregtem a világra. Valószínűleg, ha ő nincs, ma nem beszélgetnénk, mivel orvos nem volt a környéken.

Az alagi repülőteret másnap bombázták. Lemenekítettek a szomszédék mély pincéjébe, közel a Lovaregylethez, melyet Pejacsevich grófék telepítettek oda.

Hároméves koromig nevelkedtem Alagon. Olyan emlékeim vannak, melyeket szüleim meséltek, és ezek valószínűleg keverednek saját, valódi emlékeimmel. Szomszédunkban volt egy kocsmá, ahová orosz katonák voltak elszállásolva. Kétéves forma lehettem, amikor az oroszok belém töltöttek két deci rumot. Szerencsére a hadnagyuk észrevette, és nem engedett lefeküdni, hanem sokáig ugráltatott.

1947-ben beköltöztünk Budapestre, de időnként visszajártunk Alagra feltankolni mindenféle vidéki jóval, mert nem nagyon voltunk elezestve. Az állomásról egy feketefenyő-erdősávom kellett keresztül menni, ami nekem akkor igencsak sejtelmes volt. Az erdő a mai napig megvan.

Arra emlékszem, hogy édesapám 1954-ben térképrajzoló volt a Zrínyi Katonai Akadémián. A cégnek a Pilisben volt egy üdülője Mexikópuszta mellett. Oda jártunk ki hétvégeken katonai buszokkal. Az üdülőbe feljárt a mexikópusztai erdész, Héder Pista bácsi, gyalog vagy lóháton, zöld kalapban, többnyire puskával a vállán. Képzelheted, hogy a kiskamasz pesti suttyóban milyen gondolatokat indukált. Az üdülőben meghagyott ételt vitte. Ami még jó volt a családnak azt azért, a maradékokat meg a malacainak. Mi, ott lévő gyerekek alig vártuk, hogy jöjjön, és felültesen a ló hátára. No és a zöld, vaddisznósör-

tés kalapja. Egyszóval megtetszett az erdészpálya, és édesanyám is örült ennek az elképzelésnek.

Édesanyám beteg lett, így az elemi iskolát Alagon kezdtem. Nagyanym testvére egykoron apácafőnöknő volt, aki egy rendtársával oda menekült. Nagyon tetszett, hogy a legyet pusztuljkanak nevezte.

Nagyanyámtól és nagynénémtől – akinek a háború alatt Törökszentmiklóson ellőtték a lábát – nagyon sokat tanultam. Egy misztikum volt számomra. Ma is szemem előtt látom Janka nénit, ahogy a falábal ballag a domb tetején lévő plébániához.

Édesapám szociáldemokrata nézeteket vallott. Egyszer, egy vasárnapi ebéd alatt, az evőeszközökből kiraktam egy négyzetet. Kérdezték, hogy mi az. Mondtam, ez egy börtön ahová a Mindszentyt be fogom zárni. Gondolhatod, hogy egy volt apáca rendfőnöknek több sem kellett, ebéd után kukoricára térdepeltetett, közben nógatott, hogy bánjam meg, amit mondtam. De én nem bántam meg. Ez volt életem első, komolyabb büntetése. Aztán volt egy másik konfliktusunk is, amikor egy vasárnap az elakadt kocsit húzó lovat ütlegelő kocsis pártjára álltam, mondván, hogy szegény ember, vasárnap is kell dolgoznia, miközben a nagynéni a vasárnapi, az úrnapi munka miatt ítélte el a kocsist. De hát tulajdonképpen miatta akartam az ötvenes évek elején pap lenni. Minden áldott reggel mentünk fel misére. Ministrálnom kellett.

Mivel annak idején latinul ment a misézés, és én nem tudtam a latin szöveget, Janka néni az oltár mellett lévő rács mögül súgta a szöveget. Húsvétkor igen boldog voltam, hogy főministránsi rangommal vezethettem a körmenetet.

Elfelejtettem mondani, hogy ötéves koromban kaptam egy diftériafertőzést, népszerű nevén torokgyíkot. Kezdetben az orvos egyszerű torokgyulladásat diagnosztizált, de bekerültem a László kórházba. Ott volt egy orvos, aki a déli vizitkor, ha megszólalt a harangszó, letérdelt az ágy mellé és ott imádkozott. Ez nagyon erősen rögzült bennem.

Apám nem tiltotta meg, hogy édesanyám papot hívjon a betegágyamhoz, hogy – a megszokotthoz képest egy évvel korábban – részesülhessek az elsőáldozás szentségében. Érthető volt a vallásos buzgalom, mert a torokgyíkban nagyon sokan belehaltak.

Különben is, édesanyám az ötvenes évek elején azzal járt hajnali ötkor templomba, hogy piacra megy. Mire felébredtünk megjött.

Azután visszakerültem Angyalföldre. 1956-ban apám átkerült a Globus Nyomdába, így megszűntek a dobogókői erdőjárások és Héder Pista bácsi lovas kalandjai.

Ennek ellenére, vagy éppen ezért, nyolcadikban mégis az erdészpályát jelöltem meg továbbtanulási szándékomként. Voltunk vagy hatan a Kilián György Általános Iskolában, akik erdészek akartak lenni. De amikor a többiek megtudták, hogy előtte egy évre ki kell menni a terepre gyakornoknak, mindenki visszalépett. En Szilvássváradra kértem az egy évet, mert egy táborozáskor nagyon megtetszett a környék.

Mielőtt továbbmennénk, te hogyan élted meg 1956 forradalmát?

Apám a nyár derekán ment át a Globus Nyomdába. Emlékszem a tavaszi jeges árvízre, arra, hogy nyár körül gellérthegyi epicentrummal volt egy földrengés. Nyáron nagy aszály.

Sorba kellett állni kenyérért, és volt, hogy Veresegyházra kellett menni, ha enni akartál.

Aztán jött a huszonharmadika. Mentünk le a Váci útra, ahol a villanyoszlopokra volt szögelve a tizenkét pont. Az orosz szótárba másoltuk be a szöveget, többek között azt, hogy az oroszok menjenek haza. Elhatároztuk, hogy bevisszük az iskolába, és az orosztanárnő – akit Gólemnek hívtunk – asztalára tesszük.

Megtudtuk, hogy a Rákosrendezőn lehet laposelemet szerezni. Ott láttuk a szovjet célállomást, a vagonokon cirill betűs feliratokkal, amelyek búzával voltak tele, miközben az országnak nem volt kenyere. Apám érezte, hogy esetleg baj lesz, ha én Pesten maradok, és kivitt a nagyszüleimhez azzal, hogy ott majd biztonságban leszek. Vácon is volt egy szovjet katonai bázis, ahol üzemanyagot lehetett felvenni. Egy üzemanyagos konvoj Pestről akkor ment Vác felé, amikor a bedagaszott kenyeret vittem a pékhez.

Dunakeszin a péknél sütöttük a kenyeret, abból a kevés gabonából őrlt lisztből, amit nagyszüleim megmentettek. Amikor mentem vissza a pékhez a kisütött kenyérért, látom, hogy Gödről nemzetőrök jöttek át, és a temető sarkánál két légvédelmi üteget állítottak fel. Gondolom azért, hogy a Vácon feltankolt szovjet üzemanyag-szállítókat kilőjék. A péktől néztük, hogy most mi lesz, mert közben hallottuk, hogy a valószínűleg teletankolt konvoj már jön visszafelé. Az ágyúsok a parancsnoki járművet elengedték, majd a kiálltak az út közepére, és

jelezték, hogy a fegyvereket és az üzemanyagot hagyják ott, aztán mehetnek Isten hírével. Erre az oroszok elkezdtek lőni a fejünk fölé. Mi, meg az ott bámészkodók futottunk a mellékutcába. De emberre nem lőttek.

Az ágyúsok szétlőtték az üzemanyagos kocsikat, amelyek nagy lánggal égtek. Azok a kiskatonák, akik nem tudtak idejében elszaladni, bennégték. Én otthon letettem a kenyeret, és futás vissza az eseményhez. Gyermekefjével is megdöbentem, amikor láttam, hogy a „mieink” szedik le a halott orosz katonákról a még használható Pobeda órákat, mielőtt eltemetik a halottakat. Igen ám, de kicsi gödröt ástak az összeégetteknek, és azok nem fértek bele. Erre ott ugráltak a tetemenek, hogy beletuszkolják őket a gödrökbe és el tudják földelni.

Másnap mentettük az értékeinket, a pinceablakot homokzsákkal torlaszoltuk el, mert féltünk, hogy jön a megtorlás.

November negyedike után egy fáradt, toprongyos, szőrös társaság jelent meg, és mondták, hogy mennek a Pilisbe. A Corvin köziek voltak. Kapacitálták a helybélieket, hogy menjenek velük. Azok meg tiltakoztak, hogy nincs fegyverük. Erre az egyik előhúzott egy bajonettet, és azt mondta: „Nekünk sem volt, ezzel szereztük.”

Ezek voltak az ötvenhatos emlékeim.

No, ugorjunk vissza Szilvásváradra.

Igen. Apám írt az erdészetnek, hogy fogadjanak, és ők fogadtak. Míg nem értem, hogy miért nem a Pilisbe kéredzkedtem. Édesanyám vitt fel a turistákat szállító autóbusszal. A fennsíkon Olaszkapunál szálltunk le, és mentünk tovább Hármaskútra. Maros Bertalan erdészetvezető adott egy szolgálati jegyet, amin kérte Goldbach Károly kerületvezetőt, hogy fogadjon fel gyakornoknak.

Tizennégy évesen így kerültem az erdő közepébe, mindentől távol. Édesanyám biztosan megsiratott, amikor elbúcsúztunk. A hatvanszemes munkásszállóban laktam, kivéve a nyári időszakot, amikor ki kellett költözni, mert a minisztériumi alkalmazottak gyermekei nyaraltak ott.

Mi, gyakornokok a felterhelőkkel, hosszolókkal laktunk együtt. Az emeletes ágy felső részén aludtunk. Kezdetben sokat kínlódtunk a szalmazsákok kitömésével, mert annak is megvolt a trükkje. Meleg víz csak a hétvégeken volt. Általában én ott maradtam hétvégeken is, mert

öt kedvezményes jegyem volt a vasúton. Ilyenkor Goldbach Karcsi bácsiék meghívtak a vasárnapi ebédre. Besegítettem az aggregátor indításánál, a teheneknél, a tűzrevaló készítésénél, meg ilyesmi.

Rebeka néni főztjét ettük. Reggelire kávé az erdészháztól hozott hét deci tejjel, ebédre meg valami kétfogásos egyszerű ennivaló. Remek barátfülét és szilvás gombócot ettünk. Ezek nem voltak valami nagyok, mert volt, hogy ötvenet fogadott be kamasz gyomrom.

Az első erdei feladatként a nagy bükkfák tövében talaj-előkészítést kellett végezni. A makkhullást megelőzően a nagyvisnyói, bükkzsérci lányokkal irtottuk az aljnövényzetet. A pesti gyerekek bizony alaposan feltörte a kezét a kapanyél. Gyűjtöttük a bükkmakkot. Ha három kilót összegyűjtöttem, nagyon örültem a harminc forintnak, amit kaptam érte. De a zsérci Pócik Eszter tíz kilót is összekapkodott napon-ta. Egyébként kettő forint hatvan fillérért dolgoztunk óránként napi tíz órát. Mivel a lányok is egész héten a munkásszállóban voltak elhelyezve, vígan teltek napjaink.

1958 októberében fenyvesítettünk, majd tavasszal folytattuk Barna Elek bácsi felügyeletével. Tányéroztunk, majd a tányér közepébe ázott gödörbe darabonként ültettük a hároméves csemetét. Egy villás bottal igazgattuk a csemeték gyökereit, nehogy „pipás” legyen. Ez az időszak volt tulajdonképpen a fenyvesítés időszaka. Sajnos ezek a fenyvesek mára pusztulásnak indultak, vagy – megelőzendő a kárt – most letermelik.

Ott tanultam meg, hogy a vörösfenyőt a hegytetőre, a lucot meg a hűvös aljba kell ültetni. A növények latin nevére Boros Béla visnyói hosszoló tanított. Ő is Sopronba akart menni.

Goldbach Karcsi bácsi volt a kerületvezető, aki rém dühös volt, amikor a lányok kettesével mentek pisilni. „Mért, egyedül nem tudsz,” kérdezte mérgesen. Persze, mert félték egyedül.

Szeptember vége lehetett, amikor szóltak, hogy adjam ki az égetett meszet. Ehhez hajnali ötkor kellett kelniem, és lemenni az égetőkemencékhez. Minden szekérnek ki kellett adni egy szállítójegyet. Nos, hogy ne kelljen hajnalban kelni, előző nap kimentem megnézni, hogy mi is a helyzet. Az első kemencénél olyat láttam, hogy égnek állt a hajam. Általában több kemence üzemelt. Az egyiket rakták, a másikat égették, a harmadik hűlt. Amelyik égett, abból úgy dőlt ki a láng, mint a mesebeli sárkányból. Mint a pokol kapuja. Annyira megkapott a látvány, hogy elfelejtettem köszönni. Horvát Károly, Maros Gyula, Mátrai Ká-

roly meg Pali összesúgtak. „Te, ez biztosan Pestről jött, mert nem köszön.” Erre az egyik félhangosan javasolta, hogy dobjanak be a kemencébe, mert úgy sem tudják, hogy ott voltam. Lemerevedtem, és még el sem tudtam futni. Később nagyon jó viszony alakult ki közöttünk.

Szilvásváradon mázsáltak, és a mennyiséget úgy igazolták vissza. Annak idején száradék fával fűtötték a kemencéket. A mésztej készítéséhez mindig ezt a meszet keresték. Később Pilisvörösváron tapasztaltam, hogy a permetezéshez az autógumival égetett meszet nem kedvelték a szőlőtulajdonosok.

Itt jut eszembe, hogy a Maros Gyula féle csapat 1959-ben – nyilván az erdészet hozzájárulásával – felajánlott egy egész boksa meszet a szilvásvárad kerektemplom meszeléséhez.

És a fakitermelőkkel mi volt a teendő?

Varga Domokos írt a bükki fakitermelőkről egy nagyon szép szociológiai tanulmányt, „Emberek a Bükk-fennsíkon” címmel, amelyet később is nagy élvezettel olvastam.

Erdei magányomban nagyon sok verset is tanultam. Bánatomat, magányomat enyhítették a versek. De a nagyobb baj az volt, ha hétvégén elfogyott a kenyerem, és nem volt kitől kérjek.

De hiszen annyi fiatal csaj volt körülötted. Nem próbálta egyik sem a pesti srácot „beszervezni” mondjuk egészen hosszú távra?

Nem. Erről szó sem lehetett, mert többnyire négy-öt évvel idősebbek voltak, és jártak fel hozzájuk a falubéli fiúk.

Azután kezdtem felfelé lépkedni a ranglétrán. Már nem kellett fizikai munkát végezni, mert korongozhattam faanyag-felvételezéskor. Ma már nemigen tudják, hogy mi az. Nos, az egyes választékok bütüjébe kellett beleütni a legfontosabb adatokat. Hossz, átmérő, köbtartalom. Vagy, mint a bányafánál, csak a köbtartalmat. Az öntöttvas korong „harmadik” oldalában negatívan elhelyezkedő számokat ütöttük rá a bütüre, az aktuális számra forgatva a korongot. Volt, aki ördögös gyorsasággal csinálta. Aztán előléptem a rangsorban, és én írtam az adatokat a jegyzőkönyvbe. A felvett anyagot azután a szekerek vitték a közbülső rakodóra. A végén – mondhatni – kisegítő erdészi feladatot végeztem.

És majdnem ott ragadtál az erdőn.

Igen, mert azt hittem, hogy már mindent tudok. Megjött az értesítés a felvételire. Akkor két napig foglalkoztam a matematikával és a magyarral. Az utóbbival nem is volt bajom. Édesapámékkal elutaztam Sopronba, ahol beleizzadtam a matekfeladatba, amit nem tudtam megoldani. Jött az értesítés, hogy nem vettek fel. De jelezték, hogy egy év múlva ismét próbálkozhatok. Így lehúztam még egy évet. Mindenféle erdei munkát végeztem. Schmotzer Bandi volt a társam, akivel sok fát daraboltunk a kávas fűrészszel. Húztuk rendületlenül. Később gyalufogas fűrészszel dolgoztunk. A munkások néha versenyeztek, hogy melyik pár tudja előbb átvágni a hatvan-, hetvencentis gyönyörű törzseket. Aztán jött a Drúzsba, majd a STIHL. Volt, hogy kézzel hamarabb döntöttek, mint a Drúzsbával, mert azt állítgatni kellett.

A telek is emlékezetesek voltak. Maros Berci jelezte, hogy: „nagy hó esett Karcsi, küldd haza a gyakornokokat.” Még a fakitermelők is leálltak a 70-80 centis hóban. A rudas korú fenyők kezdtek töredezni a nagy hó alatt. Pálinkás Gyurkával vágtunk két hosszú rudat, és azzal vertük le a havat. Így nem mentünk haza, hanem inkább dolgoztam, mert otthon nem voltunk valami jól eleresztve. Huszonhat forintot kerestünk naponta, amiből élni is kellett. Az első fizetésemből vettem haza egy centrifugát karácsonyra. Nagyon büszke voltam. Aztán volt valami örökségből jutott pénz, amiből meg én kaptam egy fényképezőgépet. Sokat fényképeztem odafönt.

Nagy élményem volt, amikor a gulyacsapási rakodóra beközelítettek egy akkora rönköt, hogy nem bírták felrakni a teherautóra. Kovács Laci bácsi jelezte, hogy ketté kellene vágni. Reggel nekifogtunk a kézi fűrészszel a majd' egy méter vastag rönknek. Veszettül esett a hó, de nem mertük abbahagyni. Szinte este lett, amire végeztünk.

Az én időmben a sikló is működött. Fentről tele kocsik húzták fel az aluról felfelé a gyékényeket.

Faszénégetéssel foglalkoztatok?

Hogyne. Nem tudtam megérteni, hogy miért a hosszolók foglalkoztak ilyesmivel. Mikecz Józsi bácsira emlékszem. Egész nyáron egy kunyhóban lakott, és ott szenítette a fát. Málik Amália, a felesége is vele volt. Az azóta a róluk elnevezett kunyhóban laktak. Általában gyé-

rítési anyaggal dolgoztak. A minőségi anyag ment nyugatra, a gyengébb hazai felhasználásra.

...„tövit töröm, s a gallya jut”...

Igen, ez mindennel így volt a szocializmusban. A nyugatnémet hozott egy teherautó felíratos zacskót, abba töltöttük, s ő vitte, mintha ő gyártotta volna. Pedig többnyire a répáshutai családok tagjainak bőrébe ivódott bele az a semmivel nem összetéveszthető szag. Sokszor én is döngöltem, ha arra jártam, és akkor gyulladt be a boksa. Tapostam, lapátoltam a takaró földet, aztán napokig nem jött ki belőlem az a kesernyés füstszag. A készterméket is fuvarosok hordták le Szilvásváradra.

Azt is itt határoztam el, hogy soha nem fogok vadászni. Valamelyik pártnacsalnyik a Kurtabérc oldalában lőtt egy őzbakot, és Karcsi bácsi kiküldött bennünket a tetemért. Mi, Pálinkás Gyurival mint az afrikai bennszülöttek, akik a rúdon cipelik a zsákmányt, bevittük Hármaskútra. Ez a pártpasas adott tíz forintot, azzal a szöveggel, hogy ez meg a trógeroké. Engem úgy végig sértett ezzel, hogy levontam a vadászoktól a következtetést.

Aztán volt még egy esetem később, amikor már ott dolgoztam kerületvezetőként. Akkor is egy megyei főember jött oda. Az én főnököm egy „beszari” alak volt, mert az olykor lerobbanó GAZ gépkocsi mellé odarendelte a másikat is – amelyik melleleg a répáshutai favágókat szállította –, hogy legyen egy biztonsági kocsi, mert mi lesz, ha lerobban az első. A favágók gyalog mentek haza Szilvásváradról a fásztó nap után. Gusztustalan. Megutáltam az egész vadászattal kapcsolatos történéseket.

Itt jegyzem meg, hogy amikor Jobbágy Béla erdőmérnök-hallgató 1960-ban elment, akkor a helyébe léptem, hogy ne csökkenjen az OEE taglétszáma. „Az Erdő” szaklapot ezentúl én kaptam. Az volt a jelszó, hogy „Nyárfát, nyárfát, de gyorsan”. Persze, ez a jelszó minket ott fenn, a ragyogó bükkállományok között, nem nagyon érdekelt.

Tulajdonképpen nagyon élvezhetted a gyakornokságot.

No, azért voltak kellemetlen pillanatok. A visnyói palócok és a répáshutai tótok között olykor kemény szóváltás alakult ki, ilyenkor csitítani

kellott mindkét felet. Amolyan munkásviccnek szánták a tótozást. De volt egy eset, amikor fegyelmet kaptam. A siklónál adtam ki az anyagot. Elfelejtettem felírni, hogy ez lemezipari rönk, az meg másodosztályú fűrészrönk. A fogadó állomásról egyszer csak szólnak, hogy hív az erdészvezető. Felelősségre vont, amiért – úgymond – értéken alul küldöm az anyagot. Mert ha nincs megkülönböztetve, akkor az egész az alacsonyabb értékű választéknak számított. Ez a hiátus nem járt pénzbüntetéssel, csak igazoló jelentést kellett írnom. Hát írtam valamit.

Egyszer Karcsi bácsiék szabadságra mentek, és megbízott, hogy Schmotzer Bandival cserepezzük át az egyik szénatárolót. Ide rejtette el a motorbiciklijét, amit néha odaadott egy-egy körre, de csak akkor, ha ő is ott volt. Nyilván előlünk dugta el, amikor elment szabadságra. De megtaláltuk, és agyon nyaggattuk, szerencsére azonban nem buktunk le.

Közben tanultam a második felvételimre, ami ezúttal sikerült.

Matekból elég gyenge voltam, amit megfejtelt az a tény, hogy az osztályban hatodmagammal pesti voltam. Cseresznyés Géza osztályfőnököm – a matematikatanár – ráadásul nagyon nem szerette a pestieket. Az apja parasztember volt, és folyton emlegette, hogy neki mennyit kellett zsákolnia. Az apja is vitte a búzát a tanítónak, hogy a megérdemelt jó jegyet megkapja, és csak így juthatott tovább, meg ilyesmi. Állandóan minket piszkált, ha valami gubancos feladatot kellett megoldani. És nem csinált titkot abból, hogy haragszik a pestiekre. Mintha mi tehattunk volna arról, hogy az apjának vinnie kellett a búzát. Az első egyese után teljesen összeomlottam.

Azután volt olyan is, hogy a szárhalmi bitang kemény talajon nyársuhángok telepítéséhez készítettük elő a talajt. 0,6×0,6×0,6 méteres gödröket kellett kiásni. Aki végzett, ötöst kapott. Ha nem végzett, Kondor tanár úr feltette a kérdést. „Szeretnél gyakorlatból ötöst kapni, ha igen menjél ki vasárnap és fejezd be a gödröt.” Aztán áshattuk a Lajta mészköves talaját tovább, a Kondor-féle kísérleti területen.

Nagyanyám karácsony előtt egy héttel meghalt. Tuskó igazgató azal engedett haza a temetésre, hogy két nap múlva menjek vissza. Pedig a téli szünet kezdetéig is csak két nap volt hátra. Amikor a Cseresznyés ezt megtudta, odasúgta „Kertész fiam, hozz egy orvosi igazolást, hogy beteg vagy. Ne gyere vissza karácsony előtt.”

Ez szép volt tőle.

Igen. De valahol Tuskót is megértettem, mert volt egy osztálytársunk, a Medgyesi Feri, akinek rettenetes honvágya volt. Sokat járt haza temetésekre. Hol a keresztanyja, hol a sógora, hol a sógornője halt meg. Nagyon sajnáltuk. De a táviratok csak jöttek a halálhírekkel. Aztán Gillay tanár úr lebuktatta, mert kiderült, hogy mindet Sopronban adták fel. Ezt tetette vele a leküzdhetetlen honvágy.

Nagyanyám temetésére nagyapám kabát nélkül jött ki a temetőbe. Ráadtam a kabátomat, és úgy megfáztam, hogy másnap orvost kellett hívni. Szívizomgyulladás, kórház márciusig a Szabolcs utcában. Közben kivették a mandulámat. No, gondoltam, vége az erdész álmainknak. Pedig olyan rendes osztálytársaim voltak Szikra Dezsővel az élen, hogy minden héten küldték a tanulnivalót, nehogy nagyon lemaradjak.

Három hónapig beteg voltam. Kórház után két hétig még feküdtem a soproni szívszanatóriumban.

Utána folytattam az iskolát, de kontroll végett Olga nénihez, az iskolaeorvoshoz el kellett mennem. Hallgatódzik elől, hátul, majd azt mondja, hogy hagyjam abba az iskolát, és menjek el könyvtár- vagy más, hasonló szakra.

Bementem Tuskó Ferenc igazgatóhoz, elmondtam a helyzetem, és kértem, hogy adjon tanácsot, mit tegyek. Azt mondta, hogy menjek nyugodtan haza, úgymint kimerítettem már a hiányozható órák számát, és ősszel jöjök vissza, folytassam a tanulmányimat. „Nem kell felvételezned” biztatott. Így kerültem 1961 őszén ismét az első évfolyamba.

Ekkor levelet írtam Goldbach Károlynak, tudatva, hogy mi a helyzet. Visszaírt és nyugtatgatott. Még a felesége is tett leveléhez néhány mondatot.

Gondolom másodjára könnyebb volt minden.

Hát persze. Ismétlés volt minden. Másodévre már figyeltek rám. Diáktanácselnök lettem, ami kontra KISZ volt. Gondolom, azért lettem diáktanácsítkár, mert írtam egy dicsérő oldalt egy kisplasztikai kiállításról. No meg Bujtás Zolival beindítottuk az iskolarádiót. A tanári kar jó része is állandóan foglalkozott velünk. Ezért volt nagy jelentősége, hogy viszonylag ritkán mehettünk haza. Ilyenkor csináltuk a közös iskolai programokat.

Cs. Németh András az egyetemről meghívott szavalni Majer professzor erdőesztétikai hangfelvételeire. Ő lett a soproni Művelődési

Ház vezetője. Iskolai ünnepélyeken is mondtam verset. Közben „ki-nyírtuk” Stanci nénit, az osztályfőnökünket, aki orosz tanított.

Hogy hogyan lehet kiszekálni? A tanárok árgus szemmel figyelték, hogy ki dugja zsebre a kezét, ki káromkodik, ki viszi a sapkáját a kezében, majd folyton panaszkodtak Stancinál – aki valójában Klári néni volt –, hogy ennek meg annak már megint zsebben volt a keze, és a többi, és a többi.

Állandóan gyötörték ezekkel, mígnem év végére idegösszeomlást kapott, és így vette át az osztályt Firbás tanár úr. Ő azután rendbe tette az osztályt.

Közben az Irodalmi Színpad felújításán ténykedett. A híres Bánk Bán előadásán nosztalgiazott, mert akkorra már a szereplőgárda kirajzott. Emlékszem a „Szabadság, tégy gazdaggá minket” című verses összeállítására, amellyel egy országos vetélkedőre is eljutottunk Keszthelyre.

Egyszer próba közben beállított a fűtő, és panaszkodott, hogy valami ajtó leszakadt. Miközben ezt mondta, leszedte a tűt a lemeztől, ami az aláfestő zenét adta. De úgy, hogy a tűt végighúzta Liszt Les Preludes-jén. Firbás majd’ megőrült. Sopronban nem lehetett kapni, de Lajos bácsiban volt annyi becsület, hogy a lányával Győrből meghozatta.

Firbás tanár úrnak hallatlan kapcsolatrendszer volt az országban. Olyan tanulmányutakat szervezett, hogy még a mai napig is hasznosítom némelyiket. A szakmai utakat mindig kísérte a történelmi, kulturális mondanivaló.

No és a háromperces akciója. Ez abból állt, hogy felelés előtt a téma lényegét három percen össze kellett foglalni. Ez nagyon hasznos volt. Jereb verset írt a fafajokról. Mondhatni, mindenkinek kötelező volt a szavalóversenyre benevezni. Én az egyik Ki Mit Tud-on képernyőre is kerültem.

Cs. Németh szovjet újhullámos összeállítást rendezett Vinokurov, Jevtusenko és kortársaik verseiből. Ő szólhatott Majer profnak, hogy engem is használhat.

Végül abszolváltam a technikumot, és 1965-ben erdész lettem. Persze, hogy Egerbe akartam menni, Adamkó fel is vett 1100 Ft-os fizetéssel. Augusztusban jelentkeztem, de csak szeptembertől vettek volna állományba. Azt az egy hónapot mint kocsis szolgáltam. A motorom két öszvér volt. Vízet hordtam, ahová kellett. Aztán kaptam egy erdészkerületet, erdészházat tele patkánnyal. Hát, ide nem hozhatok aszszonyt, gondoltam.

Csút Emma kerületvezető (aki melleleg lovon járt) keze alá voltunk beosztva. Itt dolgozott Juhász Tóni, aki reggel felvette a STIHL-t, és este tette le. Egyszer elakadt az olajozója. Büttykölt vele egy darabig, aztán beindította, és egy rönk bütühén nézte, hogy olajoz-e a gép. De közel hajolt, a forgó lánc meg hozzáért a bütühöz, és hátravágta a vezetőlapot a fejéhez. Nem halt meg, de az agyvelejét lehetett látni. Megállítottam egy teherautót, hogy vigye be Egerbe. A sofőr meg tiltakozott, hogy ő nem mehet üresen sehová. Gondold el. Tóninak ömlött a fejéből a vér, „beleláttunk a gondolataiba”, ez a sofőr meg nem akarja elvinni. Őrület.

No, még elmondok egy érdekes esetet, ami a későbbi munkahelyváltásom lelkileg megkönnyítette. A tisztítások annak idején úgy mentek, hogy az volt a „Jani” aki a legkevesebbet költött rá. Én nagyon kényes voltam erre az erdőnevelési fázisra, mert azt tanultam, hogy itt dől el az erdő faanyagának későbbi minősége. Persze, a pénz így kevés volt. Bementem a műszaki vezetőhöz, Gyöngyösi Sanyi bácsihoz, hogy emeljen az egységbér pénzén. Azt mondta, hogy ő nem tud emelni. A munkásoknak közben megígértem, hogy el lesznek számolva, ha kell, kihívom Sanyi bácsit. Aki ki is jött, mert a magyarok leálltak, és két napig nem dolgoztak. A cigányok, azok igen. Ott ültünk a tűz körül, mikor az emberek fogták a fejszájukat, és egyre szűkítették a kört. De Sanyi bácsi csak nem akart engedni. Rábeszélte, hogy egy másik területre számoljam el a hiányzó összeget, ahol nem kell megcsinálni a befejezett ápolást. No hát, így kezdtem kint a nagybetűs életet. Stiklivel meg lehetett oldani sok mindent, így az iskola elmélete az élet valóságában semmibe veszett. Nem azt mondta, hogy a munkára ad többet, hanem csalásra biztatott.

Végül két évet lehúztam az erdészetről, de reménytelennek látszott, hogy valaha is Hármaskúton erdész legyek.

Váltottál?

Igen. Egyszer volt egy egyhetes szénzünet az iskolában, és akkor bekukkantottam az ERTI-be, mondtam, hogy van egy hetem, adjanak valami munkát. Adtak. Itt ismertem meg Szőnyi Laci bácsit és Bujtás Zolit.

Aztán az ERTI-hez kerültem, mert kellett egy műszaki segéderő. Bujtás Zoli kapacitált, én meg felmérve lehetőségeimet, úgy döntöt-

tem, hogy elfogadom a meghívást. Vlaszaty Ödönnel kerültem egy szobába. Ő a vegyszerezéssel foglalkozott. Később Szőnyi Laci bácsi átvitt az ő szobájába. Fantasztikus ember volt. A duglász- és a fekete-fenyő-nemesítésbe csöppentem bele. A nyírjesi lucfenyő-származási kísérlet kivitelezését csináltuk. Az tulajdonképpen telepítés volt. Nyolcvan ember dolgozott a kezem alatt. Kétszer két méterre kellett ültetni a csemetéket. Ha pont egy gyertyántuskóra esett a két méter, mondtam, hogy kerüljék ki a tuskót, és arrébb ültessenek. Kijött Varga Béla, és mondta, hogy szó sem lehet ilyesmiről, ki kell robbantani a tuskót. Komolyan. Paxittal kirobbantottuk.

Laci bácsival rengeteget utaztunk az országban, és én ilyenkor sokat tanultam. Sok kutatót megismertem, például Mátyás Vilmost, akiről nem tudtam, hogy ő írta az „Erdélyi körutazások” című könyvet, melyet a románok nem engedtek bevinni az országba. Egyszer jött a IUFRO elnöke az ERTI-hez, csokornyakkendőben, rövid ujjú ingben. A gödöllői arborétumba is elvitték, gondolom, mert ott volt Keresztesi Béla akáckísérlete.

Délután nyárson sült rablóhús volt az ebéd, amit nekem kellett megsütnöm. Egyszer csak megszólal Laci bácsi: „Na látja Józsi kérem, ez a mi sorsunk, a Szőnyi fordít, a Józsi meg teker.

Keresztesi mindenkit kihasználta. Laci bácsi perfekt beszélt három vagy négy nyelven, így arra jó volt, hogy fordítson.

Igen. Keresztesi, aki a Szovjetunióban végzett, akkor is odarendelte Laci bácsit, ha orosz vendégünk volt.

Gyönyörű őszibarackokat vettünk, és egy szépen feldíszített tálból kínáltuk a vendéget. Odajött hozzánk Keresztesi, és fröcsögve számon kért bennünket, hogy „hogy gondolják maguk, hogy őszibarackkal kínálják a IUFRO elnökét ?!”

Az elégtétel az volt, hogy az elnök egész délután őszibarackot evett.

Laci bácsi hallatlan széles látókörű ember volt. Amikor arra jártunk a környéken, ő vitt el Vizsolyba, megmutatni a bibliát.

Két év múlva otthagytam az ERTI-t. Udvaroltam már a feleségjelöltemnek, amikor jött a levél, hogy mehetek a szilvásváradi erdészethez. Két hétig vívódtam, hogy hogyan mondjam meg Laci bácsinak, de végül megmondtam. Ő azzal engedett el, hogy sajnálja, mert „lett volna még mit tenni a tarisznyájába.” De így jó szívvel búcsúztam. Később

együtt vezettem vele külföldieknek egy pilisi programot. Remek idegenvezető volt. Nagyon nagyra becsültem, nagy kár, hogy víz alá nyomták. Goldbach Károly után ő volt a szakmai példaképem, emberi jó barátom. No és Madas László, aki nem egyszer vállon veregetett azzal, hogy Józsikám, ne hagyd magad, a pilisi erdők minden tavasszal kizöldülnek.

Amikor a németek nálunk jártak, a pilisi programot előre bejárták, mert a két autóbusznyi emberüknek nem akartak zsákbamacskát mutatni. A bemutató végén összeírták a kalauzok nevét, és így engem is meghívtak a viszontlátogatáskor az NSZK-ba. Bécsig mi fizettük a költségeket, aztán már az ő vendégeik voltunk.

Tehát végül otthagytad az ERTI-t.

Igen, de ennek majdnem szakítás lett az ára, mert a menyasszonyom, aki lengyel műfordító volt nem akart elmenni Budapestről a távoli, sötét erdőbe. Hiába mutattam a hármaskúti erdészházat, hogy vegye úgy, mint alkotóházat, azt mondta, hogy az olyan, mint egy lengyel kutyaól. Mondom, jó, én előremegyek, ha velem jössz, jössz, ha nem, akkor egyedül leszek álmaim helyén kerületvezető. Végül velem jött, vállalta az erdőt. Pontosabban kerületvezető szállító erdész, mert akkor szakosítottak. Az új gazdasági mechanizmus forrongott akkor hatalmas végvágásokkal. De végül ezeken a területeken is tisztességesen felújult az erdő.

Most szakmázni fogok egy kicsit. 1968-ban vagyunk, az új gazdasági mechanizmus idején. Erdészeti utat csak ott lehetett építeni, ahová nagyjából ötvenezer köbméter faanyag gravitált. Ezt a feltételt a Bükk-fennsík ragyogóan teljesítette. Tolták is a buldózerek a földutakat, amin ömlött a faanyag a rakodókra. Vágtuk le a bükköt, amit később a természetvédők igencsak támadtak. Ezek egykorú állományok voltak, évi 18-20 ezer köbméter egyetlen nagy szakosított erdészkerületből. A Bükk-fennsík területe hozzávetőleg kettőezer hektár. Óriási munkák voltak. Mondhatni, iparszerű fakitermelés. Mindenféle munkaversenyen kívül a brigádok egymással versenyeztek. Egymást hajtották. Volt olyan nap, hogy a kézi felterhelők százhusz köbméter anyagot raktak fel. Bizonyára azért, mert az átlagátmérő hetven centi volt. Nem volt ritka a méteres átmérő sem.

Azután volt olyan, hogy bevittem a technikus okleveletem az erdészethez, azzal, hogy visszaadom, ha levágunk egy teljesen indokolatlanul végvágásra tervezett területet.

Aztán megalakult a Bükki Nemzeti Park, és minden favágatási tervet jóvá kellett hagyni nekik is. A tizenöt-húszhektáros összefüggő területek tarvágásáról szó sem lehetett. Az új gazdasági mechanizmussal tulajdonképpen beköszöntött a szocialista rablógazdálkodás.

No, és hallatlanul elszaporodott a vadállomány. Iszonyú mennyiségű vad várta a Pénzügyminisztérium vadászait.

Egyszer fegyelmet kaptam, mert beállítottam egy fennsíki fenyvesbe az embereket törzskiválasztó gyérítésbe. Igen ám, de a terület az ERTI kísérleti területe volt. Akkor volt az őrült fenyőkorszak. Mert volt olyan is, hogy a bükköt levágtuk Hutabércen a fenyő javára.

Kijelölték anélkül, hogy te, mint a terület gazdája tudtál volna róla?

Az erdőművelő tudta, csak ő nem avatott be a tudományba. Igaz, én szállító kerületvezető voltam.

Tulajdonképpen Mária Terézia óta futott fel a fahasználat. Hamusírfőzés, városépítés, bányászat. A fennsíkon is kialakultak a rétek, amin a fuvarosok legeltethettek. Mert azok is mind erdők voltak. 1760-ban kezdődött a nagy fakitermelés. Aztán a kiegyezés után a nagy vasútépítés faanyagigénye... Még bükkből is csináltak talpfát.

Úgy tudom, te találkoztál Király Lajos bácsival.

Jól tudod. Egyszer feljött hozzánk Hármaskútra, és úgy lerámolt minket, ahogy kell, mert a munkásszálló elé – a gondnok kérésére – egy lucfenyősort ültettünk. Leszúrt, hogy nem gondoltunk negyven évre előre. És igaza volt, mert az a néhány darab is árnyékolja az ablakokat, amelyik mára még megmaradt. Aggódott a volt munkaterületén.

Még annyit meg kell jegyeznem, hogy később a vadlétszám drasztikus csökkentésével sikerült felújítani a mára már rudas korú állományokat.

Gazdálkodtál?

Teheneim voltak. Reggel negyed hétre meg kellett kézzel fejnem a három tehenet, mert jöttek a szállító járművek. Az asszony – lévén irodalmi beállítottságú –, inkább lengyel verseket, drámákat fordított, minthogy hajnalban a teheneket fejjen. Aztán jöttek a gyerekek. Mond-

hatom, mi is „eljátszottuk” a Simon Menyhért születését, mert gond volt a nagy hóval.

Érdekes korszak a volt ez az életemnek. Ugye, egész nap a terepen voltam, aztán amikor este fejtem, a kétéves kisleányomat beállítottam a jászolba. Ott cirógatta a tehén fejét, miközben fejtem, és meséltem a törpékről, Hófehérkéről, meg a Sadeli-Badeli favágó történetéről, amit még nagyapámtól hallottam. Néha a szomszédom, aki kocsis volt, segített ebben-abbban.

Később, amikor a Farkasné férje meghalt, és aki egy mészégető csalárhoz tartozó asszonyka volt, jött fejni, meg a ház körüli teendőket el látni. Rebeka néni egy szent volt, ma már ilyen nem találunk.

Egyszer megjelent a fakitermelésnél Káldy József és Pankotai Gábor professzorok. Ott Pankotai nyomtatékosította, hogy nemcsak fűrészelni kell a géppel, hanem alaposan karbantartani is, mert az is meg kívánja a törődést. A mi embereink remekül értettek a gépekhez, a gyakorlatból hamar kikopó MRP benzinmotoros, ERP villanymotoros gépektől a hatvanas években megjelent STIHL-ig. Ott meg kezdetben a vibráció volt a gond. Az előbbi kettő meglehetősen nehéz gép volt. Az elektromos masinához meg aggregátor kellett, és a vezetékek sem voltak szerencsések, mert bukdácsolni kellett rajtuk. Csak a daraboláshoz volt jó.

Kiszorult az ökrös, lovas közelítés is az erdőből. Meg mi is a Bükkből, amikor a gyermekek elérték az iskolás kort. Nagykovácsiba nem akartuk adni őket, hiszen akkor csak a sátoros ünnepek alatt jöhettek volna haza. Így válás lett a dologból. A gyerekeket az asszony felhozta Pestre, én meg maradtam.

Az erdőt választottad a gyerekeid helyett.

Igen, mert újra kerületi rendszer lett, ahol én mindig is dolgozni akartam. Az erdőművelés volt a gyengém. De nem maradtak nyomtalanul az ERTI-ben töltött évek sem, mert mindenféle fenyővel kapcsolatos dolgokon, kísérleteken járt az eszem.

A közjóléttel is kapcsolatba kerültem. Festettük a turistajelzéseket, segítve az igazi turistákat, akiket mindig becsültem. Akkortájt lett szabad a szombat, ami felgyorsította a turistaforgalmat.

Második házasságom asszonya azt mondta, hogy nekem nem szabad eljőnnöm a fennsíkról, mert oda teremtett az Isten. Ő megtanult

fejni, és jól érezte magát az erdőben. De amikor várandós lett, már ő is el akart jönni. Vakaróztam, hogy mit tegyek. Jó, lemegyünk lakni Egerbe, ahol Szőlőcskén kaptam is kerületet. Így lejttem álmaim helyéről. Aztán a feleségem nem kapott munkát, mert amikor összeházasodtunk, csapat-papot otthagyt, csakhogy erdészfeleség lehessen.

Elhatároztuk, hogy araszolunk hazafelé, ami nekem a Pilit jelentette. Madas Laci bácsi végül felvett a Visegrádi Erdészethez erdőművelési, műszaki és parkos vezetőnek. Jó volt, mert volt pénz, dolgozhatunk. Aztán jöttek a nagy változások. Én nem álltam be vadászni, a már elmondott okok miatt. Ami új volt számomra, az a közjóléti tevékenység. Mi fogtuk össze az egész parkerdő területén a közjólét dolgait.

Aztán családi okok miatt fél évre visszakerültem Egerbe, az erdőművelési osztályra, a központba. Az erdészeti károk is hozzám tartoztak. A sok tűzkár, a vadkárral kapcsolatos kerítésépítés volt a feladat. A nevelővágások ellenőrzése csak ráadás volt. Most már elmondhatom, hogy nem sok segítséget kaptam.

Közben hívtak vissza a Visegrádi Erdészethez. Vissza is mentem. Báno Laci vont be az egyesületi munkába. Sokszor helyettesítettem az egyesületi megbeszéléseken. Így ismertté lettem a tagság körében, és nem volt nagy meglepetés, hogy megválasztottak technikus alelnöknek.

Nem tetszett, hogy annak ellenére, hogy a középkáderek alkották a tagság derékhadát, a kitüntetések arányában ez nem mutatkozott meg. Mindig hátra szorultunk. Volt tehát feladat bőven. A másik heppem meg a vándorgyűlések már-már csillagászati összege jelentette.

Na igen, mert többnyire a cégek fizették a résztvevő tagjaik számláját, a rendező meg felül akarta múlni az előző évit.

Minden évben szóba hoztam ezt. A rendezvényszervezők is lecsípték a hasznot. Baján még tűzijáték is volt, arról nem beszélve, hogy a fele vacsora megmaradt.

Egyszer Anda Pistával voltam Ausztriában, ahol több helyen volt a szakmai bemutató. Ma már nálunk is ez a megoldás, és nagyszerűen bevált.

Kemény elnökségi ülések voltak. Annak idején dőlt el, hogy privatizálják-e az erdőket, vagy sem. Volt olyan vélemény, hogy mindegy, ki

a tulajdonos, csak jól kezelje. Mert az állam is kizsigerelheti az erdőt. Akkor volt a kárpótlás is, aminél nagyobb gazemberség nemigen volt. Ha jól emlékszem, akár másfél doboz cigaretta áráért vehettek egy hektár harmincéves erdeifenyvest.

Én Berdál Bélát, aki Madas László után lett főigazgató, tiszteltem és becsültem. Méltánytalan volt, ahogy elbántak vele. Nem érdemelte azt, amit kapott. Még akkor sem, ha országgyűlési képviselő, a megyei pártbizottság tagja és a környezetvédelmi bizottság elnöke is volt. Mondhatjuk, neki is köszönhető volt, hogy nem lett semmi a prédikálószéki vízi erőműből, ami szédülta volna a Pilst. És a szakma nem állt ki mellette. Egyik napról a másikra mondvacsinált ürüggyel kitiltották a hivatalából. Kár volt érte. Ahogy belecsöppentem a szakma intimebb ügyeibe, tapasztalhattam egy másik világot. Addig, ha kívülállóval beszéltem, mindenki irigyelte az erdészeket, hogy milyen nagy az összefogás közöttünk. Hát nem volt. És úgy érzem, a mai napig megosztottak vagyunk. A nyolcvanas évek elején, amikor idekerültem Visegrádra, fülig ért a szám. Aztán ez az érzés igencsak megváltozott.

A kilencvenes évek elejére beköszöntött a pénz diktálta gazdálkodás. A beruházásokra még úgy-ahogy volt pénz, de a fenntartásra már nem futotta. Nem látok mögé a helyzetnek, de valahogy nem jól mennek a dolgok. A turistaházak mostani, látványos felújítása szerintem vakvágány, mert az embereknek nincs annyi jövedelmük, hogy annyit költsenek, amennyitől rentábilis lehetne a létesítmények működése. Bár ne lenne igazam.

Kis áthallást érzek az invazív fajok irtására kidobott százmilliókkal összefüggésben.

Igen. Én is úgy érzem, hogy a természettel hadakozunk, és az erdészek kellene legjobban tudniuk, hogy ebből a küzdelemből hosszú távon a természet jön ki győztesen.

Úgy érzem, a kerületvezetők évtizedes, vagy ha úgy nézzük, generációkon átnyúló tapasztalatait nem vesszük eléggé figyelembe. Hagyni és bízni kellene ezekben az emberekben.

A hivatást degradálom, ha csereberélem az embereket. A technikum előtti kötelező gyakorlatot sürgősen vissza kellene állítani. Az nagyon fontos lenne.

Térjünk vissza az egyesületi dolgokhoz.

Igen. Helyicsoport-titkár lettem. Nagyon hamar rájöttem, hogy a kommunikáció mennyire fontos. Bánó Laci számtalan tanulmányi ki-rándulást szervezett úgy, hogy jöhettek a családtagok is, akik aztán to-vábbadják az erdész munkáról látottakat. Ráadásul úgy, hogy ezekben a kiruccanásokban volt történelem, kultúra, és Isten bocsá', egy kis hitélet is. Nem csak a tömény erdészet. Ez a szemlélet nagyon fontos. Ki kell nyitni a társadalom felé. Lehet, hogy ebbéli meggyőződésem miatt kine-vezett az akkori főnök úgynevezett PR-menedzsernek, illetve tájékozta-tási előadónak. Mostanában e témában nagyot lépett előre a szakma. Még talán az hiányzik, hogy az oktatásba is bevigyenek egy félévet.

Vissza az Egyesületbe. Négy évig vállaltam a technikus alelnöki po-zíciót. Részben azért nem tovább, mert azt éreztem, hogy a már emlí-tett megosztottság beszívárog az egyesületi életbe is. De voltam régió-képviselő is.

A visegrádi erdészbált országos összejövettel akartuk „honosítani”, de nem ment. Persze, ez nem baj, hiszen ha az egyes régiókban tartják, az is rendben van, a szándék a fontos.

Komoly tanulmányutakat szerveztél.

Amikor a pilishez kerültem, Madas Laci bácsi szorgalmazta, hogy a munkásszállító buszok a délelőtti folyamán vegyék fel az üdülőkből az erdő iránt érdeklődő vendégeket, és mutassák meg a Pilis értékeit. Gyakran velük mentem és vezettem őket, ismertetve a környék szak-mai és egyéb látnivalóit. Ezek nagyszerű utak voltak.

De a kaput az tette be, hogy egy kerületvezető arról nyilatkozott, hogy azért tart lovat, és gazdálkodik, mert a kerületvezetői fizetésből nem lehet megélni. A cikk kapcsán letiltották, hogy a kerületvezetők nyilatkozzanak, és nekem, mint tájékoztatási előadónak alá kellett ír-nom, hogy tudomásul vettem.

A gyakornoki évekkel összejött a harminchét év, így kértem az idő előtti nyugdíjazásomat, amit azonnal elfogadtak.

Azután sok csoportot kalauzoltam szerte az országban és azon kí-vül. Sikerral tettem le a TIT keretén belül az idegenvezetői vizsgát.

Emlékezetesek voltak az erdélyi útjaim. Különösen, amikor óvónő-ket vittem családosan egészen Gyimesközéplekig Antal Attilához. Ka-

szálási időben érkeztünk, de vették a fáradságot, és fejedelmi vendéglátásban részesültünk. Olyan borjúsültet életemben nem ettem. És tanították a gyimesi táncokat. Óriási volt.

Több rendezvényen mondtál verset. Honnan ez a versszeretet?

Kölyökkoromban feltűnt, hogy szobrot állítanak egy költőnek. Aztán apámtól megkaptam a forradalom után József Attila verseskötetét. Az lett a Bibliám. Egyedülleteimben jól jöttek a lelki azonosságot felfedező gondolatok. Az erdőhöz kötődő verseket Áprily Lajos írásaiban találtam meg. Aztán jött Majer professzor felkérése. Az az igazság, hogy nagyon szeretek verset mondani. Így alakult, hogy felkértek néhány ismeretterjesztő film versbetéteinek elmondására. No meg a magam szervezte utakon is szoktam mondani egy-egy oda illő rímet.

De nem csak mondtam, hanem néha lelkemben is összeállt pár sor. Egy ilyen verssel szeretnék búcsúzni, köszönve a lehetőséget.

Én is a beszélgetést.

70 évesen

Gyermekkor békéje
száll a szívemre,
s úgy érzem újra,
hogy ifjú vagyok,
ha sétáim közben
az erdőt bejárva
tüdőmbé szívhatok
száz illatot.

Az erdőnek csendje
Úgy megigézett,
Hogy nélküle élni
már nem tudok.
Sorsomnak útja
vezethet bármerre,
az erdőhöz
mindig hű maradok.

Pap réten, 2014. április 24.

Goldbach Károly, atyai mesterem egyik leveléből részletek:

Kedves Jóska!

Mindkét leveled megkaptam. Mivel nem nagyon változtam meg a jó levélírói minőségemben, ezért siettem rögtön válaszolni..!

Szomorúan olvastam első leveledet és ugyancsak Édesapádét is. Remény-
lem, hogy hamarosan fölépülsz és folytathatod tanulmányaidat. Nem szabad
elkeseredni, mert az mindennél ártalmasabb! Aki bízik, az már meg is gyó-
gyult. Nem akarom ezzel bajodat kicsinyíteni, de nincs értelme a betojásnak.
Látod engem is állandóan az orvoshoz toloncoltak volna, állandóan aggódtak
azon irányban, hogy egyszer kilukad a gyomrom.

Mostanában egyszerű berúgás után nem is tudom mi az a gyomorfájás, ma
azt érzem, hogy megenném még a vasszőget is. Ez mind azért van, mert soha
nem féltem, és bíztam magamban.

...

Nálunk sok minden történt azóta, hogy elváltak útjaink.

...

A sok munka nem fogy el a Bükkön 20 évig legalább, ezért robotolhatunk
még nagyon-nagyon sokat. December, január, február hónapban 44 fakiterme-
lő dolgozott itt fönn. Nagyon igénybe vette mindhármunk erejét...

Páll Endre (1923–2013)

Sopronban születtem. Anyai nagyanyám soproni volt, így édesanyám azért ment oda, hogy a segítségére legyen. Azután két hét múlva, amikor megerősödött, hazahozott Szentpéterföldre. Ott nőttem fel a zalai, göcseji bükkösökben, mert édesapám Budnyapusztán lakott, ahonnan a legközelebbi falu – Szentpéterföldre – öt kilométerre volt, ahová még kövesút sem vezetett. A villany, meg a gáz is hiányzott a településen lakó öt vagy hat család otthonából. Volt ott viszont egy nagy fogatgazdaság, amely az erdőből kitermelt faanyagot volt hivatva mozgatni. Melyik választékot hová kellett. Egyszerű parasztgyermekek voltak a kocsisok, akikhez nagyon kötődtem.

A négy elemi iskolámat Szentpéterföldén végeztem. Gimnáziumba a zalaegerszegi Deák Ferenc állami iskolában jártam. De nem járhattam csak úgy haza tetszés szerint. Csak a sátoros ünnepeken és a nyári szünidőben voltam otthon. A gimnázium földrajz-, természetrajztanárának, Andavári Szilárdnak a szobájában laktam egy osztálytársammal. A kosztért és a kvártélyért természetesen fizetni kellett.

Édesapán nem nagyon volt megelégedve a színvonallal, ezért átíratott Gödöllőre, a kanonok rendi premontreiek iskolájába, annak ellenére, hogy ő erdélyi református, és nagy magyar volt, így én is református lettem. Ebből az ellentmondásból soha semmiféle hátrányom nem származott. Sőt, néha úgy éreztem, hogy olykor sokkal nyíltabban beszéltek velem, mint a saját vallású osztálytársaimmal.

Mondanom sem kell, nem voltam valami jó tanuló. Engem jobban érdekelt a természet, az erdő, a vad és a puska. De azért 1941-ben leérettségiztem.

Mielőtt továbbmennénk, kérlek, mesélj valamit a gyerekkorodról.

Öten voltunk nagyjából egyívásúak a majorban. Ez a kis csapat állandóan az erdőben bolyongott. Édesanyám, annak ellenére, hogy városi leány volt, nagyszerűen gazdálkodott. Több holdas – mondhatni – konyhakertünk volt. Üvegházzal, méhészettel, meg mindenféle apró-jószággal. Ezeknek a gondozása egyedül az ő vállát terhelte.

Édesapám kizárólag az erdészettel foglalkozott. Be kellett vezetnie a tervszerű erdőgazdálkodást, mert Eszterházy kiadta bérbe az erdőket amolyan fakitermelő cégeknek. Ezek a cégek tarra vágták az erdőt, majd nekik kellett felújítani. Ez benne volt a szerződésükbe. Képzelted, hogy egyesek milyen munkát végeztek. A tölgyeseket a jórészt Szlovéniából vett makkal vetették be. Ókrös szekérral végigmentek a területen, a munkások meg – mint a búzát – szórták le a makkot. Ezzel el volt intézve a felújítás. Persze, hozzá kell tennem, hogy akkor még nem volt ennyi vad, mint most, mert a vaddisznó is csak mint váltó vad fordult elő. A szarvas is meglehetősen ritka volt.

Apám 1921 óta fáradozott a szakzerű erdőgazdálkodás bevezetésével. Csemetekertet létesített. A bükkösöket nem tarra vágta, hanem megvárta a jó magtermésből kinőtt csemetét, és azután termelte le. Vadföldeket létesített.

József főherceg bérelte ki tíz évre a vadászati jogot. Minden évben jött le vadászni. Nem volt testőrség, csak egy inas kísérte. Édesapám ez alkalomra felfogadott egy szakácsot és egy szobalányt. A szarvasbőgés idején két-három hétig tartott a vadászata. Ez alatt meglőtte a nyolc-tíz bikáját. A végén megköszönte a gondoskodás és elment. A csendőrség néha benézett édesapámhoz, megkérdezte, hogy volt-e valami gond a főherceg körül, majd elmentek. Ennyi volt a biztosítás. Végtelenül egyszerű ember volt. Puritán.

Amikor leérettségiztem, már nem járt le, de a titkárságától kaptunk egy levelet. Ebben ez állt.

„A fenséges Úr – mert így kellett szólítani – emlékezete szerint az Ön fia az idén érettségizik. Amennyiben aktív katonai szolgálatra szánta, kérem, jelezze, mert rezerváltattunk egy helyet a Ludovika Akadémián”.

Édesapám akkor megkérdezte, hogy, na, Bandi akarsz katonatiszt lenni? Mondom, dehogyan akarok. Eszembe sem jutott. Udvariasan megköszönte a Főherceg figyelmességét, és mentem Sopronba.

Mesélj még a szentpéterföldi időkről.

Édesapám csináltatott két halastavat is abban a gyönyörű völgyben. Felújított egy régi vadászházat, ahol kényelmesen elfértünk. Épített egy újat, ami még ma is működik, változatlan külalakban. Azt úgy szerelte, hogy Bécsben volt 1923-ban egy kiállítás, ahol volt egy boronaház. Amikor vége lett a vásárnak, lebontották, és azt hozta el. Ebben lakott a Főherceg. Itt írta feljegyzéseit a terítékéről. Érdekes, hogy a bikáknak nem az agancssúlyát, hanem a testsúlyát jegyezte fel. Például 186 kilogramm volt a szeptember 21-én elejtett bika. Az agancssúly csak azóta érdekes, amióta fizetni kell érte.

Az édesanyám édesapja, dr. Barlai Béla Selmecebányán volt kohász. A tüzeléstechnikai tanszék professzora. Ő akkor halt meg, amikor Selmecekről Sopronba költözött. Az özvegy ott maradt édesanyámmal, meg két húgával. Édesapám tüzér főhadnagyként szerelt le az első világháború után. Akkor befejezte a főiskolát. Amikor megkapta az Eszterházy hitbizományi állást, összeházasodtak.

Még azzal hadd dicsekedjek, hogy a főiskola elvégzése után édesapám Kaán Károlynak volt a titkára egy darabig. Rimler Pál az erdészeti főigazgatója volt Eszterháznak. Egyszer meglátogatta Kaán Károlyt. Édesapám – mint titkár – fogadta. Rimler megkérdezte tőle, hogy: „Mondd csak, te annak az aradi Páll erdőigazgatónak vagy a fia?” Amikor apám igent mondott, Rimler tovább kíváncsiskodott: „És mondd, meg vagy elégedve az itteni belső munkáddal? Nem akarnál inkább az erdőben dolgozni?” Én hálás vagyok a méltóságos úrnak, hogy maga mellé vett – válaszolta. „No és mennyit kapsz fizetésül?” – faggatta tovább. Mondta, hogy száz pengőt, mint kezdő. „Micsoda! Én háromszázat adok, ha hozzánk jössz.” Apám szabadkozott, hogy így meg úgy, nem megy az olyan egyszerűen.

Rimler csak legyintett. Bement Kaánhoz, aki tíz perc múlva beszólította azzal, hogy „Hallom, itt akarsz hagyni engem.” Apám zavarában csak vörösödött, egyik lábáról a másikra dőlt. Kaán megnyugtatta azzal, hogy menjen csak mert az az igazi erdészpálya, nem itt bent, a négy fal között körmölni.

Hát így került az Eszterházyhoz, majd megnősült, és Szentpéterföldén erdészkedett. Mint említettem, gazdálkodtak, mert önellátásra kellett berendezkedni. Hetente, kéthetente mentek csak be a városba petróleumot, meg olyasmit vásárolni, ami feltétlen kellett kint az erdő

közepén. A többit édesanyám megtermelte. Tehenünk is volt. Valószínűleg annak is köszönhetem, hogy ilyen szép kort megéltem, hogy csupa természetes táplálékot ettem. Nem mint most, mindenféle vegyszeres élelmiszert. Az erdei levegőről nem is beszélve.

1941-ben édesapám átkérte magát Bánokszentgyörgyre. Ott már volt villany, meg a gyerekek is kezdtek iskolába járni.

Úgy tudom kapcsolatban voltatok Barlai Ervinnel.

Hogyne. Ő anyám testvére volt, vagyis az én nagybátyám. Ő volt a háború után a magyar erdészet vezérigazgatója 1946-tól '49-ig. Kezdetben ő is Zalában tevékenykedett. A lenti fűrészüzemet is vezette. Amikor visszakaptuk a Felvidéket, Svájból kérték el, hogy menjen Kárpátaljára, és Ungváron irányítsa az öt nagy fűrészüzemet. Mert azok mind svájci tulajdonban voltak. Elvállalta. Egyszer kapott az egyik fakereskedő zsidótól egy telefont, hogy segítsen, mert a fia nagy bajban van. Munkaszolgálaton volt ott a környéken. Nagybátyám felkereste a fiatalembert, és vitt neki ruhát, meg élelmiszert. Amikor az oroszok nyugat felé nyomták a német-magyar hadsereget, Barlai is feljött Budapestre. Az államosítás után létrejött a MÁLLERD, és őt nevezték ki igazgatónak.

„Legfőbb tennivalónk, hogy az erdőket az állam tulajdonában őrizzük. ...több nemzedékre szóló tervszerűséget, évtizedeken át tartó és mindig újabb évtizedekre, évszázadokra előre néző erdőnevelést csak az állami erdőgazdálkodástól várhatunk.”

Ez volt a szakmai meggyőződése.

Igen ám, de az ÁVO is megalakult, és vitték Barlait is az Andrássy úti pincébe. Ahol most a Terror Háza van. Egy-két hétig volt ott. Amikor sorra került, őt is felvitték az irodába kihallgatni. Tudod ki ült ott az asztal mögött?! Az a zsidó gyerek, akinek vitte a ruhát, meg a kaját. Persze felismerte, és megnyugtatta, hogy nem lesz bántódása, mert már intézkedett, hogy a fakutatóban legyen állása. De aztán 1950-ben kényszernyugdíjazták. No, hát ennyit a Barlairól.

Bánokszentgyörgyön alábbhagyott a nagy gazdálkodásunk. Nem is volt reá nagy szükség, no meg elkezdtek társadalmi életet élni a szüleim. Akkortájt alakult meg a MAORT, így sok bányamérnök is volt a környéken. Összejártak kártyázni, beszélgetni.

Vadásztál diákkorodban?

Volt egy Flóbert puskám. Édesapám megengedte azt, hogy egy-egy madarat lepuffantsak, de azt be kellett neki mutatni. Elmagyarázta, hogy az miféle, és többet abból a madárból nem szabadott lőnöm, mert az hasznos. És én azt betartottam. Volt olyan is, hogy agyonlőttem a tenyészkakast. Bementem a konyhába, és eldicsekedtem anyámnak vele. Ő meg mérgében tám uszította a Jóskát, aki amolyan mindenés volt az udvarban. Persze én elfutottam, anyám meg kapacitálta Jóskát, hogy fogjon meg. Amikor anyám megpofozott, annak komoly oka volt. Csúszkáltunk a halastavak jegén, beszakadtunk, és a reánk fagyott vizes ruhában mentem haza. Ettől független csodálatos gyermekkorom volt. És főleg egészséges.

Színjátzó csoportot szerveztem. Nagy szerelmem, Kovács Bözsi végül másé lett.

Ahogy lenni szokott, az első szerelmeikkel.

Igen. Érettségi után beiratkoztam Sopronba, a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Karára. A Szent Imre kollégiumban helyezett el apám. Igen ám, de mivel szabad polgárnak éreztük magunkat, mondhatni a világ közepének, esténként mulatni jártunk ki a Perkovác „tanszékre”, és nem nagyon tartottuk meg a kollégiumi fegyelmet.

Egy alkalommal nagyon berúgtunk. A kollégiumba visszafelé menet úgy döntöttünk, hogy az épületben lévő kápolnában misézünk egyet. Felöltöztettük a Jurcsik Pistát a miseruhába, és még az oltáriszentséget is elővettük. Egyszer csak nyílik az ajtó, és belépett rajta az igazgató, a prelátus. Állati nagy balhé lett belőle. Természetesen kicsaptak valamennyiünket a kollégiumból.

Akkor kerültem a Muck nénihez másfél évre. Ott nagy fegyelem volt. Mivel velem jött a hír is, bizony dupla fegyelmet kaptam. Az Eszterházyaknak ott volt a hitbizományi központja. Az erdőé is. Ott laktak a tisztviselők is. A Saplovits Jenő nevű revizoréknak nem volt gyermekük. Kibéreltem a cselédszobát, és ott laktam végig.

A katonai behívókat mindig megúsztam. 1945 májusában még egyetemre jártunk. Ez azt jelentette, hogy az egyetem épületének pincéjében tarokkoztunk. Az oroszok már Szombathelyen voltak.

Állandó légiriadó. A honvédelmi miniszternek jött a hadparancsa, hogy minden tizennyolctól hatvan éves férfi azonnal vonuljon be katonának.

Volt nékem egy évfolyamtársam, a Martinkovits Tóni, akinek a szülei ugyancsak az Eszterháznál dolgoztak, Burgenlandban. Soprontól huszonhárom kilométerre, Lackenbachban. Úgy döntöttünk, hogy átmegyünk, és ott vészeliük át azt a pár hetet, amíg a háború véget nem ér. Úgy is lett. Ott a helybélieket nem érdekelte, az oroszok meg nem kerestek. Megbújtunk. Volt ott egy olasz katonai fogolytábor Wiener Neustadtnál. Az oroszok átküldték a foglyokat Sopronba azzal, hogy onnan hazamehetnek. Két szekér volt velük, amin a csomagjuk volt. Én ezekhez csatlakoztam egy darabig, aztán az erdőn keresztül toronyiránt mentem Sopronig. Elkerültem a falvakat, mert egy helybéli figyelmeztetett, hogy arrafelé bolgár katonák vannak, és azok rosszabbak, mint az oroszok. Persze az egész egy humbug volt, hogy az olaszok Sopronból hazamehetnek. Vitték őket tovább málenkij robotra. A városi tanács épületéhez vittek bennünket. Mivel jól ismertem a Templom utca környékét, az egyik átjárónál beugrottam a kapu alá. Az egyik kísérő őr észrevette, és utánam lőtt egy sorozatot. De addigra már bekanyarodtam, és lényegében sikerült lelépnem. Egy ideig Sopronban húztam meg magam, majd hazaindultam, az első vonatok egyikén, ami Szombathelyen keresztül Nagykanizsára ment. A váróteremben – ahol több százan voltunk – egy öreg parasztnéni szoknyáján aludtam. A marhavagonokból álló szerelvények teljesen rendszertelenül indultak. Mi a tetejükön dideregtünk, ami bizony nem volt gyerekjáték.

Szombathelyen megint majdnem elkaptak az oroszok, de végül onnan is sikerült meglépnem.

Eszteregnye falut is gyalog kerültem. Az egyik szélső háznál meglátott egy asszony. Odaszaladt hozzám és kétségbeesve kérdezett, hogy ki fia-borja vagyok. Amikor megtudta, hogy a katonaságtól jövök, megkérdezte, hogy a fiát láttam-e. Mondtam, hogy ott rengetegen voltunk, hogyan láttam volna, amikor nem is ismerem.

Alig telt el tíz perc, a faluból összeseregülő édesanyák mind ott voltak körülöttem, és sírva érdeklődtek fiaik felől. Hozták a kalácsot, ennivalót, bort, ki mit ért.

Szerencsétlen, jószívű honfitársaink.

Megyek az erdőben, és jön velem szembe egy szekér. Ült rajta öt férfi. Az egyik az édesapám volt. Ment volna Sopronba, hogy tudakozódjon, hogy mi van velem. Az isteni gondviselés rendezte úgy, hogy az erdő közepén, egy földúton találkozunk. Hatalmas volt az öröm. Ez felejthetetlen pillanat volt. Két férfit azóta sem láttam úgy sírni.

A kocsit továbbment, mi meg ketten gyalog az otthonunk felé. Bementünk egy erdész lakásába, és mivel ott már volt az Eszterházyaknak telefonja, felhívott egy kollégát, hogy mondja meg anyámnak szép kíméletesen, hogy hazajöttem. De kíméletesen ám, nehogy örömeben még valami baj érje.

Volt öröm elképzelhető.

Később mesélte édesanyám, hogy az irodai ember, Tankász Pista bácsi, hogyan adta be a jövelelemet kíméletesen. Bement hozzá, és azt mondta, hogy: „Tudja nagyságos asszony mit álmodtam az éjjel! Azt, hogy megjött a Bandi.” Ugyan már, ne hitegessen – mondta anyám. „De bizony megjött, most találkoztak a nagyságos úrral az erdőn!”

Hát így értem haza. Azután fél évig voltam otthon. A fél év alatt megcsináltuk a nemzetőrséget öt faluban. Még fegyvert is kaptunk a GPU-tól. Muszáj volt, mert például a közelben táborozott egy kozák egység. Azok szerettek zabrálni.

Gondolom, mint az Egri csillagokban a várból ki-kiruccantak egy kis zsákmányszerzésre.

Bizony. Vittek azok mindent, ami a kezük ügyébe került. Aztán egy év elmúltával megalakult a rendőrség. Én meg visszamentem az egyetemre, és elvégeztem a kilencedik szemesztert.

Azt még nem mondtam, hogy az egyetem alatt örökös harcunk volt a Volksbunddal. A poncichterek német érzelműek voltak. Édesapám meg rettenetesen gyűlölte a Hitlert. Talán csak a Sztálint gyűlölte jobban. De nagyon németellenes volt.

Sopronban volt valami provokáció is.

Volt bizony. A megszállás után volksbundosok köpködtek egy felvonuláson. Akkor mi, egyetemisták összeszervezedtünk, és egy küldöttséggel elmentünk a székházuk elé, és követeltük, hogy kérjenek bocsánatot. Aztán, ahogy körülnéztünk, azt láttuk, hogy egy német

tank áll az utcában. De aztán nem lett semmi különös balhé, mert a Volksbund vezetője diplomatikusan annyit mondott, hogy ezt meg kell tárgyalni. És valóban. A helyi lapban megjelent egy magyarázatféle, hogy egyes szélsőséges elemek köpködtek, és ők elhatárolódnak tőlük. Hogy majd eltávolítják a soraikból, meg ilyesmi. A többit tudod. Vége lett a háborúnak.

Szigorlataim voltak hátra. Modrovich professzor betegsége ellenére ragaszkodott hozzá, hogy ő szigorlatoztasson. Úgy oldottuk meg a helyzetet, hogy Proszta dékán elkísért Modrovich lakására. Ő ágyban fekve tette fel a kérdést, amit rögtön meg is válaszolt. Rém büszke volt, és örült, hogy vizsgáztathat. Elég az hozzá, hogy megkaptam az oklevelem.

Kineveztek a lenti fűrésztelepre magyar állami segéderdőmérnökgyakornoknak. Ez volt az első rangom. Édesapám ragaszkodott hozzá, hogy megismerjem a fafeldolgozást is. Az erdőgondnok – Sinóros Szabó Aurél, vérbeli Eszterházy beosztott – mokány ember volt. Csizmában, sujtásos kabátban, igazi magyar úriembert ismertem meg benne. Kiváló ember volt.

Tóth Kálmánnal együtt hosszoltunk a Sinóroséknál. Aurél bátyám meg nagyon szerette a húst. A felesége, Böbe osztotta az ebédet. Elsőnek mindég Aurél kapott. Egy akkora szelet hús volt a tányéron, hogy nem látszott ki alóla az a pici burgonya, ami mellé járt. De az öreg mindig megjegyezte: „Böbe kérem, miért ad ennyi burgonyát.” Ezen mindig jót mulattunk.

Viszont gyönyörű leánya volt, akinek udvaroltam is. De végül Jucinak egy MAORT-os bányász lett a férje. Az is Pál volt, de egy ellet.

Lehet, hogy ez volt a baj...

Akkor még erdőgondnokságok voltak. Engem, mint fiatal legényt elkezdtek ide-oda dobálni. Először eltettek Novára. Kassay Farkas Laci akkor építette az Olga majornál a falepárlót, ami akkor az erdészeknél meglehetősen különlegességnek számított. Odatettek melléje, hogy én intézzem a gondnokság ügyeit, ő meg a falepárlót igazgassa.

Nem telt el egy év, amikor Drápi Tibor, a szentpéterföldi erdőgondnok megbetegedett.

Odatettek gondnoknak. Aztán leállamosították a barcsi fűrészüzemet. Az államosítás úgy ment, hogy a rönktéri készletet még feldol-

gozhatták a tulajdonosok, a készárut eladhatták, de közben ment az állami beszállítás.

Nekem volt egy Hunyadfalvi Karcsi nevű segítségem. Vele kellett számon tartani a kezdeti kettős tulajdonú készleteket. Jó dolgunk volt, mert azt hitték az érintettek, hogy olykor becsukjuk a szemünket, de csalódtak, mert nem csuktuk be. A rönktéren külön volt a már állami anyag, amiből éjjel át lehetett volna pakolni egy két rönköt, de nyilván hamar kiderült volna a turpisság.

1949 januárjától áthelyeztek Zalacsányba erdőgondnoknak. Elődöm, Heidekker Tóni bácsi egy régi vágású úriember volt, aki nem volt hajlandó szóba állni az új elvtársakkal. Olyanokat mondott a régi dzsentriföldbirtokosoknak, hogy „nálatok nem termelek, mert a tietek ez a fa, és úgy is visszakapjátok...” Meg ilyesmiket. Persze hogy kinyírták, és áthelyezték valahová Tatabánya környékére.

Három vagy négy hónap elteltével jöttek a gondnokhelyettesek. Minden erdőmérnök mögé odatettek egy megbízható elvtársat. A megbízhatóság kritériuma azt jelentette, hogy lehetőleg írni se tudjon az illető. Az intelligencia fokmérője az volt, ha le tudta írni tintaceruzával a nevét. Én a Nincsis elvtársat kaptam. Állítólag valahol asztalossegéd volt.

Fiatal voltam, megbirkóztam a feladattal. Jól ment a munka, semmi kifogásolható nem volt.

Azután megszűntek az erdőgondnokságok, és megalakultak az erdőgazdaságok. Visszahelyeztek Lentibe erdőművelési előadónak. Igazgatónk egy Palkó József nevű ember volt, akit a MAORT-tól helyeztek oda. Ott volt párttitkár. Nekem nem volt semmi bajom vele, annak ellenére, hogy ő is belekeveredett abba a bizonyos szabotázssperbe, ő volt állítólag a fővádló. (Ezt a történetet részletesen elmondja e sorozat negyedik kötetében Buda Ernő.)

Engem engedett dolgozni. Azután elkerült tőlünk, helyére jött egy Révész nevű ember, aki a Balassa Gyulával volt együtt börtönben.

Mit mondjak, csuda idők járhattak annak idején.

Amolyan barlangkutató ember volt, akit mi csak „guanócsósz”-nek neveztünk, mert a barlangokban sok volt a denevérürülék. De mentségére mondom, hogy ő is hagyott bennünket dolgozni. Én, mint ifjú títán, tanulmányoztam a szálfás közelítés rejtelseit. Ugyan erdőművelő

voltam, meg akkor még csak azok a bizonyos körmös traktorok mozgottak az erdőben. Emlékszem, a fenyvesekből vonszoltuk ki a szálfákat, főleg fenyőket, és ott, az utak mellett dolgoztuk fel őket. Olyan két-emberes motorfűrészekkel. Mint művelőt viszont jobban érdekelt az erdei fenyvesek természetes felújítása. Hagytunk egy-két szép koronájú egyedet, a talajt egy kicsit megborzoltuk, hogy a lehulló mag könnyebben tudjon kicsírázni. A lényeg az volt, hogy a munkások értették, hogy miről van szó, nem úgy, mint most, amikor sokszor a csemetét sem tudják megkülönböztetni a gasztól, és csak kaszabolnak, ami az újukba kerül. Egyébként a módszerünkről írtam is a szaksajtóban, amire még Babos Imre is felfigyelt, és meghívott az Egyesületbe előadást tartani. Fel is mentem, de egy zabszemet sem lehetett volna fel dugni, mert amikor körbenéztem az előadóteremben, sok komoly szakembert láttam. Én, a fiatal kezdő meg ott állok szemben velük.

De azután lett következménye. Egy nap ott ülök Lentiben az íróasztalnál, amikor bejött egy ember és kihívott, azzal hogy vár a Tömpe elvtárs. Tudod, aki a spanyol polgárháborúban a Franco ellen „harcolt”. Kimentem.

Az meg kikaszálódik a kocsiból, és mondja, hogy hallott az én érdekes dolgaimról, és jött megnézni. No de hol van az igazgatónk, aki kíséri. Azt mondja, „nem kell nekem az igazgató, vigyen el mindenhova, mutassa meg a fakitermelést, ahol meghagynak fákat, mutassa meg az ápolásokat, amit maguk csinálnak.”

Kiderült, hogy a Fila Jóska, meg a Danszky Pista referáltak neki ezekről a dolgokról. Beültünk az autóba és kimentünk a területre. Ott egy ápolásnál megálltunk. Az asszonyoknak épp egy hónappal előtte vettem babos kendőt. Az volt rajtuk. Beszámoltak a Tömpének, hogy mit csinálnak, épp egy nagyszájú asszony volt a hangadó. Aztán tovább mentünk a legjobban sikerült felújításunkhoz. Még kíváncsi volt egy fakitermelésre. Közben odaszóltam a novai vadászházunknak, hogy dobjanak össze valami ebédet a forradalmár látogatóknak. Kérdeztem, hogy elfogad-e egy ebédet. „Természetesen!” – vágta rá, majd hozzátette. „Hoztam puskát is, ha lehetne egy őzbakot ejteni” – nyomatékosított.

Mondtam, hogy semmi akadálya. Volt egy Tavaszi nevű volt csendőrmester, aki a hivatásos vadász volt Nován. Fél óra múlva már ott is volt. Összecsapta a bokáját, és katonásan jelentett. Tömpének fennakadt a szeme, és nagyon tetszett neki. Megismételte, hogy egy őzbakot

szeretne, zsákmányolni. Az öreg is közölte, hogy semmi akadály. Ebéd után kimentek a tethelyre.

Negyedórán belül egy dörrenés, majd egy újabb negyedóra múlva a kisreg Tavaszi bácsi vállán az őzzel megjelentek a vadászház udvarán. „Köszönöm.” – mondta Tömpe, majd elment. Én meg haza.

No, ez gyorsan ment.

Egy év múlva kapok egy telefonutasítást, hogy menjek a Tömpéhez. Közölte, hogy mennyire meg volt velem elégedve, és hogy most csinálják a hullámtéri fásításokat. „Ehhez az egész országra kiterjedő munkához keresek én egy embert, aki közvetlenül hozzám tartozó beosztásban fog dolgozni. Kap lakást, gépkocsit, hogy nyugodtan tudja szervezni a dolgokat. Magára gondoltam, elvállalja?”

Te jó Isten! Gondoltam magamba. Én Budapesten a zalai erdőkből? Ez nem fog menni. Mondom neki, egy kis gondolkozási időt kérnék. Mert most nősültem, nem dönthetek egyedül.

Nem volt egyszerű a helyzet. Olyan állást ajánlott, amit egy épeszű ember nem utasít vissza. Különösen úgy, hogy én nem is voltam párttag.

De szemében az őzbak gereznája vöröslött.

Adott három napot és elköszönt. Én meg hazamentem, és az ifjú aszszonnyal meghánytuk-vetettük a dolgot. Aztán udvariasan nemet mondtam. Erre a titkárnő közölte, hogy rendben van, és Tömpe elvtárs azt üzeni, hogy nem Lentiből fogok nyugdíjba menni. Na, mondom, kellett ez nekem. De Tömpe tovább ügyködött, és néhány hét múlva megkaptam a kinevezésemet a Keszthelyi Erdőgazdasághoz. Főmérnök lettem.

Akkor nem lőttél bakot.

Nem bizony. Erdőművelési főmérnök lettem. Mert akkor még úgy volt, hogy két főmérnök volt. Egy művelő és egy használó. Igazgatónk, Telki László kereskedősegéd volt. De én nem tudok rá egy rossz szót sem mondani. Csak jót mondhatok.

Az igazgató börtönben volt. Nagyon zűrzavaros időket élt akkor a Keszthelyi Erdőgazdaság.

Elkezdünk rendet rakni. Elég az hozzá, hogy '55-ben kineveztek igazgató főmérnöknek. A másik főmérnök meg is volt sértődve, pedig én nem tolakodtam, nem fúrtam senkit. És mégis.

Azután jött 1956. Volt egy gnóm párttitkárunk, aki lelkileg is nyomorék volt. Aki szemmel láthatóan haragudott az egészséges emberekre. Nem mondom, hogy akarattal, de valahogy zsigerből jött felénk az el-lenszenv.

Elmondok egy példát. Volt a Szepikének nevezett hegy ott a Balaton mellett. Ott volt egy öreg bükkös. Nem tudták, vagy nem akarták letermelni, mert nem lehetett az anyagot lehozni. Bazaltfalak mentek körbe-körbe, lehetetlen volt járművel megközelíteni a jó tizenhat hektáros területet. Mi a fenét csináljunk? Végül találtunk egy hasadékot, ami a falban volt, és azon gyalogosan fel lehetett menni a bükköshöz. Nos, építettünk oda egy keskenynyomtávú sínpárt, és fel egy csörlőt. Egy traktor felvitte a csilléket a hasadékgig, onnan meg a csörlő felhúztta a hasadékon keresztül a termeléshez. Megpakoltuk, és lefelé már elintézt mindent a gravitáció.

A szerkezetet többek között a közeli Válásból szerveződött nyolc fő működtette. A párttitkár azzal az indokkal jelentett fel, hogy ez a nyolc fő a Horthy időben csendőr volt. Hogy én szándékosan szövetkeztem ezekkel a „csendőrökkel”. Azzal is vádolt, hogy úgy lett megépítve az ideiglenes vasút, hogy ott baleset történjen, mert így akarok bosszút állni a munkásosztályon. Ilyen volt ez a Lanc elvtárs.

Ezt csak azért bocsátottam előre, hogy amikor jött a forradalom, akkor megválasztottak a munkástanács elnökének. Sőt a városi forradalmi tanács tagjának is.

Nagyon nagy „bűnöket” követtünk el, mert amikor Lanc elvtársat fel akarták akasztani, a leghatározottabban tiltakoztunk, mondván, hogy majd a felelősségre vonás ideje is eljön, és akkor ítélkezünk. Majd a bíróság ítélkezik.

Az volt a hála, hogy amikor megfordult a dolog, házkutatást tartottak nálam, ahol egy kisebbfajta ütközethez elegendő lőszert találtak, ami természetesen a szolgálati golyós és sörétes fegyverekhez tartoztak. Abszolút legális volt, és mégis bevitték az ÁVO-hoz. Ott tartottak fogva hat vagy hét napig. Nem vertek meg, és kaját is kaptam rendszeren. Az utolsó nap éjjelen bejött egy ismeretlen százados, kivitt az utcára, és rám parancsolt, hogy most azonnal tűnjek el. Ne kérdezzek semmit, csak tűnjek el. Nosza, hazamentem, de a feleségem nem volt

otthon. Utánamentem Budapestre, felkerestem Danszky Pistát, aki nekem nagyon jó barátom volt. Ő bevitt a Balassa Gyulához, aki az erdészek főnöke volt. Egy órát ültem az előszobában, mire bejutottam hozzá. Közölte, hogy beszélt a Veszprém megyei rendőrséggel, nyugodtan visszamehetek Keszthelyre, de azért ne nagyon mutatkozzak. „Büntetésül – mondta – áthelyezünk egy másik megyébe, lényegesen alacsonyabb beosztásba.” Tudomásul vettem, megköszöntem és felültem a vonatra, hazamentem. Eszembe jutott Kópis Jenő Zamárdiban, és a főmérnöke, Kiss Lajos, aki ott volt erdészvezető Zamárdiban. Bementem hozzájuk és előadtam az ügyemet. Azonnal intézkedtek, és felvettek előadói munkakörbe. Nagyon szép és jó tizennégy évet töltöttem el Zamárdiban. Osztályvezetőségig vittem. Aztán nagy nehezen visszakaptam a fegyvereimet is.

Na, erről mesélj az utókornak.

Néha be kellett mennem Kaposvárra a központba. Ott találkoztam Boda Pállal, a megyei vadászszövetség titkárával. Egy orvos fia, jogász ember, régóta nagy vadász, nagy ismeretséggel. Kérdi tőlem, hogy akarok-e fegyvert. Ugyanis tudtára jutott, hogy elkobozták a fegyvereimet is. Mondom, persze hogy kell, hogy a fenébe ne kellene. No, mondja, majd ő megpróbálja. Aztán egy fél év múlva szól, hogy menjek be Kaposvárra. Bementem, és együtt mentünk a rendőrségre. A fegyverügyes rám néz, aztán a Bodára, és megszólal: „Ez a maga barátja?” Mondja, hogy igen, neves szakember, nagy vadász, meg ilyesmi. Azt mondja a hölgy: „No jó, kap egy sörétes puskát, de vigyázzon, mert magán lesz a szemünk, tudjuk, hogy mit csinál. A golyós puskáról még csak ne is álmodjon.”

Megköszöntem, megvettem a sörétes fegyvert. Eltelt egy-két év, amikor Boda Pali felhívta a figyelmemet a törökkoppányi vadásztársaságra, amit a Csepel művek „üzemeltetett.”

A helyi hatalmasságok tiltakoznak ellenük, hogy milyen alapon vadásznak itt Budapestről, amikor ők is elpuffogtatnának. Ezért állandóan orvvadásznak. A vadásztársaság vadászmestere engem okolt, hogy én nem tudok rendet csinálni. Erre Boda javasolta, hogy vegyenek fel tagnak engem, adjanak egy golyós fegyvert és majd rendben lesz a dolog.

Kérdezte, hogy vállalom-e. Vakartam a fejem, hogy a somogyiak ellen kellene intézkednem, de a golyós fegyver lehetősége olyan erős volt, hogy vállaltam.

Aztán kapok egy üzenetet, hogy menjek be a Varsányi elvtárshoz. Bementem, és ő megkérdezte, hogy rokonom-e a belügyben a fegyverreszortos Pádár elvtárs? Miniszterhelyettes volt az azelőtt bányász illető. Motyorogtam valamit, mire ő nagy hangon mondta, jó, jól van, megadjuk a golyósat. No, hát így lett nekem golyós fegyverem.

Lent meg – gondolom – haptákoztak.

Mi az hogy! Viszont a probléma ezzel nem oldódott meg. Összehívtam a helybéli nagyokat, téesz-elnököket, tanácselnököket, orvosokat, ügyvédeket, párttitkárokat, és közöltem velük, hogyha kell hús, megoldjuk, csak ne orvvadászkodjanak. Különösen disznóvágás idején.

Így lett golyós fegyverem. De aztán rövidesen, mindenki meg volt elégedve.

Mint erdőművelőhöz, hozzám tartozott a vadászat is. No, most ez egy látszattfeladat volt, mert a vadászat mindig is az igazgatóhoz tartozott. Kaszó annak idején még nem tartozott a HM-hez. Ott egy Puska nevű igazgató volt, akinek az eredeti foglalkozása csődörös volt.

Ez valójában, mondjuk úgy, „lóigazgatót” jelentett.

Igen, így is mondhatjuk a fedezettő mestert. De emígy szalonképe-sebb.

Balassa Gyula is sokat járt le Kaszóra vadászni, és meg akart szabadulni Puska elvtárstól. De a helyi szervek nagyon védték. Így területileg kettéosztották az erdőgazdálkodást. Volt az északi, a zamárdi, meg a kaposvári, a déli. A déli kapta a volt nagyatádi egységet, de három erdészetet átadott nekünk, zamárdiaknak.

Aztán jött 1970-ben az új felállás, amikor minden megyében csak egy erdőgazdaság lehetett. Annak a székhelye többnyire a megyeszékhely volt. Kivéve talán a zalaít.

Vedd dicsekvésnek, de a zamárdi gazdaság jóval magasabb szakmai szinten állott, mint a kaposvári. Viszont – mivel mi integrálódunk – többnyire a beosztotti sarzsi jutott nekünk. Pedig, ha a szívünkre tesszük a kezünket, éppen fordítva kellett volna lenni. Én nem szólhatok semmit, mert én nem beosztott lettem, hanem az igazgató műszaki tanácsadója.

Az igazgató Illés Dezső, aki előtte megyei pártbizottsági titkár lett. Aztán kinyírták. Maga a párt kreált egy kirakatpért. Azok dobálták rá

a sarat, akik a legfőbb haszonélvezői voltak. Piti pénzügyek miatt tették el láb alól. Szó szerint belehalt az üldözésbe. Igaz, hogy egy modortalan ember volt, de nem volt hajlandó a farka seggét nyalni. Valószínűleg azt hitték, hogy kezelhető lesz, és ezért tették a magas polcra. Én nem szívesen gondolok a műszaki tanácsadói időkre. Illés csak beszólt a szobámba, hogy: „na gyere, kimegyünk!” Azt sem tudtam, hogy hová, miért megyünk. No meg állandóan ultizni kellett.

Azután végre '75-ben vadászati felügyelő lettem. Az nekem való foglalatosság volt. Közben a megyei MAVOSZ-on belül mindenféle funkciókat elláttam. Én voltam a vadászmester, a fegyelmi bizottság tagja, meg ilyenek. A SEFAG-nak hatalmas vadászterülete lett. Százezer hektár. Harmincöt évig voltam ezen a területen vadászmester. Szakszerű gazdálkodásunkat a világrekorder szarvasbika jelentette. Ezt 1981-ben lövöttük.

Mint vadászati felügyelőnek, voltak kellemes és kellemetlen eseteim. De hát ez velejárója ennek a beosztásnak.

A reprezentációról beszélj

Igen, mert jött a Fock Jenő, a Biszku, akiket kielégíthetetlen zsákmányszerzés hajtott. Mert ha egy órán belül nem lett meleg a puska-cső, akkor már minősíthetetlenül dohogtak, hogy itt nem lehet vadászni, mert ez a terület szar, itt nincs vad, meg ilyenek. De volt olyan is, hogy olyan részegen jött ki a területre, hogy kiesett az autóból. No, ezzel lövess valamit. Soha nem a külföldiekkel volt baj. Mert ha volt is valami kihágás, azt megfizették.

A MAVAD-dal való igazán elsőrendű kapcsolatunknak köszönhetően folyamatosan kaptuk a vendégeket. Amennyit akartunk. És főleg a törzsvendégek voltak nagyon kellemesek.

Azok, akik nem kukacoskodtak. Azt fizették, amit lőttek. Ha tízkilós bika volt, akkor azt, ha hatkilósra sikeredett, sem zúgolódott.

Egyszer jött három vendég. Az egyik egy gróf volt, a másik egy hentes, értsd alatta, hogy egy húsüzem tulajdonosa, a harmadik meg egy magánzó, bankigazgató.

A húsos aranyérmest akart lőni, a másik kettő ezüstérmest. Én vittem a ki a területre a húsost. Egyszer csak jön be a vadászkísérő, és panaszkodik, hogy ő nem tud az emberével semmit lövetni. Kérdésemre elmondta, hogy nem boldogul vele. Mert amikor kilépett egy szép ti-

zennégyes bika – melyet ezüstérmesnek becsültem –, és mondom, hogy lőjön, elővette az árjegyzéket a zsebéből, és kérte, hogy mutassam meg, mennyibe kerül. Persze, amíg garasoskodott, a bika elugrott.

Aztán volt más is. A Rufuszt nagyon szerettem, mert annak mindegy volt. Az is egy jól menő gyáros, aki eljött szórakozni, és nem pitiáneresedett. A harmadik évben bevallotta, hogy ő már csak dekorációs célra lövi a vadat. Az irodájába, mert az emeli tekintélyét. Nos, este felülünk a szekérre, és megyünk a leshez. Út közben halljuk, hogy bőg egy bika. Befordulunk a hang irányába, majd látjuk a dagonyában a hatalmas koronájú vadat. Oldalba bököm, jelezve, ha dekorációt akar, lőjön. Le is puffantotta.

No, és az elvtársak fizettek?

Szó sincs róla. Azok jöttek, lőttek, s mentek tovább. Az már jó volt, hogy nem tettek megjegyzést, ha nem lőttek semmit. A szakszervezetes Micsuk elvtárs az diszkréten viselkedett. Az nem követelődött. A Losonciról is csak jót mondhatok. Kádárral nem vadásztam. Ő Somogyban nem járt. Gemencet szerette. Kaszóra sem járt, mert az a Cinege territóriumra volt, és ők nem voltak jóban egymással. Gondolta, ha Kádárnak van Gemence, neki is lehet Kaszója.

A Kis Pista nevű erdészeti igazgató volt Kaszó vezetője. Egyszer nála voltam valami ügyes-bajos dolgunkat tisztázni, amikor megáll az ablak alatt egy hatalmas nagy Volga. Kiszáll belőle egy hölgy, aki mint Cinegéné mutatkozik be. Elkezdődött a jövés-menés, miközben az ablakon keresztül a következőt hallom: „Jaj, Pista, tudja, a férjem rettenetes egy ember. Le kellett jönnöm Kaszóba, mert ő csak az itteni tojást szereti. Gyorsan szedjen össze, amennyit csak tud, mert sietek vissza a fodrászhoz.”

Cinege apja egy becsületes alföldi kovácsmester volt, aki biztosan verte gyermekkorában, ha nem kaszói tojást evett. Én meg fogtam magam, és a hátsó ajtón leléptem, mielőtt elhánytam volna magam. Viszont az a híresztelés, amit Cinegéről terjesztettek, hogy helikopterről vadásztak, az nem igaz.

Volt egy terepjáró kocs, aminek a teteje nyitható volt. Ott felállt, és a kocsiból lövöldözött. De helikopterről nem.

Volt vendégünk a perzsa sah, meg az énekesnő, Katona Klári, akivel több bajunk volt, mint a sahkal. A reggelivel és a csenddel kapcsolat-

ban mindenféle igényei voltak (elsősorban a menedzsernek). De ő nem vadászott.

A Grósz Károlyra csak jót mondhatok. Sokszor csak egyedül voltunk kint, és jókat beszélgettünk. Tudta, hogy nem vagyok kommunista, de nem kapacitált belépésre.

Én csak akkor haragudtam rájuk, ha ártottak valamelyik embertársamnak.

Hát olyan volt bőven. Erre sok millió tanú van.

Mint vadászati felügyelőt, elfogadtak. Aztán szép lassan kezdtek megjelenni a könyveim. Nyolc kötetnek lettem a szerzője. Az első, a „Vaddisznó és vadászata” három kiadást élt meg. Később szinte tankönyvként használták a középiskolák a „Gímszarvas és vadászata” kiadvánnyal együtt. De írtam vadásztörténeteket is.

Aztán abbahagytam az írást. Azt is megmondom, hogy miért. A vadászatot azért, mert nyolcvanhét éves koromra meggyengültek az érzékszerveim. Nem jól hallok, a látásom is meggyengült. Nem akarok balesetet okozni.

Volt egy öreg bölcs barátom, aki két alapvető jó tanácsot adott. Az egyik az volt, hogy „a nőknél nem a kulcsin a fontos, hanem a belbecs.” A másik pedig az, hogy „az okos ember akkor hagyja abba az alkotást, amikor a csúcson van.” És igaza volt.

Úgy gondolom, minden önteltség nélkül, hogy elismert szakember vagyok, és a kollégák is méltányolnak. És ezt a renomét nem akarom elrontani. Egy-egy szakmai cikket, reakciót még megeresztek, de többre nem vállalkozom.

Nagy dicséret volt tavaly, amikor egy magaslesen ülve a társam, aki tanárember egy iskolában, megjegyezte, hogy ha az osztály nem figyel, szétszórt, azzal hozza össze őket, hogy felolvas a történeteimből.

Hát ennél nagyobb dicséret – azt hiszem – nem kell.

Ellenben azt is meg kell mondanom, hogy a Takács László vezérigazgatóval nem nagyon jöttem ki, mert olyan elvárásai voltak, amit én nem tudtam teljesíteni.

Éjjel én nem megyek el reflektorral nyulakat lőni azért, mert másnap megy fel Budapestre és vinni akarja magával.

Az utolsó évben bementem hozzá, és közöltem, hogy én sem tudnék egy olyan kollégával dolgozni, aki nem tartja be az utasításaimat. Egyezzünk meg abban, hogy nem kérem a továbbszolgálatot, ezért elmegyek, ha letelt az időm. Ezt nagyjából be is tartottuk.

Szakmai alapelvemről mondanék néhány szót.

Az erdőmérnöknek a munkahelye az az életközösség, melyet erdőnek hívnak. Természetszerűen ebbe az életközösségbe tartozik – az utóbbi időben sok gondot okozó – vad is. Én erdőművelő voltam, az erdőneveléssel foglalkoztam a csemetétől a véghasználatig.

Az egyensúlyra nagyon kell vigyázni, mert a szélsőségek soha nem vezettek jóra.

És hogyan találod meg az optimális egyensúlyt?

Először is nem lehet általános szabályt kimondani. Mert ez igenis, alapvetően függ a helyi adottságtól. A fafaj, a korosztályviszony, a termőhely adottsága mind, mind tanulmányozandó, ha ezekről a kérdésekről beszélünk. Ott van Gyótapuszta, ahol ma is három-négy aranyérmes bikát hoznak terítékre. Ahol világrekordot lőttek. És mégis kerítés nélkül erdősítünk. Mert nem a mennyiségre kell törekednünk, hanem a minőségre.

Azt meg talán soha nem fogjuk megtudni, hogy miért pont azt a bizonyos erdőrészletet eszik le évről évre a szarvasok.

Szerinted miért lett szinte elviselhetetlen létszámú a vadállomány?

Elsősorban a kímélet miatt. Gyótapusztán alig volt húsz szarvas, amikor elkezdtünk vadgazdálkodni. Télen etettünk, nyáron vadföldéken legelhetett, és nyugalmat biztosítottunk. Az nagyon fontos. Közben a létszámot, ha szükséges, apasztani kell. Mivel nincs nagyragadó, bizony a fegyverhez kell nyúlni. Az utóbbi időben az enyhe telek is hozzájárultak a túlszaporodáshoz.

Keszthelyen kipróbáltam a villanypásztort. Gondoltam, a kerítés helyett azzal oldom meg a védelmet. Egy villanyszerelővel kivonatoltunk Grazba, és ott tanulmányoztuk, hogy milyen is az. Azután itthon össze rakta, majd országos bemutatót tartottunk. Rövidebb ideig be is vált.

Mindig törtem a fejem valamin. Zamárdiban bevezettem a vegyszeres tisztítást. Somogyban, ahol a gyertyán és a hárs meglehetősen nagy

százalékban van jelen, gyors növekedésével bizony maga alá szorította a tölgyet. Vissza kellett szorítani a sarjakat. Akkor jelent meg a Tormona nevű vegyszer. Ha azzal bekentem a sarjak kérgét, megszüntette a transzspirációt, és elpusztult. Ottmaradt ugyan, de a lombtalan gertyán és hárs nem zavarta a tölgyek növekedését. Ezt vezettem be tormonás tisztítás néven. Egy kis ecsetes literes tartályt csináltunk, megtöltöttük a vegszerrel, és azzal kentek az asszonyok. Nagyon jól működött a dolog.

Igaz, később kiderült, hogy a Tormona rákkeltő, és betiltották a használatát. Így mi is befejeztük a vele való kezeléseket.

És ha nem haragszol, én itt befejezem, mert azt hiszem, mindent elmondtam, ami fontos.

Ha egy mondattal kellett volna összefoglalnom, azt mondanám, hogy a minőségi vadgazdálkodás volt szakmai életem legfőbb törekvése, melynek – úgy érzem – eleget tettem.

Köszönöm a beszélgetést.

Egy pillanat. Mielőtt elbúcsúznánk, engeddd meg, hogy egy verset felolvassak. Valakitől kaptam, aki nem akarta felfedni kilétét, és ma sem tudom. Elolvastam, és újra elolvastam.

Ha a tavaszodon egyszer túljutottál
és kalászat bontja körülötted a nyár,
Vigyázz...
Az ősz már felnéz a kéklő horizonton,
S rádöbbsz, hogy lesz, mikor csak voltál.
Most úgy állsz, mint sudár fa az erdön,
De látod, az öreg tölgyek is dőlnek,
Fogynak mellőled a jó barátok.
Eljő a perc, mikor magad is
A tarvágás szélén találsz.
De míg élsz, úgy élj, ha jön a fűrés, a fejsze,
A véredből nőtt újulat már mögötted álljon,
S ha eldőlél..., a holt elődök sora maguk közé venni
Méltónak találjon.

Szilágyi László (1923–1994)

A riportalany a nyolcvanas években szakmai körökben nagy vihart kavart cikket jelentetett meg a szálalóvágásról. Hogy mi is történt pontosan, ezt próbálta tisztázni az alábbi interjú.

Előzetesen mindjárt annyit, hogy nagyapám Szudéta-vidéki német volt Schwarzenberg néven. Azután a cseh uralomkor apám felvette a Stefanik, illetve a Stefanov nevet. Én, amikor Magyarországra áttelepültünk, édesanyám kérésére magyarosítottam, és a Szilágyi nevet vettem fel. Egyébként Aszódon születtem.

Édesapám az angol érdekeltségű repülőgépgyárban dolgozott technikusként. Ott jártam elemi iskolába, majd később az evangélikus püspöki, Petőfi Sándorról elnevezett gimnáziumba. Ez egy sajátos tanintézmény volt, ugyanis itt egyénileg foglalkoztak a tanulókkal. Tanáraink kiváló pedagógusok, egyszerű emberek voltak, akik Trianon után a Felvidékről az úgynevezett bányavárosokban (Selmecebánya, Besztercebánya, az erdélyi Kapnikbánya) megszűnt evangélikus iskolákból jöttek Aszódra. Ha tetszett, ha nem, valamennyiünkből kibányászták a tehetséget. Olyan szeretettel foglalkoztak velünk, hogy még a szabadidőnk is észrevétlenül tanulással töltöttük. Így aztán rólam is kiderült, hogy az átlagnál több tehetségem van a rajzhoz, a matematikához. Ez persze nem csoda, mert a tanárom, aki mindezt felismerte, a müncheni festőiskola tagja volt. Hálásan gondolok ma is Stibrányi Gyula tanáromra, aki filozófiát tanított, és megtanított gondolkodni. Matematikatanáromra, Hábel Gusztáv Adolfra is szeretettel gondolok, aki bevezetett a logika rejtelmeibe. Mindez annak volt köszönhető – mint említettem –, hogy egyénileg nagyon sokat foglalkoztak velünk.

Hányan voltak egy osztályban?

Kevesen. Tízen, tizenketten, maximum húszan. Minden tanárra két-három segédtanár jutott. Ilyen volt dr. Gyóni Mátyás, aki magyarságtudással foglalkozott. Moravcsik professzor a bizantológiaiában volt otthon. 1935-ben kutattuk a magyar őstörténet és a bizánci birodalom összefüggéseit. Segítségünkre volt, hogy mi latint és ógörögöt is tanultunk, mert a vonatkozó források ezen a két nyelven íródtak.

Nehéz az ógörög nyelv?

Nem. Mint ismeretes, gyermekkorban bármelyik nyelv ragad az emberre, így mi is ugyanúgy tanultuk, mint a többi nyelvet. Persze ehhez is kitűnő tanárok kellettek. Ha sokat foglalkoztál egy nyelvvel, akkor ragadt rád, ahogy mondani szokták. Én öt nyelvet tanultam, ami későbbi életem során a munkámban is nagy segítségemre volt. Az irodalmazásnál a németen, angolon és a francián kívül a cseh írásokba való bepillantás volt a leghasznosabb. A cseh szakirodalom azért volt fontos, mert amíg mi a német erdőgazdálkodási eljárásokat követtük, addig a csehek az ófrancia irányzaton nevelkedtek.

Mivel édesapám műszaki ember volt, én már nagyon fiatalon megkedveltem a matematikát, mivel ő is sokat foglalkozott velem.

Aszódra a későbbiek folyamán is gyakran jártam vissza, mert nem egy, tanáraim által írott könyvbe én is bedolgoztam.

Milyen jellegű könyvek voltak ezek?

Többnyire filozofikus tanulmányok. Nagyon kedveltem a vadság, barbárság és a civilizáció összefüggéseinek kérdéskörét.

És ebből következik, hogy végiül erdész lettél?

Nem, szó sincs róla. Mivel nagyapám szenvedélyes vadászember volt, szinte az anyatejjel szívtam magamba a vadászat szenvedélyét. Nyolcéves koromban lőttem életem első őzbakját.

Ímígyen az erdő egy sajátos aspektusát megismertem, együtt mindazokkal az erdőmérnökökkel, akik a vadászat és nagyapám révén lá-

tómezőmbe kerültek. Így nem volt kérdéses, hogy 1941-ben, az érettségi után az erdőmérnöki pályát fogom választani.

Három évet abszolváltam Sopronban, és mivel anyagi helyzetem nem tette lehetővé, hogy folytassam tanulmányaimat, átnyergeltem az állatorvosi pályára, mert ott kaptam ösztöndíjat. Ne felejtjük, hogy édesapámat behívták a seregbe, a háború végével a Felvidéken mindent elveszítettünk, és így maradtunk Aszódon szinte semmivel.

A háború végével úgy alakult, hogy visszamehettem Sopronba, és a maradék két évet abszolválhattam.

Hát ez nagyon érdekes fordulat.

Végzés után a Gödöllői Erdőigazgatóságához kerültem. Azon belül a galgamácsai koronauradalom erdeiehez. Az igazgatóságot közvetlenül a háború után az Országos Erdészeti Egyesület budapesti székházába, az Alkotmány utcába helyezték. Ennek az áthelyezésnek az lehetett a célja, hogy az épületet megmentsék az erdészet számára. Azután, mint tudjuk, ez nem járt sikerrel.

Két nagyszerű kolléga kezei alatt kezdtem a szakmát. Az egyik Magasi László főmérnök, akit igen nagy tudású gyakorlati szakembernek ismertem meg. Életem legszebb részét töltöttem Galgamácsán. A másik Orbán László, aki vadászati téren volt komoly szaktekintély. Számtalan kormányvadászatot szervezett, és a vadászat csínját-bínját tőle sajátítottam el.

Ez hányas években volt?

Közvetlenül a háború végétől 1949-ig. Akkor jöttem el. A terület megmaradt kormányvadászati területnek. Az amerikai nagykövettől kezdve sokan jártak oda protokoll vadászatokra. Ezeknek a vadászatoknak a megszervezése külön tudomány. Mindenekelőtt nem árt, ha minél több nyelvet tud a szervező. Ezért is ragaszkodtak hozzám. A szarvasbőgés-kor, vaddisznóhajtáskor éppúgy precíz szervezés kellett, mint a cserkeléses vadászatkor. Egy Kalocsai József nevű vadász kollégára emlékszem, akinek minden sejtjében ott volt a vadismeret, a vadászat ismerete. Tőle tanultam meg olyan titkokat, amit jó, ha tud az ember.

1948-ban a Gazdasági Főtanács meghozta azt a határozatot, hogy a tarvágásos fatermesztés helyett a természetes tölgyesekbe és bükkösökbe be kell vezetni a Kaán féle szálaló vágást.

A rendelet értelmében az Erdészeti Kutató Intézetben Roth Gyula Kossuth díjas egyetemi tanár és Lesenyi Ferenc egyetemi tanár bevonásával készültek a modern szálalóvágásos erdőgazdálkodás hazai bevezetésének országos tervei, és a bevezetés előmunkálatai 1950 végére be is fejeződtek. Ebben a munkálatban magam is részt vettem.

Megmondom őszintén, erről a főtanácsi határozatról még nem hallottam. Hacsak nem a Minisztertanács 1.040/1954 (V.27.) számú határozatára gondolsz, amiben „az erdőgazdasági termelés fejlesztéséhez szükséges intézkedésekről” ad direktívákat.

Mielőtt a fent említett munkálatokba belemennénk, a klasszikus erdőgazdálkodás kialakulásáról készített tanulmányomból idézek néhány gondolatot.

„Európa területe az utolsó eljegesedés után szinte teljesen beerdősült. Kb. 2000 évvel ezelőtt – a történelmi leírások szerint – összefüggő és óriási kiterjedésű erdők borították. Időszámításunk kezdetén Európa erdei szinte teljesen érintetlenek voltak, hiszen a lakosság ekkor rendkívül gyér volt. Európa lakosságának növekedésével és letelepedésével azonban az erdők pusztítása egyre nagyobb mértékben kezdődött meg. Hiszen ez időben a fát nemcsak tüzelőanyagként használták fel, hanem a fa a házak építésének, a berendezési tárgyakkak, az eszközöknek leginkább használt nyersanyaga volt. Az egyre növekedő és állandó lakóhelyen letelepedett lakosság az éhségtől kényszerítve rendszeres mezőgazdálkodáshoz kezd. A lakosság most már nemcsak az állandó lakóhely biztosítása céljából és a mindennapi használat számára pusztítja ki, ill. használja az erdőt, hanem a megindult mezőgazdálkodás kiterjesztése céljából is. Az erdők nagyarányú pusztítása Európában a XI. századtól a lakosság szaporodásával egyre nagyobb mértékben a XV. századig tart. A XV. századig Európa erdeinek több mint a fele kiirtásra került. A nagyütemű erdőirtás és az egyre nagyobb faigény a fahiány rémét idézte elő. Ez okból Európa egyes országaiban ez időben korlátozó rendelkezések, törvények láttak napvilágot az erdők további nagyarányú pusztításának megakadályozására. Bár ezek a rendelkezések jórészt megállították az erdők további nagyarányú kipusztítását,

de nem állították meg a megmaradt erdők helytelen és túlméretezett használatát. A XV., a XVI. és a XVII. században az erdőket az ún. kizsákmányoló tarvágásos fahasználattal és az ún. rendszertelen szálalással használták. Ez pedig Európa megmaradt erdei jó részének, különösen a településekhez közelieknek és a könnyen hozzáférhetőeknek leromlásához, illetve az élőfakészletének szabályos kirablásához vezetett. Európa országai ekkor már valóban komoly fahiánnyal néztek szembe. Az erdőknek tarvágásos, kizsákmányoló fahasználattal és a rendszertelen szálalással való degradálása kikényszerítette az erdőkkel való gazdálkodás megteremtését, és a rendszeres erdőgazdálkodás megteremtése érdekében Európa szerte megindult az erdőgazdálkodás kiépítése, az erdőgazdaság szervezése abból a célból, hogy a faellátás tartamossága biztosítva legyen. Európában a rendszeres erdőgazdálkodás a XVIII. század felében (1750) indul meg, mégpedig két egymástól lényeges eltéréseket felmutató formában, éspedig:

- a rendszeres tarvágásos erdőgazdálkodás és
- a rendszeres szálaló erdőgazdálkodás formájában.

A rendszeres erdőgazdálkodás e két formája a klasszikus erdőgazdálkodást testesíti meg.”

A XIX. század közepén bebizonyosodott, hogy a tarvágásos erdőgazdálkodással nagyon sok növedéket veszítünk. Ugyanis az lényegében nem más, mint a mezőgazdaságban a búzatermesztés. Elvetjük a magot, majd egy idő eltelte után egyszerre learatjuk. Amikor a veszteség kitudódott, hogy egy vágásforduló alatt 50-70 százalék növedéket veszítünk el, áttértek a szálaló üzemmódra.

Erre vonatkozó német irodalmat már olvashattunk.

Sőt. Tévedés azt hinni, hogy a szálaló gazdálkodást a svájciak kezdték. Nem, azt a franciák, és nem a magas hegységben, hanem a sík vidéki tölgyesekben. Én ott tanultam meg, hogy mi az igazi szálaló erdő.

Sajnálattal kell megállapítanom, hogy a szálaló erdőről a magyar erdőmérnök-társadalomnak – már elnézést a kivételektől, de – hamis képzete van. Jó tízéves szakmai múlt volt mögöttem, amikor módom és lehetőségem volt hosszabb időn át tanulmányozni a francia erdő-

gazdálkodást. Ott jöttem rá, hogy mindaz, amit a szálalásról az egyetemen tanultam, az tévtan.

Illetve, hogy van más is...

Pontosabban, megtudtam a helyeset. Mindjárt megmondom, hogy miért nevezem tévtannak azt, amit mi tanultunk. A rokonság erőbirtokai révén volt szerencsém tanulmányozni Svájcban, Nyugat-Németországban, Csehszlovákiában, és mint említettem, Franciaországban azokat a helyeket, ahol százéves tapasztalata volt a szálalásnak és a szálalóvágásos erdőnevelésnek. Az utóbbi kettő és a tarvágásos üzemmód között az a különbség, hogy míg a szálaláskor maximálisan kihasználjuk a termőhely adta növedéket, addig a tarvágásosnál azonos idő alatt ötven-hetven százalékát elveszítjük a fatömegnek. Ugyanis amikor tarra vágunk egy területet, tíz-tizenöt évig alig lehet kimutatni növedéket. Száz év leforgása alatt negyven százalék faproduktumot veszítünk el. Erről nagyon komoly külföldi számítások vannak.

A Hartig-féle német metodikán alapuló szálaló vágásról is megbizonyosodott már a század elején, hogy nem volna szabad alkalmazni.

A francia módszer szerint állományszerkezetet alakítanak ki. Ez a forma a francia paraszti erdőkben alakult ki, pusztán empirikus alapon. Ennek nem volt tudományos háttere.

Én egy harminchektáros francia tölgyesben ismerkedtem ezzel a módszerrel, és ott jöttem rá, hogy hogyan kellene csinálni.

A tarvágásos üzemmódban a faállományok kisebb-nagyobb részét egyszerűen letarolták, a felhasználható faanyagot elhordták. Ezzel a vágástéren tulajdonképpen megszűnt mindenféle munkafolyamat, ténykedés, és a területet magára hagyták. Persze, az is igaz, hogy a kereskedőnek lábon adták el az erdőt, az meg fogta és letarolta.

A természet a lassú újjraerdősüléssel megkezdte az ember által okozott seb begyógyítását. Ez a folyamat fafajtól és termőhelytől függően olykor eltartott 200-300 évig. De ahhoz, hogy a termőhelyen az eredeti faállomány álljon helyre, 400-500 év is kellett. Mondhatjuk, a tarvágás a legbrutálisabb fahasználat.

A rendszertelen szálalás sem mondható sokkal jobbnak. Mert amikor csak a legjobb, a java fákat szedegették ki egy területből, a hátrahagyott állomány előbb-utóbb óhatatlanul degradálja a faállományt. Az évszázadokon át ilyen fahasználattal érintett területen felhalmo-

zódta az értéktelen egyedek. A rendszertelen szálalásos fahasználat káros hatásának eredményeképpen a leromlott faállományok mennyiségi faprodukcója átlagosan tizenkét százalékát adja a természet által nyújtott maximális termesztési lehetőségnek. Vagyis a tarvágás és a rendszertelen szálalás végeredményben káros hatásukban azonos mértékben jelentkezik.

Gondoljunk bele, hogy a gyéritésekkor is jószerivel értéktelen faanyaghoz jutunk, azután megint hosszú évekig semmi. Fekete professzor ezt az így kapott veszteséget nagyon szépen megrajzolta. Mert miről is van szó. A kivágott gyéritési anyaggal lombfelületet veszítünk. Ahol nincs lomb, ott nincs asszimiláció, tehát nincs produktum. Az itt kapott veszteséget Kovács Ernő, Fekete professzor adjunktusa 1945 előtt vizsgálta. Mérései bizonyították, hogy ha a klasszikus Hartdig-féle gyéritést alkalmazzuk, a veszteség 15-35 százalék között mozog.

A franciák erre már régen rájöttek, és ők nem gyéritenek, hanem, mint említettem, állományszerkezetet alakítanak ki. Ezt a munkát Franciaországban többször tanulmányozhattam tölgyesekben, bükkösökben.

Megjegyzem, Kaán Károly, ha jól tudom, 1898-tól öt évig szintén nyugaton tanulmányozhatta a szálalást és a különféle módszereket, majd 1903-ban hazajöve letette a miniszter asztalára a Kaán-féle szálalás kidolgozott módszerét. Maga köré gyűjtötte a legtehetségesebb kollégákat. Ez lényegében a badeni szálalás átalakított változata volt. Szerintem ő volt a magyar erdőmérnökök társadalmának legnagyobb egyénisége.

Ő nemcsak elismerte a gazdálkodás korszerűsítésének szükségességét, hanem meg is tette. Mint az erdőszet első számú vezetője, kinevelte azt a szakembergárdát, akik megértették munkája lényegét. Szerintem a selmecbányai akadémia erdőművelési filozófiájához képest a Kaán-féle metódus modernebb volt. Volt is belőle éppen elég súrlódás, szakmai vita. Ehhez vezethető vissza, hogy a húszas évektől kezdve egyre inkább a természetvédelemmel foglalkozott. Trianon után a tarvágásokkal a növedékvesztés a gazdaságra nézve igencsak hátrányt jelentett.

Kaán halála előtt Lesenyi Ferenc professzor kezébe tette le munkájának továbbvitelét, aki halála előtt, 1961-ben nekem adta tovább ezt a – mondhatjuk úgy – életművet. Mi ugyanis együtt dolgoztunk. Az anyag feldolgozása nemcsak hatalmas munka, de komoly megfontolást is igényel, mert a személyi felelősség is tetten érhető.

A miskolci erdőgazdaság területén az ötvenes évek elején több ezer hektáron be is vezették a Kaán-féle szisztémát. Korabeli adatok szerint 1946-ban 284 ezer hektáron volt kezdeményezés ez irányban.

Az 1948-as határozatot Barlai Ervin kezdeményezte. Ő az Eszterházy uradalomnak volt az egyik legkiválóbb szakembere.

Kétségtelen, hogy a tarvágásról a szálalásra áttérni nem olyan egyszerű. Ahhoz bizony idő kell. Majd egy vágásfordulónyi.

És még nem beszéltem a területen keletkezett ökológiai károsításról. Mint mondtam, a tarvágás nagyon durva beavatkozás a természetes folyamatokba. A tarvágás megöli az örökzöld törvényét.

Én külföldön dolgozom két óriási erdőbirtokon, ahol a régi badeni szálaló fatermesztési módszert alkalmazzák. Nekünk nincsenek felújítási problémáink. A kisujjunkt sem kell mozdítani, és felújul az erdő. Inkább az volt a baj, hogy a kefe sűrű újulat a második, harmadik évben felnyurgult. És ha nem porhó jött rá elsőre, hanem tapadós, nedves hó, akkor meghajlik és a hidegben a hónyomásos csemete elpatant. De olyan előnye feltétlen van a sűrű újultnak, hogy a vadkár szinte észrevétlen marad.

Ekkor tudtam meg, hogy egy kilométer feltárási út létesítésekor hozzávetőleg öt hektár erdőt termelünk ki. A tarvágásból való közelítés nyilván olcsóbb, mint a szálalásos módszernél. Utóbbinál minimális útigénnyel mozoghatunk, ha a legmodernebb eszközöket alkalmazzuk. Én most külföldön abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy ilyen modern eszközökkel közelíthetünk. Sajnos idehaza mostanság is az erdeink feltáratlanságán keseregünk.

És veled mi lett a háború után?

Engem 1949-ben Sopronba rendelték a kutatóintézetbe. Az erdőgazdasági kérdéseket az úgynevezett Erdőgazdasági Tanács irányította Barlai Ervin vezetésével, amely 18 tagból állt. Mint legfiatalabb, én is tagja voltam ennek a tanácsnak. Roth, és Lesenyi professzorokkal dolgoztam.

1950-ben az Erdészeti Kutató Intézetet megszüntették Sopronban, és áthelyezték Budapestre, a mai helyére Erdészeti Tudományos Intézet névvel. Roller Kálmán volt a vezető, akit a gyakorlatból hoztak be. Ő még próbált menteni dolgokat, mivel mi kikerültünk az utca közepére. Egy új vezetés állt fel, aki új elképzelés szerint dolgozott. Annak kö-

szönhetjük, hogy megmenekültünk, hogy Balassa Gyula, aki akkor az országos rendőrkapitány volt, régi jó ismerősöm, és ő besegített. Ugyan- is kísérleti állomássá váltunk.

Roller Kálmán így emlékezik erről a „Gyökerek, és lombok” második kötetében.

„Ebben az időben az erdészeti tudományos kutatás is átala- kult. Az erdőigazgatóság javaslatára engem förendeltek a Ma- gyar Tudományos Központba, ami most, azt hiszem, nem léte- zik. Ott létesítettek egy erdészeti előadói állást. És ebbe az állásba engem felvittek Pestre. Itt az volt a feladatom, hogy az erdészeti kutatást újraszervezzem. Volt ugyan Sopronban egy kis erdészeti kutató részleg, aminek azt hiszem, összesen három tagja volt. Úgy emlékszem, hogy még Roth professzor is ott dol- gozott, meg még egy páran. Ezt kellett kibővíteni és megszer- vezni egy nagyobb kutatóállomássá. Ez nekem, hogy-hogy nem, nagyon jól sikerült, úgyhogy egy év alatt, 1949-ben már az Erdé- szeti Tudományos Intézet anyagi és szervezeti felépítése tökéle- tesen készen volt. Akkor alapítottuk meg az Erdészeti Tudomá- nyos Intézet pesti központját. Persze, aztán kezdődött, hogy ki legyen a vezetője, tudod, hogy van ez. Mivel én már nyakig benne voltam, én lettem az igazgatója. Olyannak kellett vezetnie, aki tudta, hogy mitől döglök a légy, úgyhogy oda kerültem, igaz- gató lettem, és mondhatom neked, hogy azokban az időkben az intézet, az ERTI virágzott. Új programokat szerveztünk, szép dolgokat csináltunk. A modorom, a magatartásom miatt magas politikusokkal tudtam tárgyalni, Erdei Ferenc például, aki akkor földművelésügyi miniszter volt, jó barátom lett, és minden te- kintetben pártolt. Veres Péter, akit kirúgtak a hadügyminisztéri- umból, belügyminisztériumból, földművelési minisztériumból, a végén az Alföldfásítási Felügyelőség vezetője lett, szóval a Pé- ter bácsi szólt, hogy gyere csak, Roller elvtárs, és akkor együtt csináltuk meg a terveket.”

Ha jól tudom, ez idő tájt nevezték ki azokat a vezetőket, akik egyáltalán nem értettek a szakmához, az úgynevezett munkaskadereket. Ők inkább politikai vezetők voltak, míg a szakemberek dolgoztak.

Valóban, ez így volt. De ezek politikai vezetők voltak, és a szakmát még a régi nagyok irányították.1950-től szóltak bele az erdőgazdálkodás ügyeibe Mindent felforgattak, és a tarvágás nyert létjogosultságot.

Közben Barlai megkérte Fekete Zoltánt, hogy vállalja el a Kaán-féle rendszer hozamszabályozásának kidolgozását, de nem vállalta, mondván, hogy kockázatos, nem avatkozik bele. Ezzel távozott. Lámfalussy, aki megfontolt, nyugodt ember volt, erre azt mondta, hogy nem baj, vannak itt agilis fiatal emberek, majd azok elvállalják. Azzal megbízott, hogy csináljam. Még biztatott is azzal, hogy mögöttem állunk stb.

El kellett vállalni, hiszen óriási megtiszteltetés volt. Elvállaltam.

Idézek a „Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1.040/1954. (V.27.) számú határozatából.

„Erdeinkben még a nem kívánatos tarvágások a jellemzőek. Erdei szállítópályák hiányában sok helyütt vágásérett faállományokat nem tudnak kivágni és helyettük középkorú faállományokat termelnek ki. Az ápolóvágásoknál sokszor a jó növekedésű állományokban a faanyagnyerés és az iparifa-kihozatali százalék növelése érdekében kivágják a továbbtenyésztésre alkalmas java fákat, túlgyerítik a faállományokat, a rossz növekedésű állományokban pedig elhanyagolják az ápolóvágásokat...”

„A felszabadulás előtti években az erdők évi fatermését maghataladó fatömeg került főleg nagy tarvágások útján kitermelésre...”

„A felújító vágások elterjesztése és a tarvágások korlátozása érdekében a Földművelésügyi Minisztérium erdészeti főigazgatóságának a következő intézkedést kell tenni:

El kell érni, hogy 1960-ig a vágások hegyvidéken 35%-ban, dombvidéken 20%-ban, az Alföldön pedig legalább 5%-ban természetes úton, magról újuljanak fel, és nagymértékben alkalmazni kell az alátelepítéses felújítást.

A felújító vágásokat elsősorban bükkösökben és gyertyános-, hársas-, juharos-, szíles tölgyesekben, valamint jól záródott egyes tölgyesekben kell alkalmazni...”

„Törekedni kell arra, hogy a tarra vágott terület a hegy- és dombvidéken 1 hektárnál, az Alföldön öt hektárnál több ne legyen, és hogy a következő évben közvetlenül mellette újabb tarvágást ne végezzenek.”

Azután a Kaán-féle metódusnak beborult. Az új erőrendezési utasítással tulajdonképpen törvényerőre emelkedett a tarvágásos gazdálkodás.

A szakma hallgatott, örült, hogy élt. Akkor járták végig az országot a káderozók, senki nem szeretne volna elveszíteni a munkáját. Sokakat elbocsájtottak, akik aztán mentek a vasúthoz, vízügyhöz, ki hová tudott.

És veled mi lett?

Hallatlan szerencsénk volt, hogy az ERTI-ben Lány Gézát kaptuk igazgatónak. Ez azzal járt, hogy folytathattam a munkám. Nagyszerű kolléga, vezető volt. 1958-ban Balassa Gyula, az erdészet akkori főnöke már „nem tudta tovább tartani”, és leváltotta. Pedig jó volt a kapcsolat kettőjük között.

A személyzet is annyira le volt terhelve, hogy már nem tudtam foglalkozni kedvenc témámmal. Saját költségemre utaztam a kísérleti területeimre, ha tudtam „lopni” egy kis időt.

De aztán 1965-ben lehetőségem nyílt Európa két legfejlettebb erdészetét tanulmányozni. Rokoni alapon kaptam munkát. Tudni kell, hogy nyugaton vannak rokonaim, akik hatalmas erdőségekkel rendelkeztek. De nem volt ismeretlen a környezet, mert már tartottam néhány előadást a kinti egyetemeken. Lényegében a Kaán-féle erdőgazdálkodás megegyezik a természetszerű erdőgazdálkodással. Ebben a németek és a franciák nagyon otthon vannak.

Negyedmillió hektáron volt szerencsém ismerkedni mindezzel. Repülővel közlekedhettem. Volt, hogy Baden-Württembergben reggeliztünk és Nancyban vacsoráztunk. De ott már mindent tudtam az állományok térbeli rendjéről, a hozadékszabályozásról. A kisujjamban volt a Kaán-féle erdőnevelési rendszer.

Hogy tudtál kijutni, hiszen annak idején nem volt egyszerű.

Balassa Gyulán keresztül kaptam szolgálati útlevelet. Mivel a bátyám elektromérnök, rajta keresztül hozzájutottam a legkorszerűbb mérőeszközökhöz. Így könnyen meghatározhattam az élőfakészleteket. Hans Artúr Meyernek, egy svájci kollégának sokat köszönhettem. Az ő doktorátusának második konzulense Pólya György, a nagy mate-

matikus volt. Amikor Svájcban voltam, beiratkoztam hozzá egy matematikakurzusra. Itt tudtam meg, hogy mennyit számít a középiskolai képzés színvonala. Kiderült, hogy ismerte volt tanáromat, Háberer Gusztáv Adolfot. Kiszólt az altisztnek, hogy küldjön el mindenkit, mert velem van beszélőnivalója. Jót beszélgettünk matematikáról, egyebekről.

1951-ben megírtam a doktorátusomat, amivel nagy hibát követtem el. Bebizonyítottam, hogy a fatermési táblák tulajdonképpen használhatatlanok. Mint fiatal kezdő, nem gondoltam volna, hogy milyen lavinát indítotok el. Hogy a Greiner, a Fekete táblái itt meg itt pontatlanok. Botvay Károlynál a kari doktorátusomnak „A termőhelyi jóság megállapításának modern módszere.” volt a címe.

De sajnos vesztettem. Le kellett nyelnem a békát. Aztán megszűnt a kari doktorálás, mert jött a szovjet rendszerű kandidatúra és a tudományos minősítés. Az Akadémia előtt hosszú sorok álltak, ahol voltak az egyenlők és a még egyenlőbbek.

1956-ban újra elővettem a fiókból, leporoltam, átdolgoztam és újra beadtam. De akkor még nagyobb botrány lett belőle. Ami nem is meglepő, hiszen munkámmal azt bizonyítottam, hogy a meglévő tarvágásos szisztéma mennyire gazdaságtalan. Tulajdonképpen rendszerellenes. Tanácsadóim azt javasolták, hogy ne adjam be, mert szembe megyek a hivatalos állásfoglalással.

Aztán más témát vettem elő. Mint ERTI-s sokat dolgoztam Soó Rezső professzorral. Téma a természetes erdőgazdálkodás volt. Ellentéte a tarvágásos rendszernek. Így akkor sem lett doktorátusom. Aztán „A bükkösök természetes felújításának ökológiai feltételei” témával kandidáltam. Kárpáti Zoltán, a Kertészeti Egyetem növénytanprofesszora, és Nemky Ernő voltak a konzulenseim.

Majer Antal professzor ismerte az anyagodat?

Ismerte, csakhogy ő is egészen más iskolához tartozott. Az erdészetben belül kétféle nézet alakult ki. Az egyik a természet „működésén” alapult, a másik a gyakorlat igényeit vette figyelembe. Az erdőtípológia a múlté. A növénycönológia a korszerűbb, ami Svájcban már az elmúlt században ismert volt.

Az erdészeti tudományos életnek szerintem ez a tragédiája, hogy a vezetésben a konzervatívok voltak, míg nem a beosztottak között vol-

tak a szerintem korszerű szemléletet vallók, akik Lány Géza óta kevés támogatást kaptunk. Aztán csak megtűrték lettünk.

Az én életem 1974-ben nagyot változott. Említettem, hogy többször voltam meghívott előadó külföldön. Jó kapcsolataim voltak Bécsben, Münchenben, Prágában és hívtak. Jablanczy Prágában végzett. Nekem a cseh nyelv második anyanyelvem. Mi németorientáltak voltunk, míg a csehek inkább a francia vonalat követték. A németek voltak a tarvágásosok, míg nem a franciák a szálalást preferálták.

A torontói egyetemre kaptam meghívást. A külföldi kapcsolatok intézetéhez kellett mennem, ahol bemutattam a kinevezésem és a kivándorlási kérelmem. Ott volt egy hölgy, akinek szimpatikus lehettem, mert félrehívott, és azt mondta, hogy uram, nem akarom, hogy csalódjon, de ez nagyon nehéz ügy lesz. Elmondta, hogy mire számíthatok.

Úgy is történt. A MÉM-ben elmagyarázták, hogy milyen jó nekem itthon. Hiába mondtam, hogy a kinevezésről papírom van, és ki akarok menni, a kultúrkapcsolatok jogilag is egyértelműen támogatja az ilyesmit. De ahogy annak idején lenni szokott, a beadott papírjaim elvesztek.

Aztán a Belügyminisztériumban is tengelyt akasztottam az előadóval, aki pocskondiázott azért, mert ki akartam menni. Birck Oszkár a kutatási főosztályról intézte az ügyeimet, aki javasolta, hogy hagyjam abba a papírjaim keresgélését, mert az régen le van már darálva.

Kértem, hogy elhagyhassam az ERTI-t, és a minisztériumban az Állami Erdőrendezőségek Műszaki Irodájába kértem átvételem, hogy amíg Sopronban nem lesz hely Magyar János tanszékén, nyugodtan dolgozhassak. Romány Pál miniszter is támogatta, hogy Sopronban megpályázzam a tanszékvezetői állást, de ebből végül nem lett semmi.

Feleségem korai halálával végképpen megváltozott az életem. Két leányom – a kisebbik erdőmérnöki – taníttatása, az időskorú rokonokkal való gondok mind a nyakamba szakadtak. Volt olyan év, hogy hétszer kellett temetésre mennem.

Azután német magánerdőbirtokokon irányítottam az erdőkkel kapcsolatos munkákat. Ott kiélhettem magam az elképzeléseimmel. Korszerű gépekkel, a tarvágásokat mellőzve. A közelítést is talaj- és újulatkímélő módon végezzük. Mivel ott a magántulajdon szent és sérthetetlen, elmondok egy esetet. A területünkön katonai átvonulási

műveletet akartak végezni. Az átvonulást légpárnás járművek bevonásával hajtották végre. Innen jött a gondolat, hogy – ahol gazdaságos – mi is alkalmazzunk légpárnás közelítést. Megjegyzem, meglehetősen költséges technológia. No meg a lovak, mert azokat is visszavittük az erdőbe.

Akkor volt a nagy fenyőpusztulás, amivel a savas esőt vádolták. Szerintem ennek csak a negyedrésze volt igaz, inkább a felelőtlen fenyvesítés bosszulta meg magát. Mert hiszen ma is kellene lennie savas esőnek.

Sajnos, idehaza is túlzásba vittük a fenyvesítést, aminek valószínűleg előbb-utóbb megisszuk a levét.

Most, ennyi idő elteltével mennyi esélyt látsz, hogy a természetszerű erdőkben a Kaán-féle erdőművelésnek létjogosultsága lesz az országban?

Meggyőződésem, hogy az új vezetés nem fogja akadályozni azt, hogy megváltozzon a szemlélet. De mindez nem lesz egyszerű, mert a régi metodikát nagyon nehéz lesz a fejekben megváltoztatni. A mezőgazdasági szemléletű fatermesztést vissza kell szorítani a nyárasokra és az akácra.

„A fásításoknál és új erdőtelepítéseknél az akác és nemesnyár tenyésztésre alkalmas minden talajon, ezeket a gyorsan növekvő értékes fajtákat kell elsősorban alkalmazni.” (MK: 1954. május 27.)

Ahogy változik a politikai helyzet és a felső vezetés, reményeim szerint hamarosan jelentős változás áll be az erdőgazdálkodásban is.

1984-ben írtál egy dörgedelmes, a magyar sajtóban, és főleg a szakmában szokatlanul kemény cikket ezzel kapcsolatban „Vádolt a tarvágás” címmel. Óriási vihart kavart. Miért a Magyar Nemzetbe küldted el?

Azért, mert a szaklapjaink mind visszautasítottak. Volt, ahonnan kaptam egy háromsoros levelet, hogy nem foglalkoznak velem, mert nem illik a profiljukba. Hát persze, hogy nem illett, hiszen addigra az öreg erdőket kirabolták, az átlagátmérő fokozatosan csökkent, az évi folyónövedék csúszka, mert a vékony állomány is adott növedéket. Unokáink nem fognak vastag állományt látni.

Ha megengeded, idézek belőle néhány gondolatot.

„Terjedelmes cikket írt a Magyar Nemzet 1984. május 9-i számában a MÉM főosztályvezetője *Jóléti erdőgazdálkodás*, a másnapi, 1984. május 10-i számban pedig *Az erdők jövője* címmel. A két cikket kételkedéssel fogadtam. Ennek bizonyítására szükségesnek tartom hazai erdőgazdálkodásunk jelenlegi helyzetét röviden ismertetni.

Az erdő az emberiség életében minden időben rendkívül fontos szerepet játszott. Ezt bizonyítja, hogy Közép-Európában 1550 körül törvények jelentek meg az erdők további kipusztításának megakadályozására, 1750 körül pedig az erdők élőfaállományának megvédésére. Valójában az 1750 körül megjelent törvények teremtették meg a rendszeres erdőgazdálkodást Közép-Európában. Az erdőgazdálkodás két klasszikus formában: a svájciak és a franciák által kidolgozott „szálalásos”, valamint a németek által kidolgozott „tarvágásos” rendszerben indult meg. Hazai rendszeres erdőgazdaságunk a német mintájú tarvágásos rendszerben kezdődött [...]

Száz év elteltével, a múlt évszázad közepére a német mintájú tarvágásos erdőgazdálkodás *tarthatatlan helyzetbe* került, mert bebizonyosodott, hogy a természeti adottságok által nyújtott fatermesztési lehetőségnek még a *felét sem* képes hasznosítani kiküszöbölhetetlen hibái miatt. Ez okból szükséges volt más erdőgazdálkodási rendszerre áttérni. Minthogy a szálalásos rendszerben kiszállítási nehézségek mutatkoztak, ezért a szakemberek a két rendszer jó tulajdonságait egyesítő, úgynevezett „szálalóvágásos” rendszer különböző formáit dolgozták ki, [...] így kétszer annyi fanövedéket lehet évente megtermeszteni, mint a tarvágásos rendszerrel [...]

1945 után azonban a modern erdőgazdaság bevezetése elől minden akadály elhárult az erdők állami kezelésbe való vételével. Az erdészeti szakmai vezetője, dr. Barlai Ervin beterjesztett javaslatára (a javaslatot dr. Roth Gyula, Kossuth-díjas egyetemi tanár és Lesenyi Ferenc egyetemi tanár dolgozták ki) a Gazdasági Főtanács 1948-ban határozatot hozott a 100 éve elavult és rendkívül káros erdőgazdálkodás megszüntetésére, a modern szálalóvágásos erdőgazdálkodás hazai országos bevezetésére. A fenti határozat alapján az Erdészeti Kutató Intézet irányításával megkezdődött a modern erdőgazdálkodás hazai bevezetése. 1950 végére már be is fejeződtek az előmunkálatok.

Ám ezen negyedik kezdeményezés is sajnálatos módon *meghiúsult*. Az 1950 évi erdőgazdasági átszervezés során az új erdészeti vezetés a modern erdőgazdálkodás hazai bevezetésének munkálatait leállította, és visszahozták a 100 éve elavult és rendkívül káros tarvágásos erdőgazdálkodást. [...]

Az erdőgazdasági vezetés által 1950-ben elkövetett súlyos tévedésért hazai erdőgazdaságunk nagy árat fizetett és fizet a jövőben is, míg az egyre tarthatatlanabb helyzeten változtatás nem történik. Az 1,4 millió hektárt kitevő természetes erdők (tölgyesek, bükkösök) területén, az összes erdőterület 87,8 százalékan évente 13 millió köbméter fanövedék megtermesztésére van lehetőség. Mivel a tarvágásos rendszer kiküszöbölhetetlen hibái miatt a 13 millió köbméter fanövedéknek csupán a felét, 6,5 millió köbmétert képes csak megtermeszteni, ezért minden évben 6,5 millió köbméter fanövedéket eleve elveszítünk a száz éve elavult tarvágásos erdőgazdasági rendszer alkalmazása miatt!

A veszteséget nagymértékben fokozta az élőfakészlettel folytatott rablógazdálkodás, amely az 1970-ben MÉM Rendelettel életbe léptetett új Erdőrendezési Utasításon nyugszik. Ennek következményeképpen 1983-ra az évi fanövedék 6,5 millió köbméterről ötmillió köbméterre csökkent. Ma a fenti okokból kifolyólag a 13 millió köbméter évi fanövedék-megtermesztési lehetőségből csupán ötmillió köbméter fanövedéket termesztenek meg, és nyolcmillió köbméter fanövedéket veszítünk el minden évben. A kár 50-60 milliárd forintot tesz ki évente [...]

„A forintok milliárdjait igénylő befektetések eredményeként az elmúlt három és fél évtizednyi idő folyamán megkétszereződött erdeink térfogata. Évente tízmillió köbmétert meghaladó famennyiség terem. Mindezek lehetővé tették a hazai faellátás számottevő megjavítását azáltal, hogy az 50-es évek elején évente kitermelt 3,5 millió köbméter fával szemben ma már nyolcmillió köbméter az évi fakitermelésünk. Tervünk szerint a VII. ötéves terv végén elérjük már a kilencmilliót, az ezredforduló táján pedig a 10 millió köbméteres évenkénti fakitermelést.” „Az 1950-es évek elején mintegy 123 millió köbméter, ma már 265 millió köbméter és az ezredfordulón 300 millió köbméter lesz a magyar erdőkben álló famennyiség.” – állítja a cikk[...]

Ha a hazai erdőgazdaságunk jövőjének alakulására sorsdöntő erdészeti felsőoktatásunkat és erdészeti tudományos kutatásunkat mélyreható vizsgálat alá vesszük, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy mindkettő lemaradt a nemzetközi színvonaltól. Erdőgazdaságunk az előzőekben ismertetett tarthatatlan helyzetéből csak a modern szálalóvágásos gazdálkodás haladék nélküli bevezetésével tud kijutni. Azonban hiába is rendelnék el, mert ma nem állnak rendelkezésre a modern szálalóvágásos erdőgazdálkodás elméletét és gyakorlatát ismerő fiatal erdőmérnök szakemberek [...]

Hazai erdőgazdaságunk jövőjének alakulására az erdészeti egyetemi felsőoktatás mellett a tudományos kutatásnak van döntő hatása. Miután a modern szálalóvágásos erdőgazdálkodás kutatását és fejlesztését 1920-tól végző soproni Erdészeti Kutató Intézetet 1950-ben megszüntették, a budapesti aszfalton létrehozott Erdészeti Tudományos Intézetnek feladatául is a 100 éve elavult és kijavíthatatlan hibákkal terhelt tarvágásos erdőgazdálkodás kutatását és fejlesztését rendelték. Itt kutatták ki a „fenyőtemetők” és a „nyárfatemetők” hazai megteremtésének modern módszereit, amely fenyő- és nyárfatemetőkben már nemcsak a fenyő- és a nyárfaállományok temetődtek el, hanem népgazdaságunk forint- és dollármilliói, sőt milliárdjai. Továbbá itt dolgozták ki az élőfakészlettel való rablógazdálkodás alapjait adó, hamis adatokat szolgáltató „fatömegtáblákat” és „faterméstáblákat”, és a *hazai erdőkre a legsúlyosabb csapást mérő „koncentrált tarvágás”* módszerét.

Dr. Szilágyi László okl. erdőmérnök,
a mezőgazdasági tudományok kandidátusa
Magyar Nemzet, 1984. augusztus 28.

Ez a hangnem meglehetősen szokatlan volt annak idején, különösen a szakmánkban. Nem csoda, hogy kiverte a biztosítékot. Úgy emlékszem, hogy erre az írásra főleg nyugdíjas kollégák válaszoltak, és az OEE elnöksége is állást foglalt.

„Az OEE elnökségének tájékoztatója: A Magyar Nemzet 1984. augusztus 28-i számában cikk jelent meg „Vádlott a tarvágás” címmel dr. Szilágyi László okl. erdőmérnök, a mezőgazdaság i. tuda-

mányok kandidátus aláírással. A cikk főbb megállapításai az alábbiak:

»A svájciak és a franciák által kidolgozott „szálalásos”, illetve a különböző „szálalóvágásos” rendszerekkel, melyek közül a magyar volt a legsikerültebb, kétszer annyi fanövedéket lehet évente megtermeszteni, mint a németek által kidolgozott tarvágásos rendszerrel. Ennek a korszerű rendszernek a bevezetésére 1945-ig lehetőség nem volt.

1945 után minden akadály elhárult a modern erdőgazdaság bevezetése előtt az erdők állami kezelésbe vételével. Erre megfelelő kezdeményezések történtek, de ezek meghíúsultak, és az új erdőrendezési utasítás (100/1955. sz. FM-rendelet) újból törvénybe iktatta és országosan kötelezővé tette a tarvágásos erdőgazdálkodást.

Az erdőgazdasági vezetés által elkövetett súlyos tévedés következtében minden évben 6,5 millió m^3 fanövedéket eleve elveszítünk, mert a tarvágásos erdőgazdasági rendszer alkalmazása miatt az 1,4 millió ha-t kitevő természetes erdők lehetséges 13 millió m^3 fanövedéke helyett – amit a modern, szálalóvágásos rendszerben játszva megtermesztenek – a területen csak 6,5 millió m^3 fanövedék terem.

Az 1970. évi MÉM-rendelettel életbe léptetett új erdőrendezési utasítás fokozta az élőfakészlettel folytatott rablógazdálkodást, és ennek következtében 1983-ra az évi fanövedék 6,5 millió m^3 -ról 5 millió m^3 -re csökkent, szemben a hivatalos adatok szerinti 10 millió m^3 növedékkel. Ebből következik, hogy a ma már 8 millió m^3 -t kitevő fakitermelésünk 3 millió m^3 -t kitevő túlhasználatból adódik. Ezért az erdőgazdaságok „termelési prémiumot” vettek fel. Az évente elveszített 8 millió m^3 fanövedék következtében keletkezett kár 50-60 milliárd forintot tesz ki évente.

Az élőfakészlet csak 159,5 millió m^3 , és nem 265 millió m^3 , mint amit a hivatalos adatok közölnek. Ma erdeinkben 18,8%-kal kevesebb az élőfakészlet, mint 1946-ban volt. 1950-től a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem erdőmérnöki karán csak a több mint 100 éve elavult tarvágásos erdőgazdálkodás tanait oktatják. A Soproni Erdészeti Kutatóintézetet 1950-ben megszüntették és a budapesti aszfalton létrehozott Erdészeti Tudományos Intézetnek feladatául a tarvágásos erdőgazdálkodás kutatását rendelték el. Itt kutatták ki a „fenyőtemető” és a „nyártemető” hazai megtermelésének modern módszereit, amely fenyő- és nyárfa-temetőkben már nemcsak a fenyő- és nyárfaállományok temetődtek el, hanem népgazdaságunk forint- és dollármilliói, sőt milliárdjai.«

A cikk megjelenése után számos hozzászólás érkezett a szerkesztőséghez, elsősorban az érintett szakterületek művelőitől. A Magyar Nemzet részéről a vita – legalábbis egyelőre – lezárva.

Mélykúti Attila tollából vezércikk jelent meg „Tarvágás” címmel, amelyben a cikkíró vitatkozik azokkal, akik nehezményezik a sokszor valóban szögesen ellentmondó, a fagazdálkodás elmélyült tudományosságot igénylő szakkérdéseinek nyilvános vitáját, kétségbe vonva e polémiában a napi sajtó illetékességét. A vezércikk Voltaire ismert véleményével fejeződik be: „... ha nem érték is egyet a nézetteddel, mindent megteszek azért, hogy elmondhasd őket!”.

A vitához más lapok is csatlakoztak: Az „Ötlet '84” 1984. X. 25. szám a „Er(d)ő-pazarlás?” címet viseli, és öt cikk foglalkozik benne az erdővel. A „Vádlott a tarvágás” című cikk széles körben támasztott kételyeket a magyar erdőgazdálkodás négy évtized alatt elért eredményei iránt.

A támasztott zavar a hozzászólások után sem tisztázódott a közvéleményben, mert azok egyrészt különböző lapszámokban jelentek meg, másrészt a cikkben közölt sommás elmarasztalással szemben csak egy-egy megállapításra adtak megfelelő választ. Így a közvélemény most gyakorlatilag tájékozatlanná vált abban a kérdésben, hogy a felszabadulás óta valóban jelentős eredményeket értünk el az erdőgazdálkodás területén, mint ahogy eddig tudták, vagy pedig rablógazdálkodást folytatunk a magyar erdőkben, és a nagyszabású erdősíntési munkák, hatalmas anyagi ráfordítások ellenére most kisebb az élőfakészletünk, mint volt közvetlenül a háborús pusztítások után, sokkal kisebb erdőterületen. Mivel a kérdés nemcsak a szakmai köröket foglalkoztatja, hanem az erdővel foglalkozó, kapcsolódó területek kutatóit, tudósait, sőt a közvélemény széles rétegeit is, az Országos Erdészeti Egyesület szükségesnek látta, hogy külön erre a célra összehívott vitautülés foglalkozzon a sajtóban felvetett kérdésekkel, állításokkal.

Szükségesnek tartotta azt is, hogy a vita során kialakult állásfoglalásáról tájékoztassa a szakmai köröket, az erdők iránt érdeklődő szélesebb közvéleményt, és az illetékes hivatalos intézményeket is. Az elnökség a vitára meghívta Szilágyi Lászlót, valamennyi hozzászólót, valamint a vitatott kérdések legfelké-

szültebb szakértőit. A vita végig tárgyilagos légkörben zajlott le. Célja elsősorban annak a tisztázása volt, hogy Szilágyi László mivel tudja bizonyítani állításait és miért vonja kétségbe a hivatalos adatokat. A vita figyelembevételével az elnökség a következőkben foglalta össze véleményét:

1. Az üzemtervek (erdőtervek) megbízhatósága minden ország erdészeti politikájának az alapja az adott ország erdőterületének, élőfakészletének, fajaj- és korösszetételének, várható fakészletének döntéshozatalra alkalmas, megbízható adatokkal alátámasztott ismerete. Felismerve ennek fontosságát, a Népgazdasági Tanács már 1950-ben elrendelte a hosszú távú erdőgazdasági üzemtervek gyorsított ütemben történő elkészítését, és erre a célra létrehozta az erdőrendezési szervezetet, amelyik több mint harminc éve dolgozik 180-300 fős létszámmal az üzemtervek készítésén, illetve rendszeres megújításán. Az erdőrendezés módszerei megfelelnek a nemzetközi gyakorlatban az intenzív erdőgazdálkodás viszonyai között általánosan alkalmazott módszereknek, ezeket a tudományos kutatások, illetve a számítástechnika eredményeinek felhasználásával folyamatosan korszerűsítik. Az üzemtervek megbízhatóságát az alábbiak biztosítják: Az Erdőrendezési Szolgálat dolgozói érdekelték, hogy jó üzemterveket készítsenek, az üzemtervekben – új nevükön az erdőtervekben – levő adataik a valóságnak megfelelőek legyenek, egyébként munkájuk és a munkát készítő dolgozók hitelüket vesztenék. Egy-egy gazdálkodó egységre elkészített üzemtervet az erdőfelügyelőség és a gazdálkodó illetékes szakemberének alá kell írnia, helyesnek kell elismernie az üzemterv adatait. Ha a ténylegesen meglévő térfogatnál többet ismer el, akkor a kitermelésnél jelentős gondjai támadhatnak (szerződések nem teljesítése, tervezett árbevétel elmaradása stb.). Ezért a gazdálkodók érdeke elsősorban az, hogy az üzemtervek ne tartalmazzanak az általuk, alapos helyszíni ismeretek alapján megállapított élőfakészletnél, növedéknél, tervezett kitermelési előírásnál magasabb adatokat. – A legmegbízhatóbb ellenőrzést azonban az jelenti, hogy a véghasználatra tervezett állományok adatait kitermelésük után egybevetik az üzemtervek adataival, tehát a tervszámokat a tényszámokkal ellenőrzik. Az üzemtervek adatainak harminc éve folyó, ezer és ezer erdőrészlet tényszámain

alapuló ellenőrzése azt mutatja, hogy érdemi eltérés a tervezet élőfakészlet (Gáspár-H. G.: Az Erdő, 1976.; Szántó G.: A z Erdő, 1981.) és a tényleges eredmények között nincs. Többszöri vizsgálat és legutóbb az Erdőrendezési Szolgálat vezetőjének tájékoztatása szerint – az elmúlt öt év összesített adatai alapján – az üzemtervek és a tényszámok adatai közötti eltérés a 6% hibahatáron belül maradt, kitermeléskor általában több fatérfogatot találnak, mint amit az üzemterv előíranyzott.

Az elnökség tagjai, a termelésben, kutatásban, oktatásban, erdőrendezésben dolgozók egyöntetű véleménye szerint, az üzemtervek összesített adatai tehát az élőfakészlet 257 millió m³-es, a növedék 10,8 millió m³-es nagysága a valóságnak megfelel, az adatokat konkrét területi bontásban bárki ellenőrizheti. Az elnökség felkérte Szilágyi Lászlót, hogy írásban ismertesse számítási módszereit.

Erre Szilágyi László sem a vitaülésen, sem azt követően nem vállalkozott. A vitaülésen egészen röviden azt a tájékoztatást adta, hogy az 1971. évi erdőleltár adataiból indult ki, és az akkori élőfakészletet növedékszázalék segítségével megnövelte és levonta az évenkénti fakitermelést, így jutott el az 1981. évre vonatkozóan az országos 159,5 millió m³-hez.

2. Az élőfakészlet és a növedék. Az ülésen résztvevő erdőrendezési szakértők tájékoztatást adtak arról, hogy az 1971. évi erdőleltár élőfakészlete és főleg folyónövedéke – az alkalmazott fatermési táblák korszerűsítése miatt – korrekció nélkül nem vethető össze az 1981. évi adatokkal. Az 1971. évi erdőleltárban – amely az 1961–70. között készült üzemtervek adatait összesíti – a fatérfogat- és folyónövedék-adatok zömmel még a múlt században, 1888-ban szerkesztett, Greiner-féle fatermési táblák adataiból, illetve más, azonos elvek szerin felépített táblákból származtak. Ezekben a fatermési táblákban kimutatott folyónövedék nem foglalja magába az esetleg gyakorolt előhasználat fatömegét (a mellékállományt). Ezekből a fatermési táblákból a folyónövedék adatát minden változtatás nélkül kell kiolvasni. A megváltozott körülmények miatt, melyek az erdőterületek milyenségében és a gazdálkodásba n (intenzív erdőnevelés) következtek be, szükségessé vált új fatermési táblák szerkesztése. Ezeket az ERTI készítette el és 1968-tól kezdve jelentek meg. Az új táblák már figye-

lembe vették a gyéritési (előhasználati) fatérfogatot és a hozzá tartozó növedéket is. Az erdőrendezés– helyesen – az új, nagyobb fatérfogatot szerepeltető táblázatokat alkalmazza, melyben a fakészlet az összes fát, tehát az elő- és véghasználatok fatérfogatának összegét, illetve a folyónövedékben az összes fatermésnek a következő 10 évben várható növedékét tartalmazza. Innen ered az 1971. és 1981. évi erdőleltár adatai közötti látványos eltérés, mind az élőfakészletre, mind a folyónövedékre vonatkozóan.

3. A fakitermelés nagysága: Az élőfakészletre, növedékre vonatkozó, alapvetően hibás számok miatt tévesek az ezekből levont következtetések is. A magyar erdőkben három évtizede rendszeresen kevesebbet termelünk ki, mint az erdők évi növedéke. Ennek első sorban az az oka, hogy 1946. óta több mint 500 000 ha új erdőt telepítettünk, melyek zöme csak évtizedek múlva fogja elérni a vágásérettségi kort, tehát jelenleg még nem termelhető ki. A növedék tehát megvan, de kitermelése tényleg rablógazdálkodás lenne. Ennek következtében viszont az élőfakészlet és a növedék növekszik. Ezért tehát azon állítás, amely szerint a magyar erdőkben rablógazdálkodás folyik, mert lényegesen többet termelünk ki, mint az évi növedék, minden alapot nélkülöz. A tény éppen fordított. Az előbbieket szerint kevesebbet termelünk ki, mint a növedék.

4. A növedékvesztéséből keletkező kár. Az előzőekből már következik, hogy valótlank és komolytalanok az évi 50–60 milliárd, illetve 80–90 milliárd forint kárra vonatkozó megállapításai is, amit az évi, általa becsült 8 millió m³ növedékvesztéséből vezet le. A növedékvesztés megalapozatlanságáról már szóltunk, itt még azt kell megemlíteni, hogy a vesztés említett nagysága kereken 7000 Ft/m³ egységár mellett keletkezik. Ez többszöröse az erdei választékok ma érvényes átlagos értékesítési árának és nem tartalmazza a termelésre fordított költségeket. Az erdőgazdaságok erdei választékainak 1983. évi, átlagos értékesítési egységárára 920 Ft/nettó m³. (Bruttó m³-re vonatkozóan még ennél is kevesebb, kb. a jelzett egységár 80%-a.) Amennyiben a szerző feldolgozott késztermékre gondol, úgy a szám szintén irreális, mert ez esetben le kell vonni a feldolgozási vesztéseket, és számításba kell venni a rendkívül magas beruházási és termelési költségeket.

5. A javasolt szálalóvágásos módszerről Szilágyi László a laikusok számára első pillanatban meghökkentő állítása szerint a „szálalóvágásos” rendszerek bevezetésével a jelenlegi, általa 5 millió m³-esre becsült évi növedéket „játszva” lehetne 13 millió m³-re növelni. Ennek az állításnak a súlyát minimumra csökkenti az a tény, hogy erdeink növedéke már jelenleg is közelíti a 11 millió m³-t a jelenlegi módszerek alkalmazása mellett is. A nem távoli jövőben az általa jelzett 13 millió m³ növedék elérhető. Ennek ellenére szükséges a kérdésben szakmailag állást foglalni. A vitában feltett kérdések során tisztázódott, hogy az általa ideálisnak tartott „szálalóvágás” rendszere alatt Wagner Kristóf – német erdőmester – által a múlt század végén kidolgozott és leírt, vonalas szegélyvágást érti. Nem sorolja ide a hazánkban alkalmazott egyéb, természetes újulatot biztosító, fokozatos felújítóvágásokat. A fokozatos felújítóvágásoknak számos módszere ismeretes, ezeknek csak egyike a Wagner-féle módszer, amelynél sikerre csak árnytűrő fafajok, így mindenekelőtt luc- és jegenyefenyő esetén lehet számítani; ez tehát fafajhoz kötött rendszer. Hazánkban a jegenyefenyő-állományok területe jelentéktelen, így a Wagner-féle rendszer széles körű elterjesztésének nincsenek meg az alapvető feltételei. Magyarországon értékelhető kísérletet a Wagner-féle vonalas szegélyvágásra nem végeztek, így semmiféle adattal nem igazolható ennek a módszernek a hazai viszonyok közötti alkalmazhatósága, még kevésbé az, hogy ez hektáronként kétszer akkora növedéket adna, mint a jelenleg alkalmazott rendszerek. A szálalóvágásos üzemmód széles körű bevezetésével szemben számos okot lehet felsorolni: A tervezés és kivitelezés bonyolultsága, nehezen ellenőrizhető (rablógazdálkodás lehetősége), nagy munkaerőigény (alacsony termelékenység), nagy beruházásigény (feltáráshálózat), anyagmozgatási költségek jelentős növekedése (a közelítési költségek miatt). Ha azonban mindezek ellenére, abból kiindulva, hogy a természetes erdők területét növelni törekszünk, és ki akarjuk terjeszteni a szálalóvágás alkalmazását, egyáltalán lehetséges-e ez? A szálalóvágás feltételezi a természetes – magról való – felújulást. Az erre képes fafajok az 1981. évi erdőleltár szerint 783 ezer ha-t foglalnak el. Állományszerkezeti és termőhelyi okok miatt ennek csak egy része (70%-a) alkalmas természetes felújításra, ez 548 ezer ha.

Teljesen kizárt tehát, hogy 1,4 millió ha-on alkalmazható lenne bármelyik természetes, magról történő felújítási módszer. Egyébként az alkalmas fafajnál és állományszerkezetnél, megfelelő termőhelyen 80-100 évre lenne szükség az átállítás befejezésére.

6. A „fenyő- és nyártemetők”-ről: A fenyő és nyártemetőkéről szóló állítással szemben a nyár és fenyőerdők fontosabb adatai az alábbiak:

Megnevezés	Mért.egys.	Nyárok			Fenyők		
		1948	1970	1983	1948	1970	1983
Terület	1000 ha	33,8	86,1	153,1	67,5	122,0	226,7
Növedék	m ³ /ha	–	–	8,8	–	–	7,8
Növedék	1000 m ³	–	–	1351,0	–	–	1766,0
Kitermelés	1000 m ³	–	549,0	1420,0	–	303,0	685,0

A felszabadulás óta létesített új erdőknek közel felét nyárok és fenyők alkotják. A nyárok növedéke hektáronként közel kétszer akkora, mint az egyéb fafajokból álló erdőké; a jelentős részben talajvédelmi célból létesített fenyvesek növedéke sem marad el az országos átlagtól. A nyárok 10 m³/ha növedéke pedig az egyik legkiemelkedőbb nemzetközi szaktekintély, G. Giordano professzor szerint a magyarországi határtermőhelyeken kiemelkedő eredmény. Bár ezek az erdők vágásérettségi korukat csak a következő évtizedekben érik el, már jelenleg is – a jelentős előhasználatok révén – 1,7 millió m³-rel növelik a kitermelhető fatérfogatot, és egyik alapját képezik a jugoszláv–magyar cellulóze-gyezmény alapján a hazai papíripar cellulózellátásának. A Duna–Tisza közti feketefenyvesek jelentős szerepet játszanak a térség talajvédelmében (futóhomok megkötése), amellet egyre növekvő mértékben járulnak hozzá a népgazdaság faellátásához, pénzbevételeihez. Ilyen eredmények mellett természetesen voltak olyan erdőrészek is, ahol a nyár- vagy fenyőtelepítések nem sikerültek, de az eredmény összességében megnyugtató

7. Az 1955. évi erdőrendezési utasításról. Az az állítás, amely szerint az 1955-ben kiadott erdőrendezési utasítás újból törvénybe iktatta volna és országosan kötelezővé tette volna a tarvágást, nem felel meg a valóságnak; erről bárki meggyőződhet, ha kezébe veszi és elolvassa az utasítást. Az idevágó rész az alábbiak

szerint hangzik: „*Tarvágás csak ott tervezhető, ahol a természetes felújítógások nem alkalmazhatók.*”

8. A tarvágás és az oktatás. Az említett egyetemen az erdőművelést 1950–1956 között Jablánczy Sándor oktatta. Ő közismerten a munkaigényes szálalás és a szálalógásos felújítások leglelkeesebb hazai híve volt. Ezt oktatási anyaga is tükrözte. Jablánczy után az egyetem Roth Gyula professzort hívatta vissza nyugdíjból, és pár évig ő oktatta az erdőművelést. Roth Gyulát Szilágyi is idézi cikkében és tankönyvét tartja követendő példának. Így nem férhet ahhoz kétség, hogy Roth Gyula is nagy súllyal oktatta a szálalógásos rendszereket. Az elmúlt negyedszázad alatt az erdőművelés professzora Majer Antal volt, aki a termelékenység és hatékonyság, valamint az ökológiai szempontok gyakori ellentmondását az ökológiai szempontok előtérbe helyezésével kívánta feloldani. Ezt bizonyítja, hogy az 1982-ben kiadott Erdőműveléstan II. c. jegyzete 28 oldalon foglalkozik a szálalással, szálalógással és a fokozatos felújítógással, s mindössze 6 oldalon a tarvágással.

9. Az Erdészeti Tudományos Intézetéről. A régi Erdészeti Kutatóintézetet Sopronban nem szüntették meg, hanem része lett az 1949-ben alapított Erdészeti Tudományos Intézetnek (ERTI), amelyik sokkal nagyobb lehetőségekkel indult, mint amivel a néhány főből álló Erdészeti Kutatóintézet rendelkezett. Az egykori Erdészeti Kutatóintézet folyamatban levő témáit meghagyták, és ma az ERTI soproni állomásán többen dolgoznak, mint az egykori kutatóintézetben. Az ERTI tényleges kutatásai hét táji kísérleti állomáson (Sopronban, Sárváron, Kaposvárott, Mátrafüreden, Kecskeméten, Püspökladányban és Gödöllőn) folynak a 700 község határában legkülönbözőbb erdőkben levő, 5000 ha kísérleti területen. A budapesti központban csak a kutatók egynegyede dolgozik olyan témákon, melyek nem elsősorban terephez kötöttek, hanem jobban kapcsolódnak az egyébként Budapestre koncentrált tudományos központokhoz, intézményekhez, forrásokhoz. A fatömeg, a fatermési modell-táblák alkalmazhatóságát a gyakorlat igazolta. A vágáskoncentráció terén elkövetett túlkapások nem feltétlenül igazolják a nemzetközi gyakorlatból átvett elmélet alaptalanságát és nem bizonyítják az intézet káros szerepét.

10. A sajtó szerepéről. A Magyar Nemzet számos alkalommal foglalkozott az erdészet helyzetével, problémáival. Különösen Antalffy Gyula, Illés Endre, de mások tollából is, sok olyan cikk, információ jelent meg, amelyek pótolhatatlan segítséget jelentettek abban, hogy az erdők iránt érdeklődő olvasók széles köre ismerkedhessen meg az erdőgazdaság eredményeivel, gondoljaival és szeressék meg az erdőket.

Egyetértünk Mélykúti Attila „Tarvágás” című vezércikkének minden lényeges megállapításával, de szeretnénk remélni, hogy a Voltaire-idézet szellemében való működések nem jelenti azt, hogy valótlanságokkal egész ágazatoknak rossz hírére lehet kelteni, amelyet aztán lehetetlen nyom nélkül eltüntetni. Ezzel a kiegészítéssel értünk egyet azzal, amelyet az idézet ki akart fejezni. Nagyon örülnénk, ha a sajtó az eddigieknél többet foglalkozna az erdőgazdálkodás fontosabb szakmai kérdéseivel. Ennek különös időszerűséget ad az, hogy a FAO az 1985. évet „Az erdők éve”-nek nyilvánította. Végül szeretnénk még megjegyezni azt is, hogy az elnökség véleménye megoszlott arra vonatkozóan, hogy egy ilyen jellegű cikkekre szabad-e egyáltalán választ adni. Féltő ugyanis, hogy a válaszadással megerősítjük azt a módszert, amely valótlanságok közzétételével vagy hihetően hangzó félremonologokkal szabad utat nyit a rágalmazásoknak.

Az elnökség

Ez így van. És mindent megtettek annak érdekében, hogy lehetetlené tegyenek a közvélemény előtt is. De remélem, rövidesen változás lesz. Különben hívnak egyre többen előadást tartani ebben a témában.

Úgy tudom, hogy már a kormányzathoz is eljutottak ezek a szakmai anomáliák. Tudom, nehéz menet lesz, mert a gazdaságok a tarvágásos filozófiához szoktak. A mai üzemtervi adatok félrevezetőek.

Azonnal le kellene állítani a túlzott kitermelést. Az évi folyónövedékben ugyanis a vékonyabb állományok növedéke is benne van. A faipar igényli a 8,5 millió köbmétert, ezért egyre csökkenő átmérőjű állományokat is letermelünk. A jövőt termeljük. Ezt le kell állítani. De az is furcsa dolog, hogy az ipari célra kiváló minőségű anyagból sokszor tűzifa lesz.

Gondolom, közgazdasági okok miatt.

Lehet, de az mégiscsak furcsa, hogy az erdész neveli az erdőt, és a végtermékünket eltüzeljük. De azt gondolom, hogy a kereskedelem is ludas ebben a kérdésben.

Valakitől hallottam, hogy ne az erdész, hanem a faipar oldja meg a hozzáadott értékkel kapcsolatos jelenlegi ellentmondásos helyzetet. Ausztriában meg úgy tartják, hogy fát tudnak venni, de erdőt nem.

Miért, mi tudunk...?

Látod ezek a kérdések, amelyek kiemelik a magyar erdőgazdálkodás tragikomikumát. Ahhoz, hogy a természetszerű erdőgazdálkodást bevezethessük, gyökeres átalakulásra lenne szükség a fejekben is. Az oktatástól a termelésig. Ehhez idő kell, és félek, hogy előbb zuhan össze az erdőgazdálkodásunk. Minél hamarabb meg kell előzni ezt a harakirit. Minél előbb dönteni kell ez ügyben. Most, hogy beszélgettünk, 1988-at írunk. Ne hagyjuk, hogy azok az öregek, akik tudják, mi a teendő, sírba vigyék a megoldáshoz szükséges tudást.

Mert most úgy érzem magam, mint Semmelweis, akit Bécsben elmondtak mindenféle sarlatánnak, visszavonták a diplomáját, végül hazakényszerült, és itthon bizonyította be az igazát.

Lehet, hogy Szilágyi Lászlónak most nem adnak igazat, talán boldognak is tartanak, de Szilágyi László mögött van egy nagyon nagy hatalom, és ez az igazság és a valóság.

Az Akadémián egy vita keretében akartam bebizonyítani az igazamat. Azt a lehetőséget kértem, hogy ott mindenki előadhassa nézetét.

Gondolataimat megírtam Lázár Györgynek, a Minisztertanács elnökének. Ő odaadta a titkárságának ügyintézésre. A titkárság a MÉM miniszternek, az meg továbbította az Erdészeti Hivatal vezetéséhez. Ott meg működött a „holló effektus”. Írtak egy véleményt róla, majd elindult visszafelé a beadványom, a Minisztertanács Titkársága meg bedobta a szemétkosárba.

Ez bizony így szokott menni.

De, mivel minden méregnek megvan az ellenszere, írtam a Titkárságnak egy levelet, hogy amennyiben folytatják ezt a megalázó játékot, ki fogom adni külföldre a problémát. Ekkor felterjesztették az Akadémiához, hogy folytassa le a vitát, tegyen rendet a kérdésben. Ott meg

ugyanazok voltak, akik felelősek voltak. Így az erdésztudósaink jóváhagyták a MÉM állásfoglalását. Én erre véleményeztem azzal, hogy a megállapításaik hamisak és félrevezetőek. Igen ám, de ezt bizonyítani is kell. Bizonyítottuk, és elküldtük a Minisztertanácshoz. De volt egy KNEB- (Központi Népi Ellenőrző Bizottsági) vizsgálat az ügyben. Azonban ott csak az erdőterület egyharmadára terjesztették ki a vizsgálatot, és csak 1981-85 évek időközére, vagyis lényegében semmit nem lehetett megállapítani belőle. Az egész állásfoglalásunk lényege sikkadt el.

Meg kell kérdeznem Szilágyi László erdőmérnöktől, hogy mindezek után mi tartja itthon, hiszen mint említetted külföldön is tárt karokkal várnak.

Talán már említettem, hogy azok a nagyra becsült tanáraink, akik a magyar erdőkért dolgoztak egész életükben, mondhatni, megígértették velem, hogy folytatom a munkáikat, és tovább küzdök a természet-szerű erdőgazdálkodás gyakorlatban való alkalmazásáért. Morális kötelességemnek tartottam azoknak a munkáit folytatni, akikkel együtt dolgoztam, akik beengedtek abba az akolba, amit úgy hívtak, hogy korszerű erdőgazdálkodás. Nem tehettem meg, hogy ne vegyem át a stafétabotot. Ennyivel tartoztam Kaán Károlynak és az őt követőknek, valamint a jövő erdészeinek, legyen az mérnök, vagy technikus...

A másik ok, ami manapság már kevesebbet nyom az érvelésben az „itt élned, halnod kell” örök lelki parancsa.

Köszönöm a beszélgetést.

1851

/1866/

Gőbölös Antal

(1943–)

Dunavecscén születtem.

Dunavecse nevét az 1332-1334. évi pápai tizedjegyzék említette először, ekkor egyházilag a váci egyházmegye szigetfői főesperességéhez tartozott, majd 1404-1405-ben Fejér vármegye solti járásához csatolták.

A 15. század elején a Tetétleni család birtoka, a 16. század közepén, a mohácsi vész utáni korszakban Laski Jeromos († 1541) birtokába került, majd a 17. század közepén a Földváry család lett a település birtokosa.

1610-ben a reformátusok itt zsinatot tartottak. A református egyház az 1626-1629 közötti években már fennállt, a református templom 1640-ben épült. A település a török hódoltság alatt sem pusztult el. 1691-ben egy egész porta után 50 forint katonaelelmezési költséget és 1695-ben 4 portát vetettek ki rá. Ekkor egyike volt a vármegye legnépesebb községeinek. Az 1720 évi összeíráskor 122 jobbágyháztartást találtak itt, és ekkor tisztán magyar lakosai voltak. Az 1754 évi vármegyei nemesi összeírás szerint még mindig a Földváry család birtokaként szerepelt Tetétlen (Dunatetétlen), Ölle (Szülleölle) és Szülle nevű, Hartához tartozó pusztákkal együtt. E családon kívül ekkor még Jelenffy Lénárt János is birtokosa volt. 1761. július 7-én országos, 1832. április 26-án pedig hetivásárok tartására is kiváltságot nyert. 1866-ig a Földváry család osztatlanul bírta itteni birtokait. 1866-ban a család megosztozott az ősi javakon, ezek egy része idegen kézre jutott.

1838-ban és 1876-ban nagy árvíz pusztított a településen, 1848-ban pedig egy nagy tűzvészben a község fele leégett.

Dunavecse része a Nagy-sziget, valamint az 1900-as évek elején ide tartozott Csanádfehéregyháza és Zsellérpusztja is. Az elsőnek a területén egykor község állt. Ősi templomának alapkövei az 1900-as évek elején még láthatók voltak.

A XX. század elején Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Dunavecsei járásához tartozott. 1910-ben 4757 lakosából 4716 magyar volt. Ebből 1030 római katolikusnak, 3415 reformátusnak, 144 izraelitának mondta magát. A városi rangot 2004-ben kapta meg.”

Apám egy kilencgyermekes parasztcsalád gyermeke volt. A múlt század harmincas éveinek nagy világválsága abbahagyta vele az iskolát. Kereskedő lett. Három leánytestvérem van. 1957-ben végeztem el az általános iskolát. Tulajdonképpen azzal, hogy Kunszentmiklóson megszüntették a református egyházi gimnáziumot, szerencsénk volt, mert a tantestület egy része átjött tanítani Dunavecseire. Édesapám református, édesanyám katolikus vallású. Mi gyerekek a katolikus vallást követtük. Apámnak sokszor mondták, hogy jó magának Gőbölös bácsi, mert két istenük van. Ő tiltakozva mondta, hogy az a kettő bizony egy. Mélyen vallásos nevelést kaptunk. Végig jártam hittanra, ami az ötvenes években nem is volt olyan egyszerű. Mindenféle trükköket alkalmaztak a beíratáskor. Volt, hogy hajnali ötkor álltak a szülőkhöz sorba az iskola előtt, hogy beírassák a gyermekeket. Bizony, aztán a hittanra járásnak komoly következménye is volt. Nekem a továbbtanuláshoz való papíromra az iskolaigazgató ráírta, hogy „klerikális beállítottságú, továbbtanulását nem javasolom”.

Így aztán az első nekifutásra nem vettek fel Szegedre az Erdészeti Technikumba.

Milyen gyerekkorod volt ott a Duna partján?

Szép gyermekkorom volt. A szüleim – mint kereskedők – a boltban dolgoztak, mi meg, ha a gyümölcsösünkben nem volt munka, a Dunaparton mülattuk az időt. Két banda alakult a gyerekekből, a Balog-köziek és a Duna-partiak. Veszekedtünk, verekedtünk. Kerékpárral sokat jártam a csabonyi erdőt, ahol megismertem a sokrétű élővilágot. A fákat, növényeket, bogarakat, madarakat. No és persze, a Duna adta ma-

gát a horgászashoz. Az öreg Pongrác bácsival mehettem, aki ismerte a víz és a pecabot minden csínját-bínját. Ez úgy ment, hogy az öreg délután bejelentette, hogy másnap hajnali négykor ott leszek a kaputokban, és mentünk. Ha elaludtam, vagy valami okból nem jelentkeztem a füttyentésére, akkor egyedül ment a megszokott helyére. Értette a dolgát, mert fogásaival nevet szerzett magának. Ha fogtunk valamit, akkor a falun mentünk végig a bicikli kormányára akasztott zsákmánnyal, és meg-megálltunk elmesélni a kalandjainkat. Ha meg üres volt a kormány, akkor a gáton egyenesen hazamentünk, nehogy gúnyolódjanak a falubéliek. Volt olyan alkalom, hogy annyi törpeharcsát fogtam, hogy három vájdling lett tele. Anyám osztogatta a szomszédoknak.

Van valami triukkje a törpeharcsa horgászásának?

Semmi különös. Fenekezőt kell használni, és oda kell bedobni, ahol van. Mi a Kopa-szigetnél lévő holtágnál horgásztunk, ott, ahol most a híd van. Rengeteg hal volt ott. Sokszor még le sem ért a horog a fenékre, már hal volt rajta. Vörös gilisztával vagy piócával csaliztunk.

Rengeteget fociztunk. Estefelé töméntelen szúnyog rajzott a félmeztelen testünkre. Engem a cimboráim irigykedve néztek, mert vagy túl sós a vérem, vagy valami riasztót izzadok, de rám sem szúnyog, sem bolha vagy kullancs nem jött tankolni. Volt olyan gyerek, aki a vértől elmaszatolt szúnyogoktól úgy nézett ki, mint egy indián. Én meg csak nevettem rajtuk, amiért, ha el nem szaladok, jól meg is vernek.

Közvetlen barátaim a fiúkból kerültek ki. De nagyon jóban voltam két lánnyal is, aki közül az egyikkel együtt dolgoztam a bolgárkertészetükben. Mivel a húgaim kapcsán megszoktam a női észjárást, vele is nagyon jól kijöttem. Tetszetek a felnőttes gondolatai, meglátásai.

Megemlítem még, hogy a temetéseken többnyire én is ministráltam, és mint ilyen, meglehetősen szép summa borraalót kaptunk a temetés végén. Mivel elég szűkösen élünk, ezek a borraalók nem borra, hanem ruhára, meg ilyesmire kellettek. Akkor észleltem, hogy a temetőben lévő sok puszpángra meglehetősen allergiás vagyok. Olyannyira, hogy a Kecskeméti Arborétumban is messze elkerülöm.

Aztán mégiscsak bekerültem Szegedre, a technikumba. Ez abból adódott, hogy Tokodi László, matematika-fizika szakos fiatal tanárunk

szegedi volt, és nálunk kezdte pályafutását. Magántanárként francia nyelvórákat is adott, amelyekre engem is befizetett édesapám, aki gyámolította a kezdő tanárt. Aztán úgy hozta a sors, hogy az ötvenhatos forradalom után már nem jött vissza, hanem Szegeden maradt.

Amikor megjött az első elutasító levél a technikumból, írtam neki egy levelet, melyben elpanaszoltam a helyzetemet. Postafordultával jött a távirat, hogy adjam be a fellebbezést.

Behívtak ismét, azzal a feltétellel, hogy ha valaki kimarad a kötelező éves gyakornoki év után, akkor annak a helyére mehetek.

Tartalékos állományú lettél.

Igen, és ez már reményt adott a továbbiakban. Később tudtam meg hogy Németh Ferenc technikai magyartanár igen jó barátja és kártyapartnere volt Tokodi László édesapjának. Tulajdonképpen ez döntött, mert a klerikális téma azután is előjött, mire azt mondtam, hogy fejlődök, fejlődök, de tudom, hogy még nem eléggé. És ezek a megjegyzések az érettségiig végigkísérték az életemet.

Manapság hihetetlennek tűnik, hogy ilyen egyáltalán előfordult ebben az országban.

Tudod, ebben az volt a szomorú, hogy sokan voltak, akik mindezt komolyan is vették. Komoly tanulság volt ez a későbbiek folyamán. De az volt a lényeg, hogy elkezdhettem erdészkedni.

A családban nem volt erdész, mert nagyapáim kun pásztoemberek voltak. Édesanyám vonalán viszont találunk növényszeretőket. Mint említettem, én is dolgoztam a dunaföldvári Borzovári kertészetben keresztapáméknál. Jó kis jövedelemforrás volt nyaranként. Meg az is, hogy jártunk ki makkot szedni a malacoknak. Valami kis pénzt be kellett fizetni az erdésznek, és szedhettük az egy szem malacunknak. A hazatalicskázott mennyiségből az anyai perlekedés ellenére mindig elvettem néhány szemet. Megjegyzem, most sincs megelégedve vele, mert a most jó negyven centi átmérőjű fa – amelyik az ötvenkettes évi vetésből még ma is megvan – árnyékol, és a levelével sok gondot okoz. Hiába mondom, hogy a falevél az nem szemét.

No és hogyan telt a gyakornoki éved?

Édesapám jó érzékkel keresett egy olyan erdészetet, ahol neves és jó hírű szakemberek voltak. Az otthontól való távolság sem volt szempont. De az igen, hogy valamilyen kapcsolatának kell lennie a technikummal. Ilyen volt akkor, ötvenhétben a Bugaci Erdészet, amelyik akkor az Észak-kiskunsági Erdőgazdasághoz tartozott. Sőt, két erdészet volt. A bugaci és a nagy bugaci, melyek, csak a következő évben egyesültek, mint ahogy az erdőgazdaságok is. Horváth László volt az erdészetvezető. Őt, azt hiszem, nem kell bemutatni (lásd: Gyökerek és lombok, 1. kötet). Többek között a Bugac környéki talajok vízháztartásával foglalkozott. Valami miatt megkedvelt, és ez jó ajánlólevél volt a későbbiek folyamán. Megismertem a környéket, az erdészek feladatát. Néha vadásztunk is, és belekóstolhattam a preparálás rejtelseibe. Az infrastruktúra mai szemmel őserdei volt. Jellemző volt a hazamenetelem fázisaira. Szombaton délben felültem a kisvonatra, amivel Kecskemétre mentem. Onnan átmentem Kecskemét alsóra. Onnan Fülöpszállásig, majd a Kelebia–Budapest járaton Kunszentmiklósig. Onnan a Dunapataji szárnyvasúton mentem Dunavecseré, ahová este kilenckor érkeztem meg.

Visszafelé hajnali fél kettőkor édesanyám ébresztett. Apám fogott, miközben anyám hideg vizes szivaccsal próbált lelket lehelni belém. Aztán irány vissza Bugacra. Kemény dolgok voltak ezek.

Az illetményfámat egy parasztszaládnak adtam oda, amiért főtt meleg ételt kaptam minden délben, este meg egy vacsoratejet.

Bugacon mit tudtatok ti a forradalomról?

Hát nem sokat. Hírből tudom, hogy inkább csak afféle hazafias összejövetelek voltak. Egy két vezetőt rejtegettek, akik ide menekültek, mert fel akartak őket akasztani. Biztos nagy disznóságot csináltak. Manga Jenő, később technikumi osztálytársam tulajdonképpen a forradalomnak köszönheti, hogy erdész lett. Ugyanis az apja – aki kerületvezető volt – a harcok után nem engedte vissza Pestre, ahol ipari tanuló volt, hanem két évig volt gyakornok, mielőtt Szegedre került.

Volt itt egy Mester gúnynévre hallgató, minden hájjal megkent fickó. Tudsz te erről?

Ha egyre gondolunk, igen. De annak Gengszter volt a gúnyneve. Róla annyit kell tudni, hogy a két közismert család egyike volt a kör-

nyék tanyavilágában. A Deli és a Csontos család. A Csontos bácsi egy minden hájjal megkent, de rendkívül okos, ügyes, értelmes parasztember volt. A hírhedt orvadász. Minket is megtanított tilalmi időben szép csendesen nyulat lőni és eltüntetni a nyomokat.

Móricgát Kiskunlacházához tartozott, mint bérelt legelőpuszta. Nos, történt, hogy a tanyavilág református lelkészt választott. Az említett két család különböző jelöltet állított. Ebből sok verekedés, ellentét született. De amikor eljött a vadászszезон, békét kötöttek és kiegyeztek a lelkészt illetően.

A nagy megbékélés örömeire mindjárt ki is mentek őzbakra rapszódni. Feküdtek egy árokban, várva a vadat. Amikor egyet meglátott a Csontos, lőni akart. De abban a pillanatban a Deli komája megbökte a vállát, jelezve, hogy egy másik, szebb is megjelent a színen. Persze, hogy elhibázta a haver. No, ezen megint éktelenül összekaptak. Lelkészügyben is kiújult az ellentét, ami aztán több mint egy évig húzódott.

Én nagyon sokat tanultam az öregtől. Nagy mesemondó volt, aki azal dicsekedett, hogy neki mindenki köszön, amit igen jól tesznek, noha nem tudják, hogy mindegyikük az ő gyermeke.

Később ő volt a fácántelep mindenese.

Milyen volt Bugacról a szegedi városi milióbe csöppenni?

Az fantasztikus. Gyönyörű évek voltak. Az ország különböző helyeiről jövő gyerekek ragyogó közösséget alkottunk. Harminchat összetartó diák. Ennek az erőnek bizonyítékát negyedévben mutattuk meg.

Ősszel a Vajhádi Állami Gazdaságban törtük a kukoricát. Afféle társadalmi munkában. A kollégiumban úgynevezett „bajuszrendszer” volt. Ez azt jelentette, hogy a negyedéveseké volt az elsőbbség az étkezéstől kezdve mindenben. Aztán jöttek a többiek lefelé. Mert hogy nézett volna ki, hogy az elsősök előbb esznek mint a negyedévesek?

Nos, 1961 őszén a gyakorlatvezető azt a nem éppen szerencsés ötletet dobta be, hogy az osztálytitkárok sorsoljanak, hogy milyen sorrendben ebédelünk. Mi jeleztük osztálytitkárunk, Winkler Tibor felé, hogy mi ragaszkodunk az eddig megszokott „bajuszrendszerhez”. Ne vegyen részt a sorsoláson, mert az elsőbbségünkhöz ragaszkodunk. Nem ettük meg az ebédet.

Másnap reggel a Rókus pályaudvaron kiválogattak közülünk kilenc hangadót, akiknek már volt több-kevesebb „vaj a füle mögött”. A pri-

uszosokat. Még odakiáltottuk nekik, hogy ma már biztos, hogy nem eszünk, jelezve, hogy számíthatnak ránk, nehogy az legyen, hogy a nyakukba varrják az éhségstrájkot. Úgy is tettünk. A szakács felháborodott, hogy hiába főz, meg hogy milyen dolog az, hogy a tanár nem tud rendet tartani, a diák meg nem engedelmeskedik. Na, ez csak olaj volt a tűzre, mert a tanárok hiúságát sértette.

Erre kettes sorba állítottak bennünket, és a fiatal Bak István testnevelő tanár, aki akkor velünk volt, végigkérdezett mindenkit, hogy eszik-e vagy sem. Persze mindenki a nemleges oldalra állt. Ekkor az osztályfőnöknőnk leültetett az árokspartra azzal, hogy gondolkozzunk el a dolgon. Szil Gyurka egy rövid idő után hangosan megkérdezte, hogy „fiúk, meddig bírta az indiai fakír az éhezést?” Nagy röhögés közepette abban állapotunk meg, hogy negyvenkét napig. Ezzel eszkalálódott a helyzet. A tanárok hazaküldtek bennünket, mi meg négyes oszlopba álltunk, és gyalog, a Marseillaise-t énekelve lehúztuk a Szegedig tartó tízegyhány kilométert.

A harmadik napon már nem a kukoricatöréshez vittek, hanem Ásotthalomra, egy rendkívüli gyakorlatra. A hét végén volt egy monstre tantestületi ülés, ahol éjszakába nyúlóan egyenként hallgattak ki bennünket.

Obermayer György az igazgatói szobában faggatott engem. „Elváltárs, te szegény gyerek vagy, ha tovább akarsz tanulni, mondd meg az igazat, ki volt az egész értelmi szerzője.” Én meg csak mindenre azt mondtam, hogy nem emlékszem, nem emlékszem.

A kihallgatottakat az osztályba gyűjtötték össze.

A vége az volt, hogy többen magas fokú megrovást kaptak, Winkler Tibort pedig kirúgták az iskolából. Idősebb volt, mint mi, ezért is választottuk osztálytitkárnak. Ráadásul – árva gyerek lévén – még jobban kötődünk hozzá. Leveleztünk a Minisztériummal, jelezve, hogy Tibor semmivel sem csinált többet, mint a többiek közül bárki. A botrányal már a megyei KISZ-bizottság is foglalkozott.

A vége az lett a dolognak, hogy Tibort visszavették, az írásos büntetéseket visszavonták és igazgatói megrovássá szelídítették. Vezekényi Jánosné osztályfőnök helyett a csodálatos Szecső Jánost kaptuk. Örültünk, mert az orosz tanító özvegyasszony Vezekényinét nem nagyon szerettük. Nem értett az osztály nyelvén, különösen a kamaszodó fiúgyermekmek lelki világától volt távol.

A Selmecebányán végzett Szecső János igazságos szigora sokat jelentett nekünk. De egyébként is respektálták a közösség erejét.

Érettségin puskázáson lebukott egy társunk. Persze rögtön vizsgálat, eltiltás, egyebekkel fenyegetőztek. Mi meg azt mondtuk, ha nem engedik szigorított vizsgára, akkor nem vesszük át a bizonyítványunkat. Persze, nem akartak újabb botrányt, megadták neki a lehetőséget.

Szecső János viszont kijelentette, hogy csak akkor jön el az érettségi bankettra, ha a csaló nem lesz közöttünk. Ebbe látszólag belementünk. A kitiltottnak javasoltuk, hogy legyen a közeli vendéglőben, és ha szólnak, majd jöhet.

Úgy is volt. Éjfél felé már kissé kapatosan, átjött a bűnös. Mi, a többiek meg egy kört alakítottunk, aminek a közepére ügyeskedtük a tanár urat és a puskázót, majd hangos „kibékülni, kibékülni” unszolásba kezdtünk. János bácsi, látván, hogy nem menekülhet, könnyes szemekkel tartott kiselőadást a becsületről, a tisztességről. Ez olyan utolsó útravaló volt, hogy többet ért mindennél. Szent lett a béke.

Évekig emlegették legendás összetartásunkat.

Simán kerültél Sopronba?

Úgy, ahogy. Akkor is voltak országos szakmai versenyek, nevezetesen a Bakonyban. Egy gyérités jelölésénél bennhagytam egy golyvás bükkböhöncöt, így nem kerülhettem be a felvétel nélküliek közé. Ez nehezítette a dolgomat, hiszen matekból és fizikából nem voltam valami kiváló.

Ide tartozik, hogy az érettségi bankett után összeszedett üvegek árából hárman, akik ott maradtunk, Szegeden tudtunk némi élelmiszert venni. László Endre vállalta a felvételre a korrepetálást. Harmadik nap kiszúrta, hogy lézengünk az éhségtől. Meghívott a lakásukra, ahol az édesanyja egy hatalmas tepsivel csodálatos meggyes lepényt sütött. Behozta a tálát, és mondta, hogy együnk belőle, majd kiment. Néhány perc múlva visszajött. Soha nem felejttem el az arcát, amikor rácsodálkozott az üres tálra.

Vizont sikerült a felvételi, és előfelvételiként bejutottam az egyetemre. Jobb fülem nagyothallása okán katonai felmentést kaptam. Így az egy évet a Kiskunsági Erdőgazdaságnál töltöttem. Az igazgató – Csontos Gyula – jóvoltából társadalmi ösztöndíjas voltam.

A bugaci erdőszetnél dolgoztam technikusként. Mindjárt meglehetősen komoly feladatot kaptam. Akkor a gazdasági év október elsejétől október elsejéig tartott. Akkor volt zárás, amikor a műszaki vezetőt el-

helyezték onnan. Így kettőnknek kellett a fahasználati leszámolást megcsinálnunk. Jutalmul szakszervezeti beutalóval két hétre a soproni Csepel szállóba küldtek üdülni, mondván hogy úgyis oda megyek. Ez jó volt, mert két osztálytársam már ott volt, és azok segítségével bepillanthattam az egyetemisták mindennapjaiba.

Amikor visszajöttem Sopronból, közölték, hogy áthelyeztek a Kerek-egyházi Erdészethez, a kunpeszéri kerületbe. Barányi László volt az erdészvezető.

Akkor már a Drúzsba motorfűrészekkel dolgozó brigád felügyeletét kaptam meg mint vágásvezető. Egy délután szól a főnök, hogy menjünk ki szétnézni a területen. Akkor még lovas kocsival közlekedtünk. A Kunadacsi lapos közelében volt egy alig kéthektáros gyertyános tölgyes folt. Egész úton szakmai témákkal bombázott a főnök, így itt is meg akart fogni és megkért, hogy szálljak le és mondjam meg, hogy az a szélső fa micsoda. Mivel én a szegedi Fűvészkertbe sokat jártam ki, láttam, hogy a fa nagyon hasonlít a gyertyánhoz. Le sem szálltam, hanem kis szünet után – mintha mi sem lenne természetesebb – mondtam, hogy *Carpinus betulus*. Barányi bátyámnak majdnem a homokig esett le az álla.

Attól a pillanattól kezdve egész életemben végigkísért a szakmai tisztelete. Én meg laktam tovább a szolgálati lakásnak nevezett tévészékhely egyik helyiségében. Volt benne egy dobkályha, egy kecskelábú asztal, egy szék, egy katonai mosdó néhány vödörrel, egy vaságy a maga szalmazsákjával és egy békebeli lópokróccal.

A másik helységben egy állattenyésztő agronómus lakott a családjával, a közbenső nagyszobában meg a fakitermelő munkások. Arra emlékszem, hogy a hatvankettes tél igencsak szibériai volt, többnyire húszfokos hideg jellemezte. Így éltem az előgyakorlati évemet a tíz libámmal, a tizenöt csirkémmel, melyeket ott, az udvarban tartottam. A tűzifámért itt is főztek rám. Volt az udvaron egy nagy kemence, ahol az asszonyok sütötték a kenyeret minden hét csütörtökén. Én a papi tizedet megkaptam kenyérben és finom krumplis pogácsában.

Tavasszal és kora nyáron még az erdőművelési munkákba is belekóstoltam. Az volt a gyakorlat, hogy a frigyési kerületben lévő nagy gyöngyvirágmezőkön a sári tótok minden évben kibérelték a gyöngyvirágszedést. A erdőt körzetekre osztották, majd a körzeteket kisorsolták.

A virágért – szerződéses alapon meghatározott munkabéréért – meghatározott munkanapokat kellett ledolgozniuk. Éjjel csokrozták be a sze-

dett virágot, melyet kocsin vittek be a pesti csarnokokba. Azt hiszem, az országban itt nyílt legelőször a finom illatú erdei gyöngyvirág.

A felügyeletem alatt dolgoztak, és mondhatom, megtaláltam velük a hangot.

2011-et írunk. Megvan még ez az erdő?

Igen, még létezik, de négy éve, amikor utoljára láttam, nagyon leromlott állapotban találtam. A Nemzeti Park része. Sajnos, elérte a talajvízcsökkenés, ami óhatatlanul a pusztuláshoz vezet. Gyöngyvirág már csak elvétve található.

Az sem tartható, hogy ezek őstölgyesek. Babos Imre bácsi kutatásai alapján megállapítható, hogy itt-ott még van ugyan egy-egy folt, de a meglévő tölgyesek túlnyomó részét kassai erdőtulajdonosok ültették. Az történt ugyanis, hogy amikor a Kassa környéki erdőket letermelték, az első, 1879-es polgári erdőtörvénynek megfelelően olcsón megvették ezeket a homokháti területeket és felújítást pótló telepítéseket végeztek. Így születtek ezek az erdők.

Páldy Gézát – mondhatjuk – szakmánk „fenegyerekét” is Bugacon ismerted meg.

Igen. Mivel én 1962 augusztusától december elejéig voltam ott, és ő – kiskunfélegyházi lévén – szintén ott gyakornokoskodott, majd egyetemistaként is többször együtt voltunk a nyári szünetekben, meglehetősen kalandos eseményeket éltünk meg együtt.

Géza egy jóvágású, sármos fickó volt. Olyan ember, aki pillanatok alatt a társaság központja tudott lenni. Magas, szálfatermetű az annak idején még a fiataloknál nem megszokott szakállával tette feltűnőbbé. Sokan nem is tudták a valódi nevét, mert egyszerűen csak Castrónak hívták. Nagyon jól éreztük magunkat az Öreg árnyékában. Jó kártyás, jó énekes és még jobb ivócimbora volt. A maga módján habzsolta az életet.

Volt Bugacon egy, az ügetőről kiöregedett Pötörke nevű ló. Esztétikumának köszönhetően csak a homokfutó csézába volt használatos. Az volt a szolgálati „autónk”. Csak egy baja volt, hogy mindentől megijedt, ami váratlanul elé került. Elég volt egy tuskó, egy gödör, egy kutya, és máris az árokban volt a kétkerekű.

Egyszer elmentünk Bócsára körülnézni a tanyavilágban. Balasi István műszaki vezető vasárnapi invitációjáról késő éjszaka indultunk

vissza Bugacra. Pötörke nagyon szeretett ügetni, illetve galoppba menni. A földutakon indultunk volna haza, ami az ideiglenesen nálunk állomásozó szovjet csapatok gyakorlóterén vezetett keresztül. De mielőtt rátérhettünk volna a homokra, egy rövid szakaszt makadám úton kellett megtenni, amit a ló nagyon élvezett, gondolom, a sok földút után. Viszont az út két oldalán sorjáltak a kiszórásra váró zúzottkő-prizmák.

Amikor a ló felvette az utazósebességet, Géza – a kaptatos „gépkocsi-vezető” – mint Spartacus felállt, és nagyobb sebességre ösztökélte a hajdani versenyparipát. De az nem bírta a hirtelen „gázt” és elesett, kihalásítva combjából egy darabot. Én meg a ló felett bele egy bazaltkupacba. Jól összezúztam magam.

Felállítottuk a lovat, úgy-ahogy rendbe szedtük, és az éjszaka sötétjében hajnalra hazakecmeregtünk. Otthon sokáig bíbelődtünk, hogy eltüntessük a ló sérülésének nyomait, de reménytelen volt. A ló a fogatos kedvenc lova volt, úgyhogy napokig bujkáltunk, nehogy a szeme elé kerüljünk. Nem mertünk a szálláshelyünkön aludni, annyira tartottunk az egyébként meglehetősen durva ember haragjától.

Végül elevenen megúsztuk.

A másik történet Pántos György talajtan professzorhoz fűződik, aki Bugacon volt a hallgatókkal gyakorlaton. A dolog nem lóval, hanem számarcsődörrel történt. Tudni kell, hogy tudós professzorunk nem vetette meg az italt. Nos, egy ilyen italozás után felültették a csődörre, aki megvadult és bevágatott az istállóba. Szerencsére a szemöldökfa nem csapta meg a fejét.

Azt mondják, hogy a részeg embert agyonverni sem lehet.

Mindenesetre nem történt semmi különös. Ami azért is örömteli, mert 1963 őszétől Sopronban megkezdtem egyetemi tanulmányaimat. Mint ismeretes, mi, technikusok az első években, amikor a matematika, fizika, kémia tárgyak akadályait kellett venni, bizony sokat kínlódtunk.

A kémia tanszéken Csanádi Etelével volt emlékezetes menetem. Tőle mindenki tartott. Főleg azok, akik nem vették észre, hogy sokszor kegyetlen humora mögött egy jobb sorsot érdemlő, talpig becsületes, mélyen vallásos ember, a szocializmus minden visszásságát elítélő ember lakozik. De mit tudtunk mindebből akkor, amikor szentként tiszteltük tanárainkat, akiket parnasszusi magasságba repített a „selmeci szellem.”

Egy alkalommal az Engler-féle viszkozimétert kellett felrajzolni a táblára. Igen ám, de elfelejtettem kifolyónyílást rajzolni a szerkezetnek. Persze rögtön lecsapta a labdát. Hosszasan ecsetelte a rajzot, miközben válogatott jelzőkkel illetett engem is, meg a rajzot is. A végén nekem szegezte a kérdést, hogy tudom-e hogy mit jelen az, hogy „göboly”. Akkora már nagyon bosszantott, hogy szórakozik velem. Kihúztam magam, és a szeme közé mondtam: „Tudom adjunktus úr! Azt jelenti, hogy hízott marha!”

Síri csend a laborban. Csak a szúnyogok repdesését lehetett hallani. De csak néhány másodpercig, mert aztán kitört a féktelen nevetés. Etele is meglepődött, majd elnevette magát. Ettől kezdve nem tudtam olyan hülye lenni, hogy ne pozitívan álljon hozzám.

Van egy gyanúm, hogy ő felkészült az emberekből. Állítólag a felvételihez írt önéletrajzokat is tanulmányozta. A göbolynek is utána nézhetett előtte.

Lehetséges. De volt egy másik esetem is vele. Vizsgán két tételt kellett húzni az általános kémiából, három kérdést meg a szervetlen kémiából. Én, hülye, meg négy tételt húztam. Amikor rájöttem, hogy az nem jó, ahelyett, hogy kettőt eltettem volna a zsebembe, riadtan jelentettem, hogy kettő helyett négyet húztam. Na, ez megint jó ürügy volt, hogy szórakozzon velem. Végül kijelentette, hogy akkor kettő helyett négyből fogok felelni. Az egyik kérdés a mangán volt, mint a komplex vegyületek gyakori résztvevője. Ráadásul én voltam az első, így kevés idő volt a felkészülésre. Mint kiderült, a mangán különben meg forsz-kérdése volt.

Idegesen kerestem a periódusos rendszer tábláján a mangánt, és persze nem találtam. Az ujjam reszketve kószált a táblázaton, miközben Etele poénkodott a helyzetemmel. Végül közepest adott, amit életem csúcsteljesítményének tudtam be.

Már nyugdíjas volt, amikor megkérdeztem tőle, hogy hogyan sikerült az „elvonókúra”. Döböntően nézett rám, majd amikor jeleztem, hogy a hallgatók hülyeségeinek megszűnésére gondoltam, elnevette magát, és hosszasan ecsetelte, hogy neki ez jelentette a szocializmusban a nyugtató pirulákat.

Etele poénjaiból ennek a sorozatnak a nyolcadik kötetében sokat olvashatunk.

Ha már a vizsgatörténeteknél tartunk, elmesélem az Ábrázoló Geometria Tanszéken velem történeteket. Gimiben nem tanultam, de valahogy volt érzékem hozzá, és az évfolyamtársnőknek is én magyaráztam ezt-azt. A vizsgán mind a három feladatot megoldottam, de azt mondta Gunda Mihály docens úr, hogy menjek vissza még egyszer. Jó, visszamentem, és egy magas beosztású, levelező gazdasági emberrel vizsgáztam. Már mindenki elment, amikor odaszólt, hogy jöjjenek vissza még egyszer. Mondom, sajnos nem tudok, mert még van vizsgám, szíveskedjen beírni azt a jegyet, amit a három megoldott feladat kalkulusa ér. Beírt valamit, és eljöttem. A folyosón kinyitom az indexem, hát egy hatalmas elégtelen kandikált ki belőle.

Később tudtam meg Tamás László adjunktustól, hogy mindez azért volt, mert Gyenes Pistával néha eljöttünk a szünetben, amikor rém unalmas volt az óra, mert a docens úr csak kínlódott a táblánál. A tanszéken lévő pedellus meg látta, hogy eljövünk és beköpött. Gunda noteszába be volt írva, hogy „a csonkafülű mindig lóg.”

Vizsgák után visszamentem, és kértem, hogy adjon valami szakirodalmat, mert úgy érzem, hogy a leadott anyagot értem, tudom. Erre adott egy vastag, cirill betűs feladatgyűjteményt. Jó két hét múlva kértem terminust, mire ott helyben adott egy feladatot, hogy mondjam el szóban a megoldást. Így kaptam utóvizsga után egy Gunda négyest.

Érdekes figura volt... Egyetemi párttitkárként is.

No, még egy történetet elmondok.

A levelező hallgatóknak különféle feladatot vállaltunk. Így mechanikából is. A laposmenetű csavar levezetése valahogy nem volt szimpatikus nekem. Természetesen kihúztam. Két kérdés ment, aztán kínozott még a laposmenetűvel, és a végén kettést adott Rónai prof.

Aztán jött egyetemi életem mélypontja, a fizika utóvizsga. Akkorra már a tanároknál is köztudott volt, hogy a technikusok túlnyomó többsége nem villog fizikából. Kilenc napot készültem a vizsgára, majd az utóvizsgát is csak nagy szenvedések árán, némi szerencsével tettem le. Béldi ordítózott egy-egy megnyilvánulásomra.

Ahogy ott izzadtam, egyszer csak kopogtattak, és Szabó Dénes fapari dékán lépett be a nagy ordítózásra. Valószínűleg a vizsgáztatóm lelkében más szelek kezdtek fújdogni, mert beírta az elégségest,

majd felém dobta az indexet, ami úgy csúszott végig az asztalon, mint kocsmapulton a korsó sör.

Végül is dr. Szabó Dénesnek köszönhetem, hogy nem a visszaírtak között végeztem.

Ha jól tudom, annak idején kezdett erősebben élnékülni a selmeci hagyományok gyakorlása.

Igen, és ennek a folyamatnak egyik vezéralakja a tanári kar részéről Tamás László volt. A diákok részéről hosszú, hosszú évek után Schmotzer András évfolyama volt az első, amelyik a valétálás bolondos felvonulását megszervezte. Egy másik emlék.

Egy szakestélyről, az „Alm”-ről hazafelé jövet elkezdtünk tóbiásozni, amely szokás szintén Selmecebányához kötődött. Ez éjszaka némi hangoskodással járt. A SOTEX-ben Katalin-bált tartottak. Ahogy jöttünk le az „Alm-ról”, és hangosan kiabáltuk az „Éliás, Tóbiás” rigmusokat, egyszer csak a bokorból kibukkant egy rendőr, és kérte a személyazonosságinkat. Hárman ott ragadtunk, a többiek eliszkoltak. A rendőr felírta az adatainkat, és közölte, hogy csendháborítás miatt feljelent. Lógó orral mentünk lefeküdni.

Hétfőn géptanórán Káldy professzor, aki egyben erdészeti dékán volt, az előadása szünetében egy nagy szöveget levágott, hogy megint vannak ide nem való emberek, akik az egyetem érdekeit háttérbe szorítva lejáratták az intézményt, majd hármunk nevét felolvasta, és kérte, hogy kísérjük a szobájába.

Odamentünk. Ott folytatta tovább, hogy nem vagyunk idevalók. Bánó Laci menteni akarta a helyzetet, de Káldy mindig beléfojtotta a szót. Mígnem, amikor Laci azzal védekezett, hogy mi nem randalíroztunk, hanem tóbiásoztunk. A prof szeme kikerekedett, a hangja megváltozott, majd megesketett bennünket, hogy valóban ez volt a „duhajkodás” oka, mire hivatkoztunk az előtte tartott szakestélyre. Két-három perc múlva a legnagyobb békében váltunk el és mentünk vissza az órára.

Nem így a Pankotaival kapcsolatos történetkor. Amikor az új sportcsarnok épült, lebontották a régi téglakerítést, amit egy ideiglenes drótfonat helyettesített. Ez választotta el a kollégium és a botanikus kert területét. Mi persze lusták voltunk körbemenni, és a letaposott drótkerítésen keresztül mentünk át a délutáni órára. Egy ilyen alkalmal Lippai Feri barátommal ugrottunk át a kerítés romjain. A má-

sik oldalon éppen ott állt egy téglával megpakolt teherautó. Feri, amikor átért, integetett vadul, hogy ne menjek, de már késő volt, mert a rektor Pankotai hívogató mozdulata fogadott. Azzal kezdte, hogy megkérdezte, kik vagyunk és mit keresünk ott. Jeleztük, hogy negyedéves hallgatók, és órára megyünk. Erre kérte a személyazonosságinkat, mire közöltük, hogy az bizony a kollégiumban maradt. De ő csak folytatta azzal, hogy micsoda utolsó csibészek vagyunk, akik itt bujkálunk, mint a tolvajok.

Azzal zárta a dörgedelmet, hogy utasított bennünket, hogy másnap reggel hétkor ünneplőbe öltözve, frissen borotválkozva jelentkezzünk a tanszékén. Azzal otthagyt bennünket.

Játszott veletek, mint macska az egérrel.

Az lehet, de mi egy nagyon rossz éjszaka után reggel a megadott időpontban a tanszéken megjelentünk. A kihallgatáson ott volt a KISZ-titkár személyes jellemzése, és kaptunk egy újabb ledorongolást a kerítés figyelmen kívül hagyásáért.

Mondanom sem kell, hogy napokig nem ugrált a kerítésnél senki.

Így teltek az évek, melyek a szakmai tárgyak belépésével egyre könnyebbek lettek. Az államvizsgákon mind a négy bizottságnál jelesen végeztem, dicséretes diplomatervvel.

Természetesen – ösztöndíjas lévén – visszamentem a Kiskunsági Erdőgazdasághoz.

Másban nem is gondolkoztál?

Eszembe sem jutott. Részben mert az ösztöndíj kötelezett, részben mert nem volt semmi okom rá. Az akkori igazgató – Barányi László – jól ismert még régebről, és mindjárt a központba helyezett Ván László keze alá az Erdőművelési Osztályra. Az erdőművelési technológiák fejlesztése volt a feladatom, az úgynevezett Zöld könyvekben jelentek figyelembevételével. Komoly feladat volt az erdőművelés, a telepítés gépesítése. Hamarosan közel félszáz kis lánctalpas traktor, a TL-30-as és 45-ös mozgott a gazdaság területén. Nem beszélve a nagy erőgépekről. Éves átfogó gépszemléket tartottunk. Bevezettük, hogy ne csak egy adapter legyen egy erőgéphez, mert annak meghibásodása esetén a gépet is állásra kényszeríti a javítás ideje alatt.

Ehhez tartozik az az eset, amikor egy nagy, több kolléga előtt lezajló vitán határozottan állást foglaltam gépvásárlási ügyben. Az akkori gépkereskedő cég, az AGROKER leszállította a nálunk is használt adapterek (FN-110-es forgókapa) árát, mire javasoltam, hogy vegyünk belőlük, amennyit csak lehet. Erre Ipsits Lajos jól leteremtett a kollégák előtt, hogy utánanézhethék a dolgoknak, mert a könyvelés jelezte, hogy nagyon sok ilyen gépünk van a leltárlapokon nyilvántartva. Hogy egy fiatal mérnöktől elvárható, hogy ilyen komoly ügyekben utánanézzon a dolgoknak.

Azután rövidesen kiderült, hogy mégis az én javaslatom az életszerű. A használhatatlan adapterek „csak” kartonon léteztek... Erre Ipsits Lajos megint összehívta azokat, akik előtt leteremtett, és kijelentette, hogy megkövet, mert mégiscsak nekem volt igazam.

A mindenit. Hát ez nagyon ritka dolog.

Úgy, ahogy mondod. Nem tudtam, hogy annak örüljek-e, hogy igazam volt, vagy annak, hogy vannak még ilyen kollégák. Több mint tíz évig dolgoztam az erdőművelésben.

Viszont a közjóléti erdőgazdálkodásnak semmi hagyománya nem volt. A hetvenes évek közepén javasoltam, hogy a csalános erdőben létesítsünk egy parkerdőt. Sokan elleneztek, mondván, hogy nincs semmi értelme. Ennek ellenére megcsináltuk, és nagy sikere volt. Méiszöly Győző is támogatta elképzeléseinket. Elvégeztem Gödöllőn Stefanovits Pál akadémikus vezette környezetvédelmi szakmérnököt. Az elsők között voltam akkor, amikor e témában a szakma is Csipkerózsika-álmát aludta. Nagy élmény volt, és még nagyobb lelkesedéssel jártam az előadásokra. Balogh János akadémikus és Fábíán Gyula professzor nagyszerű, dialógusszerű előadásokat tartottak, melyek során rávilágítottak a téma különböző aspektusaira. A szakmán belül megfanyalogtak, hogy miért kell elmenni környezetvédelmi témában idegen egyetemre.

„Tetszettek volna” házon belül indítani.

A diplomaterveimet a „Bugaci ősbörökás” ökológiai kérdéseinek témájában írtam. Védésem előtt Fábíán Gyula bácsi kijött a teremből és figyelmeztetett, hogy ne csodálkozzak, ha megkérdezik, hogy kívá-

nok-e doktori címért dolgozni a témában. Biz' isten nagyon jól esett, mert nekem soha eszembe nem jutott volna. 1984-ben azután megszereztem az egyetemi doktori címet.

Te mondd, itt az Alföldön mi volt az egyszerű emberek véleménye az erdészekről?

Azt kell mondanom, hogy az erdészek tájálakító munkájával párhuzamosan felértékelődött szakmánk presztízse. Ennek kettős oka volt. Egyik, az ezerhétszázas évek végére kialakult nagy erdőirtás és a legeltetés következtében megindult talajmozgás. Korabeli újságokban olvasható, hogy húsvétkor Kecskeméten a Nagytemplom lépcsőjére hordott homokot a sekrestyésnek kellett ellapátolnia. A böjti szelek a város más pontjára is hordták a homokot.

Ennek hatására az erdészeken kívüli körök is fásításba kezdtek, ami tervszerű, ipari méretekben az ötvenes évek közepétől folytatódott. A futóhomokot hasznosítani kellett. A talaj vízgazdálkodásában bekövetkezett drasztikus változások a mai napig ható káros folyamatokat indítottak el. E folyamatot többféle ok idézte elő.

Kedvezőtlenül megváltoztak a hidrológiai és klímaviszonyok: a nagy folyók (Duna, Tisza) szabályozása, a gravitációs csatornarendszerek kiépítése, a vízelvezetés, a természetes tározók felszámolása, a gyakran sikertelen meliorációs programok végrehajtása, a rétegvizek túlhasználata, a kőolajkutatás során a vízzáró rétegek áttörése, az intenzív termesztésű növénykultúrák elterjedése, a klímaváltozás kedvezőtlen tendenciái (felmelegedés, csapadékösszegek csökkenése stb.), a folyóink vízgyűjtő rendszerében bekövetkezett negatív változások együttesen hatottak.

A Duna-Tisza köze számos térségében jelentős mértékben süllyedt a talajvíz szintje. El kell fogadnunk: ma az Alföld, de különösen a Duna-Tisza köze átalakított, másod-harmadlagosan létrehozott mesterséges nagy táj.

Pl.: az új közigazgatási megyehatár (Pest–Pilis–Solt–Kiskun, Bácska északi pereméből létrejött Bács-Kiskun megye) megváltozásával 1950-ben az erdőterület összesen 57 500 hektár volt, ami 2004-re 170 000 hektárra növekedett. Mondhatni, megháromszorozódott az erdőterület nagysága. A mostani erdők nem erdőtalajon jöttek létre. A valamikori erdőssztyepp átalakult mezőgazdasági területté. Lényegében az erdők is mesterségesek. A gyenge adottságú mezőgazdasági üzemek

az erdőtelepítési támogatáson keresztül vegetáltak. Ezzel sikerült a lakosságot is – úgy-ahogy – helyben megtartani.

Te viszont nem maradtál a cégnél, mert átnyergeltél az erdőfelügyelőséghez. Hogy is volt ez?

Valóban, és ez egy érdekes történet volt. Engem a szakmában örökösen izgó-mozgó embernek tartottak. Így elég sokan megismertek, és minden nagyképűség nélkül mondhatom, hogy megkedveltek.

Hozzátennem, hogy őszinteséged sok kollégának imponált, légyen az főnök vagy beosztott.

A közjóléti témában a csatanyerés nagyban hozzájárult mindehhez. A környezetvédelmi szakmérnökre ráadásul együtt jártam Ivicz Vil-mossal, akivel nagyon jól kijöttem. Ivicz a gazdaságpolitikai osztályon dolgozott, hozzá tartozott az erdészet is. Így ismerte a tevékenysége-met. Szakmai kérdésekben nagyon jól kijöttünk egymással, a politiká-val meg nem foglalkoztunk.

1979-ben volt egy jelentősebb átszervezés az erdészeti igazgatásban. Előző évben a természetvédelem levált az erdészetről. Az erdőtervezést, mint nem hatósági témát is leválasztották. Mivel addig a hatósági feladatokat nem az erdészet látta el, hanem a megyei tanácson belül alkalmazott szakelőadók. Példaként említem, hogy Bács-Kiskun megyében lezárt hatósági ügy mindössze nyolc darab volt. Mert a szakfelügyelet az erdészeti felügyelet volt, és csak „vészhelyzetben” került a megyei hatóság elé. Az átszervezésnél a déalföldi körzet – mondhatni – „túlváltozást” kapott. Tudniillik a szegedi székhely átkerült Kecskemétre. A szegedi felügyelőség vezetője, Bartucz Emil kolléga semmiképp nem akart átköltözni Kecskemétre, meg addigra eléggé megromlott a viszony a minisztérium erdészeti vezetése és közte.

Így várható volt egy igazgatóváltás. Az új szervezet 1979. április else-jétől működött Kecskeméti Erdőfelügyelőség néven. Az erdőtervezés külön szervezet maradt. Így volt egy vissza nem vont igazgatói munkakör-rel rendelkező igazgató és egy megbízott igazgató, Marschall Tamás.

Amikor az átszervezés megkezdődött, én nagyon jól éreztem magam a gazdaságnál. Eszem ágába sem jutott otthagyni azokat az izgalmas munkákat, melyeket akkor végeztem.

Közben ment az adok-kapok a kinevezés körül, de az érintettek nem jutottak közös nevezőre. Voltak önjelöltek, és mint kiderült, a pártbizottság bejáratát lesték, hogy ki mikor megy be, egyengetni saját útját. Amikor az érintett kijött, máris ment a következő ecsetelni, hogy ő miért lenne alkalmasabb.

Tipikus magyar, illetve szocialista miliőben szocializálódott kádertörténet.

Ahogy mondd. Azután kialakult egy olyan tarthatatlan helyzet, hogy dönteni kellett. Megjegyzem, Barányi László igazgató engem kádertartalékként kezelte. Úgy voltam nyilvántartva a személyzeti osztályon, hogy alkalmas vagyok komolyabb, felelősségteljes beosztásra is, miután a pártbizottságon – annak ellenére, hogy párton kívüli voltam – nem voltam ismeretlen.

A csalánosi parkerdő avatóján ott volt az egész pártvezetés, a szovjet katonai helyi főnökökkel egyetemben, akik besegítettek az erdő kikutatásába. Az avatóünnepség után, ahol én is mondtam beszédet, kaptam a pártbizottságtól egy felkérést az új szervezet igazgatói feladatának ellátására.

Teljesen ledöbbsentem, és kértem három napot a válaszra. Végül a családdal úgy döntöttünk, hogy elvállalom a jelölést, amiből kinevezés lett.

Királyi Ernő és az Erdészeti Hivatal személyzetise hozták le Kecskemétre a kinevezésemet. De már az előző napon – mobil telefon akkor még nem lévén – a nejemmel közölték a kollegáim, hogy feltétlenül keressem másnap reggel az igazgatót. Ugyanis nem voltam otthon, mert valami FAGOSZ ülésen vettem részt. Gondoltam, valami csoport érkezik, akit szakmailag kísérem kell. De Barányi közölte, hogy mindjárt érkezik Királyi elvtárs és hozza a kinevezésem.

Gondolhatod, teljesen paff voltam. De nem volt mese, jött Királyi, és rövid ceremónia után átvonultunk a pártbizottságra, ahol már vártak minket.

Gondolom, akkor már nem lesegettek, hogy ki megy be, ki jön ki.

Azt nem tudom, de gratuláltak, Tónikámoztak, majd megkértek, hogy természetesen ezek után lépjek be a pártba. Hoppá, hoppá.

A pohár megállt a kezemben.

Jó, mondtam, de adjatok, egy papírt, hogy a családom nyugodtan járhat templomba, mert nem szeretnék emiatt állandóan jelentést írogatni. Királyi Ernő majdnem becsúszott az asztal alá, majd végül azt mondták, hogy papírt nem tudnak adni, de járjak Lajosmizsére templomba. Végül közölték, hogy beleférek abba a tizenhét százalékba, amiben a középvezetők párton kívüliek. Békén is hagytak, én meg megtudtam, hogy ilyesmi százalékok is léteznek.

Aztán Királyival lementünk Szegedre. Ott bajban voltam, mert azt sem tudtam, hogy az erdőtervezőket hol találjuk az épületben, ugyanis ott a felügyelőségvezető Kiss Gyula bácsin kívül senkit nem ismertem.

Fogalmam nem volt, hogy Bartucz igazgatói irodája hol van. Szerencsémre összefutottunk a titkárnővel, akit kértem, hogy kíséren fel bennünket Bartucz elvtárshoz. Megúsztam azt a kínos helyzetet, hogy kiderül, fogalmam sincs, hogy hol dolgozik az elődöm. Az irodában rém kellemetlen volt, amikor Emilnek odaadta a felmentő papírját, engem meg bemutatott, mint új igazgatót. Beszélgettünk vagy negyed órát, amikor újabb papírt adott át, az erdőtervezés irodavezetői kinevezését.

Másnap visszamentem Szegedre, és mondtam Emilnek, hogy én ezt a beosztást nem kértem, nekem is meglepetés volt a felkérés. Mondanom sem kell, hogy a közös munkával eltöltött másfél év nem telt el simán. A szétválással a fekete Volgától a kávéscsészék hovatarozásáról felmerült viták olykor elfajultak.

Így indult a pályafutásom. Közben volt kollégám, aki feljelentett, hogy alkalmatlan vagyok, meg előhúzta a klerikális kártyát. Ezeket a papírokat mind átadták nekem a pártbizottságtól. Aztán szép lassan helyreállt a rend.

Én azt tartottam mindig szem előtt, hogy a hatósági munkának akkor van értelme, ha közvetett módon termelőerővé válik. Ne kemény bürokrataként kínozzuk a kollégákat, éreztetve vélt fölényünket. Ezt a szellemiséget aztán sikerült tudatosítani, a közel negyvenfős állománnyal.

Volt igazgatóddal hogyan jöttél ki, hiszen a „barikád” másik oldalára kerültél?

Nem volt különösebb probléma. Ő egy érdekes személyiség volt, akire most is szeretettel gondolok. Említettem, hogy erdőszetvezető-

ként ismertem meg. Kunpeszéren kapott el valami nyavalya magas lázzal, állítólag vesemedence-gyulladásom volt. Napokig nem mentem ki a területre. Eljött hozzám, és látta, hogy milyen állapotban vagyok. Erre egy üveg vizeletmintával elment az orvoshoz, aki antibiotikumot írt fel. Mindennap kijött a motorjával érdeklődni, hogy hogy vagyok.

Volt kolléga, akit nagy családi trauma ért, és mint jóval később kiderült, ő segített, de nem szólt, senki nem tudta, hogy ő volt a jőtevő.

Egyszóval jól elvultunk, annak ellenére, hogy sokat vitáztunk szakmai kérdésekben. Persze nekem előnyöm volt, mert a terepet és a személyi állományt egyaránt jól ismertem.

Szóval nem tudtak bevinni az erdőbe.

Semmiképpen. Pedig még Ván Laci bácsi is megpróbálta egyszer-kétszer, de nem jött be neki.

Mi minden évben elmentünk valahová, és kitárgyaltuk a szakmai jelentést. Ott kihúzhattuk az esetleges tüskéket egymás körme alól. Az illetékességi területünkön mindenhol megcsináltuk, és mondhatom, rengeteg papírmunkát takarítottunk meg. Amiről szóban meg egyeztünk, azt minden érintett fél betartotta. Nyugodtan mondhatom, Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyében egyaránt volt respektünk.

Feltétlenül beszélniünk kell az ópusztaszeri beruházásról, ami nélküled, azt hiszem, nem lett volna olyan látványos, mint amilyenné lett.

Mint említettem, mindig a közjólét ügyét szolgáltam. Hamar rájöttem, hogy az erdészek renoméját ilyesmivel növelhetjük a nagyközönség előtt. Mert a sajtót is csak akkor érdekelte az autós pihenő, meg ilyesmi, ha szétverték, szemétdombbá változtatták. Kezdeményeztük, hogy a megfelelő megyei vezetőkkel járjuk be a közjóléti létesítményeket, és mérjük fel, hogy mit érdemes meghagyni, kijavítani, felszámolni, vagy újat létesíteni. Mintegy húsz százalék maradt a fenntartandók listáján.

Amikor igazgató lettem Csongrád megyében, az ópusztaszeri fásítás elkezdődött. Ekkor jött a gondolat, hogy a parkon belül komolyabb beruházás kellene, mivel biztosan jelentős forgalma lesz. Létrejött a ti-

szai faanyagmozgatást, feldolgozást bemutató szabadtéri objektum. Szabó János erdőmérnök tervei alapján a kiskunsági erdészház reprodukciója is megtelt korhű eszközökkel, látnivalóval. Lényegében a természetvédelemmel közös bemutatóhely volt.

Igyekeztünk mindhárom (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád) megyében kiemelkedő objektumokat létrehozni, pl.: Bács-Kiskun megyében a Bugaci Alföldfásítási Múzeumot, a Kecskeméti Arborétumot stb., Békés megyében tájrehabilitációs programokat, erdészeti erdei iskola létesítését támogattuk.

De a legjelentősebb, több évtizedes munkánk az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark fejlesztésében való részvételünk volt.

„Az erdő és az ember” jurtaegyüttes a természethez való kapcsolatrendszerünket kívánta bemutatni Csete György és Dulánszky Jenő tervei alapján. Az ökomenikus templomi rész szervesen kapcsolódik a jurtákhoz. A koronás jurtában alakítottuk ki a bütüházat, ami egy hatalmas mamutfenyőszeletből áll, az évgyűrűkön jelezve a magyar történelem évszázadainak eseményeit a honfoglalástól napjainkig. A jelentősebb eseményeket makettekben láthattuk.

De épült tanösvény, erdei tornapálya, játszótér is.

Mindezeket a szegedi Móra Ferenc Múzeum és az erdőfelügyelőség szakmai összefogással produkálta. Azután minden a megyei önkormányzat kezelésébe került.

Az előbb azt mondtad, hogy „láthattuk”. Mire fel a múlt idő?

Nagy szomorúsággal mondom, hogy a tíz jurta belső kiállítási anyagát lebontották, kiürítették. A talajmonolitokat sikerült megmenteni, és Budakeszin az erdészethoznál kiállítani. A többi anyag Szegedre, a múzeumba megy ideiglenes kiállításra, de hogy utána mi lesz a sorsa, azt nem tudom. Végtelenül sajnálom, mert példamutató összefogással készült ott minden. Elég, ha csak a Kaliforniából ideutaztatott mamutfenyőszeletre gondolok.

Az erdészház is felszámolás alatt van, ami különösen érthetetlen, de talán mutatja az erdészek érdekérvényesítő helyzetét.

A napokban kapott az Országos Erdészeti Egyesület elnöke megbízást, hogy dolgozzanak ki a természetvédőkkel, vadászokkal, erdészekkel közösen olyan állásfoglalást, amely mindhárom félnek elfogadható.

Az nagyon jó lenne, mert most véleményem szerint tökéletesen tisztázatlan a társadalmi elvárás helyzete. Nincs pontosan rögzítve, amire azért is szükség lenne, mert itt az Alföldön is megjelennek azok a különleges sajátosságok, melyek a klasszikus erdőtájakon egészen más vetületben fordulnak elő. Itt például még nem dőlt el, hogy a természetvédelem mit is akar. Voltaképpen három választási lehetősége van. Az egyik az egy régmúlt állapot, a másik a jelenlegi helyzet konzerválása, a harmadik pedig – véleményem szerint – a természeti folyamatok szabad áramlásának meghagyása. A három közül választani kell.

Mert az erdőgazdálkodás szempontjából ez lényeges kérdés, hiszen attól függően kell gazdálkodnunk, hogy a három közül melyiket választják. Azt tudjuk, hogy ez nem egy-két évre szóló feladat. Még itt nálunk, az Alföldön is minimum ötven évre előre való gondolkodást jelent. Ez viszont hiányzik a kamaszkorban lévő természetvédelemtől. Az nem elég, hogy mindenben én vagyok a legjobb, a legokosabb. Ha csak egy szűk területet vizsgálok, akkor több mindent tudhatok róla, mintha a nagy egészet nézem. Át kellene látni térben és időben az egész folyamatot.

A természetvédelem egy szélsőséges vonulata tulajdonképpen ökorasszista.

A növényvilágban is folyamatosan megy végbe a fajok térhódítása, keveredése, ami irreverzibilis állapot.

A változó környezeti tényezők kapcsán a természet dinamikus egyensúlyra törekszik.

És te hogy érzed magad?

Tudod Gábor, eltelt az életem nagyobbik fele „könyvtárát” lehetne teleírni a történésekkel és a tanulságokkal. Én hálás vagyok a jó Istennek, mindig jobban szeretett, mint ahogy megérdemeltem.

Közel negyven év aktív erdészeti szolgálat során sok lehetőséget kaptam, huszonöt évig voltam egyugyanazon helyen a „társadalmi mozgások” ellenére igazgató. Részesen lehettem közvetlenül vagy közvetve ötvenezer hektár új erdő telepítésének, erdészeti kiállítások, múzeumok létesítésének, egy 62 hektáros arborétum, erdészeti erdei iskolák alapításának, segítettem az erdészeti ágazatot ma is jól működő csemetekertek, erdészetiszaporítóanyag-központ létreho-

zásával. A kutatásfejlesztések, szakmai innovációk kezdeményezésével sok-sok közjóléti objektum (parkerdők, pihenőtavak, tanösvények, kilátók, játszóterek, keresztény emlékhelyek stb.) születésénél „bábáskodtam” itt a Dél-Alföldön. Kormányzati célcsoportos forrásból erdészeti szolgálati lakások építését szorgalmaztuk, 800 ha erdőtelepítésenként.

A gondok, bajok, küzdelmek mellett is boldog embernek tartom magam!

Köszönöm a beszélgetést.

Schmotzer András

(1941–)

Kassán születtem. Születésemet nővéremnek köszönhetem, aki kikönyörögte a szüleimtől a Klárika nevű kistestvért. Ebből ugyan nem lett semmi, helyette egy négyszáznyolcvan dekás András született. Hatvanöt centis csontvázamra csak bőr tapadt. Hosszam miatt alig tudtak bepólyázni, mert kilógott a lábam.

Életfilozófiám az, hogy ha nem tiszteljük a múltunkat, akkor a jövőnket sem érdemeljük. Persze az arányokra ügyeljük. A múlt időnk az ötödét, a jelen mintegy harmadát, a jövőnk a felényit foglalja el gondolatainknak.

Hetven felett, gondolom, ezek az arányok megváltozhatnak.

Ha jól sejtem, azért ülök most itt, mert 1990-ben és 1994-ben megválasztottak szeretett Egyesületünk elnökének. A két ciklusba beleesett a magyar erdőgazdálkodás nagy fordulópontja. Igyekszem hát szakmai életemről úgy számot adni, hogy az utókor is tanuljon belőle.

Büszke vagyok még akkor is, ha nem tehetek róla, hogy 1941-ben a felvidéki Kassán születtem, ami akkor híres magyar polgári város volt. Nővéremnek nem adatott meg mindez, mert ő 1934-ben Koscicén született.

A város rövid történetéről néhány adatot idézek a világhálóról.

„Kassa, az egykori Abaúj-Torna vármegye székhelye, Szlovákia második legnagyobb városa. A város a Hernád partján, a Kojsoi-havasok lábánál fekszik. Nevét puszta személynévből, valószínűleg a Kasa vagy valamely Ka- kezdetű személynévből

kapta. A szlovák Košice (= Kosáék) párhuzamos szlovák névadás eredménye. Más nyelveken: németül Kaschau, latinul Cassovia vagy Cassoviae, horvátul Kašava, lengyelül Koszyce, oroszul Кошицы / Košicy.

A település ősidők óta lakott hely, ahol XIII. században hospesek telepedtek le. A várost először 1230-ban, erődítményeit 1312-ben említik, amikor Károly Róbert vezére, Görgey Jordán ostrom alá veszi a Csák Máté-párti várost. 1347-től szabad királyi város.

»Mi, Lajos, Isten kegyelméből Magyarország királya, ezen oklevelünkkel tudtára adjuk mindenkinek, akit illet, hogy királyi kegyünk által, tekintettel hű kassai polgáraink és vendégeink hasznára, azt akarván, hogy ugyanezek felemelkedjenek a kegyelem ajándékai által, alázatos folyamodványukra személyes jóindulatunkból engedélyeztük ugyanezen kassai polgáraink részére, hogy ettől fogva városuk titkos és nyilvános pecsétjén és zászlóján joguk legyen és örökké használhassák a királyi címerünkől kivett pajzsformát, melyben felül kék színű sáv három lilium ábrájával húzódik, és oldalt lentől négy vörös és ugyanannyi fehér vonal. Titkos pecsétünk alatt ezen oklevél igazolására, kiváltság formájában fogjuk kiadni ugyanazon polgáraink hasznára nagypecsétünk alatt, amennyiben ezt élénk fogják terjeszteni. Kelt Diósgyőrben, az Úr mennybemenetele előtt két nappal 1369. május 7.«

1374-ben Nagy Lajos király országgyűlést tart itt, ezen a rendek elismerik a leányági örökösödést. 1441-ben sikertelenül ostromolta Perényi Miklós, majd I. Ulászló is. 1449-ben a város alatt verte meg Giskra cseh serege Székely Tamás magyar seregét, a csatában Székely is elesett. 1491-ben Albert lengyel herceg fél évig ostromolta eredménytelenül. 1526-ban I. Ferdinándnak meghódolt, 1536-ban Szapolyai János foglalta el, de 1551-ben ismét Ferdinándé. 1604-ben Bocskai szállta meg, innen szólította fel a nemességet az alkotmány és a vallásszabadság védelmére. Basta sikertelenül ostromolta, de 1606-ban ismét a királyé lett. 1606. december 29-én itt halt meg Bocskai István fejedelem, itt is temették el. Hívei azt gondolták, hogy megmérgezték.

1619. szeptember 5-én Bethlen Gábor foglalta el, innen adta ki kiáltványát, itt tartotta esküvőjét 1625. március 2-án Brandenburgi Katalinnal. 1644. január 18-án itt kiáltják ki a rendek I. Rákóczi

Györgyöt Magyarország fejedelmévé. 1657-ben a jezsuiták főiskolát és nyomdát alapítottak itt. Az 1670-es években többször eredménytelenül ostromolták a kurucok. 1677. november 26-án a császáriak a lázadó várost elfoglalva a vezetőket kegyetlenül kivégezték. A császáriak a várostól délre 1670 és 1676 között ötszögű citadellát építettek, amelyet Thököly 1682-ben elfoglalt, majd 1685. október 25-én Caprara generális foglalta vissza. 1596 és 1700 között az egri püspök székhelye volt. 1703-ban Rákóczinak hódolt, 1706-ban Rabutin sikertelenül ostromolta, végül 1711. április 27-én foglalták el a császáriak. 1713-ban lebontották a citadellát, nyoma sem maradt.

1788-ban itt jelent meg az első magyar nyelvű folyóirat, a Magyar Museum. 1802-től püspöki székhely. A városfalakat a XVIII. század végétől 1856-ig fokozatosan lebontották, csak a Hóhérbástya és kisebb falszakaszok maradtak. 1848. december 8-án és 1849. január 4-én is közelében verte meg Schlik császári tábornok a magyar honvédsereget (kassai ütközet). 1849. február 15-én vonultak be a honvédek a városba, de június 24-én az oroszok megszállták.

1906-ban épült meg Rákóczi rodostói házának másolata, a fejedelmet is ekkor temették el a dóm kriptájába. 1910-ben 44 211 lakosából 33 350 magyar (75,4%), 6547 szlovák, 3189 német, 453 lengyel, 227 cseh és 210 ruszin volt. 1918-ban elfoglalták a csehek, 1919. június 6-án a magyar Vörös Hadsereg foglalta vissza, majd a Clemenceau-jegyzék értelmében kiürítette. 1920. június 4-én trianoni békeszerződéssel hivatalosan is Csehszlovákiához került. Regionális központi szerepét Magyarországon Miskolc vette át. 1935-ben találták a híres kassai arany éremleletet.

1938-ban az első bécsi döntés értelmében visszakerült Magyarországhoz. A város lakossága 1938. november 11-én ünnepélyesen fogadta a bevonuló magyar csapatokat és Horthy Miklós kormányzót. 1941. június 26-án bombatámadás érte, 3 felségjel nélküli bombázó összesen 29 db százkilós bombát vetett a városra. 32 halálos és 82 sebesült áldozat mellett tetemes anyagi kár is keletkezett. Egy bomba nem robban fel, és cirill betűs feliratokat találtak rajta, ennek alig várt ürügyén Magyarország deklarálta hadiállapotát a Szovjetunióval. Egyik verzió szerint a közeli, Kassára nagyon hasonló Eperjes német hírközpontja lehetett a

céljuk, amely a fasiszta szlovák bábállam területén maradt. Hazánkat nem is volt célszerű bevonni az eszkalálódó háborúba. Szerencsétlen navigációs hiba okozhatta tehát ezt a számunkra tragikus végű konfliktust, amint azt a lassacskán megnyíló orosz levéltárak adatai sem cáfolnak. Kassáról 1944. május 15-én indítottak két vonatszerelvényt Auschwitzba. Ezeket 7684 kassai zsidót szállítottak a haláltáborba. Május folyamán még két, június 3-án pedig még egy szerelvény indult el, további 9013 kassai és környékbeli zsidóval. 1945. január 19-én foglalta el a szovjet hadsereg, ekkor újra Csehszlovákia része lett. 1945. április 4-én itt hirdette meg Beneš elnök a hírhedt kassai kormányprogramot. Ma Szlovákia keleti részének központja.”

Hát ide születtem. A nevemet a mecenzéfi mántáktól örököltem. Ezt a népcsoportot Károly Róbert idejében telepítették a mai Hollandia és Németország nyugati részéről (Köln és vidéke) a Felvidékre. Mesterségük a hámos kovácsság volt. A „Lócsei fehér asszony”c. Jókai regény elején olvashatunk a mecenzéfi mántákról, akik nem tudtak magyarul, de magyarnak tartották magukat. A fegyverektől a kapán, kaszán át mindenféle használati eszközt készítettek. Bebarangolták Európát, összegyűjtötték a megrendelést a szerszámokra, majd ősszel hazatértek, és tavaszig elkészítették ezeket, és ismét útra keltek. Még Isztambulban is jártak, onnan hozták a selymet, Békésből a gabonát, Tokajból a bort. Nagyapámék falujában igen érdekesen, fűrészfogszerűen építkeztek azért, hogy a nagyszobából kiláthassanak az utcára. Mivel egészen a kocsmáig el lehetett látni, különösen az asszonyoknak volt kedvező, mert láthatták, hogy a férfiak, milyen állapotban hagyják el az ivót. Apai nagyapám a „Kleine Smoca” nevet viselte, mivel termete nem haladta meg a 160 cm-t.

Biztos, hogy a nagyapád volt? Hiszen te köztudottan szép szál legény vagy.

Édesapámék öten voltak fiútestvérek. Nagyapám korán meghalt, apám bátyja pedig 18 évesen hunyt el, emiatt apám, Schmotzer Alajos lett a családfenntartó. Akkoriban az volt a szokás, hogy a legkisebb fiúgyermeket papnak adták, így nagybátyámat az egyház Svájcban taníttatta, majd az idők folyamán az egri egyházmegye nevezetes tagja lett. Az Egri Hittudományi Főiskola vicerektora volt, majd kanonoki címet szerzett, az Egri Székesegyházban van eltemetve.

A család 1922-ben Kassára költözött és vendéglőt nyitott. Apám négy nyelvet beszélt, élelmes ember volt, időnként eljárt a zsinagógába is énekelni. 1938-ban, Kassa visszacsatolásakor apám a sörgyárban főpénztárnokként dolgozott, ahol illetmény söradag járt, amit ő nem ivott meg, hanem elosztogatott, következésképpen igen sok barátja volt.

Anyai nagyapám, Tarczal Gusztáv révén a magyar vonal génjeit hordozom, ő volt a „szép szál legény”, magassága megközelítette a két métert. Szakmáját nézve kőműves volt, később katonatiszt lett, Trianon után leszerelték. A kassai Magyar Legényegyletben jelentős pozíciót töltött be. A Legényegylet a városi iparosok közösségi, kulturális szervezete volt. Az egylet a csehszlovák éra alatt is évi két színdarabot adott elő magyar nyelven a Kassai Színházban. Édesanyám, Tarczal Mária az orsolyitáknál végezte tanulmányait, nagyon szerette az irodalmat, és 18 éves korától vasárnaponként a Kassai Rádióban olvasta fel Mécs László, Sík Sándor és más magyar költők verseit. Családunkban nem volt téma, hogy ki melyik nemzetiséghez tartozik a város magyar vagy csehszlovák hovatarozása során.

Anyai nagyanyám lengyel volt, egy negyed magyar és egy negyed lengyel vér csurog ereimben. Az 1938-as visszacsatolás után, amikor november 11-én Horthy Miklós belovagolt Kassára, anyám is azok között az asszonyok között volt, akik az addig rejtegetett magyar ruhákat felvették, és örömmel vonultak az utcára. Ennek később következménye lett. A II. világháborút követően Kassa ismét Csehszlovákia része lett, majd 1947-ben édesanyámat a magyar ruha 1938-as viseléséért háromhavi kényszermunkára ítélték.

Apámat 1943-ban besorozták katonának. 1944-ben Ausztriában esett amerikai hadifogságba.

Édesanyám testvére, keresztapám, aki 1938-ig a Prágai Orvosi Egyetem hallgatója volt, Kassa Magyarországhoz történő visszacsatolása után nem folytathatta egyetemi tanulmányait. Őt az ótátrafüredi nászúttjáról hívta a távirat a „haza védelmére”. Eleget tett a behívásnak és soha többé nem látta ifjú felesége.

Aztán belém égett háromévesen a Szálasi uralom alatti kép, amikor lámpavason lógtak emberek.

Borzalmas.

Aztán bejöttek az oroszok, s hozzánk is bekvártélyoztak egy tisztet. Volt egy hintaszékünk, abban hintázott velem Szergej, és orosz dalokra tanított. A család muzikális volt, hagyták, hadd tanuljon a gyerek. Anyai nagyapámnak, Tarczal Gusztávnak nagyon jó hangja volt, csábították az Operába is énekelni, de nagyanyám, a lengyel Gorcsik Janka visszatartotta a budapesti operakalandtól. Elhalálózása után nagyapám koponyáját el akarták vinni kiállítani, mert az antropológusok azt tartották, hogy tipikus turáni koponyája van.

Még egy emlék. Anyám gyakran sétáltatott a velünk szemben lévő piacnál. Egyszer egy cigányasszony megállította, hogy „hadd jósoljon mán a gyereknek”. Addig-addig, amíg anyám beadta a derekát. Három dolgot jósolt: a lábaimra vigyázni kell, – és valóban, mert annyi baj volt vele, hogy több embernek is sok lenne. Olyan híres lesz a purdé, hogy országhatáron túl is emlegetik – ebben is igaza volt. Irigyelt, hosszú életet fog megélni – nos, izgatottan várom, csak nem tévedett.

Hogyan kerültetek végül Kassáról az anyaországba?

A világháború után, 1946-ban jöttek a szlovák karhatalmisták, és akire rámutattak, összepakoltatták őket és húsz kilót meg nem haladó csomaggal el kellett hagyniuk az országot.

Apámnak a háború végeztével nem lett volna szerencsés Kassára visszatérni, ezért Felsőtárkányba ment, ahol a plébános nagybátyám apai nagymamámmal élt. Ott az erdészethél helyezkedett el könyvelőnek, ahol Roller Kálmán volt akkor az erdőgondnok.

1950-ben megkötötte Magyarország és Csehszlovákia a családegyesítési megállapodást, és ebben az évben nagypénteken áttelepültünk Szilvásváradra. Mi vagonba rakhattuk az ingóságainkat, bútorokat, zongorát, a szánkót... Villany akkor még nem volt a faluban. Volt ugyan egy víz által hajtott áramfejlesztő, de ha elfogyott a víz, áttértünk a petróleumlámpára.

Noha 1941-ben születtem, édesapámat 1947-ben láttam először, amikor édesanyámmal átszöktünk a határon, és Felsőtárkányban töltöttük a nyarat. A nővéremet 1946-ban csempészték át a határon Magyarországra édesanyám barátai. Nyolcadikos lett volna, de egy szót sem beszélt szlovákul, Budapesten az orsolyitáknál fejezte be általános iskolai tanulmányait.

Mikor Szilvásváradra kerültünk, Hibbey Albert volt az erdőgondnok. Az erdőgondnokság egy ideális szervezeti forma volt, akkor még a gondnokok szakemberek voltak, de a helyetteseik már politikai káderek. Ebben az időben dolgozott itt az a Fehér Sándor, aki a későbbi ERDÉRT igazgatója volt, és belekeveredett, vagy belekeverték gyanús ügyekbe, később öngyilkos lett.

Olyan idők voltak, hogy ember legyen a talpán, aki becsülettel átvészelte, Hibbey ilyen volt. Pedig neki még fegyvert is becsempészték a hálószobájába, amit a házkutatáskor „megtaláltak” és már mehetett is ellene a fegyverrejtegetés vádja.

Igen, ezt részletesen elmondta Berci bácsi.

Szilvásvárad egy cseperedő gyermeknek valóságos paradicsom volt, mezítláb jártunk, ami fantasztikus, mára már teljesen elfeledett élvezet. Hibbey nagy fegyelmet tartott az erdészethél. Ha leesett az első hó, délután intézményesen síelni kellett mindenkinek, majd visszamenni dolgozni.

A lipicai ménest is az ötvenes évek elején hozták a faluba. A lovakat, mivel nem volt központi istálló, magánszemélyeknél helyezték el. Mi, úttörők, védnökséget vállaltunk egy-egy istálló felett. Nekünk kellett rendet tartani az etetéstől a trágyázásig. Három-négy lovat összekötöttünk és járattuk őket a faluban. Hol itt potyogtunk le, hol ott, de nagyon izgalmas feladat volt. Néha olyan bűdösek voltunk, hogy még a szappan sem hozta le a lószagot, és ilyenkor ki voltunk tiltva a hálószobából.

1950-ben felszámolták az erdőgondnokságokat, és apámat áthelyezték Mátrafüredre. Szombaton délután hazajött, hétfőn hajnalban elment, én meg hiába vártam, hogy végre együtt lehessenek vele. 1953-ban került vissza Szilvásváradra az Erdei Vasútüzemhez könyvelőként.

Amikor 1955-ben befejeztem az általános iskolát, döntenem kellett, hogyan tovább. Akkor még rangsorolták az embereket „származásuk” szerint: munkás, paraszt, meg értelmiségi, no meg az egyéb származásúak, ahová engem is besoroltak.

A felvételiknél az első két kategória előnyben volt a többivel szemben, ezért nem vettek fel Egerbe a Dobó István Gimnáziumba. Megfellebbeztük, amit el is fogadtak, felvettek. De Ózdon a vas és acél városában volt hely, ahová mérlegelés nélkül felvettek. Így két gimnázium

közül választhattam, valódi döntési helyzetben voltam. Nehezítette a választást, hogy egy csinos leányzó, akinek csaptam a szelet, Egerbe nyert felvételt, de mégis az ózdi József Attila Gimnáziumban kezdtem meg középiskolai tanulmányaimat.

1952-ben nehéz idők jártak mifelénk, a késői fagy elvitte a vetéseket, a nagy nyári szárazság is arra kényszerített bennünket, hogy levágjuk a két éhező malackát. Anyám a zsirosbödönbe eltett szilvalekvárral táplált bennünket. Valószínűleg a lekvárnak köszönhettem, hogy abban az évben nőttem vagy húsz centit.

Ózdon megtanultuk, hogy milyen a közösségi élet és a kollégiumi rend. Mozgalmas irodalmi életet éltünk. Édesanyám, aki vers- és irodalombarát volt, azt szerette volna, hogy kitűnő legyek magyarból. Nem számolt azzal, hogy a magyartanárom, Sztronga József, végtelen szigorú ember volt. A hétfő reggeli magyarórákon mindig kihívott felelni. Mivel versenyszerűen kosárlabdáztam, és minden hétvégén mérkőzésünk volt, ezért nem tudtam készülni. Volt, hogy egymás után háromszor feleltetett elégtelenre, aztán fél évig nem szólt hozzám.

A szokásos pedagógustrükk.

Már majd kiestem a padból, úgy jelentkeztem, de nem feleltetett. Bukásra álltam a félév előtt két órával. Aztán előszedett, és csak velem foglalkozott. Érettségi előtt elégséges volt az osztályzatom. Az írásbelim témája: Eötvös József „A falu jegyzője” elemzése volt. Az osztály fele elégtelent írt, egyetlen jeles sem volt. A szóbeli érettségin a magyar szakos Lökös Béla elnökölt, Vörösmarty Mihály versei volt a tétel. A végén odajött és gratulált a felelethez, így közepesre javították a jegyemet.

Ózdon sem múltak el nyomtalanul az '56-os események.

Bizony, volt mozgolódás, tüntetés. Október 29-én, egy hétfői napon, ott is „gondja támadt” a rendőröknek a tömeggel. Három vagy négy ávóst vagy annak gondolt személyt felkötött a fákra a tömeg. Amikor mi kivonultunk tüntetni, én – mint legmagasabb – vittem a lyukas zászlót, ezután az iskolában közölték, hogy mindenki mehet haza.

Kint az utcán szervezték a Pesten harcolni akarókat. A buszközlekedés leállt. Hét kilométert kellett gyalogolnom a vasúthoz, de az

ávósok az útba eső erdőben bujkáltak, a forradalmárok meg ott ke-resték őket.

Nekünk kék diáksapkánk volt, ami hasonlított az ávósapkára. Ahogy mentem a ködben, egy kanyarban rám szóltak, hogy „Fel a ke-zekkel!”. Két ember lépett elé, majd elkísértek a vonatig, amelyre fel-szálltak és átvizsgálták. Ezután szerencsére sértetlenül érkeztem haza Szilvásváradra. Ezt követően két hónapig szünet volt az iskolában. Felmentem a nővérem családjához Hármaskútra, akik itt élték át ezt az időszakot.

Utólag még annyit, hogy 1957 tavaszán volt az ellenforradalomról egy kiállítás Ózdon, és ott felfedeztem a zászlós fényképemet.

Harmadév végén el kellett döntenem, hogy merre akarok továbbtanul-ni. A pályaválasztást nagyban befolyásolta sógorom, Goldbach Károly ke-riületvezető erdész. Döntöttem, hogy Sopronba megyek a főiskolára.

Igen ám, de akkor nem volt egyszerű Sopronba eljutni, mivel határ-városnak számított. A tanárok jöttek el Budapestre, a Ménesi útra, a Kertészeti Főiskolára, és ott felvételiztettek. Kis Ignác, Roxer Egon, Nemky Ernő, Gencsi László mind odajöttek.

Nem vettek fel. Hivatkozhatnék sok mindenre, de az az igazság, hogy elrontottam a fizika írásbeli felvételit. Így fizikai munkásként a Szilvásvárad Erdészethez mentem dolgozni egy évre, ami a későbbi-ek folyamán hasznomra vált: voltam favágó, kerületvezetőt helyettesít-tem, csemetét ültettem, hosszoltam. Egyszerűen megismerkedtem az erdőben folyó munkálatokkal.

A következő évben másodszorra már Sopronban felvételiztünk. Si-került. A világ legboldogabb embere voltam.

A soproni évekről csak dióhéjban beszélek.

Annak ellenére, hogy balekként nem nagyon hallottunk a selmeci hagyományokról, egyre inkább érezni lehetett a főiskola összetartó erejét, és ehhez a KISZ-nek semmi köze nem volt. Megjegyzem, vol-tunk egy páran, akik nem voltunk KISZ-tagok.

Viszont az 1956-ban kivándorolt tanárok helyét nagyon színvonalas oktatókkal sikerült feltölteni, akikre méltán lehetünk büszkék. Tamás László tanársegéd volt a Selmeci Szellem felidézésének élharcosa, a ré-gi szokások, énekek szép lassú felvezetésével, ismertetésével. A szak-estélyek egyre gyakrabban nyertek létjogosultságot.

Aztán 1962-ben hivatalosan is egyetem lettünk. Losonczy Pál mező-gazdasági miniszter avatóbeszédére Csűrös Zoltán, a Budapesti Mű-

szaki Egyetem akkori rektora válaszolt, mintegy kioktatva Losonczy elvtársat, hogy az egyetemi minősítés bizony az állam részéről is fokozott anyagi ráfordítással jár.

Én például a Geodézia Tanszéken készítettem és védtem meg a diplomaterveket „A balfi szőlővidék rekonstrukciós tervé”-vel. Több mint négyezer geodéziai pontot vettünk fel. Még fizetést is kaptunk érte.

Itt mondom el egy esetet, még Sébor professzorral, a Geodézia Tanszék vezetőjével kapcsolatban: volt egy hallgatótársunk, aki laikus volt a műszaki tárgyakhoz. Ha a professzornak rossz kedve volt, behívták mindig ugyanazt a hallgatót beszámolóra, hogy őt felvidítsák. Emberünk be is ment és a következő kérdést kapta: „Mondja kolléga, hogyan méri meg a legegyszerűbben és a legpontosabban a két pont közötti távolságot?” „Hát...”, mondja a hallgató, hogy egy méteres madzaggal összekötjük a lábunkat és lelépjük a távolságot.”

És „mint üveggolyót”, megkapja.

Úgy van. És sorolhatnám a vidám történeteket.

Aztán még egy dolog. A technikusok az első években csak kénkeservvel vizsgáztak az alapozó reáltárgyakból, de azután a harmadévtől szaporodó szakmai vizsgákat már könnyűszerrel vették. Megjegyzem, én is sok hasznát láttam az erdőn töltött egy évnek.

Visszakanyarodva a hagyományokhoz, hosszú idő után a mi évfolyamunk valétált először 1965-ben.

Valétálás címszó alatt az idegen szavak szótárában ezt olvashatjuk: „ballagás erdészeti v. bányászati főiskolából”.

Hát ezért volt nagy dolog újra gyakorolni hagyományainkat. Egyik fő szervezője voltam annak a rendezvénynek, amikor a város sötétbe borult, és a végzősök szalamanderben végigvonultak a városon. Történelmi tett volt. Emlékszem, Pankotai professzornak majdnem kicsordult a könnye a meghatottságtól.

De az is történelmi tett volt, hogy a hatvannyolc főből álló évfolyamunkból tizenhatot államvizsgán megbuktattak. Ez soproni rekord, mert a mai napig azóta sem fordult elő. De legalább az újrazvizsgázók fél év múlva visszamehettek Sopronba, és ismét találkoztak. Az államvizsga első sikertelen napja után Majer professzor bejött a kollégium-

ba és megkérdezte, hogy melyik az az öt tétel, amit ne tegyünk be a következő napon vizsgázóknak. Ennyire szolidáris volt Majer Antal a hallgatókkal.

Aztán kitört a nősülési láz. Csak megjegyzem, hogy nagyon sok óvónő-erdőmérnök-frigy köttetett Sopronban. 1965 decemberével bezárólag a hatvan fiatalemberből tizennégyen maradtunk agglegények. Volt, aki a szülőket táviratilag értesítette, hogy megtörtént az esküvő.

A többször is hangoztatott mérnöki képzés lehetőséget adott a végzeteknek, hogy az elhelyezkedéskor az se jelentsen nagy problémát, ha az erdészet már nem tud fogadni, más szakmai területen is kínálkozott lehetőség. Nyolcvan állás volt meghirdetve országos szinten a végzett erdőmérnökök részére. A társadalmi ösztöndíjasoknak biztos helyük volt.

Én nagyon szerettem volna az Egri Erdőgazdasághoz kerülni, de itt ekkor nem volt már szabad hely, mert az előttem lévő évfolyamból két társadalmi ösztöndíjas, meg egy erdőmérnök hölgy került ide. Ez apámnak jobban fájt, mint nekem.

Hibbey Berci bátyám volt a megmentőm, mivel ő elkerült vízügyi területre (Lásd: Gyökerek és lombok, harmadik kötet.) segítségével a pétervásári vízitársulatnál kezdtem a szakmai gyakorlatomat, itt vízrendezési terveket készítettem. Sokat köszönhetek az alma maternek, mert mint erdőmérnök tárgyi tudásban sokszor túlszárnyaltuk a műszaki mérnököket a tervezési munkák során. Majd egy év után bekerültem Egerbe a vízügyi tervező csoportba. Aztán a mezőkövesdi vízitársulatnál szolgálati lakást ígértek, amit nem kaptam meg, ezért ezt a munkahelyet otthagytam.

1968-ban házasságot kötöttem, a feleségemet az egri vízitársulatnál ismertem meg.

Mikor kerültél vissza az erdészpályára?

1968-ban az Arlói Erdészethez kerültem fahasználati műszaki vezetőnek. Barabás Lajos volt az erdészet vezetője, aki jó szándékú ember volt. Ekkor váltották le a hintókat GAZ- kocsikra.

Szakmai életem első traumája az volt, ahogy az Arlói Erdészethél Bükkzsércről és Szin környékéről hordtuk a fatermelőket, mivel Arlón és környékén a kohászatban és a bányászatban magasabb fizetésért dolgoztak. A fatermelők hétfőn megérkeztek, berúgtak, kedden, szer-

dán, csütörtökön dolgoztak, aztán mentek haza. Áldatlan állapotok voltak. 1968. december 14-én egy ZIL teherautó platóján tizenketten ültek, amikor a munkásszállóra menet a gépkocsi felborult és meghalt két ember.

1969-ben bekerültem az Egri Erdőgazdaság Építésvezetőségére. Ebben az időben sok szolgálati lakást és utat építettünk.

1970-ben volt egy üzemi balesetem, melynek következtében agyrázkódást és térdkalácstörést szenvedtem. Öt hónapig nem voltam munkaképes. Megfogadtam, hogy ha felgyógyulok, leszokom a cigarettáról. Sajnos fogadalmam csak hét évig tartott.

1970-ben a Szilvásvárad Erdészethél a műszaki vezetői munkakör megüresedett, megpályáztam, hogy végre hazakerüljek. Boldog évek voltak. Aztán részt vettem a soproni egyetem által szervezett első szakmérnöki képzésen, amely eredményeként erdővédelmi szakmérnök lettem.

Ezt követően 1977-ben családommal, édesanyámmal, feleséggel és két gyermekemmel Egerbe költöztünk, mivel bekerültem az Egri Erdőgazdaság központjának Erdőművelési Osztályára erdővédelmi és csemetetermelési előadónak. Ekkor került sor a káli csemetekert korszerűsítésére és fejlesztésére, ami az én feladatomból volt.

1978-ban Parádfürdőre kerültem erdőszigetvezetőnek, szolgálatteljesítést nem kaptam, így Egerből jártam dolgozni nap mint nap. A gyermekeim kérték, hogy a fényképeimet tegyem ki, mert reggel, mikor elmentem még aludtak, és mire hazaértem, már aludtak. Ennek ellenére imádtam az erdőszigetvezetői munkát, ez volt a szakma csúcsa.

Elmondok egy tanulságos történetet.

A gimnáziumi osztályfőnökünket úgy hívtuk, hogy Pitagorasz. Elég morc alak volt, tartotta a tíz lépés távolságot a diákokkal. Aztán a búcsúzáskor adott egy tanácsot. „Ha nagyobbra határozod meg a kör sugarát magad körül, mint amire a tehetséged predestinál, boldogtalan leszel. De ha szűkebbre veszed, akkor lusta disznó vagy.” Tehát el kell dönteni adott esetben, hogy ki miért felelős. Ha te vagy, ne tagadd, ne sumákolj, hanem vond le a tanulságokat és tanulj belőle.

Mint említettem, a balesetem után leszoktam a dohányzásról.

Parádfürdőn jutott eszembe az osztályfőnököm bölcsessége.

Leesett öt milliméter eső, és az agyagos talajon egy pillanat alatt lehetetlenné vált a szállítás. Több mint ötszáz köbméter füledékeny bükkörnk várt április végén a szállításra. Akkor tehetetlenségemben

elszívtam két doboz cigarettát, s ekkor jutott eszembe a derék Pitagorasz intelme, de nem tettem le, és napi másfél dobozzal folytattam a füstölést. Hozzá jött a napi hat-nyolc kávé, és így sikerült két végéről égetni a gyertyát, mert nem követtem az osztályfőnököm intelmét.

A Parádfürdői Erdészet dolgozói létszáma ekkor 260 fő volt. Egy fapari üzemet is működtettünk. Évente kommunista szombatokat kellett tartani. Lehet, hogy most ez nevetséges, de volt abban valami különleges, hogy az erdészet minden dolgozója együtt végezte a munkát. Egész nap dolgoztunk, ahogy kellett, és este már nótáztunk is. 1978-84. között minden évben élüzem lett a Parádfürdői Erdészet, irigykedtek is ránk a társerdészetek.

A cégvezetés bizalma teljes volt irányomba. Bevezettem, hogy a dolgozók a fizetésért és a munkaruha felvétele miatt ne menjenek be az erdészethez, hanem a munkahelyen kapták meg a bérüket, és a munkaruhát is ott adtuk át.

Volt tizenkét pár lovas fogatunk, a lovak az erdészet istállójában voltak elszállásolva Parádfürdőn. Nyáron csináltunk úgynevezett nyári istállókat, mert a napi közlekedés rengeteg időt vett el a munkaidőből. Ősszel és télen MTZ-vel vontatott pótkocsin hordtuk ki a vágásterületre a lovakat, végül már maguktól mentek fel a pótkocsikra.

És az Achilles-sarok, a vadászat...? Azzal mi volt a helyzet?

Nézd, én nem vagyok szenvedélyes vadász, de szerettem eljárni vadászni. A puskának van egy óriási nagy előnye, elvitt olyan helyekre, ahová soha nem jutottam volna el, és ha közben löttem valamit, az csak ráadás volt. Kezdeményezésemre bevezettük az erdészetvezetői vadászatokat. Ez az ötlet azért volt jó, mert összejöttek legalább egy évben egyszer erdészetvezetők és központi dolgozók, hogy a vadászat során megbeszéljük egyes-bajos dolgainkat is.

Volt egy kiemelt a Bástya Vadásztársaság a területünkön, ennek az elnöke Vallus Pál, aki civilben az Árhivatal és egyben a Vadászati Védjegyet elnöke is volt.

Amikor először találkoztam vele, megajánlotta, hogy lépjek be a vadásztársaságukba. Válaszom nemleges volt, mert ha belépek, az erdőgazdaság elveszti a vadkár miatt keletkezett kártérítési lehetőséget. A vadkárrel kapcsolatos harcot Varga Béla kollégánk vívta folyamatosan, akit nagyon magára hagytunk. Úgy nézett ki a helyzet, hogy Vallus Pál

mondta meg, hogy a területen mit lehet bekeríteni és mit nem. Az 1978 őszén ígérkező csodálatos bükkmakktermés hatására elkezdtünk engedély nélkül vadkár-elhárító kerítést építeni. Nagy botrány kerekedett ebből. Amikor befejeztük 120 hektáron a kerítést, három helyen nyitva hagytuk. Az asszonyokkal, meg katonákkal, összesen százhuszan kihajtottuk a bekerített részből a vadat, 250-et számoltunk meg. A vadmentesség következtében csodálatosan felújult a terület.

1984-ben bekerültem a központba. Jeleztem Vallus Pálnak, hogy most már belépek a vadásztársaságba. Akkor az volt a szokás, hogy vaddisznókocán kívül mindent lehetett lőni. Egyetlen trófeás vadat nem lőttem, viszont a vadlétszám apasztásban keményen részt vettem. Egy év múlva vadászmeister lettem a társaságban, így belelátam a működésébe.

Volt olyan, hogy vadkárrelhárító vadászatot tartottunk kerítésen belül, és az eligazításkor kiadtam az utasítást, hogy minden vadat ki kell lőni. Nekem is volt egy vendégem, akinek életében akkor volt először golyós puska a kezében. Két szarvasbikát és egy muflonkóst sikerült lőnie. Gyakorlatom során minden nyugdíjba vonuló erdész kollégának lehetővé tettem egy-egy trófeás vad elejtését.

A karácsonyfa-mizériát hogy éltétek meg?

Hát, az egy bolondok háza volt. Ide egy fa, oda egy fa. Jöttek mindenhonnan az elvtársak, nem elvtársak. Azok, akik meg dolgoztak velem, nem kaptak. Bevezettem, hogy minden munkatárs kaphat egy fenyőfát ingyenesen.

A hetvenes években volt a vertikális integráció. Átvettük a lerobbant faipart. Madas Andrásék kitalálták 1972-ben, hogy a fűrészipar rekonstrukcióját végre kell hajtani. Ebben volt is ráció, mert így a hozzáadott munka növelhette volna az eladásra szánt áru értékét. Ehhez volt némi állami támogatás, de a hiányzó összeget az erdőgazdaságoknak kellett előteremteni. Az erdőből kivett tőkét a majdani nyereséges faiparból pótoltuk volna vissza. Ez volt az elképzelés.

1986-ban fahasználati osztályvezető lettem, majd három év múlva megpályáztam az erdőfelügyelőség igazgatói állását. Megnyertem és nagy lelkesedéssel fogtam az új feladatkör ellátásához. Nem volt könnyű, mivel az előző igazgatónak, Bessenyei Jánosnak az volt a mondanisa: „Nézzétek, ez egy kis cég, ami csak egy embert bír el, akinek nem kell dolgoznia. De ez a hely már foglalt.”

Nagyszerű ember volt, hallatlanul érzékeny a kollégái szociális problémáira. A legnehezebb két hetet ott éltem át a szakmában. Besenyeinek el kellett köszönnie a barátaitól, a területünkön lévő téveszektől. Kora reggel indultunk és késő este meglehetősen pityókásan értünk haza.

1980-ban Királyi Ernő volt az Erdészeti Hivatal vezetője, őt már régebről ismertem, mert amikor kinevezték, Kovács Jenőhöz, az Egri Erdőgazdaság igazgatójához jött látogatóba, és meglátogattak Parádfürdőn. Egy egész napot együtt töltöttünk és gyors ismeretséget kötöttünk.

1986-ban főmérnökként az Egri Erdőgazdaság központjában dolgoztam. Egy reggel nem mentem ki az erdészetekhez, hívtak a vezérigazgatóhoz, mivel Királyi Ernő meglátogatta az erdőgazdaságot, és találkozni akart velem. A beszélgetés során felajánlotta, hogy vállaljam el a Balassagyarmati Erdőgazdaság igazgatói állását. Igaz, hogy akkor az Ipoly Erdőgazdaság veszteséges volt, de két perc gondolkodási idő után közöltem, hogy a szakembergárda eléggé meggyengült, több ember elment, azokat pótolni kell, aminek lakásvonzata, feleségek részére állásvonzata van. A másik indok a rettenetes vadkár az ottani vadásztársaságok hozzáállása miatt. Ezzel kapcsolatban voltak kéréseim, amiket nem vett figyelembe, ezért nem vállaltam el ezt a feladatot. Kovács Jenő nyugdíjazása után, 1990-ben megpályáztam az Egri Erdőgazdaság vezérigazgatói állását. Erre az időszakra esik, hogy az Erdészeti Hivatal vezetői pozíciójára is esélyem volt. Nem kinevezéses volt a vezérigazgatói munkakör betöltése, hanem a vállalati tanács három pályázó közül titkos szavazással döntött.

Már az első körben huszonnyolc szavazatot kaptam, így lettem a Mátra-Nyugatbükki Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság vezérigazgatója.

Tíz erdészet, faüzemek, kisvasút igazgatása..., nagy felelősség. Mint felügyelői igazgató, tudtam, hogy nem egyszerű dolog, amit vállalkozok. Somogyban láttam, hogy a vadkár miatt fel nem újítható területeken nem engedtek véghasználatokat végezni, csak fele fatömeget. Gazdálkodni akkor is kell, ha a kitermelt fatömeg értéke nem fedezi a felújítás költségeit. Azonos bevétel mellett igencsak hátrányban voltak azok az erdőgazdaságok, melyek több száz kilométerre voltak a nyugati exporthatártól, mivel az országon belüli szállítási költség a vállalatokat terhelte. Kegyetlen időszak volt, nagyon észnél kellett lenni. Előszörban az emberi sorsok kezelése volt a legnehezebb számomra. A központ létszámát 126 főről 40 főre kellett csökkenteni a gazdálkodási

kényszer miatt. Az alkoholbeteg kollégáimnak adtam fél évet, hogy eldöntsék tudnak-e alkalmazkodni a megváltozott elvárásokhoz. A műszaki fejlesztési csoporttól azt kértem, hogy bizonyítsák be, hogy nyereséges tevékenységet folytatnak, ez nem sikerült, így az itt dolgozó kollégáktól is megvált az erdőgazdaság. Sokan éltek a korkedvezményes nyugdíj lehetőségével. A létszámleépítés természetesen érintette az erdészeti és az üzemeket is. Vállalkozásokat hoztunk létre, mivel ebben az ágazatban is megjelent a piacgazdaság. Néhány erdészetenél már a vállalkozóké volt a motorfűrész. Megvizsgáltuk és megállapítottuk, hogy az állami tulajdonban maradt motorfűrészek javítási költsége megduplázódott, mivel a magántulajdonban lévő motorfűrészek javítási költségét is az erdőgazdaság költségeként számolták el. Ezután adódott, hogy minden motorfűrész privatizáltunk.

A termelőmunkával kapcsolatban egyéb nehézségek is akadtak. Így például a gyenge minőségű faalapanyagunkra épült parkettaüzem sem tudott nyereségesen működni. Több ezer négyzetméter mozaikparkettát exportáltunk Finnországba, majd egyszer csak ez a termék nem felelt meg az új minőségi elvárásoknak. Ezt követően Zala megyéből hoztuk a minőségi alapanyagot, kezeltük, feldolgoztuk, majd egy évig állt benne a pénzünk, amíg értékesítettük. A felnémeti fűrészüzem is levált az erdőgazdaságtól, majd az exportlehetőség beszűkülése miatt csődbe ment.

1995-ben az erdőgazdaságnak háromszázmillió forint létszáma volt, amikor 1999-ben leváltottak, ez harmincmillió forintba apadt.

A kérdés az volt, hogy mit kezdjünk a cég tulajdonában lévő közelítő-, rakodógépekkel és tehergépkocsikkal. Nem volt mit tenni, lízingeltettük azokat, teljesen szabálytalan módon. A lízingelő vállalkozók nem gondoltak arra, hogy a gépek előbb-utóbb amortizálódnak, a megkeresett vállalkozói díjből nem tettek félre az újabb gépek beruházására.

A vállalkozások beindulásával az erdészek munkakörének felelőssége és a feladat elvégzéséhez szükséges idő rendelkezésre állt, hogy alaposabb szakmai munkát végezhesenek. Erre a szakma válasza az volt, hogy sok erdőgazdaságnál megduplázták az erdészkerületek méretét. Sajnos, a kerületvezetők keresete nagyon alacsony volt, amiből nehezen tudták eltartani a családjukat, ezért az élelmesebbje egyéb vállalkozásba fogott, amely tevékenység lerontotta a főállásban végzett munka minőségét.

Komoly csatáink voltak a szakhatóságokkal és az erdőfelügyelőséggel is. Az üzemtervezés előtt leültünk a műszaki vezetőkkel, erdészekkel, és erdőrészletenként meghatároztuk, hogy milyen szakmai munkát kell végezni a következő tíz évben. Felkészülten vártuk az erdőtervezőket, de voltak ellentmondások. Az üzemtervezéskor előírják, hogy első, második vagy harmadik sürgősségű fahasználati tevékenységet kell végrehajtani az erdőrészletben. Az első sürgősség kötelező, a második ajánlott, a harmadik lehetőség. Ha a hármas sürgősség a teljes üzemterv harminc-nyolcvan százalékát teszi ki, és ez előírásként megjelenik, akkor a főhatóság ezt számon kérheti. Sokszor nincsenek is meg azok a feltételek, hogy ezeket az állományokat letermeljük és felújítsuk. Volt Szilvásváradon egy erdőrészlet, amit hármas sürgősséggel és azzal a megjegyzéssel üzemterveztek, hogy a közelítés lehetősége helikopter vagy léggömb. Ezt 1980-ban még nem volt célszerű leírni az üzemtervbe, mivel ilyen feltételekkel ez nem volt megvalósítható.

Vagy itt van a cserések problémája: nagyon sok cserállomány agyagbemosódásos barna erdőtalajon áll, ahol a vágásérettségi kor 80 év, ezeket már 60 éves korukban ki kellett volna termelni, mert az egészségi állapotuk folyamatosan romlik. A felújítást kocsánytalan tölgygel kell végezni. Nem lehetett rávenni az üzemtervezőt, hogy szállítsa le az erdőrészlet vágáskorát. Volt, hogy az üzemterv záró jegyzőkönyvét nem írtuk alá, mint gazdálkodó, ennek ellenére a főhatóság jóváhagyta azt.

Vezetőként édesanyám intelmeihez ragaszkodtam. Elalvás előtt végig gondoltam a napi történéseket, és ha találtam valami javítanivalót, akkor azt másnap kijavítottam. A pontosság is gyengém volt. Ezt még Pankotai professzor tanította meg nekünk, mert aki őutána érkezett az előadásra, az jobban tette, ha elbujdokolt, de ez így van rendjén. Tiszteletlenség késni.

Izgalmas téma a természetvédelemhez való viszonyunk.

Amikor az erdőgazdaság főmérnöke voltam, akkor alakították meg a Mátrai Tájvédelmi Körzetet. Mint gazdálkodók jeleztük, hogy szívesen elvégezzük a terület kezelői feladatait, de ezt a döntéshozók nem támogatták.

Óriási hiba az, hogy a természetvédelem gyakorlata elszakadt az erdőgazdálkodástól. Lehet itt bármit mondani, a természetvédelmet ak-

kor irányító Tardy János helyettes államtitkár egy lépcsővel feljebb volt a protokollban, mint Dauner Márton, aki az Erdészeti és Faipari Hivatal vezetőjeként főosztályvezetői rangban volt. Ez lehetetlenné tette az érdemi tárgyalásokat, aminek sok nézeteltérés volt a következménye.

Most viszont egy minisztériumban van a két szakma.

Azt tapasztalom, hogy jelenleg sem azzal foglalkoznak, ami fontos lenne. Nem érzékelem az átütő, eredményes változásokat. Baj van az erdészeti ágazaton belül is. A szakhatóság emberei idejük nagy részét nem a terepen töltik el, hanem a számítógép előtt ülve gyártják a határozatokat. Ez nem jó, ez nem lehet a jövő útja.

Nem beszéltél arról, hogy két cikluson keresztül voltál az Egyesület elnöke.

Világéletemben szerettem tenni a közösségért, erre neveltek a szüleim is. 1986-ban az Egri Helyi Csoport titkára lettem. 1989-ben kaptam meg a Bedő Albert-díjat, ami nagyon jólesett. Herpay Imre, az Egyesület akkori elnöke nem vállalta a következő ciklust. Az Egyesület és az Erdészeti Hivatal között kialakult nézetkülönbségek miatt megromlott köztük a kapcsolat. Még a jogi tagvállalatok vezérigazgatói is az Egyesület támogatásának felfüggesztésével nehezítették a munkát, ami megrendítette az Egyesület anyagi helyzetét. Amikor megválasztottak elnöknek, az Egyesület gazdálkodása veszteséges volt.

A választás előtt megnőtt az ambícióm, és reméltem, hogy hátha tudok valamit tenni a szakmáért társadalmi szinten. Négyen voltunk elnökjelöltek, ami csak növelte a győztes önbizalmát, mert egy jelöltből nem választasz, hanem elfogadod. A jelöltek nem voltak névtelenek a szakmában és örömmre már az első fordulóban engem választottak meg.

Bolla Sándor tagtársunk a választás előtt minden jelöltről kiselőadást tartott, és bizony kritikai észrevételei is voltak.

Az első ciklus igazi kihívás volt. Elhatároztuk, hogy növeljük a szakma társadalmi jelentőségét.

Megválasztásom után felpezsdült az egyesületi élet, mivel a tagság átlátható, kilenctagú elnökséget választott. Évente összehívtuk a helyi csoport-titkárokat, valamint a szakosztály-vezetőket, kikértük véleményüket és jóváhagyásukat a további egyesületi stratégiához.

Az Erdészeti Lapokat megújítottuk, egyre színvonalasabb lett, és nagy érdeme az Egyesületnek, hogy a mai napig minden tagtársunk havonta kézhez kapja. Végigjártam a nálam idősebb vezérigazgatókat, és mindannyian biztosítottak támogatásukról. A jogi tagdíjakat a kitermelt fatömeg után fizették az erdőgazdaságok.

Minden év nagy eseménye Egyesületünk életében a vándorgyűlés, ahol tagságunk 600-800 fővel képviselteti magát. 1991. Sopron, 1992. Sárospatak, 1993. Kaposvár, 1994. Dobogókő (tisztújító), 1995. Pécs, 1996. Szeged-Ópusztaszer, 1997. Balassagyarmat, 1998. Nagykanizsa (tisztújító). A házigazdák minden esetben nagy lelkesedéssel mozgósították munkatársaikat a rendezvények sikere érdekében. Külön kiemelném az 1991-es Soproni Vándorgyűlést, aminek keretében ünnepeltük Egyesületünk 125. évfordulóját, ekkor avattuk és szenteltettük meg az Egyesület zászlóját is. Zászlóanyának Göncz Árpádnét, az akkori köztársasági elnök feleségét kértük föl, ezt a megtiszteltetést szívesen elvállalta. Természetesen – nagy örömünkre – a vándorgyűlés részvevője volt a már akkor is népszerű Göncz Árpád államfőnk is.

Külön említésre méltó az a példaértékű összefogás, amely ezen vándorgyűlés szervezése során megvalósult. A gyakorlat részéről Ormos Balázs (Tanulmányi Erdőgazdaság) vezérigazgató, a helyi csoport elnöke, főszerző, az oktatástól Varga Szabolcs (egyetem), a tudomány részéről Marosi György (ERTI) és a természetvédelemtől Kárpáti László (Fertő–Hanság Nemzeti Park) voltak azok, akik munkatársaikkal együtt sikeressé tették ezt a rendezvényt.

A vándorgyűléseinken rendszeresen számos külföldi delegáció vett részt: Ausztria, Burgenland, Szlovénia, Németország, Bajorország, Lengyelország, Erdély, Görögország, Kanada delegáltjai, akik tovább szélesítették nemzetközi kapcsolatainkat.

Tovább ápoltuk az elődök által kiépített nemzetközi kapcsolatokat, ilyen például az évenkénti szlovén–osztrák–magyar határ menti találkozó. Örültem annak is, hogy Riedl Gyula (az erdészeti könyvtár őre) és Szőnyi László (nemzetközi kapcsolatok) senior erdőmérnököket sikerült visszahoznom az Egyesületbe. Minden évben több külföldi utat szerveztünk a tagság számára Szőnyi László és Marjai Zoltánné segítségével: Ausztria, Németország, Görögország, Skandinávia, Kanada, USA. A tengeren túli utak nem jöhettek volna létre Sziklai Oszkár, Kanadában élő egyetemi oktató segítségével nélkül. Hiányolom, hogy az Egyesület utóbbi korszakában az ehhez hasonló tanulmányutak szervezése elmaradt.

1991-ben Barátossy Gábort választották főtitkárnak, ami ellentmondásos helyzetet teremtett, mivel ő az Erdészeti Hivatalban dolgozott, és kötötte a hivatali titoktartás. Ha az Egyesület valamilyen előterjesztést vagy javaslatot kezdeményezett a minisztérium felé, az jellemzően hozzá került. Viszont egyes szakmai kérdésekben a politikai hozzáállást közvetítette felénk, amivel segítette az Egyesület tisztánlátását.

Aztán volt egy összejövétel, ami „visegrádi lázadás” néven vonult be az Egyesület történetébe. Az elnökség többsége, hogy feloldja a fent vázolt feszültséget, lemondásra szólította fel őt, de nem fogadta el, mondván, hogy őt a tagság választotta meg, és csak a tagság mondhatja le.

És ebben igaza volt.

Sajnos, mint évfolyamtárs rám is megharagudott, mert én is azok között voltam, aki – mert elsősorban az ő érdeke lett volna kikecmeregni ebből a lehetetlen helyzetből – a lemondására szavazott.

Elnökségem ideje alatt indult el a privatizációs és a kárpótlási törvény. Mindkettő mérföldkő volt a szakma életében. Gyengeségünk bizonyítja, hogy nem tudtunk érvényt szerezni annak, hogy az erdőt ne csak a termőhelyének aranykorona értékén forgalmazzák. A faállomány értékét ezen törvény szerint nem vették figyelembe. Ehhez statisztálnia kellett az Erdészeti Hivatalnak: tiltakozhatott vagy lemondhatott volna a vezetés, de akkor is ment volna tovább az állam által elhatározott kárpótlási folyamat.

Ez alapján háromszázezer hektár került többnyire laikusok kezébe, akiknek nem az erdő érdeke, hanem az értéke volt az elsődleges. A hatalom elszabotálta a törvény szerinti húsz aranykoronás dolgozói juttatást, ezzel is csorbítva az erdészeti dolgozókat, ezzel szemben az állami gazdaságok munkavállalói ezt a juttatást megkapták.

A kaotikus állapotban vidáman működhetett a vadkapitalizmus.

A másik gond a sokféle tulajdonlás volt. Gondolj bele, hogy 1992-ben egy vállalati tanács által irányított rendszerből egy év alatt állami-gazdaságba vették az erdőgazdaságokat, majd a minisztériumhoz kerültek, aztán az Állami Vagyonügynökséghez, majd az Állami Vagyonkezelő Részvénytársasághoz, ami azért volt jobb formáció, mert legalább törődtek velünk.

Ezen időszak alatt (1992-93) alakultak át az erdőgazdasági vállalatok részvénytársaságokká. Javaslatot kértek a vezérigazgatóktól, hogy kikből álljon össze a részvénytársaságok igazgatósága és felügyelőbizottsága. Az Egri Erdőgazdaságnál a tíz konkrét javasolt személyből kilencet fogadtak el és ebből hét erdőmérnök volt. Megjegyzem, soha nem voltam híve a részvénytársasági formának, az erdők Államkincstáron belüli kezelését tartottam optimálisnak. Sok sérelemmel járt az átalakulás. Nem örültem annak, hogy nem került egy helyre a tulajdon. Mert az erdő a kincstáré volt, az egyéb vagyonok az ÁPV Rt-é, mint az épületek, gépek, és a harmadik tulajdonos a Nemzeti Földalap lett. 2008-2010 között megvalósult az állami tulajdon egységes kezelése. 2010 után megint szétszedték a tulajdont, és a bankhoz kerültek az erdőgazdasági részvénytársaságok. Vajon jó helyen van egy banknál az erdő? Csak remélni lehet, hogy jól kezelik az erdőt, csak nem logikus.

1994-ben kezdődött el a számunkra sarkalatos három törvény megalkotása, mint az erdő-, a vad és a természetvédelmi betérjesztése a Parlamentbe. Éjszakákat töltöttünk el ezekkel, vitával, szakértelemmel és jóakarattal.

No meg ott volt az MDF szakértői Bizottság kezdetben majd' száz fővel, Király László professzor vezetésével.

Valamint a következő kormány idején a Mészáros Károly, soproni egyetemi adjunktus által vezetett szocialista fórum. A folyamatot egyesületi elnökként is illett koordinálni. Műhelymunkák folytak, és mégsem jutottunk előrébb. Mindez kevés volt. Joggal érezte a tagság, hogy nem foglalkoztunk velük.

Gyanítom, úgylis a nagypolitika döntött volna. Bár többször javasoltam, hogy az Egyesület menjen ki tüntetni, de érthető módon a vezérek ebbe nem mentek bele.

A második ciklusomra végül egyedül maradtam, az előző elnökségből az általános alelnök kivételével senki nem akarta folytatni az egyesületi munkát és megmérteni magát. Megjegyezném, hogy valamennyien az egyesületi feladatokat társadalmi tevékenységként, díjazás nélkül végeztük. Több álmatlan éjszakámba került, míg döntöttem, hogy mégis vállalom az újabb négy elnöki évet. Akkor találtam ki, hogy létre kell hozni a régióképviseleteket, mert hiszen az Európai

Unió is régiókban fog gondolkodni, így lett az egyes régióknak képvisellete az elnökségi testületben.

A második ciklusban is volt olyan időszak, amikor többen le akartak mondani a tisztségükről: így Rakonczay Zoltán, Bús Mária, Steiner József, mert úgy látták, nem sok értelme van az egyesületi munkának. Akkor úgy foglaltam állást, hogy ha ez így van, nem nekik, hanem nekem kell lemondanom. Persze, azt a reménytelen harcot nem sokan tudták átérezni, amit a természetvédelemmel, a vadászokkal és a kárptlással kapcsolatban vívtam. Óriási nyomás alatt voltunk.

Külön köszönettel tartozom Czerny Károly régióképviseelő tagtársunknak, aki a volt erdészeti székházunk visszaszerzésével kapcsolatban alapos érvanyagot állított össze. Sajnos ez alapján sem sikerült visszanyerni korábbi székházunkat.

Volt még négy év az Egyesület elnökségében 2006–2010 között, amikor a tagság általános alelnöknek választott meg. Azért vállaltam el ezt a pozíciót, mert hittem abban, hogy az egyesületi tagtársaimnak hasznára lehetek a korábbi tapasztalataimmal. Az akkori elnökkel elvben megállapodtunk, hogy ő tartja a kapcsolatot a politikával, és ápolja a nemzetközi szervezetekkel, én pedig az Egyesület helyi csoportjaival, szakosztályaival és a szabályozási kérdéseivel foglalkozom. Megújítottuk szabályzatainkat, de nem értünk a végére. A mai napig nincs etikai és fegyelmi szabályzat, mint ahogy ilyen bizottság sincs. Lehet, hogy a mai világban az etika és a fegyelem nem is olyan fontos?

De történt több pozitív változás ezen cikluson belül, például megalapítottuk a Decrett József-díjat, amelyet az Egyesület erdőszaktudósoknak adományoz évente.

Sajnálatos tény, hogy az Egyesület történetében 1991-től csak erdőgazdasági vezérigazgatók voltak az elnökök napjainkig. 2006-2010 között az épp akkor nyugdíjba vonuló dr. Pető József lett az elnök, mert a regnáló vezetők közül már senki nem merte vagy nem akarta vállalni ezt a tisztséget.

Hol vannak a tudomány, az oktatás, az igazgatás, a magánerdő-birtokosok potenciális elnökjelöltjei? Mint ismeretes, Egyesületünket 1866-ban jellemzően magánerdő-birtokosok hozták létre. Vagy azt a módszert kellene választanunk, mint a Vadászati Védegyelet teszi? Ha kormányváltás van, azonnal valami politikust választanak elnöknek (Bánffy György, Suchman Tamás, Benedek Fülöp, Semjén Zsolt). Volt már politikai elnöke az Országos Erdészeti Egyesületnek is!

Három vándorgyűlést is szerveztem, az utolsót 2003-ban Mátrafüreden. Ezen a vándorgyűlésen ismét megmutatkozott az erdészösszefogás. Noha a szervezést az Egererdő mint gazdálkodó vállalta, bevontuk a rendezvény megvalósításába a Bükki Nemzeti Parkot, hogy mutassa be a Mátrai Tájvédelmi Körzet működését, a Mátrai ERTI-csoportot, az 1960-as években létrehozott JUFRO lucfenyő származási kísérletet és a Vadas Jenő Erdészeti Szakközépiskolát, amelynek helységeiben zajlott a baráti találkozó, éjfélkor a hazánk tizenkilenc megyéjét képviselő tábortúzzel. Ezen a vándorgyűlésen Fodor Imre erdőmérnök tárogatózott a Kékestetőn, és egy-egy pohár pezsgőt fogyasztottunk mind a hétszázan a magyar erdészet szebb jövőjére. Ezekre jó visszaemlékezni.

Mint ismeretes, 1999-ben négy vezérigazgatót mentett fel a tulajdonos, köztük voltál te is. Hogy élted ezt meg?

Amikor döntöttem, hogy 1990-ben megpályázom az Egyesület elnöki tisztségét, sok mindent átgondoltam, de arra nem számítottam, hogy a mindenkori politika, amely nem szakpolitika, hanem a hatalom, ennyire beférkőzik a társadalmi szervezetek életébe is. Érdeemes lenne feldolgozni a szakma, az Egyesület történetét 1990 óta, hogy hány szakmához nem értő, de hatalommal felruházott személy vette magának a bátorságot, hogy döntsön erdészeti szakpolitikai kérdésekről. Ráerősítettünk erre mi szakmán belül is, mert mindig voltak „sündergő”, politikusokat biztos koncepcióval ellátó Jágók.

A tisztogatás, ami az 1990-es évek elején Berdár Béla, a Pilisi Parkerdőgazdaság főigazgatójának elmozdításával kezdődött, majd őt Várhelyi József, Zalai Erdőgazdasági igazgató követte, mindketten országgyűlési képviselők voltak Németh Miklós kormánya idején, tehát vélhetőleg politikai okok kereshetők a háttérben. Vajon miért nincs hosszú ideje a magyar Parlamentben erdészsképzetszerű személy, aki képviselhetné az ágazatunkat?

Magam is sokszor kerültem nehéz helyzetbe, mert ha az Egyesületben döntés előtt álltunk, nem az Egri Erdőgazdaság érdekeit, hanem az országos erdészeti érdekeket kellett képviselnem. Kötelességemnek éreztem, hogy minél többször hangoztassuk szakmai érveinket még olyan esetben is, amikor az aktuális politikai véleménnyel ellentétessnek bizonyult. 1990–94 között a szakma traumája az erdő kárpótlása volt, s mivel ez ügyben szót emeltem, félre akartak állítani, ekkor ma-

radhattam vezérigazgató. 1994–98 között a vadászati törvényhozás kapcsán fellángolt az erdőgazdálkodás és a vadgazdálkodás (vadászat) ellentéte. A politika természetesen a vadászok mellé állt. Ekkor is rajtam volt a célkereszt, de ezt is átéltem. 1998–2002 között „beérett a termés”, hiszen 1999-ben az akkor tizenkilenc erdőgazdaság vezetői közül négyünket felmentettek.

Az ember nem születik vezérigazgatónak, én ezt is szolgálatnak tekintettem. Nem az fájt, hogy leváltottak, hanem az, ahogy.

1990-től az ágazatban országosan dolgozók létszáma 65 ezer főről 15 ezerre csökkent, aki tudott, vállalkozó lett, sokan korkedvezményes nyugdíjba vonultak, és elbocsátásokra is sor került. Az Egri Erdőgazdaságnál a 3200 dolgozói létszám 850 főre csökkent. Igyekeztem ezt a kellemtelen feladatot humánusan elvégezni, és alternatívákat ajánlottam több esetben. Mi, a négy felmentett vezérigazgató ilyen lehetőséget nem kaptunk. 1999-es felmentésünk után volt Szolnokon a vándorgyűlés. A sors fintora, hogy Bóna József (Kaposvár) ekkor kapta a Bedő Albert emlékérmét, Viharos Zsolt (Keszthely) az Egyesület általános alelnöki posztját töltötte be, Szebeni László (Szolnok) az akkori vándorgyűlés házigazdája volt, én pedig két cikluson át voltam az Egyesület elnöke.

Ekkor még „működött” az egyesületi demokrácia, hiszen a vándorgyűlésen Kertész József felemelte szavát, és a közgyűlésen több száz ember előtt a kritikával élt a döntés miatt, felszólalását percekig tartó szimpátiataps követte. Kínos percek lehettek az emelvényen ülő hatalom képviselőinek.

Nincs már bennem keserűség, mert ezt a döntést magamban egy hét alatt elfogadtam. Az életnek normális mederben kellett továbbmennie.

Volt ennél egy még nagyobb vezetőváltás 2010-ben, amikor a 22 részvénytársaságból 14-ben váltották le a vezetőket hasonló módszer alkalmazásával.

Isten óvja a szakmánkat az újabb viharoktól, de már a felhők gyülekeznek, és a hiénák készenlétben állnak, hogy az utolsó jól működő állami vagyont széthordják.

Az a hír járta annak idején, hogy kacérkodsz a politikusi pályával.

Ez óriási tévedés. Egyszer kimondtam, hogy a szakmáért az ördöggel is cimborálni kell, ezután kelt szárnyra ez a hír. Az viszont igaz, hogy én minden ciklusban beszélő viszonyban voltam minden párt politikusá-

val. Így kerültem az Agrárszövetség rendezésében egy sajtótájékoztatóra, és ez alapján álhír röppent föl a „politikusi karrieremről”.

Minden párt megcsinálta erdészeti ágazati koncepcióját, az volt a szerencse ebben, hogy többnyire hasonló szakmai elképzelések kerültek a programokba.

Hogyan éled nyugdíjas éveidet?

1999-ben a négy leváltott vezérigazgatóból én a cégnél maradhatam. Kértem az utódomat, hogy egy Egerhez közeli erdészetnél dolgozhassak. Verpelétre kerültem erdészetvezetőnek. A sors furcsasága volt, hogy az ottani vadaskertet az én javaslatomra létesítették, és a kivitelezést mint erdészetvezető irányítottam. Aztán búcsúztató nélkül jöttem el nyugdíjba. Most ráérősebbre veszem a dolgot, mert ha ma nem lesz meg, amit elterveztem, megcsinálom holnap.

Mindezt a színes életformát a leélt életem során nem tudtam volna a meglévő családi háttér nélkül megvalósítani. Feleségemet az elnökségem idején – a külföldi tapasztalatok alapján – bevontam a programokba. Mondanivalóimnak és elképzeléseimnek ő volt az első kritikus. A szakma tiszteletbeli erdésznek fogadta el.

Ahány egyesületi rendezvényre csak tudok, elmegyek, és jól érzem magam.

Eljutottam addig, hogy így, a hetven éven túl van véleményem társadalmi, szakmai és családi kérdésekről. Ezeket csak akkor mondom el, ha megkérdezik, így elkerülöm a felesleges konfliktusokat.

2002–2012. között jártam a mátrafüredi szakközépiskolába gyakorlatot vezetni. Nem a pénzért tettem, hanem mert át tudtam adni évtizedes tapasztalataimat a hallgatóimnak, miközben újra fiatalnak éreztem magam közöttük.

Jó barátom volt Doros István, egyesületi elnökségi tag, akinek halála után, átvettem a Szalajka-völgyben lévő Zilahy Aladár Erdészeti Múzeum vezetését, ami nagyszerű szakmai feladat. Visszatértem gyermekkorom színhelyére, ahol akkor még csak álmodtam szakmai jövőmről, ami beteljesedett.

Egyszóval boldog, békés nyugdíjas vagyok.

Köszönöm a beszélgetést.

Kárpáti László

(1948–)

Budapesten születtem, de ez nem jelent semmit. Ott szült meg anyám egy kórházban. A mi gyermekkorunk és felnövekedésünk nem hasonlítható sem a minket megelőző, sem a minket követő generáció életéhez. Meggyőződésem, hogy a postai levelezés megszűnte után az emberiség nem tudja majd kutatni, feldolgozni őseik e-mail-leveleit, és nem is tud majd miből visszakövetkeztetni saját történelmére. Más nem marad, mint az írott sajtó, amit közismerten szemérmetlenül hamisítanak. Tehát mindent le kell írni, kinyomtatni, eltenni. Régen „nevelt a családi asztal”, ahol a gyermek az estebéd után hallgatta szülei, nagyszülei, ezek barátai, lelkipásztorai stb. beszélgetését életről, politikáról, régmúltról, családi történetekről, őseiről stb. Széles körű rokonságot, atyafiságot, több generációt is fejben tartottak az emberek. Ma nincs családi asztal, okos telefon van, meg tévé. Az átlagember már a dédszüleit sem tudja megnevezni. Elkezdődött a totális társadalmi elhülyülés. Persze, az is lehet, hogy valakik egyenesen ezt akarják...

Jól hangzó név a Kárpáti...

A nevem: a „Kárpáti” név viszonylag többször előfordul értelmiségi körökben. Mind magyarosított, állítólag Jókai találta ki. Nekem ilyen nevű rokonom nincs, csak az öcsém gyerekei. Ezt a nevet apám vette fel a Kalocsai Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet végzős diákjaként. (Nagy magyarítás volt akkoriban, főleg a német nevű, bácskai-baranyai néptanítójelöltek között.) Apám eredeti neve Klacsó László volt. A Klacsók (Kalcsó, Kacsó, Khacsó, Kacsóh) egyébként főként palócok, nagy számban az Ipoly menti falvakban élnek, és sokan szétszó-

ródva trianoni hazában. Mind magyarok! Apám annak idején ezt nyilván nem tudta. Tehetséges futballista volt, rengeteg gólt rúgott, Puskás (Purzeld) apjával együtt játszott Kispesten, és sportolóként a szlávos „Klacsó” helyett jobbnak találta a hangzatos „Kárpáti” nevet. (Sok labdarúgó magyarosította akkoriban a nevet: Budai II.– Bednarik, Lantos–Lendenmayer, Lóránt–Lipkovics volt, stb.) Apám profi futballista szeretett volna lenni, Milánóba szerződött egy ottani klubhoz, de nagyanyám „hazarendelte”... Így került a Weiss Manfréd Acél- és Fémművek kémiai laboratóriumába, majd onnan Bábolnára, a ménesbirtokhoz.

Nagyapám Klacsó László Árpád vasutas volt. Vasúti tiszt. Karcag, Püspökladány, Karánsebes stb. pályaudvarokon szolgált, majd Palánkára, illetve Újvidékre került. Az impériumváltás után nem volt hajlandó fölesküdni a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságra. Részt vett az újvidéki vasutasláadásban, ezért a szerbek bebörtönözték, családjának menekülnie kellett a trianoni Magyarországra. Nagyapám kalandos kiszabadulása után Budapestre, a Ferencvárosi pályaudvarra került. Több éves vagonban, majd lakatostelepi barakkban lakás után jutott építési telekhez Pestszentlőrincen, ahol a maga erejéből és a Bácskában eladott ingatlanok árából családjának házat épített. Itt az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője volt, s nem kevés köze van ahhoz, hogy Pestszentlőrincen az utcák máig az elrabolt ország-részek és városok nevét viselik.

Legalább így emlékezhetünk.

Délvidéki ténykedései miatt viszonylag közeli kapcsolata volt Horthy kormányzó úrhoz, aki a pestszentlőrinci telekhez is juttatta. Családi történet, de igaz, hogy a Horthyt szállító oldalkocsis motor, amelyen a kormányzó úr Kenderesre utazott a szárnysegédjével – egyedül, kíséret nélkül!! – az Üllői úton épp a nagyapámék Lomnicz utcája előtt kapott defektet. S amíg a kereket megszerelték, kijavították, a kormányzó úr nagyapámék vendége volt kávára, üdítőre.

Apám ugyan néptanítói oklevelet szerzett – később biológia–kémia szakos tanár lett –, de gyermekkori indíttatásként, a kispesti proli kölykök között szocializálódva sportember maradt, futballista, majd edző is.

Apai dédapám, Klacsó József, Lippán kiállított halotti levele szerint 1814-ben Lyonban született és római katolikus vallású volt. Hogy egy francia menekült árva gyermeke volt, akit egy Klacsó nevű család adoptált, esetleg egy Klacsó nevű, napóleoni háborút megjárt katona

(vagy markotányosnő?) hozta magával, akinek francia fogságában egy fia született vagy árvaként magához fogadta..., nem tudom. Kutatjuk.

A családfakutatás nagyon izgalmas dolog.

Apai nagyanyám, Szommer Anna jómódú, bácskai, dunabökenyi (Bukin, ma Mladenovo) polgárcsaládból származott. Dédapám, dr. Szommer Antal Bács-Bodrog vármegye palánkai járásának körorvosa volt. Jelentős vagyonát, házait, földjeit elveszítette az első világháború alatt, mert a király felkérésére ő is szinte mindenét hadikölcsönökbe fektette. Két fia közül egyik elesett, lányai közül háromnak a vőlegénye szintén elesett stb., úgyhogy a szerb megszállás idején a nagy összeomlásba ő is belehalt.

Dédanyám egy zombori ügyvéd lánya sz. Payerle Etelka. (Keresztlevelén még Adelheide, de a „magyarosodás” révén Etelka lett.) 16 évesen lett az akkor már 30 év fölötti dédapám felesége, és 17 évesen szülte Anna nagymamám. Bátyja, Payerle Ferdinánd Újvidék utolsó magyar kir. rendőrkapitánya volt. A Payerle ágnek leírt története van a schwarzwaldi Führenbachig visszamenően, a XVIII. sz. elejéig.

A családi hagyomány szerint német ősapáim részt vettek a török elleni harcokban, s a zentai csatában is. Ezt a Savoyai Jenő herceg által vezetett győztes ütközetet – ami a máig ható, hazánk fejlődését meghatározó karlócai békét eredményezte – megfestette Eisenhut Ferenc „akadémista” festő, Szommer dédapám unokatestvére. (A hatalmas kép Zomborban, a volt megyeháza tanácstermében látható.) Az ősapák valószínűleg megszerették az Alföldet, Bácskát, és az elsők között telepedtek ide. De ezeket a családokat is szétszórta a múlt század, éppúgy, mint anyámét. Nekem alig van közeli rokonom itthon Magyarországon.

„Mint oldott kéve”... mondja a költő

Azt tudtam már kamaszkoromban is, hogy anyám, Bíró Margit a pápai Ranolder Intézetben végzett tanítónő, nemes családból származik. A Bíró ősök református kuriális nemesek voltak a Marcal menti Csöglén. Bíró András ősapám – mint kuriális nemes – még külön címereslevelés nemességet is kapott 1715-ben III. Károlytól. Telekesi Bíró család az anyai nevünk a Vasi-hegyhátbeli Telekes község után, ahol

Csikóvényi Anna ősanyámnak volt birtoka. 1775-ben került a család ezen ága Pápára, és lassan, a katolikus feleségek révén (reverzális) katolikussá vált.

A Pápára beköltözött Bíró ágból lettek papok, tanítók, vármegyei hivatalnokok, mesteremberek stb. A címereslevéllel jelentős birtokadomány általában nem járt. Ilyen volt a magyar nemesség harmada. Belőlük lett az államigazgatási apparátus és a magyar eredetű értelmiségi réteg, rengeteg pap, orvos, ügyvéd, mérnök, költő, író stb.

Még sehol egy erdész...

Anyám oldali nagyapám, Bíró József templomfestő volt. Kastélyokat, templomokat festett, restaurált József és Jenő fiaival a Dunántúlon. 1948-ban a kommunisták a több mint 30 segédet, szakembert, festőművészt foglalkoztató cégét államosították, eszközeit elvették. Ezt a család soha nem tudta kiheverni, tudomásul venni! Ahogy az apám oldali unokatestvérek Budapesten, a Bíró unokabátyáim is részt vettek Pápán és környékén az '56-os forradalomban, de az orosz megszállás után sajnos el kellett menekülniük.

Porpáczy Matild nagyanyám a szintén nemes, Vas-megyei Porpáczy családból származik. Velük rokonok a Zsély, Zsiray stb. nyugat-dunántúli családok. Ők főleg kertészettel foglalkoztak. Ebből a családból származik nagyanyám unokatestvére: Porpáczy Aladár, híres kertész professzor.

A mi generációnk még felnőtté válva is általában keveset tudott meg a származásáról, családjáról. Önkéntelen védekezésként a szülőknek hallgatniuk kellett, folyt a nemzedékünket lelkileg megnyomorító, Rákosi- és Kádár-érabeli „kettős nevelés”. Szüleim is ezekről a dolgokról keveset beszéltek, meg tán' nem is érdekelt (akkoriban kamaszként vadász-erdész és rockzenész szerettem volna lenni), különben meg kommunista diktatúra volt. Minden hasonló értesülés a hatalom részére kihasználható (polgári származás, nyugati rokonok, „jugó” kapcsolat, nemesség, vallásosság, vitézi rendhez tartozás stb.), számunkra „egyéb” vagy „osztályidegen” kategóriát jelentett, ami együtt járt a visszautasított felvétellel..., tehát korlátozott továbbtanulási lehetőséggel.

Rockzenész? Maga a szintiszta ellenállás!!

Apám, s anyám néptanítóként a kisbéri és bábolnai ménesbirtokok alkalmazottai voltak, s mint ilyenek, a „zsidótörvények” előírásai sze-

rint igazolni voltak kötelesek származásukat a dédszülőkig visszamenően. Így születtek meg a származási iratok, amelyek ma már a birtokban vannak.

Mint említettem, apám délvidéki eredetű családja szinte teljesen kihalt, kiirtották, szétszóródott, eltűnt. Béla fiammal jártunk Palánkán és Dunabölkényben. Nincsenek ott már rokonok, sőt senki a régi faluból. A katolikus templomok romokban, a temetőkben a sírok meggyalázva, keresztek, sírkövek kidöntve, kripták feltörve. Idegen népek, cigányok, jobb esetben koszovói szerbek laknak az egykor gazdag portákon. ...

És sajnos a pápai Bírók is eltűntek. Nagybátyám, Bíró Károly pápai festőművész emlékkiállításain is én szoktam képviselni a családot... Mára én lettem a „Bíró”... A sok újbeköltözött „pápai” úgy néz rám, mintha egy paleontológiai lelet lennék... Én vagyok a régi Pápa, az eredet!

Másod-unokatestvéreim, az igazi Bírók Belgiumban, Floridában, New Jerseyben, Connecticutban, Venezuelában stb..., nem beszélnek már magyarul.

Sajnos ez a helyzet másoknál is.

1943-ban a szüleim összeházasodtak. Tarcs pusztára költöztek. Apám – bábolnai ménésintézeti alkalmazottként – Tarcs pusztán volt tanító, anyám Kisbéren. Ott ismerkedtek meg. Tipikus dunántúli pusztai milió volt: Kistarcs, Nagytarcs, Ótarcs, Bárányerdő, Ölbő, Nyeszkenye stb. Ha hiszed, ha nem, ketten tanítottak száz körüli gyermeket írni olvasni, számolni. Anyám az alsó tagozaton, az összes többi iskolai tárgyat apám a felső tagozaton.

Mégis ember lett belőlük.

A front, de inkább az oroszok elől az alkalmazottakkal és a ménessel együtt 1945 februárjában Ausztriába menekültek. 1946 nyár végén jöttek vissza. De ez sem volt egyszerű eset. Papírok, igazolni ezt, azt, zaklatások, miegyebek.

1948-ban azután én is megpillantottam a zűrzavaros napvilágot. Öt-hat éves koromra szinte mindent tudtam, amit anyám az alsó tagozatban tanított, hiszen az iskolában nőttem föl. Én nem tudom, hogy mit fanyalognak

manapság a pedagógiával. Az osztatlan iskolákban ugyanúgy megtanultunk írni, olvasni, mint manapság. Anyám például nem is adott fel házi feladatot. De hogyan is adhatott volna fel ennyi gyermeknek. Otthon úgy sem tudta volna megcsinálni egyik sem, mert dolgozniuk kellett. Aztán mégis lett belőlük orvos, ügyvéd műszaki értelmiség. No meg pap. Sokat voltam együtt anyámmal, mert apám vagy edzősödött, vagy távol, Debrecenben tanult, konzultáción volt. Megalázó esetek is voltak. Megérkezett a pusztára Dégenfeller elvtárs, politikai népnevelő. Esténként az iskolában ült a pusztai felnőtt népe, és hallgatta Dégenfeller prezentációjában, hogy mi van a kommunista brosúrában. És felmérő dolgozatot is íratott. A kiértékelésnél hangsúlyozta, hogy anyám dolgozata milyen pocsek! (Ő volt az „értelmiségi”, „osztályidegenek” már nem voltak, anyám példáján kellett bemutatni, hogy az értelmiség milyen „fejletlen ideológiailag”...) Szegény anyám, hogy zokogott! Aztán Süle bácsi – a párttitkár – hazakísért bennünket, és vigasztalta anyámat: „ne sírjon tekintetes asszony. Ocsmány ember ez a Dégenfeller, az eszihöz köll érteni.” Aztán elutazott az ürge, és folyt tovább a pusztai élet, ment tovább a tanítás. Mivel apám nem volt otthon, mama egyedül tanította – öcsémmel várandósan – az egész pusztai iskolát. Dél előtt felső tagozat, délután alsó...

Hihetetlen idők...

Később sok kollégáról derült ki, hogy ők is azon a környéken nevelkedtek.

1954-ben apámat kinevezték Ászárra iskolaigazgatónak. Beköltöztünk a faluba. Az én életemben ez a költözés nagyon nagy változás volt. Kint a pusztán mindenki ismert. Ha betegek voltunk, például számarköhögésben az öcsémmel, bezártak a lóistállóba, és az ammónia meggyógyított bennünket.

A nép gyógyulását félig-meddig Sztálin halála segítette.

Emlékszem, apámmal a kertben dolgoztunk. Keresztapám, Kálovics Gábor, aki kisbéri káplán volt, reverendásan futott felénk miközben kiabálta, hogy: „megdőglött, megdőglött!” „Mi dőglött meg Gábor?” – így apám. „Hát a Sztálin” – replikázott keresztapám. Apám megrökönyödve sajnálkozott: „Hát az nagy baj, mert éppen a jövő héten akartuk levágni.”

Ugyanis volt egy mangalica disznónk, amit Sztalinnak hívtunk. Mi, gyerekek nagyon féltünk tőle, mert amikor vittük a moslékot, két lábra állt, és úgy követelte a jussát félig kilógó fejjel, vicsorogva a nagy füleivel.

Miután tisztázták a félreértést, volt nagy öröm.

A méneseket is szerettem nézni. Akkor még nem nemesnyarasították el a pusztát. Szürke szilaj ökrök, bivalyok húzták a hatalmas futrás (takarmányos) szekereket. Valódi árvalányhajas mezőn legelészték a lovak. Főleg Ölbön és Nyeszkenyepusztán, ahol a nagy lótartás folyt. Meg emlékszem a körmös traktorra is.

A vaskerekű pöfögőre?

Igen, akkor az volt az erőgép. Egyszer elakadt a kertünkben. Nem tudott kijönni a szántásból, mert mindinkább elkaparta magát. Anyám meg is jegyezte, hogy mi már soha nem fogunk itt zöldséget termelni, úgy összetaposták a földet. Mert a megmentésre jött másik Hoffer sem tudta kihúzni. Süle bácsi, a majoros csak nézte egy darabig, majd megszólalt. No, akkor hozom a bivalokat. Hozott két jármolt bivalyökröt, és a tézslával meg láncsal a traktorhoz kötötték őket. Addig kínlódta, míg ki nem húzták a vasparipát. Letérdeltek, úgy erőlködtek, de sikerült.

Aztán szép lassan ez a világ eltűnt. Pedig a régi ménesbirtoki világ ma is unikum lehetne egész Európában. Lehet, hogy a Burgert gazdaságosan termelt, bevezetett mindenféle korszerűnek mondott baromfitenyésztő- és IKR-rendszert, de az a táj, az az élet – a ma divatos szóval – valódi hungaricum volt. A Dunántúl Hortobágya! Én nagyon sajnálom, mert végtelenül emberi volt. A lovakról nem is beszélve.

Egyszer kimentünk anyámmal csiperkézni. Megriadt a ménes, és felénk tört. Anyám félve átölelt, gondolom, el volt készülve az összetapasztásra, de előttünk a ménes kettévált. Máig látom magam előtt a sok lovat, amint elvágtatnak mellettünk. Máskor árvalányhajat gyűjtöttünk, és találkoztunk Irimi bácsival, az öreg juhással, örömmel mondta: „Tekintetes asszony! Egész ijjel szóóttak a pólik! Higgyc el, meggyün a fiam, a Józsi!” (Sajnos nem jött meg. Ottmaradt a Józsi az orosz fogságban, valahol Vorkuta vagy Kolima fagyott földjében.) Egyébként az öregnek olyan pulija volt, hogy a kutya Aszáron, a falusi kocsmá előtt megállította a nyáját. Az öreg megitta, amit akart, majd mentek tovább.

No, ez ismerős az erdész és a hintó elé fogott lovak változatában.

Igen, mert mondhatni, mindkettő a gazdáját szerető háziállat. Egyszóval más világ volt. De az is igaz, hogy manapság, ha semmi nem jön köz-

be, innen, Sarródról másfél óra alatt Pestlőrincen vagyunk. Akkor ez úgy nézett ki, hogy Tarcspusztán anyám az utazás napján éjfél után egy órakor kelt fel. Készülődött, rakodott, csomagolt, útravalót készített stb. Háromra jött Bukta bácsi a lovas kocsival, amit a gazdaságtól igényeltünk. Irány a Kisbéri vasútállomás. Vonattal Tatabányára, ahol átszállás a pesti vonalra. A Keletiből villamosok sokaságával délre megérkeztünk Pestszentlőrincre. No, ez kétségtelen hátránya volt a pusztai életnek.

Édesanyám a sok szegény ember gyermekével külön foglalkozott. Olyan nem volt, hogy nyaralni ment volna. Egész nyáron befőzött, varrt, szappant főzött, meg ilyesmi. Akiket meg kellett volna buktatnia, azokat sem buktatta meg. Ott ültek az előszobában a kisszékeken, és gyakoroltak, hogy őszre utolérjék a többieket.

Voltak nagyon szegény cimboráim is. Egyiknek meghalt a testvére. Este kitették a fészerbe, reggelre megrágtá a fülét a patkány. Volt olyan is, hogy két pár cipőre öt testvér jutott. Télen is. A két pár cipő eljött az iskolába, majd az egyik visszavitte a másik párat haza, amivel eljött az, akinek elsőre nem maradt.

Olyan nagy sár is előfordult a pusztán, hogy amikor egyszer beleragadtam, nem bírtam kijönni. Úgy húztak ki, az arra járó emberek. Arra is emlékszem, hogy egyik télen a szokásos nagy hóra még rájött egy vihar is. Ászárról mentünk anyámmal koromsötét éjszakán lovas szánval Tarcspusztá felé, amikor Bukta bácsi, a kocsis megszólalt: „Na, tekintetes asszony hunyja be a szemét, mert a lovak talán tudják, hogy merre kell menni, de én nem.” Persze, hazataláltak.

És voltak ott is kitelepített emberek. Egyszer, este felé a kenderázta-tónál szedtem a gyékénybuzogányt, amikor négyes sorokban emberek jöttek a tóra mosakodni. Ijedten hazarohantam, és akkor mondta apám, hogy azok bizony internáltak.

Tudod, az a szomorú, hogy a háborúban azokat a négyes sorban vonuló embereket meg úgy hívták, hogy munkaszolgálatosok.

Nincs új a nap alatt.

Közben apám Debrecenben megszerezte a kémia–biológia szakon a tanári oklevelet. A kémiatanár annak idején olyan volt, mint a fehér holló. Ő állandóan kísérletezett a nagy szertárában. Többen csábították gimnáziumba tanítani. De nem ment, hanem, mint említettem, beköltöztünk Ászárra.

A régi katolikus iskola tanítói lakásában laktunk. Az iskolát 1892-ben építették, többek között Jászai Mari segítségével, aki a kisbéri ménesbirtoki lovardában több színházi estet is tartott, hogy a bevételekkel segíthesse az iskola építését.

Az igazi profi.

Ő ugyanis Ászáron született. Eredeti neve Krippel Mária volt. (A tájékozatlan irodalomtörténészek azt írják, hogy Jászai Marit taszította a Krippel (kripli: satnya) név. De ez nem is igaz! Ezek az urak már szoci irodalomtörténészek, nyelvismeret nélkül!) Valószínűleg azért választotta nagy színésznőnk a Jászai nevet, mert a Krippe szó a németben jászlat jelent. Megjegyzem, apám vetette fel az iskolával a Jászai Mari nevet. Mit mondjak, ott már nem volt egyszerű dolog rendet tartani a tanítók, tanárok között sem. Keresztapámmal is lazult a kapcsolat, mert javában dúlt a vallásellenesség. Igaz, apám kántorizált, de rögvést feljelentették. A pedagógus templomba járása meglehetősen veszélyes dolog volt. Mi, gyermekek jártunk templomba, sőt ministráltunk is, de keresztapám otthon áldoztatta meg a szüleimet.

Nagy törés volt az életemben, amikor az elsőáldozásra készültünk 1957 tavaszán, noha a legjobb tanuló voltam, nem áldozhattam a többiekkel. Mert figyeltek besúgó honfitársaink. Apám is nemrég került haza, és még a forradalom is árnyként mögöttünk volt...

A forradalom hogyan ért el hozzátok?

Mondanom sem kell, hogy apám volt ott az egyik vezetője az eseményeknek. Ő, mivel a focicsapat edzője volt, egyben a rend híve. A futballcsapat alkotta a nemzetőrséget. Még az Esterházyak idejében épült egy hatalmas pince, ami tele volt borral. Az óriási magtár tele volt gabonával, a Huszár erdő meg tele volt fával. Mindent nem lehetett megvédeni a nép haragjától, így nekiestek az erdőnek. Két hét alatt eltakarították. Jellemző, hogy később azokat büntették, akik a hátukon cipelték a fát, akik meg szekérszámra hordták, azok megúszták.

Mit mondjak, nem sokat változott a helyzet.

Apámat is elvitték. Pedig nem volt semmi különös atrocitás, az éneklésen, néhány szavalaton és azon kívül, hogy a jegyző ablakát bedobálták. A tanácselnök elmenekült. Ászár mellett volt egy keményítőgyár, melynek egy Budapestről, a mindenható párt által idehelyezett, Jurián nevű munkásember volt az igazgatója, akit nagyon gyűlöltek. Azt mindenféleképpen fel akarták akasztani. Apámék hozánk menekítették a lakásba, ahonnan mentőautóval vitték a kisbéri kórházba, és onnan az anyjához Szőnybe. A pacák azután hálából feljelentett mindenkit. Természetesen apámat is elvitték. De mivel ő a vagány, mondjuk úgy, proli gyerekekkel mindig jól bánt, beszervezte a focicsapatba őket, akik felnőve rendőrök, katonatisztek, meg ilyesmik lettek, a volt tanítványok hazahozták őt.

Viszont rengetegen menekültek rajtunk is keresztül. Disszidáló pesti unokatestvéreim is nálunk laktak pár napig, amíg csak neki nem mentek a határnak. Néha nagyon féltünk. Persze volt mitől, hiszen egész éjjel vonultak a tankok Győr irányába, a dübörgéstől, csikorgástól nem lehetett aludni. Ha jól tudom, kétezer tank jött be az országba. Annyi, amennyivel Hitler megtámadta a Szovjetuniót...

Volt egy kis Kossuth-címerem, amit megőriztem egészen a rendszerváltásig. Akkor ki is tüztem!

Na, még egy emlék. Volt közöttünk egy gyerek, akinek az apja valószínűleg ávós volt. Egy szép napon egyszer csak beállít az iskolaudvarra(!) egy tank, kiszáll belőle az apa, fogja a gyereket és elviszi.

Sokan jöttek, még Tatabányáról is, a borospincéhez borért. Mivel újbórra még nem volt, vitték volna a régit. Apámék nem adták. Mindez elmúlt. Az unokatestvérek üzentek a Szabad Európa rádión, hogy hová kerültek. Jöttek a szürke – valakiknek véres – ötvenes végi évek, a hatvanas évtized eleje. Túléltünk.

Aztán jött a téesz-szervezés. Menni kellett volna agitálni. Apám nagy bajban volt, mert nem volt kedvére való. Oda mentünk – néha engem is elvitt –, ahol éppen disznót öltek. Apám és a házigazda vacsora után eldiskuráltak... Az volt a szerencsénk, hogy volt a faluban egy okos középparaszt, Simon István, aki levontként járt Hollandiában, Dániában, és látta, hogy ha jól csinálják a szövetkezetet, mire tudják vinni. Ő lett a téeszelnök, majd később országgyűlési képviselő is. Mindig magas munkaegységeket fizettek. Egyszóval jól ment a téesz.

Mára összelekedtek a különböző felekezetek is. Manapság előfordul, hogy a különböző felekezetű kórustagok együtt énekelnek a temp-

lomban, és nyoma sincs a régi elkülönülésnek, ami elképzelhetetlen volt akkor, amikor mi gyermekek voltunk.

1963-ban befejeztem az általános iskolát. Az ottani életem meghatározó volt a későbbiekre nézve. A kertünk végén folyt a Concó patak. Gyakorlatilag ott nőttem fel a partján. A környékén sok-sok növényritkaság, mivel a rét távolabbi felénél folyt egy másik patak, a Kisbéri ér, víz tehát volt bőven. Lehetett horgászni, rákászni, ott nem unatkoztál. Apám szerette és védte a madarakat. Minden gyermektől elvette a csúzlíját. Aztán hamar rájöttem, hogy az igazgatói szekrény tetején tárolta egy dobozban, és onnan én azt visszaszármaztattam a jogos tulajdonosának. Ugyanis ahhoz, hogy a falu vásott „csirkefogói” befogadják az igazgató fiát, tenni kellett valamit...

Nem győzöm hangsúlyozni, nagyon boldog gyermekkorom volt. Délben vége volt az óráknak, aztán „meztélláb” irány a falu határának végtelensége.

Politikai értelemben az apám által vezetett iskolában nem volt nagy úttörőélet. Ha azt mondtuk „úttörőcsapat”, egyáltalán nem a piros nyakkendőű úttörőkre gondoltunk, hanem a focicsapatra. A csapatnak apám – mint egykori kispesti játékos – szerzett a Honvédtől levett címeres mezeket. Minden csapattagnak volt egy kis szürke, fogantyús ládikája, amiben a szerelését tartotta. Még igazi stoplis csukánk is volt. Hú, de büszkék voltunk, amikor felöltözve kifutottunk a pályára... A járási úttörőbajnokságot – értve ezalatt kizárólag a focit – rendszerint apám csapata nyerte. (Szerezett is ezzel sok irigyet és ellenséget magának...) A focin kívül sátoroztunk, kerékpártúrákat rendeztünk. Lelkes tanárunk, Mészáros László vezetésével bejártuk a Balaton és a Velencei tó környékét.

Az Esterházy időkből, az uradalmi személyzetből ott maradt két német vénkisasszony, a „krisztihandok”, ahogy hívtuk őket, mert így kellett köszönni nekik. Hozzájuk jártunk az öcsémmel németórákra. Sajnos ötvenhatban elmentek ők is, így nem volt kitől németül tanulni. Maradt az orosz, amit egy Öllös Mór nevű tanártól tanultam már harmadikos koromban. Ő felvidéki származású volt, tudott szlovákul, így tanította az oroszot. Nem is volt ezzel a nyelvvél bajom sohasem. Többször jártam a Szovjetunióban, főleg a Kaukázusban, és még tolmács is voltam.

De hatvanhárom tavaszán dönteni kellett, hogy hová menjek tovább. Apámtól jól megtanultam a kémiát, így adódott, hogy vegyipari

technikumba megyek. Jelentkeztem Budapestre a Petrik Lajos Vegyipari Technikumba, de onnan eltanácsoltak azzal, hogy menjek Veszprémbe. Még az erdészeti technikum is megfordult a fejemben, de mindegy, most már próbáljuk meg a vegyészetet. Mentünk Veszprémbe felvételizni. Iszonyatos túljelentkezés volt, viszont a felvételem jól sikerült. De az orvosi vizsgálaton megbuktam, lévén szemüveges. Azt mondták, hogy a sok vegyszer csak ronthatja a látásom. Nem voltam elkeseredve. Jövünk ki az épületből, amikor az előtte lévő könyvsátorban apám megvette nekem Fekete István Lutra című könyvét. A vonaton, mondhatni, egy ültő helyemben elolvastam, és eldöntöttem, hogy én bizony erdőmérnök leszek. Így kerültem a kisébri Táncsics Mihály Gimnáziumba. (Pannonhalmára szerettem volna menni, de ez föl sem merülhetett szüleim pedagógusléte miatt, mert biztos kirugdosták volna őket az állásukból...) Latint akartam tanulni humán tagozaton, gondolván, hogy az erdészeknek a sok növény- és állatnevet latinul is kell tudniuk, de reálra vettek fel, mert anyám egy helyi barátnőjének a férje is ott tanított, ő reális volt, és berakott az osztályába. Így ott nem tanultam latint, hanem „beiratkoztam” a keresztapámhoz. Ő vett nekem könyveket, és abból okosodtam.

Persze ez a tudás messze volt attól, amit latinból selmeci elődeink tanultak és tudtak...

Németül egy alkoholista nyelvzseni „okított” bennünket, aki emellett, latint, ógörögöt, franciát, olaszt és angolt is tanított magántanulónak, s aki – azt hiszem – bélistás jogász volt. Velünk főleg német katonánótákat és selmeci diákdalokat gyakoroltatott. Mivel én voltam a legjobb hangú az osztályban, állandóan engem szólítgatott nótakezdesre. Bejött a tanár úr és elordította magát: „Ein Lied! Kapellmeister ein Lied!” Ez nekem szólt, s elkezdtem: „Vor der Kaserne, vor dem grossen Tor” – tehát a Lili Marlene-t, vagy a „Sag mir wo die Blumen sind...” dalt, vagy a selmeci diáknótát: „Schön ist die Jugend...”

Valószínűleg a hatalomlak nem tetszettek ezek a „németórák”, mert egy év után kirúgták a tanár urat. Azután olyan tanár tanított, aki csak egy leckével járt előttünk. Így számomra a nyelvtanulás kisébren nem volt sikeres.

A gimnáziumban jó tanuló voltam, de a magatartásom annál pocskább. Mert aki kettést, hármast kap, azzal bizony bajok vannak. Ha jól emlékszem, harmadikosok voltunk. A kirúgott tanár utáni állapotokban kukkantott be a megyei német tanfelügyelő az osztályba. Elmond-

ta, hogy ő Tatáról jött vasúton, és az almásfüzitői timföldgyár homlokzatán azt a feliratot olvasta, hogy: „Nálunk a munka becsület és dicsőség dolga.” Kérdezte, hogy ki tudná ezt az egyszerű mondatot lefordítani. Hosszan tartó, mélységes csend. Az utódtanár engem biztatott, én meg a kamaszok cinizmuskorszakát éltem, és azt mondtam, hogy ez nagyjából azt jelenti, hogy „Arbeit macht frei.” Képzelted, hogy mekkora botrány kerekedett belőle.

Az '50-es évek elején alapított kisbéri gimnázium igen színvonalas, jó intézmény volt. A pedagógusai között több Budapestről kirugdalt régi, polgári erkölcsi alapon gondolkodó tanár volt. Aztán ötvenhat igen megritkította őket. Jöttek a gyorstalpalós munkáskáderek. De volt ott egy matematikatanárnőm, Birkás Mihályné, akinek a férje a helyi kórház belgyógyász orvosa volt. Én ennek a hölgynek köszönhetem, hogy erdőmérnök lettem. A matematikát úgy belém verte, hogy Moór Arthur sem talált rajtam fogást az egyetemen. Az annak idején híres Laricsev-példatárat oldatta meg velem oda-vissza.

Úgynevezett 5+1-es gimnáziumi oktatásban részesültem. Szombatonként mindig lakatoskodtunk. Reszeltünk, fúrtunk, szegecseltünk, hegesztettünk. Ennek később nagy hasznát vettem.

Gondolom. Kár, hogy a módszer feledésbe merült...

1964 telén a TV-ben megjelent egy hölgy a városligeti tó jegén, és elénekelt a „Rohan az idő” című dalt. Ez mérföldkő volt az életemben. Koncz Zsuzsa belopta magát a szívembe, úgy is, mint nő, előadó művész, és a teljesen új, beatvilágot jelentő dala is. Ekkor már sokat hallgattuk a Szabad Európa könnyűzenei adásait, a „Délutáni randevút”, a „Teenager party”-t, majd berobbant zenei világunkba az Illés. Volt egy magnónk, és felvettük, amit leadtak. Azután apám vett egy gitárt nekem, amit később nagyon megbánt.

Mi meg a helyi fiúkkal megalakítottuk az „Albatrosz” együttest. A szólógitárosa és az énekese természetesen én voltam. A gitárt alkalmassá tettük ahhoz, hogy erősítőhöz csatlakozzon. Az erősítő kezdetben egy mozi vetítőgépe volt. Az egyik „műszakink” meg egy társával lelopott egy villanyoszlopra szerelt hangszórót az egyik faluból. Az lett a hangfal. Még szaxofonosunk is volt, aki átsegítette a zenekart a bálókön az avított számok interpretálásánál. Sok helyen játszottunk, főleg a környéken, döbbenetes, sokszor frenetikus sikerrel. Mikor

kezdünk, csak egy E-dúrt leütöttem, és már sikoltozott a közönség. Iskolai bálokon szerepeltünk, de rangos megyei rendezvényeken is. Rengeteget gyakoroltunk. Én egy-egy számot napokon keresztül, szinte megállás nélkül...

Hatvanhét őszén volt egy könnyűzenei fesztivál Tatabányán, ahová írtam egy számot a karácsonyról egy rendszert cikiző szöveggel, aminek a következménye az lett, hogy betiltottak bennünket. A szám mondanivalója az volt, hogy már csak a kocsmái részegesek tudják, hogy mi is a karácsony.

Na, ez jópofa lehetett.

Az is volt, de nekik nem tetszett. Maradtak az esküvők és a bálók. Utólag nagyon szégyellem, hogy a környékbeli kitűnő cigányzenekarokat szinte kivétel nélkül tönkretettük. Mert a fiatalság minket hívott bálokra, mi meg mentünk. Elvettük a kenyerüket. Aztán jött a szintetizátor, ami végképp betette nekik a kaput.

De visszatérve a betiltáshoz. Le kellett adni a szerelést, ami nem a miénk volt, hanem a művházé. Azt is meg kell jegyezni, hogy többet kerestem zenészként, mint az apám. Soha nem ittam zenélés közben. Pia nem volt, csak a lányok. Azok bőven.

Közben apámat kikezdték, ellenségei voltak a fociikerei, aztán '56-os „bűnei” miatt, nem volt párttag stb., pedig épített egy iskolát Ászáron. Még tíz éve volt hátra a nyugdíjig, amikor passzra tették.

Jöttek az ifjú titánok.

Ahogy mondod. Megtanultam, főleg apám példáján, hogy ez az ország ilyen. Van, aki gürizik, alkot, megcsinálja, azután bele lehet ülni a készbe. (Sajnos, jóval később ezt én is megéltem.)

A gimiben a lázadó fiatalság sok ismervét „hordoztam”: hosszú hajat, fekete garbót, a nagy dumát, ami természetesen „huligánná” minősített..., no és a beatzene. De azért a megyében közben megnyertem az Arany Dániel matematikaversenyt és a biológia tanulmányi versenyt is. Nagy pofám volt: „akármilyen jegyet adhatnak magatartásból, mégis én nyerem nekik az elismeréseket”. Történelem órára sokszor be sem kellett mennem. Azt mondta a tanárnő, hogy jobb, ha kint maradok.

Odahaza apámtól nem hallottam direktbe politikát. Viszont ha a katolikus pap keresztapám átjött hozzánk vacsorára, akarva akaratlan hallottam egyet s más. Például, hogy Sztálin postarabló volt, azt már tízéves koromban tudtam. No meg a helybéli öreg parasztemberek közül is a lázadóbbakkal voltam jóba. Akik nem akartak belépni a téeszbe, akiknek a beszolgáltatás ellen is volt egy két szavuk, meg ilyesmi.

Igen. Ezekből a vacsorai „szemináriumokból” én is sokat tanultam.

Velünk szemben laktak az „ügyvid” Kovácsék. A sok Kovácsot előnévvel lehetett csak megkülönböztetni, ha beszéltél valamelyikről. Volt fura, tinó, vitéz és még ki tudja már, hogy milyen Kovács. Ügyvid Kovács Mihály fehér, bő, rödös (ráncolt) gatyában, fekete lajbiban, széles karimájú kalapban járt, és pipázott. Természetesen a falu protestáns részéhez tartozott, a lutheránusok presbitereként. Egykor párholdas kispasztt volt, de szőlővel, borral kezdett foglalkozni, és az egyik legtehetősebb embere lett a falunak nagy, célszerűen épített portával, mintagazdasággal. (Ezért kapta az „ügyvid” nevet.) A kommunisták kulákká minősítették az öreget, de a járási főhajjakend elvtársak nála boroztak szinte mindig. Gyönyörű lovai voltak. Aztán jött a kolhoz.

Egyszer anyám – talán 1960 nagybőjtjén, alkonyatkor – szól, hogy lessek ki a függöny mögül az utcára. Miért mi van? Azt mondja: „nézd, Mihály bátyád kint ül a kispadon. Megjöttek a lovai a téeszből.” Hát az volt, hogy bevitték a lovait a téeszbe, de azok hazaszöktek. Jobbról-balról szorgolgták az öreget. De az öreg nem tett semmit, fölállt, kinyitotta a kiskaput, bement, és betette maga után az ajtót. A lovak kint maradtak az utcán... Tudod te, hogy mit jelentett a magyar parasztnak, a magyar embernek a ló? Családtagja volt, úgy szerette. És a kolhoz elvitte..., ez szinte gyilkosság. Az öreg ügyvid Kovács Mihály ezután egy évre rá meg is halt. Sűrűn megmaradtak bennem ezek a történetek...

Tudod, ha a magángazdákba fektették volna azt a temérdek pénzt, amit a téeszek kaptak, Hollandia lehetnének.

No de kolhozok mintájára kellett mennie a dolgoknak, és a munkásosztály ökle tudta, hogy hová kell ütni. Mert a vas és acél országát erőltettük.

Tudom, hogy amit mondok, az illúzió, csak úgy mondtam, hogy ne felejsük. És ami a lényeg, megmaradtak volna a faluközösségek. Ausztria jó példa erre.

De mint mondtam, az ászáriaknál jól ment a téesz, különösen, amikor lehetett „háztájizni”. Meg aztán a falu esztétikája is borzalmas lett. Igaz, ebben ludas volt az építési hatóság is. Sátortetős bálnaházak erkélyekkel. Ki a fene ül ki az erkélyre egy falusi főutcán? De istálló, melléképület, az nincs. A '80-as években nyugatnémet és belga turistacsoportokat vezettem, akik madarakat akartak megfigyelni, természetvédelmi területeket meglátogatni. Amikor áthaladtunk busszal egy-egy falun, kérdezték: hol vannak a házak melléképületei, istállók, csűrök, pajták stb. Nem értették, milyen a „modern” magyar falu.

Na de visszatérek a gimnáziumba. Ott zenélés, csajozás, egyszóval éltem a „felső”kamaszkorom.

De közben az erdőt is jártam. Csavarogtam a Bakonyban is éppen eleget. Bementem az erdőszethez, ahol Frey Antal erdőmérnök volt az erdőszetvezető. Ő volt az első „erdőmérnök” akit életben megismertem. Visszafogott volt, csendes hangú, tán kissé megkeseredett. Úgy tudom, pár éve megjelent egy visszaemlékezése az Erdészettörténeti Közleményekben a soproni '56-os történésekről. Bementem hozzá, és közöltem vele, hogy erdőmérnök szeretnék lenni. Kértem, hogy adjon valami könyvet, amiből eligazodhatok. Hát odaadta az „Erdészeti alapismeretek”-et. Mondhatni, pár nap alatt kívülről megtanultam. Meg odaadta Siskov Iván erdőművelés-jegyzetét. Azt is megtanultam. Azután elkezdtem madarászkodni. A spórolt pénzemen vettem egy használt távcsövet, beszereztem Herman Ottó „A madarak hasznáról, káráról”c. ragyogó könyvét, Brehm vonatkozó munkáit. Ezek voltak a szakirodalmaim. Mást nem lehetett kapni Kisbéren.

Sok bokor alját, nádaszt végigkúsztam, amíg megismertem a madarakat. Legalábbis azokat, amelyek felénk előfordultak.

A növényekkel jobb volt a helyzet, mert begyűjtöttem szinte az egész – környékünkön fellelhető – flórát. A Jávorka–Csapody és a két-kötetes növényhatározó megvolt otthon. Kimentem a kertbe és először a gyomokat határoztam meg. Aztán tovább, a Falurétre, mindig újabb és újabb élőhelyekre. De az első nyáron jószerivel még a kertünkből sem jutottam ki.

A problémám az volt, hogy senki olyanhoz nem tudtam segítségért fordulni, aki értett a madarakhoz, növényekhez. Ilyen szakember a

környéken nem létezett. A keresztapám szánt meg végül, aki elvitt Bokodra Jakab Béla bácsihoz, aki pap volt. Ő a tojásokkal foglalkozott. De nem a faji ismertetőik érdekelték, hanem olyasmit kutatott, hogy hogyan lehet megtudni, melyik tojásból kel ki kakas- és melyikből jércecsibe.

Erre szokták mondani, hogy ez volt a pigmeusok ősi problémája.

Aztán keresztapám Velorexén elmentünk Pannonhalmára. Ott be szabadultunk a könyvtárba, ami fantasztikus élmény volt nekem. Pannonhalmán volt egy ornitológus szerzetes tanár, Gál Geláz. De ő meg a madárlép szerkezetével foglalkozott. Egyszóval magamnak kellett mindent megismerni. Volt egy szobafestő barátom, aki lényegében vadászó volt. Egy lopott tizenhatos Monte Carlója volt. Mondhatni, állandóan vele voltam, halásztunk, vadásztunk, végig csavarogtuk a Bakonyalját. Éjjel a fákról lőttük a felgallyazott fácánokat légpuskával. Szüleim féltek, hogy ebből nagy botrány lesz, orvvadászatért még börtönt is kaphatok, de ebben a késő kamaszkorban már nem nagyon tudtak befolyásolni. Anyám azért megsütötte a zsákmányt, fácánt, foglyot néha nyulat... Nem buktunk le.

A rapsicból lett erdőmérnök. Nem is rossz cím.

Valahogy úgy. De gondolom, ilyesmin szinte valamennyien átesünk.

No, jött egy TV-vetélkedő a „Ki miben tudós.” Aki az első húszban végzett, azt felvételi nélkül felvették az egyetemre. De volt más vetélkedő is, ahol az első tízet szintén felvették. No, mondom, ez az én esetem. Ez már negyedikben volt. Lényegében egy környezettel foglalkozó dolgozatot kellett írni arról, hogy a hogyan változik meg a tájszerkezet a mezőgazdaság meg egyebek hatására. Idegen fajok stb. A kész munkát a karácsonyi szünet után az iskolaigazgatónak kellett leadni, akinek az iskola nevében tovább kellett küldenie. „Gyurgyalag” volt a jeligém. Áprilisban volt az eredményhirdetés, de én nem kaptam semmit. Beadtam Sopronba a jelentkezési lapot, és akkor került szóba a pályázatomban az osztályfőnökömmel. Ekkor derült ki, hogy az igazgató el sem küldte, ott lapult a fiókjában. Képzelted, hogy mit éreztem. Most is itt van a dolgozat szekrényemben.

Az érettségim is lazán sikerült. Nem is kellett mindenből vizsgáznom, mert akinek végig ötöse volt, annak nem kellett írásbelizni.

A gimnáziumból még meg kell emlékezmem aranyos magyartanárnőről, aki Erdélyből került oda. A tűzrőlpattant Nagy Magdolnáról. Ő nyitotta ki az ajtót a határon túli magyar költőkre, írókra. Sokat tanultam tőle. A logikát és a filozófiát is ő tanította. Ő szervezett olyan „értelmiségi” esteket, amikor összejöttünk havonta, és beszélgettünk mindenféléről. A beat könyveket is ő adta a kezünkbe. Tőle kaptam, már egyetemista koromban egy olyan Erdélyt járó útitervet és címlistát, melynek alapján elkezdtem ottani bolyongásaimat.

És jött a felvételi Sopronban. Határsávgendélyt kellett váltani Komáromban a járasi rendőrkapitányságon, csak így utazhattam még felvételizni is. Rengetegen voltunk, a kollégiumban már nem is volt hely, úgyhogy én a nagy tanulóban a földön aludtam matracon egy óriási tabló alatt. A tablóképek a valétalókkal, némelyik évfolyam még waldenben, az '56-os csonka évfolyamtabló, amelynek felirata fájdalmasan utalt az idegenbe szakadt társakra. Reményik sorai: „Eredj, ha tudsz. Eredj, ha gondolod...” borzongatóan hatott rám. A botanikus kert, az ódon épületek, a tanárok szobrai, szakállas felsőbb éves hallgatók, vadásztróféák, a „Jó szerencsét” köszöntések ünnepélyes csodálkozással töltöttek el. Ha én ide bekerülhetnék!!! A vizsga sikerült. A fizika írásbeli ugyan nem volt valami fényes, de a többi jól ment, s a középiskolai hozott pontszám is a maximum volt. Kb. 3 hét múlva megkaptam az értesítést; előfelvétellel fölvettek. Ez a nap addigi életem legboldogabb napja volt!!!

Katona nem voltál?

Az előfelvételi alatt nem vittek el, ugyanis a szememmel valami probléma volt, van, mert szemüveget kell hordanom. Viszont elmentem gyakoronoknak a Vértesi Erdőgazdaság Kisbéri erdészetiéhez. Kezdetben a felterhelő brigáddal dolgoztam Szabó Imre bácsi kerületében. Megszólalásig hasonlított Horthy Miklósrá. A munkások, távollétében úgy is emlegették az öreget. Sok mindent tanultam tőle. Szállítólevelet állítottam ki, köböltük a rönköket, „S” kapcsoltam, gyéritést jelöltem, vadászaton hajtottam, hosszoltam stb. Csináltam mindent, amivel egy „tedd ide, menj oda” erdészgyakoronokat megbíznak.

Karácsony előtt már csak a karácsonyfatelepet őriztük, meg adtunk el az érdeklődőknek a fákat. Imre bácsinak volt egy nagy bőrtáskája,

abban hordta az „irodáját”. Karácsony előtt bent ültünk a nagybéri kerület erdészházában, raktuk a kályhát, amikor kezdte előszedni az éves postát. Kiszed egy levelet, akkurátusan felbontja, nézi egy darabig, majd megszólal: „Na, már ez is elintézte magát”, és puff, behajította a tűzbe. Állítólag orosz katonamondás, hogy: „nem kell a parancsot azonnal teljesíteni, mert lehet, hogy visszavonják”.

Kezdetben a munkások lejampiztak, meg ilyesmi, de aztán szép lassan befogadtak. Vegyes volt a társaság. Volt közöttük börtönviselt, szabadult ötvenhatos, aki máshol nem kapott állást, kitelepítésből visszazökött sváb, és hasonlóak. Minden reggel a kocsmában kezdtünk, azután irány az erdő. Egyébként szép rend volt Imre bácsi kerületében. Vadászgattunk az öreggel, minden névnapot megünnepeltünk. Éltük az erdészkedés mindennapjait. Most utólag is azt kell mondanom, szép volt, jó volt, hasznos volt.

Aztán 1968-ban jött az egyetem.

Ja! Még annyit, hogy júliusban kezdtek a harckocsik megjelenni az erdőn. Itt is tank, ott is tank. Volt az erdőben egy hadianyagraktár, és ott sündörögtek, mielőtt bevonultak a csehekhez.

Később hallottam, hogy valaki Kisbéren vett az oroszoktól egy tankot. Egy tankot, amit eladtak a MÉH-telepen. Óriási botrány lett belőle.

Ez egy jópofa történet, még akkor is, ha nem igaz.

Az lehet, mert én akkor már Sopronban voltam. Első élményem a kolozsvári eredetű gondnoknő, Duci néni volt. Ő adta ki a cihákat. Nekem 99-es volt a mosodai jelem, mert akkor még mostak is ránk. No, ott álltunk a sorban, és amikor rám került az ágyneműosztás, megfogta a kezemet, és őszinte meglepődéssel sóhajtott, hogy végre egy jó barna magyar gyerek.

Aztán jött a balek-oktatás. Megjelent az aulában egy ember, aki úgy üvöltött, mint egy jutasi őrmester. Csanády Etele volt. Azután jött egy magas, ősz ember, aki még keményebben lehordott bennünket. Ő volt a Pankotai Gábor, a rektor. Sokan berezeltek, mondván, hogy ez rosszabb, mint a katonaság. De aki egy kicsit is figyelt, látta, hogy mindez álca, s mint később megtudtuk, selmeci hagyomány.

A nótákat Virág János, akkor V. éves erdőmérnök-hallgató tanította, a hagyományokról Tamás László adjunktus úr beszélt. Kaptunk munkásruhát, nótagyűjtemény-füzetet, egy kiadványt az egyetemről, s a

hagyományokról, délelőtt tanultunk, délután dolgoztunk, meg készülünk a balekvizsgára.

A balekvizsgán háromszor kirúgtak, egy üveg sörért lehetett úvézni. Amikor negyedszerre mentem, megtöltöttem egy üres sörösüveget vízzel, és letettem az elnök elé. Jó, nagy nehezen átengedtek. Az elnök a vizsga végeztével a szájához emelte az üveget. Gondolhatod. Óriási ribillió lett belőle.

Az első szakestélyen Igmándy professzor volt az elnök, Virág János a cantus preses. Számomra lenyűgöző élmény volt. A beat – mint életérzés – kezdett távolodni, halványodni. Megkereszteltek hagyományos módon, s a Kántor nevet kaptam. A firmám a tekintélyes vadász, Fodermayer Vilmos lett. (Kezdetben alig mertem tegezni!)

Később is elhívtak néhány szakestre, és az tetszett, hogy felszabadultak voltunk. Ki lehetett mondani az igazságokat, anélkül, hogy a rendőr elvezetett volna. Persze lehet, hogy a beépítettek figyeltek, de ezt akkor nem éreztük, hiszen a tanári karból is voltak ott néhányan.

Ami viszont komoly dolog volt, az Moór Arthur maga, matekprofesszor. Ő kijelentette, hogy nincs kettes mérnök, csak hármas. Az kétségtelen, hogy engem a firmám, Fodermayer Vili rendszeren kioktatott, hogy mikor mit csináljak. Szendrey István, alias Pipás kémia professzor meg csak biztatott, hogy meg kell kapaszkodnunk az első években, mint a macska, amikor a körmeivel mászik a fára.

Nemky Ernőt viszont nagyon tiszteltem. De szerettem is a tárgyát, a növénytant. Viszont az első vizsgám Kerényi Ervinnél volt geológiából. Vili javasolta, hogy egy könnyűvel kezdjek. Aztán Moór Arthur előtt a növénytan, mert állítólag azt a jegyet Arthur respektálta. Szépen levizsgáztam mindenből, jó rendű lettem. Viszont az évfolyamnak kb. a negyede távozott. Jött a második félév.

Emlékszem a ti valétálásotokra, ami nagyon szép volt. Még az sem szegte kedvemet, hogy Béli kirúgott fizikából. Ugyanis puskáztunk. Tudta, hogy lopott tétellel mentünk és lebuktatott. Ráadásul a kollégiumból is kirúgtak. Magatartási problémák miatt. Várnai elvtárs, alias Malacka, a kollégiumigazgató járta a szobákat, és a tapogatásai közben szóvá tette a földön hagyott zoknikat, a radiátoron száradó gatyákat, meg ilyesmit. Kirúgott.

Kimentem albérletbe Iványi Gáborral. Az első telet az Alm vendég-lővel szemben húztuk ki. Képzeld. Sokszor ittunk és énekelünk, közben meg „tanultunk”. Az Almon meleg volt, a kamerban jéghideg.

De ha valamiből levizsgáztunk, Garamvölgyi Vili almi kocsmárosnál nagyot mulattunk.

Erről jut eszembe, hogy egyszer az Őrségben voltunk Majer Antal proffal gyakorlaton. Este boroztunk valami rossz nohaborral. A prof javasolta, hogy csak olyan nótát énekeljünk, amiben van erdő. Nos, elkezdtek, és éjfél felé arra kért, hogy hagyjam abba a nótakezdeéseket, mert nem fogok levizsgázni nála.

Azután egy családnál laktunk, akinek volt háza a Lőverekben is. Télen a városban laktak, nyáron fent a zöldbén. Mi meg fordítva. No, az egy külön világ volt. Állítom, hogy aki nem volt „kintlakó”, az nem is volt igazán egyetemista Sopronban.

Ezt meg tudom erősíteni.

Megismertem a várost nappal és főleg éjjel. Loptuk a fát az erdőből. A kokszt a kazánház előtti kupacból hordtuk sportszatyórral. Úgy fűtöttünk, hogy felrobbant a házigazdánk cserépkályhája. A mi kamerunk igazi kamer volt. Volt, hogy az Alpesi vendéglőben készültünk fel fizikából. Cigányzenekar és néhány fröccs mellett. De legalább meleg volt. Persze, hogy kirúgtak. Csak úgy röpült utánam az index. Az volt a helyzet, hogy akkor már csak a biológiai tárgyak érdekeltek inkább. Vancsuránál növényrendszertanból jelesre mentem.

A gyakorlatias műszaki tárgyakat azért tanultam, mert azokból meg lehetett élni. Mint a geodézia, az útépités, a vízgazdálkodás, a szállítástan. A fatechnológia, elektrotechnika nekem csak arra volt jó, hogy az agyamat terhelje. Egyszer egy elektrogyakorlaton odajön hozzám Szabó József gyakorlatvezető adjunktus úr, és jellegzetes, mély hangján megkérdi, hogy mit csinálok. Mondom neki, hogy Tóth Árpád-verseket olvasok. Teljesen fel volt háborodva. A többiek meg dugogatták a banándugókat valahová. Kérdőre vont, hogy mit fogok csinálni mérnökként az üzemben, ha elromlik az elektromos rendszer. Mondom, kirúgom azt, aki hozzá mer nyúlni, és hívatom a villanyszerelőt. Ez a történet persze „automata” úvét jelentett. Nyáron elmentünk a Szovjetunióba, és ott jöttem rá, hogy elég jól beszélem a nyelvet. Sokszor helyettesítettem Vancsura Rudolf vezetőnket, mint tolmács. Sőt, amikor Fertődről kimentek az oroszok, a polgármesternek is én tolmácsoltam. Ma már nem tudnám. Negyedszázad óta nem használtam ezt a nyelvet.

Gondolom, a szakestélyeken is aktív voltál...

Elmesélek egy esetet. Upsalából jöttek svéd erdőmérnök-hallgatók és egy ismerkedési estet szerveztek nekik. Béldi docens úr, mint oktatási rektorhelyettes intézte a programjukat és üzent, hogy menjünk a KISZ-házba nótázni, csináljunk nekik egy bemutató szakestélyt. Először is a svédek impozánsan jelentek meg waldenszerű egyenruhájukban (nekünk akkor még nem volt), sörös kriglikkel. Mindjárt megállapítottuk: „Ezek tudják, mi a szakestély!” A svédeknel is volt egy nótabíró. Amikor rá került a sor, egy gitárral a kezében felugrott a székre, és egy selmeci nótát intonált. Svédül! Kiderült, hogy ők is ugyanazokat a nótákat éneklék, mint mi. Valószínűleg a német áthallás hatására. Attól kezdve a szakestélyeken én is gitárral énekeltem a nótákat. Itt mondom el, hogy egyszer kezembe akadt egy Kodály-féle népdalfüzet, aminek az előszavában a nagy magyar zeneszerző azon kesereg, hogy a városi értelmiség a magyar dalok helyett műdalokat, giccseket dalol, sőt a magyar műszaki értelmiség, a híres selmeci erdészek, meg bányászok is a nemzet zenei világától idegen német dalokat énekelnek. Elszégyelltem magamat, és ettől kezdve próbáltam ezen változtatni. De mint te is tudod, ezt Madas András, Hibbey Albert és társaik már a háború előtt elkezdték.

Még virágénekeket is énekeltem a szakestélyeken. Ez nagyon tetszett mindenkinek. Szemerey Tamással még citeráztunk is. Nagy sikereink voltak. De sajnós, most azt tapasztalom, hogy még a leghetlenebb német dalokat is énekelik a diákok.

Aztán itt van a waldentéma. Egy szakestély utáni beszélgetésen úgy döntöttünk, hogy meg kell csinálni a waldent. Ennek a történetét az Erdészettörténeti Közleményekben „És újra valden” címen szépen meg is írtam. Kieszeltük, hogy a Vadászati Világkiállításon már waldenben fogunk megjelenni, mint szakinformátorok. Nem volt könnyű, de Tamás László adjunktus és Béldi Ferenc rektorhelyettes segítségével sikerült.

Bányász Erzsébet faiparimérnök-hallgató kolleginánk több rajzot készített az új waldenről. A prorektor úr közölte velünk, hogy Földes miniszterhelyettes és a politikai vezetés (az MSZMP egyetemi szervezete) támogatja a világkiállításon való részvételt és a walden újbóli létrehozását, de „hallgatói egyenruhának” kell hívni. Mi nagyon nem szerettük az „egyenruha” szót, nehezen vettük be, de végül is megal-

kudtunk... Nem csak ebben. A „hallgatói egyenruhát” – hangsúlyozta Béldi – úgy kell megcsinálnunk, hogy ne emlékeztessen a k. u. k. idők Waffenrockjára és a háború előtti idők waldenjére, de benne mégis valahogy újraszülethessen a „walden”. Ő ezt csak így tudja „megvédeni” – mondta. Mi meg úgy voltunk vele, csak engedjék meg, úgyis olyat csináltatunk, amelyet akarunk...

Azt hiszem, diáktörténelmi pillanat volt, amikor a Normafánál egy vendéglőben megtartottuk az első waldenos, „újkori” szakestélyt. Ez az én '73-ban valétált évfolyamom a waldennel történelmet csinált. Elintéztük, hogy ne a kertészek vagy a gödöllői gazdászok, hanem a soproni hallgatók legyenek a szakinformátorok az 1971-es Vadászati Világkiállításon, és hogy ezek a szakinformátorok a waldent viseljék, aminek elkészítési költségét a kiállítás fedezze!! Sikerült! Sok ilyen sikeres soproni érdekérvényesítést kívánok utódainknak! Jön az újabb vadászati világkiállítás! Hajrá!

1971 nyarán kijutottam Erdélybe. Eredetileg Kárpátalja volt betervezve, az ottani erdészkedéseink okán, de oda kijutni akkor lehetetlen volt. Így maradt Erdély. Nagy Magdi, egykori tanárnőm elvitt Domokos Pál Péterhez. Felejthetetlen történelmi és néprajzi tudnivalókat, élményeket kaptam Péter bácsitól, aki ma már olyan számomra, mint egy szent, akivel véletlenül találkoztam.

Teleraktam a kölcsönként hordkeretes hátizsákomat kajával, ajándékokkal, aztán drága Zoltán öcsém kikísért a Nyugatiba: irány Nagyvárad... Egy hónapot voltam odakint. Egyedül, stoppal és gyalog jártam be Erdélyt Kalotaszegtől a Székelyföldre, a Gyimesekig. Teljesen más emberként jöttem haza. Megismertem a magyar sorsot, mi az, kisebbséginek lenni Ceaușescu román sovíniszta diktatúrájában, illetve belekóstoltam egy másik, magyarabb!! Magyarországra. A széki tánc házi élmény után nem akartam többé rockzenész lenni, minden szerelésemet eladtam, csak az akusztikus gitáromat tartottam meg...

Mivel másképpen nem mehetett volna, a KISZ keretén belül gőzerővel folytattuk itthon a hagyományápolást, még úgy is, hogy sokan nem is voltunk KISZ-tagok. Felvettük a kapcsolatot a bányászokkal. Ismerkedtünk velük, és nagyszerű barátságok szövődtek. Megismertük Pataki Attilát, alias Szófosót, s a többi kiváló bányász-kohász cimborát.

Amikor Sopronba jöttek, Varga Szabolccsal az élen másfélszáz waldenos diák várta a négy miskolci követet, bányászlámpákkal, sóval, kenyérral, sörral. Azután a bányászati múzeumból kölcsönzött grube-

nekbe öltöztettük őket, úgy vonultunk a városba. Másnap már az a hír járta, hogy visszajöttek a bányászok. Mert ez a műszaki értelmiségi nagyon hiányzik most is.

Másnap este természetesen szakestély, ami emlékezetesen jól sikerült, majd a vendégek hazamentek, sajátos úrt hagyva maguk után...

Magas Laciék tőlük vették át a valétakorsó-ajándékozási szokást 1971-ben, és elég nagy balhé volt abból, amikor az elsőket titkos szavazással kapták az arra érdemesült oktatók.

Aztán visszahívtak bennünket a bányászok szakestélyre, Miskolcra, és így fejlődött a kapcsolatunk egyre jobban, bensőségesebben.

Harmadévben már az újra éledező egyetemi színpadon is felléptem egy darabban, egy lantos vásári diák szerepében. Sándor Erzsi volt a protektorunk, és elég szép amatőr versenyeket nyertünk. A Mikulás-esteket teljes gőzzel szerveztük, mert ott is szabadabbnak éreztük magunkat. Sok-sok csasztuskát, jó poénokat gyártottunk. Ezek fergetegesre sikeredtek, olyannyira, hogy Bezzegh dékán annyi pénzjutalmat adott nekem, amennyi fedezte a lógásaimból felhalmozott külön eljárási díjakat. Bár be kellett mennünk a dékáni hivatalba Krassai László barátommal, és előadnunk a mikulásesti produkciónkat... Ott is mindenki agyonkacagta magát...

Aztán az országos KISZ is rájött, hogy a hagyományt ápolni kell. Így Sopronban szervezték meg a hagyománykonferenciát. Kaptam egy megbízást, hogy hozzak létre egy kiállítást. Ezt Sonnevend Imrével, Tisza Ottóval, Nagy Endrével közösen csináltuk. Annak idején, amikor szétment az Ifjúsági Kör, széthordták a dolgait. Elmentem az idős erdész-, kohász-, bányász kollégákhoz és özvegyeikhez, és amit tudtunk, begyűjtöttünk, és csináltunk egy gyönyörű kiállítást. Különösen Nemky Ernőnek volt óriási anyaga. De kaptunk Tanka Sanyi bácsitól is.

Készítettem a tárgyakról egy leltárt, hogy kinél mi található meg, és leadtam az Erdészeti Múzeumnak.

Valószínűleg ott vannak a legjobb helyen.

A valétalásokon, a karneválokon mindig lovagoltam. A határőrségtől hoztuk a lovakat. Lovas múltamat nem akartam elfelejteni, és még a Nagyvázszyi Lovas Klubnak is tagja voltam. Monspart Gábor, egykori huszártiszt volt a vezetőnk, a klub elnöke meg Horváth Balázs, veszprémi ügyvéd, későbbi belügyminiszter.

És aztán – negyedéves koromban – megjelent az életemben Ugron Anikó mint balek. Diplomamunkámat Szárhalom madárvilágáról írtam.

Az üzemtant nem szerettem. Tiszteltem a tanszéket, és amikor a Herneckinél könyvvitelből vizsgáztam, ő maga ajánlotta fel, hogy beszéljünk inkább a madarokról. Kérdeztem, hogy melyikről? Azt mondja, a flamingókról. No de a Dél-Amerikaiakról vagy az Afrikaiakról. Az Afrikaiakról. Elmondtam, amit tudtam róluk, és beírt egy kettest. Államvizsgára szinte csak üzemtant tanultam. Halász Aladárnál vizsgáztam. Több kérdésére megválaszoltam, amikor Szabó Jóska adjunktus úr felé fordult, és megkérdezte, hogy miért voltam én kettés? Végül elég jó eredménnyel végeztem.

S hogyan tovább?

Megkaptam a diplomámat, majd Anikóval irány Erdély, ott pedig a Kelemen havasok, majd elmentünk Székelyudvarhelyre, az Ugron kápolnához.

De nem tudtunk bemenni, mert akkor jártak azok az idők, amikor nem lehetett barátoknál, meg magánházaknál aludni. A kulcs valószínűleg a főplébánián volt, oda meg nem mentünk.

Velem is elkezdett foglalkozni a BM. A dékániban egy külön szobában volt a meghallgatás, hogy mit énekeltünk a szakestélyen, meg hogy ki miért ment Erdélybe. Miért járunk waldenben Selmece? Mit keresünk ott a temetőben?

Felháborító hazaárulás.

Rengeteg irredenta nótát tudtam még Ászárról. Ott az egész falu énekelt. És a szüleim is otthon, állandóan énekeltek. Magyar nótát, népdalt, műdalt, táncdalt, katolikus népénekeket, protestáns zsoltárokat... Énekeltem én is, ahol csak tudtam.

Most, hogy lehetett, kikértem az ÁSZ Történeti Levéltárából a velem kapcsolatos kartonokat.

Szóval meg lettem figyelve 1981-től a rendszerváltásig. Legalábbis erről az időszakról vannak meg a jelentések. De már korábban is a „látókörukbe” kerültem.

Erdélybe sűrűn jártunk. Vettem egy motort, és azzal pöfögtük be az elszakított területeket, ahol Anikó otthon volt. Megismertem a család-

ját, akkor még udvarlóként. Többek között báró Atzél Bandit, aki már nem él, de nagyon sokat tett a csángókért. Ő rajta volt egy fotón tizenhat évesen, amikor ledöntötték a Sztálin-szobrot, és ezért életfogytiglanit kapott. Aztán az amnesztiával kiengedték, és könyvterjesztő lett. Sok-sok könyvet vittünk Erdélybe. Bibliát, egyebet.

Bájközzétételül közöljük, hogy Kárpáti László korábban nacionalista tartalmu tevékenysége miatt látóköriakbe került.

Kérem Vezető Elvtársat, hogy amennyiben vagy Kárpáti Lászlóra vonatkozóan adatok merülnek fel, azokat osztályunknak megküldeni sziveskedjék.

Győr, 1981. június 26.

Készült: 2 pld.-ban.

Kapja : 1.sz.pld.Cím.
2.sz.pld. 1-19/81.

Készítette: B. J./P. Lné.

Nyt.sz.: 1- 863 /81.

ELVÉTEL
LAKATOS IMRE :/
r. őrnagy
osztályvezető

Még annyit, hogy bizony furcsa volt, amikor ötödévben egyesek kezdtek belépni az MSZMP-be. Valószínűleg arra hajtottak, hogy többre vihetik így. És valóban, ők előbb kaptak lakást, jobb beosztást, meg miegyebek. Én túltettem magam ezen, jártam a magam útját, a politika miatt soha nem romlott meg a kapcsolatom az évfolyamtársaimmal sem akkor, de később sem!

Az erdélyi erdőkkel kapcsolatban mondok el egy kis szösszenetet. Sok erdőt, hegységet bejártam. Rengeteg fotóm, diám van a Kárpátok hegységeiről és a Biharról. Egy idő után egymásra találtunk Dala Lászlóval, és közösen jártuk végig az egykori határhavasokat. Egyszer Majer Tóni bácsival vagyok az 1980-as évek elején a Bakonyban. Az volt neki a szíve csücske. A bakonyi bükkösök, főleg a farkasgyepűiek. Vagy, ahogy ő mondta, a montán bükkösök. Mivel pl. a Cserna völgyében, a Godján oldalán még 1000-1300 méteren is találtam, fotóztam bükkösöket, a Retyezát északi oldalán is magasra felhúzódik a bükk, a Bakonyban meg 300-400 méteren található, mégis, ezeket az állományokat is montán bükkösöknek nevezzük, hát hogy van ez? – kérdeztem.

Nem szólt semmit, majd hosszú hallgatás után, kissé bosszúsán megszólalt: „azért, mert Trianon volt, már ne legyenek montán bükköseink sem?”

A te életed hol folytatódott?

Én az erdővédelmi tanszéken lakoztam. Állandóan ott lógtam. Igmándy prof Péti Miklóst akarta odavinni. Nekik már akkor gyermekük volt, és lakás kellett volna, így nem tudták vállalni. Velem egyébként elég szarkasztikusan bánt a prof. Például Iványi Gábor barátommal rovartanból vizsgáztunk. Igmándy ránk csodálkozik, hogy mi nem másodévesek vagyunk. Mondjuk, hogy nem. „Maguk rovartant tanultak” – folytatja a szívatást – „Hát maguk nem jártak az előadásaimon, mert soha nem láttam önöket. Talán unták?” Aztán maga elé meredt, és megjegyezte: „egyébként megértem.” Aztán kihúztam a cincéreket.

Amikor a diplomaterveket készítettem, a tanszéken dolgozó Herpayné gépelte, és többször javasolta, hogy változtassak. Én meg kötöttem az ebet a karóhoz. Hallván a vitát, odasettenkedett Igmándy és odasúgta: „ne hagyd magad Laci.” Azt szerette bennem, hogy a madarakat hangról is megismertem. Az éneklő hímek hangja után dolgoztam ki egy matematikai statisztikai módszert, hogy hogyan lehet megbecsülni az erdőben az egyedszámot – a KISZ kollégiumi rádió-stúdió hordozható magnójával.

De végül a tanszéken nem tudtak alkalmazni, és akkor mentem el a Heves megyei Tarnaleleszre egy téeszhez. Első utamat motorkerékpárral tettem meg. Mire odaértem, nem éreztem a fenekem. Több mint kétezer hektár erdeje volt a cégnek. Amilyen gyenge erdeik voltak, a fizetésem annál jobb. Havi négyezer-ötszáz forint. Az annak idején kiugróan magas fizetésnek számított. Meg egy teljes házat is kaptam szolgálati lakásként.

Sokféle feladatomból kezdve, a hídépítéstől kezdve, a hagyományos erdészeti munkákon keresztül a mész- és faszénégetésig minden. De teljes volt a káosz. A gépkocsik tele fával jöttek-mentek anélkül, hogy tudtam volna róluk. Nem lehetett átlátni a rendszert. Aztán otthagytam őket.

A döntő dolog az volt, amikor egy szokásos hétfői eligazításon azt mondja nekem az elnök, hogy „ilyen úri csökevények meg minek vannak...? Mert ha ide bejön egy paraszt, keresi a főállattenyésztő elvtársat, a főagronómus elvtársat, az elnök elvtársat. Ha viszont fa kell neki, akkor azt mondja, hogy a mérnök úrral szeretne, beszélni. A Kárpáti elvtárs meg nem tiltakozik ellene!”

Volt egy kis noteszem, rögtön beírtam, hogy m e n e k ü l é s. Meglátta, hogy valamit jegyzetelek. Na, felírta az elvtárs, hogy ezen valamit változtatni kell? Megnyugtattam, hogy felírtam.

Másnap felültem a motorra, és irány Kaposvár. Ugyanis a Nádas Jóska hívott már előtte a rendezőséghez. Szinte végig esett az eső, így csuromvizes voltam. A titkárságra is csöpögő ruhában érkeztem. Borzasztóan nézhettem ki. Kijött Szántó Gábor igazgató, és közölte, hogy nincsen hely. Jó, elmentem. De megkérdezte, a titkárnőt, hogy mi az a pocsolya a padlón. Mondja, hogy a pacákról csurgott le, aki itt volt, mert esőben utazott. A titkárnő utánam futott, és amikor Gábor megtudta, hogy Tarnaleleszről motoroztam Kaposvárra, csak annyit mondott, hogy „akkor felveszlek”.

Az ilyen ember rendezőnek való, gondolhatta.

Úgy van. És így lettem erdőrendező Kaposváron. Mint nőtlent, sokszor meghívtak ide, oda. Nagyon jó kocsmák voltak. Az Ipar vendéglő is közéjük tartozott. Ott éjfélkor bekötötték a cimbalmos szemét, és úgy püfölte a húrokat.

A Csiky Gergely színházban játszott akkor a Koltai Róbert. A Balaton borozóban jöttem össze a színészekkel, ami a színházzal szemben volt. Beszerveztek statisztának, aki többet keresett, mint a színészek, mert alkalmanként fizették. Az egyik darabban erdész voltam, akinek az volt a dolga, hogy szalonnázzon. A próbákon a rendező állandóan biztatott, hogy „zabálj Lacikám, zabálj!” Zabáltam, amiért kaptam ötszáz forintot. A közönség meg láthatóan nagyokat nyelt.

A munkahelyemen rövidesen rájöttek, hogy engem a köbözésen kívül másra is lehet használni. Akkor készítették elő a Barcsi Ósborókás Tájvédelmi Körzetet, amibe én is bekapcsolódtam. Kutattam a borókást, ahol sok érdekes dolgot találtam. Kanyar József levéltár-igazgató pedig megbízott, hogy írjak az ósborókásról egy könyvet. Meg is jelent „A barcsi ósborókás madárvilága” címen. Nagyon megszerettem azt a környéket.

Sokat töprengtem, hogy hogyan tovább. Azt tudtam, hogy az előmenetelhez be kellene lépnem a pártba, amit soha nem fogok megtenni. Ugron Anikót fogom feleségül venni, ha párttag lennék, biztosan nem jönne hozzám. (Az is biztos, hogy egybekelésünk nem lesz egy szocialista karrierházasság!) De azt meg nem bírtam volna ki, hogy a huszon-

kilencedik „alnéger” legyek. Mert akkor biztos hülyére ittam volna magam.

Aztán Sopronban is meglágyultak a pártszívek irányomban, és visszajöhettek. Meglett a védelem tanszéken az állás. Tudományos ösztöndíjas! Az egyetemi számarlétra legalja. De legalább kutathatok, taníthatok!

Akkor még élt a régi, selmeci szokás, hogy ha új kolléga jött, körbevitték bemutatni.

A tanszéken volt akkor Igmándy, Varga Feri, Stubnya Valér, Német Bandi, Hepayné, a laboráns, a marxista tanszéki adjunktus Papp Pista felesége, Ili, a titkárnő és Ruzsovics Ernő bácsi, a „Papa”, a hírhedt al-tiszt. Így voltunk.

Egyszer Valér bátyám odajött hozzám, és nagy komolyan azt mondta: „balek, már több napja figyellek. Minek futkozol? Most megjegyzed, hogy úriember nem siet, nem fizet és nem csodálkozik!”

Hát ez olyan, mint amilyen Martos adjunktus örökbecsű mondása volt, miszerint, „addig nincs baj, amíg baj nincs.”

Bizony, ezek komoly dolgok. Mint ahogy az is, hogy Valér bácsi méhéskedett, és a viaszt a tanszéken főzte. Egyszer nagy puffanást hallok fent a padláson, ahol madarakat tartottam. Szaladok le a hang irányába, hát látom, hogy Valér bátyánk áll a labor közepén, a falakról lógnak a viasz maradványai. Abban a pillanatban belép Igmándy és megszólal: „Valér, miért nem kávét főztél?”

Úgy mutattak be a többieknek, mint egy tanársegédet, pedig csak tudományos ösztöndíjas voltam. A fizetési karrierem: kezdtem a téesznel 4500-zal, majd a rendezőségen folytattam 2400-zal, és végül a tanszéken kaptam 1200-at.

Anikó, akkor már menyasszonyom, mint Népköztársasági Ösztöndíjas, többet kapott, mint én, a kezdő tanszemély.

A bemutatáskor volt olyan kolléga, aki nyíltan megkérdezte, hogy miért kellett neked idejönni? Volt olyan is, aki azt mondta, hogy remé- li, hogy az olyasmit, mint a semeci hagyományok, meg az erdélyezés, abbahagyom. Nem hatott rám egyik sem.

De a szakestélyezést, meg az ifjúság mulatozásait csak akkor látogat- tam, ha komolyan hívtak. Például amikor a gyűlölt, idegenlégiós, ránk kényszerített Kecskés rektor szakestélyt akart látni. Gál János volt a

háznagy. Felkértek cantus praesesnek. Nem akartam vállalni, de Gál üzent, hogy ha ő vállalja a háznagyságot, nekem se derogáljon a megjelenés. Elvállaltam.

Kecskésnek akkor már kifelé állt a szekere rúdja, így eléggé megcsipkedték. A végén ő is szót kapott, és valami zagyvaságot hordott össze. Amikor befejezte és leült, beüvöltöttem a következő nóta címét, hogy aszongya: „Túr a disznó, túr a mocsár szélen...”

Gondolom, bejött a végén, a több üveg sör után.

Bejött. No, a tanszéken elkezdtem komolyan dolgozni. Mivel közben megnősültem és a kollégiumban laktunk, odaszületett két gyermekünk. Én voltam a nevelőtanár, de hamar leváltottak, mert a Fertőről szárnyazott libákat vittek fel a hallgatók, melyek a folyosókon röpködtek. Ugrott a nevelőtanári ötszáz forintom. A párttag kortársaim kaptak lakást, mi nem kaptunk. De meg kell mondjam, én nem is mentem volna lakótelepre. Aztán úgy alakult, hogy Brennbergbányára költözhettünk. Ugyanis a helyi párttitkár írt az egyházügyi hivatalnak, hogy az ottani paplak üresen áll, miközben a bányászoknak nincs hol lakniuk. Persze, a nyugdíjas bányászoknak volt lakásuk, a valamikori paplakásra meg a párttitkár lányának fájta a foga. Azt tudni kell, hogy a bánya államosítása után ott még a templom is állami volt. A pap meg kihalt.

Káldy bejelentette a tanácsnál, hogy az egyetem megveszi a bérlőki-jelölési jogot. Így költözhettünk ki Brennbergbányára, egy nagyon szép helyre. Nehezítette viszont a személyes kapcsolattartást az, hogy aki ki akart hozzánk jönni, annak engedélyt kellett kérni éppúgy, mint bárkinek, mivel belül voltunk a határsávon.

Valóságos egzotikum lettünk. Csemetét, örökzöldeket, karácsonyfát, még szelídgesztenye-oltványokat is termeltünk eladásra. Jól jött a kiegészítés. Nekem kissé idegen volt a hegyek között, hiszen sík vidéki gyerek voltam. A Fertőn viszont jól éreztem magam és szerettem a tanszéki életet is.

A tanszéken található az ország egyik legnagyobb madárgyűjteménye. Ugyanis a Természettudományi Múzeumé, a Madártani Intézeté megsemmisült a második világháborúban, és ötvenhatban. Így maradt a soproni gyűjtemény, amit egy Wolnhoffer Pál nevű, soproni eredetű tanszéki munkaerő Vadas Jenő idejében hozott létre Selmecen. És van

a bőrgyűjtemény, ami nincs természetes állapotában kikészítve, csak mint múmiák fekszenek a fiókokban a madárbőrök. A hallgatókkal egy határozókulcs segítségével határozatták meg a madarakat, viszont a bőrökkel vizsgáztattak. De ezek jó része 1975-ben már védett volt. Tehát feltételezték, hogy a madár le van lőve, és úgy kell megismerni. Ez viszont óriási tévedés. Az erdőmérnöknek, tehát aki a terepen van és lát valamit, külső jegyek, élőhely, időszak, hang, repülési mód stb. alapján kell felismernie fajt. Viszont aki oktatott a tanszéken, annak – ősi szokás szerint – mindent kellett oktatnia, és nem csak a rovarokat, vagy a gombákat, vagy a madarakat, kinek mi a specialitása, ezért a kollegáimnak kényelmes volt a madárhatározós módszer. Viszont azokat a preparátumokat, melyek időközben a sok fogdosástól legatyásodtak, a határozókulcs alapján kellett megismerniük a hallgatóknak. Ez ma már nem megy..., hogy lelövöm, és azután határozom meg.

Én rengeteget vetítettem, madárhangokat játszottam le. Például elmondtam, hogy a sűrke gém behúzott nyakkal repül. A vörösgém meg a hátsó ujját merőlegesen fölfelé tartja repülés közben, a sűrke gém meg nem. Meg ilyesmi.

A biológiai erdővédelemmel, a hangyák, a denevérek jelentőségével kezdtem foglalkozni.

Aztán a Tudományos Diákkör is kedves területem volt. Majdnem minden évben az én hallgatóim nyerték a TDK-versenyt. Sokszor az országosat is. Faragó Sándor, a mostani rektor is az én diákom volt. Folcz Tóbiás, Csóka György, Ambrus András, Hirka Anikó, Horváth Jenő, Dobrosi Dénes, Tirják László mind-mind nálam, velem együtt okosodtak. Meggyőződésemm volt, hogy az egyetemen tanítani kell.

Többször összejöttünk néhányan erről beszélgetni. Az egyetemen a rendszerváltás hajnalán volt egy „A Helyzet” című újság. Gyöngyössy Péter és Gencsi Zoltán szerkesztették. Abban írogattunk Hajdú Bandival. Kifejtettük, hogy az a probléma, hogy megfordult a rangsor. Legfontosabbnak kellene lenni a diáknak, az oktatásnak, és a mindezt kiszolgáló adminisztratív rendszernek. Ezzel szemben első a hivatal, második az oktatás, és csak ezután jönnek a hallgatók.

Tizenhét évig voltam az egyetemen, de sajnos nem változott a struktúra. Mert ma is mi a helyzet? Az oktatók el vannak foglalva a pénzszerzéssel, a pályázatokkal, a maszekolással, annak ellenére, hogy ők elsősorban pedagógusok. Minderre rákényszerülnek, pedig azért fize-

ti őket a magyar állam, hogy tanítsák meg a hallgatókat az erdőmérnökségre.

Felteszteltétek ezeket a gondolatokat?

Ugyan, mit gondolsz! Amikor megjelentettük ezeket az írásokat, már fölösleges volt, jött a rendszerváltás... Szinte állandóan fortyogott az egyetem. Én is bánom, hogy akkor nem csináltam meg a kandidátusit. Annak idején volt egy mondás, hogy „a magyar értelmiség előtt két út áll: az egyik az alkoholizmus, a másik járhatatlan.” Ez az erősen sarkított vélemény sok esetben igaz is volt. Csoda, hogy a hallgatók komolyan vették, hogy egyetemre járnak. De azt is csak egy darabig. Mert a kamerokban a mennyezetig volt pakolva az Ausztriából csempészett kávé, cigaretta. Bitang állapotok uralkodtak. Nem nagyon lehetett okoskodni.

Ennek ellenére szívesen csináltam. A KISZ égisze alatt szerveztem a sógorokkal egy nemzetközi diáktábort. Az Osztrák Katolikus Ifjúsági szövetség volt a partner. Ők jelezték, hogy semmi náci, semmi kommunista ne legyen, hogy vegyük le a KISZ megjelölést. No, kitalálták a KISZ KB-sok, hogy megszervezik a MIOT-ot.

Micsodát?

A Magyar Ifjúság Országos Tanácsát. Azt ne kérdezd, hogy hol van ez bejegyezve, mert én nem tudom. No, ezen a néven már mehetett a közös tábor. 1985-ben százegynéhány fiatalember lepkészett, madarászott, botanizált két-három hétig a Fertőn, a szigorúan őrzött magyar határsávbán és az osztrák Fertőzugban. Köztük voltak a TDK-s hallgatóim, kutatótársaim is. De volt egy kis hiba: a soproniak között senki sem volt KISZ-tag, csak a városi KISZ-titkár. De nem kérték az igazolványokat... Egyébként akkor volt Ausztriában a borhamisítási botrány. Elterjedt, hogy glikolosak a boraik. Hogy mégis minél nagyobb reklámot csináljanak boraiknak, a fertőzugi gazdák ingyen mérték a bort az utcákon, a turistaszézon közepén. A soproni erdészhallgatóknak ez volt a Kánaán...

1986-ban kikerültem Németországba, ugyanis a tábori ismeretségünk révén több KISZ-es vezér szeretett volna kapcsolatot szerezni, és engem kértek fel tolmácsnak, szakértőnek. Sok német környezetvédő

vel ismerkedtem meg, köztük a budakesziről kitelepített családból származó, zöldpárti Joschka Fischerrel, a későbbi külügyminiszterrel. Jártam a Greenpeace hamburgi irodájában, kapcsolatba kerültem az észak német Verein Jordsanddal, az Északi-tenger árapályzónájában (Wattenmeer) lévő szigetek, a Haligok madárvilágának védőivel. Ez nagyon hasznos volt, mert amikor már lehetett utazni, minden évben küldhettem hallgatókat hozzájuk. De ők is jöttek. 1987-ben magyar-nyugatnémet denevérodú-készítő tábort vezettem Ásotthalmon.

Képzeld el, Szegeden doktoráltam. Ugyan Sopronban szerettem volna doktorálni, mindjárt az egyetemi időszakom elején, de Igmándy nem akarta, hogy a kollégáimat beelőzzem. Hogy „gyűjtsek még anyagot”. Aztán ő javasolta, hogy menjek Szegedre. Még az ottani Móczár profnak írt is ajánlólevelet. Ő még ismerte Győrfit Sopronból.

Megírtam a disszertációm a Fertő tó madárvilágának ökológiájáról. Lementem Szegedre, és a JATE Állatrendszertani és Ökológia Tanszékén beadtam védésre.

Hát, kezdetben elég értetlenül fogadtak, hogy csak úgy beállítok egy kész doktorival (bekötve azért még nem volt), minden előzetes konzultáció, tanácskérés etc. nélkül, de aztán lassan elfogadtak. Gallé László volt a konzulensem, akivel később jó barátok lettünk. Mit mondjak, nem volt könnyű ez a doktorálás, mert vizsgáznom kellett több tárgyból, amit Sopronban nem hallgattam. Végül bezártam magam Brennbergben a padlószobába, és benyaltam a feladott anyagot. Olyan jegyzetet készítettem állatrendszertanból, amiből utánam még többen – biológusok is! – levizsgáztak. A szegedi egyetemet is alma materemnek tudhatom 1981 óta.

Haracsi Lajos óta én voltam akkor az egyetlen, aki máshol doktorált. Így legalább az egyetem – esetemben – nyitott a szegediek felé. Mert az nem jó, ha a magunk levében főünk, és adjuk egymásnak a tudományos fokozatokat. Én a magyar ökológus társadalommal jó kapcsolatban vagyok, és az a véleményem, hogy aki doktorálni akar, az a társ egyetemeken doktoráljon. Mert akkor hitelesebb a címe, kapcsolatokat szerez, eredményesebb lesz a tanszéke, intézménye részére végzett érdekvényesítése.

Közeledett a rendszerváltozás. 1988-ban többen részt vettünk Sopronból a Hősök terén rendezett tüntetésen Ceaușescu falurombolása ellen. Felemelő, megható, borzongató volt. Apám érezhetett ilyet '56-ban. Nagy öröömre több soproni hallgatóval is találkoztam!

Mint rendezővel, velem is összefuthattál volna...

Emlékezetes maradt számomra a '89-es március 15-i soproni kettős ünnepség. Vagy 100 waldenos hallgatóval vonultunk fel. Bal karján mindenki nemzeti színű szalagot, mellén kokárdát viselt. Mi biztosítottuk a rendet. Döbbenetes volt, ahogy ötös sorokban, néma csendben vonultunk a Rákóczi utcában. Talán '56-ban volt utoljára ilyen. Az emberek megálltak, dermedten nézték a menetet. Néhol ablakok nyíltak, mint régen... Két ünnepség volt: a tanács és a pártbizottság a Petőfi téren ünnepelt, az ellenzékiek a Széchenyi téren az országzászlónál, ahol régen a háború előtt is zajlottak az ünnepségek. Utóbbi helyszínen hatalmas tömeg, újjáalakult cserkészcsapat, transzparenszek. A városi ünnepség után mindenki átjött az országzászlóhoz. Itt diáktörténelmi eseményként Köveskúti Zoltán erdőmérnök-hallgató elszavalta Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról c. versét (állítólag nyilvánosan itt hangzott el először), Jánoska Ferenc erdőmérnök-hallgató felolvasta az ellenzék 12 pontos követelését, közte az orosz csapatok kivonásának hangoztatásával, majd Csepeli Sándor erdőmérnök-hallgató felolvasta az Ellenzéki kerekasztal ünnepi beszédét. Hatalmas ünnepség, felszabadult hangulat. (Pluzsik Tamás videóra vette az egészet.)

Még '88-ban szegedi barátaimtól szóbeli meghívást kaptam Lakitelekre. Elmentünk Takáts Tamással. De az első szünetben eljöttem. Úgy éreztem, az MDF egy nagyon tisztességes magyarokból álló, alapvetően humán-bölcsész társaság, sok íróval, költővel, de politikai profizmus nélkül. Azért tag lettem, de egészen addig, amíg meg nem jelent a színen Antall József, csendben voltam, hátrahúzódtam. De aztán jött Antall! Lenyűgöztek a beszédei, a hozzáállása, politikai ismeretei, európai gondolkodása. Róla el lehetett hinni már az első mondatai után, hogy tudja, mi a demokrácia, a pluralizmus, a parlamentáris rendszer. Egy csodának tűnt, hogy van még egy ilyen úriember Magyarországon négy évtized kommunizmus után.

Mert nálunk, soproni ellenzékieknél majdnem úgy nézett ki, hogy nem számít semmi, csak bukjanak meg a kommunisták. Például a Dunával kapcsolatban sem volt semmiféle információnk. Hiába ismertük a Duna-körösöket.

De az után hamar rájöttem, hogy csak Antall József az igazi, aki tiszta európai gondolkozású politikus. Teljesen Antall-hívő lettem és a mai napig is az vagyok. A jó Isten nyugtassa az Elnök Urat haló poraiban!

Semmit sem tudtunk a külpolitikai nyomásról.

Antall legalább akkora hatást gyakorolt rám, mint diákkoromban Igmándy Zoltán. Akampány idején Antall Józsefet Igmándy szobájában fogadtuk a tanszéken, és ott beszélgettünk. Ugyanis engem választottak Sopronban az MDF képviselőjelöltjének. Biztos voltam benne, hogy nyerni fogok. Azután kiderült, hogy Pozsgay Imre lett az ellenlábasom az MSZP-ből és Szájer Józsa a FIDESZ-ből.

Egy tucatnyi képviselőjelölt volt különböző pártokból, szervezetekből. A balhét én vittem el. Én harsogtam fennhangon, hogy el kell küldeni a kommunistákat, és vissza kell adni a méltatlanul elvett javakat, elégtételt kell adni a kitelepítetteknek, a kényszermunkára hurcoltaknak stb., stb. Más meg lapított, ha szabad ezt mondanom. Az első fordulóban Szájer lett a nyerő. Őt profik készítették fel. Profi is volt. Mi, MDF-esek amatőrök, naivak és túl becsületesek voltunk. Mi a nagypolitikáról és a nemzetközi relációkról semmit nem tudtunk. Csak a jót akartuk, és azt hittük, hogy az megy magától.

Amikor kitört a román forradalom, Vladár Gábor református lelkésszel együtt néztük a TV-n, hogy Ceaușescu már egy Dáciával menekül. Azt mondja Gábor, hogy nagygyűlést hív össze a templomban, és én fogok beszélni mint képviselőjelölt. Úgy is lett. Óriási tömeg, én meg megmondtam a való igazságot Grószról, Biszkuról meg a többiekről, hogy ezek mind kommunisták. Ők is, meg a Ceaușescu is. Tesék végiggondolni, ugyanaz a társaság...

Megszerveztük az erdélyi segélyakciót. Egy tucatnyi teherautóval vittünk élelmiszert, ruhaneműt Székelyudvarhelyre karácsonykor. Én vezettem a konvojt. Este sötétben érkeztünk Udvarhelyre. Semmi fény. Csak Szejkénél égett egy hatalmas máglya. Fegyveres őrség. Kiszálltam. Mondom, mi járatban vagyunk. Elém ugrik egy szálás legény. Mellén átvetve széles magyar!! nemzeti színű szalag. Átölel. Isten hozott testvér! Éljen a magyar szabadság! (Hát ezt megérni!)

Viszont azt hiszem, a választást sajnos nem vettem elég komolyan. A két választás között egy német barátommal elmentem túrázni a Retezatba. Nyert is Szájer 200 valahány szavazattal... Rájöttem, hogy az aktív politika nem az én világom. Más kérdés, hogy valóban többször is fölmerült esetleges kormányzati szerepvállalásom, de nem mentem. Nem tartottam magam elég képzettnek, jórészt egy egyetemen töltöttem el addigi éveimet, úgy láttam ez kevés. Sopronban voltam önkor-

mányzati képviselő az első ciklusban. És nekiláttam a Fertő–Hanság Nemzeti Park létesítésének előkészítéséhez. Nemzeti park a vasfüggönyből, a határsávból, kizsigerelt vadászterületekből, az aknazárból, letarolt égeresekből, fölszántott rétekből, és nem utolsó sorban a határsáv miatt kontraszelektálódott favakból. Ezt csak teljes odaadással, hittel, az élőhelyek rekonstruálásával, építkezéssel lehetett megcsinálni úgy, hogy az osztrákoknál meg már majdnem minden készen volt.

Engem 1990 decemberében neveztek ki a Nyugat-Dunántúl Természetvédelmi Igazgatóságának vezetőjévé. Ezt a rendszert Keresztes K. Sándor miniszter találta ki, illetve az ő idején született. Az, hogy mennyire nem voltam államigazgatási ember, bizonyítja, hogy a kinevezésem okmányának ünnepélyes átadására nem is tartottam szükségesnek elmenni. Nem tartottam fontosnak, majd megjön postán. Ausztriában voltam valami rendezvényen, és a kinevezésemet utólag adta át Kovács Mátyás főosztályvezető.

A vízügy részéről eléggé szkeptikusan fogadtak. Akkor vált le a vízügyi szervezetről a környezetvédelem és a természetvédelem. Hogy mi a fenének ez az újabb szervezet? Természetvédelmi Igazgatóság? Jól elosztottak már mindent a győri és a szombathelyi intézményekben, mire a „természetvédelem” is sorra kerülhetett.

Egyébként négy széket és egy megroggyant házat kaptam Szőcén a szombathelyiektől, és néhány kollégát, Győrben egy pusztuló gátórházat, egy faházat, a soproni kakasos villát és egy lerobbant Niva gépkocsit.

Mondom Markó Lászlónak, a vízügyi igazgatónak: a kocsi nem kell. A titkárságra ekkor lépett be Bubó, a „közismert” vizes sofőr: „Te igazgató, ugye, te nem régen vagy igazgató? Te ne mondj olyasmit, hogy nem kell, mert ami nincs, azt nem újíthatod fel, de ami van, azt felújíthatod!” Igaza volt. Elhoztam az ócska Nivát, és felújítottam.

Felköltöztünk a Lőverekbe, a kakasos (kakas oromdísz a tetőn) villába. Ezt a házat 1978-ban vette meg Rakonczay. Felújították, ez lett volna az OTVH Nyugat-dunántúli Felügyelőségének székhelye, de a kormányzat megszüntette a Rakonczay féle hivatal önállóságát, létrehozták a környezetvédelmi felügyelőségeket, és a soproni hivatal is Győrbe került. Csapody István természetvédelmi felügyelő székhelye volt a kakasos ház. No, itt lett a központunk.

Közben a személyi állományban is véres utat vágtam Győrben, mint új igazgató, és vettem fel új embereket Sopronba. A jogászunk még fi-

gyelmeztetett is, hogy baj lesz belőle, mert ez már a munkaügy világába tartozik. De előről kellett kezdeni mindent. Szép lassan egyenesbe jöttünk. Sok területet vettünk át a téeszektől, de állami rész is akadt bőven. Rakonczay Zoltán irányította az országos természetvédelmi földvásárló „hadműveletet.” A harmincötezer hektár Nemzeti Parkból tízezer osztrák terület, huszonötezer magyar. Ennek jó kétharmada a nemzeti park vagyonkezelésében, de a nemzeti parké a vadászat és a halászat joga is a Fertőn.

Nyugati pénzből, a PHARE program segítségével felépítettük Sarródon a Kócsag várat, a nemzeti park központját, a kutatóházakat, teljes felszereltséggel, istállókat, színeket a jószágtartáshoz. Azután kezdődött az élőhelyek: szikes tavak, hansági lápok, kaszálórétek, legelők és nem utolsósorban erdők rekonstruálása. (Ez utóbbihoz annyit, hogy mi, sokat szidott erdészek már lassan három évszázada ökológiai rehabilitációval, erdők rekonstruálásával foglalkozunk!!!)

Végül is a szocializmusban lecsapolt, kiszárított, felszántott területeken az elárasztás hatására csodálatosan gazdag élővilág alakult ki. Ott, ahol most a Hanságban, a Nyirkai-Hanyban gazdag élővilág csodálható meg, ott régen egy sertéstelep volt.

Amikor először ott jártam a '70-es években, a részeg szovjet katonatisztek és magyar határőrök nem akartak beengedni. Ott falták a sertéstelep mellett a disznópörköltet. A telep hígrágyája meg ott folyt mellettük bele egyenesen a Rábcába.

Most ott látom a tennivalót, hogy az erőfeszítéseket nem követi a lakosság kiszolgálása.

Nem azért van a természetvédelem, hogy magában, az ott dolgozók örömeire óriási dolgokat hozzon létre. Hanem azért is van, hogy a lakosság mindezt szeresse, élvezze, és megéljen belőle. Hogy a Haza ezáltal is gazdagodjék! Nemzeti park. Benne van a nevében is!

Legyen kerékpárút, kempingek, kiadó szobák, legyenek vonzó rendezvények, hogy jöjjenek az emberek. Itt, nálunk jó irányba mennek a dolgok, hiszen a kezdeti kettőről negyvenre szaporodott a turistákat kiszolgáló létesítmények száma. Hegykőn a vendégejszakák száma nyolcvanezer fölött van.

Nem kutatóintézetet, hivatalt akartam létrehozni, hanem egy zöld értéket termelő, nonprofit állami intézményt. Ami példát mutat, hogy hogyan éljünk egy féltett tájban, és nem csak büntet, utasítgat, hogy mit csinálj. Megmutatja, hogy miként működjünk együtt a ter-

mészettel. Nemzeti parkot! A Magyar Nemzet Parkját! A mai „maradék Magyarországon”, a Trianon által megrabolt maradék Fertőből és a Hanyból. Ehhez a munkához kötöttem a sorsomat, ezt választottam, húsz évig csináltam. Minderről pár éve összeállítottam egy osztrák kollegámmal egy monográfiát. Ebben el lehet olvasni mindent részletesen.

Végül elértük a „világörökség” rangot, közösen az osztrák sógorokkal. Erre büszke vagyok. Feledve a sok fáradságot, kínlódást, utánjárást, politikai és médiacirkuszokat, irigykedést, pletykahadjáratot stb. – már ahogy ez nálunk lenni szokott azok körül, akik teremtenek, csinálnak, építenek valamit ennek a szegény Magyar Hazának!

Mi a véleményed az erdőgazdálkodás és a természet viszonyáról?

A mostani helyzetről az a véleményem, hogy a Nemzeti Parkokat át kellene alakítani az erdőgazdaságok mintájára, de nonprofit formában. Erre a gondolatra még akkor jutottam, amikor évekig a Pilisi Parkerdőgazdaság Rt. FB elnöke voltam. Lehetnének a nemzeti parkok kht.-k, de nonprofit kft.-k is.

Tervet kellene készíteni, kétfélet. Egy pénzügyit és egy szakmait. Azután év végén megnézni, hogy mi a helyzet. Következményekkel. Így nem kellene azt figyelni, hogy ki miért futkorász a területen, volt-e értelme az elköltött pénzeknek? Mindenki tudná a dolgát, és hagyni kellene dolgozni. Ennyi.

Hogy az erdőgazdálkodás? Kezdjük azon, hogy a nemzeti parkok vagyongazdálkodásában lévő erdők és a zrt.-k kezelésében lévők gazdálkodásában nem látok különbséget. A szakhatósági hozzájárulásokat a természetvédelmi hatóság adja ki. Itt fölösleges párhuzamokat látni az erdészeti hatósággal. Ez utóbbi egyedül is alkalmas erdők tekintetében a természetvédelmi hatósági munkára. Jogállamban élünk törvényekkel és egyéb jogforrásokkal. És a Natura 2000 területek! Túl sok ilyen van nálunk, ebben a kis országban. A nyugati államokban ezeket a területeket akkor alakították ki, amikor az országok modern közlekedési hálózata, urbanizációja kiépült. Mi meg mindezek előtt. Gyakorlatilag az ország területének 20%-án nem mi határozzuk meg, mit lehet és mit nem, hanem a brüsszeli bizottság. Be kell látni, hogy a Natura 2000 területek kialakítása nálunk meglehetősen elhamarkodottan történt.

Epilógus:

„Az életet már megjártam” – mondhatom. Inventárium: gyakorlati munka, egyetem, nemzeti park. Egy mérnöki és két szakmérnöki diploma, doktorátus, PhD, címzetes egyetemi tanárság, sok tanítvány, százegynéhány publikáció, épületek, a munkavégzéshez szükséges eszközök, erdők, mocsarak, szikes legelők, őshonos jószágállomány, 3 állami (1 osztrák), 4 szakmai kitüntetés, 7 szakmai elismerés... 2011-ben nyugdíjba vonultam. Szakértősködöm, az OEE Soproni Csoportjának elnöke vagyok, könyvet írok, szerkesztek és dolgozom, bajlódok a tanyánkon gyümölcsössel, halakkal, juhokkal, baromfikkal, galambokkal, méhekkal. Néha egy-egy előadás, PhD-konzultáció, államvizsgáztatás, ilyenek...

Családszerető emberek hírében álltok.

Mi is tudtuk a dolgunkat Anikóval, és lett három szép gyermekünk, majd nekik is lettek gyermekeik, és így tizenhárom unokánk jön össze itt nálunk olykor. Nyáron vannak a táborok: kislánytábor, fiútábor, karácsony körül pedig a teljes nagycsalád összejön. Igaz, hogy az apám, anyám és a feleségem családját is megtépázta a történelem, de a Gondviselő – úgy néz ki – a mi águnkon kompenzál! Ez is egy szép fészek-alj. Megvagyunk.

Köszönöm a beszélgetést.

Barátossy Gábor (1946–)

Már mindjárt beszélgetésünk elején kiderült, hogy élettörténete igencsak eltér a megszokottól. Születésekor már vége a második világháborúnak. Budapesten látta meg a napvilágot, és édesapja után Korondi Gábornak keresztelik.

A Korondi család ősei – a Derganok – a francia forradalom elől menekülve Erdélyben telepednek le. Apai nagyapja honvéd őrnagy a vesztes első világháború után – nem akarván felesküdni a román uralomnak – családjával Sopronba költözik, ahol édesapja 1933 őszén beiratkozik a főiskolára. 1937-ben veszi át erdőmérnöki diplomáját.

Ennyit előzetesen feltétlenül tudni kell.

Az erdélyi Balogh Barátossy őseimet tartom meghatározónak, akik mindig előbbre helyezték a haza érdekeit a saját személyes érdekeiknél. Sajnos, így többnyire üldözöttei, vesztesei voltunk az eseményeknek.

E nem mindennapi kezdet után hogyan jutottatok a tragikus végkifejletig?

Édesapám frissdiplomás-erdőmérnökként nem tudott a szakmájában elhelyezkedni. A csonkolt területekről menekült szakemberekkel telítve volt az ország. Jelentkezett a Ludovika Akadémiára. Mint diplomásnak, csak másfél évet kell tanulnia. Rövidesen csendőr hadnaggyá avatták. Szombathelyre került a kerületi parancsnokságra.

1942-ben vette feleségül édesanyámat. Eddig – mondhatnám – szokványos a történet. A politikai bonyodalmakba a háború vége felé került. A kormányzó felhatalmazásával kalandos úton juttatták ki Moszkvába csendőrtiszt társaival azt a (Faraghó Gábor vezérezredes vezette)

fegyverszüneti delegációt, akik a kiugrás lehetőségéről, feltételeiről puhatolóztak.

Árulás folytán a Gestapó a kijuttatásban résztvevőket 1944 decemberében letartóztatta.

Édesapámnak és egyik százados társának sikerült megszöknie, főnöküket, Kudar Lajos csendőr ezredest a németek kivégezték.

A háború után németellenes tevékenysége miatt igazolták, és tovább szolgálhatott a demokratikus hadseregben, ahová őrnagyi rangban átvették. Innen Rajk László emelte ki, és a jól képzett katonatisztet ezredesi rangban a rendőrség vidéki kiképzési osztályának vezetőjévé nevezte ki a Belügyminisztériumban

A Rajk-per kapcsán őt is megvádolják államellenes összeesküvéssel, és 1949-ben több társával együtt kivégzik.

„A Rajk per hetedik vádlottjaként gondosan megkonstruált, az édesapámat és családjunkat ismerők számára ordító hazugságokból, valótlanosságokból összetákolt vádak alapján – pl. középbirtokos család fiaként (a családnak még egy telke sem volt!), Dergánról Korondira magyarosított nevét (Korondi következetesen hibásan y-nal írva) – mutatják be, összeesküvésért (egyetlen társa sincs!) halálra ítélik, mondván, hogy az általa szervezett rendőr zászlóaljakkal Rákosiékat akarta likvidálni, s a régi rendszert visszaállítani.”

Tulajdonképpen a moszkvai, és a hazai kommunisták feszültek egymásnak. Ennek lett az áldozata.

A Gödöllő mellett lévő incsői erdőbe földelték el, pokrócba csavarva, hét társával együtt.

Vannak emlékeid róla?

Hároméves voltam, amikor utoljára láttam. Arra emlékszem, hogy egyszer, amikor hazajött, a csizmájára vett, és úgy gyalogoltunk, csoszogott velünk. Máig emlékszem a hangjára, amikor egyszer a bátyámmal elcsavarogtunk, s későn értünk haza, megfenyegette a bátyámat, mondván: „vigyázz, mert ha még egyszer így viselkedsz, befestem feketére a fütyid.” Engem már lefektettek, de mindezt hallottam, és a paplan alatt sírtam, hogy így elbánnak a bátyámmal. Ez nagyon belém vésődött.

A Rajk-per után, amikor 1949. október 24-én édesapádat kivégezték, édesanyád egyediül maradt három gyerekkel. Hogyan tovább?

Igazából elmondhatom, hogy hányatott gyermekkorom volt. Az általános iskola nyolc osztályát öt helyen jártam, egyik helyről költöztünk a másikra.

Édesapám halála után édesanyámat internálták Miskolcra. Mi, gyerekek a nagyszülőkkel Pesten maradtunk. Később a bátyám Mosonmagyaróvárra ment a nagynénémhez, ahol egy hasonló korú unokatestvérével járt első elemibe.

Nagyapámat, aki nyugdíjas csendőr vezérőrnagy volt, tehát abszolút reakciós, nem azért telepítették ki, mert csendőr volt, hanem azért mert valakinek kellett a lakásuk.

Ma már érthetetlen, de akkor így ment ez.

Valóban igaz, hogy a kitelepítési papíron az volt, hogy „a kivégzett Korondi Béla rendőr ezredes apósa, anyósa és két kiskorú unokájuk”, ez Ági húgom volt, és én. A bátyámat nem említették. Lényeg az, hogy Tizsasülyre kerültünk. Nekünk, gyermekeknek jobbat nem is tehettek. Az igazi vidéki miliőt ismertük meg. Egy, a várositól teljesen eltérő másik világot. Ötévesen teljesen másképpen fogtam fel a helyzetet, mint a nagyszüleim.

Egy kora reggel nagyapám egy vadidegen kezébe nyomta a kezemet, aki elvitt Szolnokra nagyapám egy távoli rokonához. Az a hír járta ugyanis, hogy másnap a kitelepítettek indulnak a Szovjetunióba. Nagyapám úgy gondolta, hogy őt ugyan vihetik, de az unokáját nem hagyja.

Tudod, hogy ki volt ez az ember?

Egy odavaló tizsasülyi ember, akiben megbízott a nagyapám, és aki vállalta a kockázatot. Amikor kiderült, hogy rémhír a szovjet út, Miskolcra kerültem édesanyámhoz, itt jártam az első osztályt. Édesanyám 1953-ban feleségül ment édesapám első unokatestvéréhez, Barátossy Jenő gépészmérnökhöz, aki bennünket – hármunkat – örökbefogadott, és mint saját gyermekeit nevelt fel minket. Így kaptuk vissza dédapám és apai nagyanyám ősi Barátossy családi nevét. Tettét a kommunisták azzal „hálálták” meg, hogy műegyetemi tanársegédi állásából elbocsátották.

Soha nem fogják megérteni ezt a mai kor fiataljai.

Az internálás és kitelepítés után visszakerültük Pestre, ahol egyik iskolából a másikba kerültem. A nyolc általánost öt helyen jártam. Ez abból a szempontból nem volt rossz, hogy rengeteg embert ismerhettem meg.

Mikor rehabilitálták édesapádat?

1955-ben. A hivatalos szöveg ez volt:

„A Legfelsőbb Bíróság Korondi vádlottnál is részleteiben is megvizsgálta a terhére rótt bűncselekmények kapcsán felhozott tényeket. A feltárt bizonyítékokból kitűnt, hogy az alapeljárásban az ítélezés alapjául szolgáló tényállás hamis bizonyító eszközök alkalmazásával keletkezett. A perújítási tárgyaláson beigazolást nyert, hogy Korondi Béla korábbi beismerő vallomását testi kényszer, illetve rábeszélés és félrevezetés alapján tette meg. A Legfelsőbb Bíróság a perújítási tárgyaláson tanúként hallgatta ki azokat a személyeket, akik Korondi kihallgatását 1949-ben lefolytatták. Károlyi Márton tanú elmondotta, hogy Korondi Bélát csak egy ízben hallgatta ki, amikor elébe tárta Rajk és Pálffy vallomásait, amelyben azok beismerték a fegyveres puccs megszervezésének a tervét. Korondi Béla még ezután sem volt hajlandó elismerni, hogy részese lett volna az államellenes szervezkedésnek. A tanú elmondotta, hogy tisztában volt azzal, miszerint Korondit ismételten durván bántalmazták kihallgatói, Horváth (Hamburger) Sándor av.alezr. és Varga Tibor av.örgy. Ezért olyan értelmű javaslatot tett Korondinak, amelynek a rövid tartalma az volt, hogy nincs értelme, hogy tovább veresse magát, mert előbb utóbb úgy is alá kell írja a Rajk és Pálffy vallomásával azonos tartalmú jegyzőkönyvet. Ennek eredményeképpen Korondi egy egészen rövid jegyzőkönyv formájában elismerte az államellenes szervezkedésben és puccsban való részességét. Faludi Ervin volt av.fhdgy. tanú, aki abban az időben a volt Államvédelmi Hatóságon mint vizsgáló teljesített szolgálatot, és részt vett a Rajk–Pálffy-ügyben letartóztatott személyek kihallgatásában, előadta, hogy a kihallgatók a legdurvább fizikai kényszert alkalmazták a gyanúsítottakkal szemben. Vallotta ez a tanú azt is, hogy a letartóztatott gyanúsítottak ellen általában semmiféle konkrét bizonyíték nem volt, és a vádat törvénytelen módszerek alkalmazásával állították össze.

Ennek alátámasztására elmondotta, hogy Károlyi Márton volt államvédelmi alezredes neki dicsekedve mesélte a Rajk-per tárgyalása idején, hogy Korondival egy olyan vallomást íratott alá a saját kitalálása alapján, hogy Korondinak és az államellenes szervezkedés többi vezetőinek a célja Rákosi, Gerő és Farkas elvtársak meggyilkolása volt, s arra egy konkrét tervet is kidolgoztak. Károlyi azt is elmondotta Faludi Ervin tanúnak, hogy amikor Péter Gábor tudomást szerzett ezen jegyzőkönyv tartalmáról, azt kifogásolta, azt állítva, hogy annak tartalma olyan nyilvánvaló hazugság, hogy azzal nem lehet a nyilvánosság elé lépni. Ennek ellenére a volt Államvédelmi Hatóság vezetői a későbbiek során megváltoztatták korábbi nézetüket és felhasználták a Károlyi által kezdeményezett koncepciót. A kihallgatók fenti vallomásából és a Legfelsőbb Bíróságnak a hasonló jellegű bűnügyek vizsgálata során nyert tapasztalatai alapján ezen vádlottnál is azt a végső következtetést kellett levonni, hogy a bűnügynek az anyaga nem más, mint Korondi erőszakkal kivett beismerő vallomásából és vádlott-társainak hasonló terhelő vallomásaiból összeállított vádaknak a halmazata, amit semmi egyéb biztosíték nem támasztott alá. Korondi Béla cselekménye vonatkozásában egyetlen tanút sem hallgattak ki az alapeljárás során. A kihallgatók vallomásai és Pálffy György I. r. vádlott ügyében államellenes szervezkedés büntetével kapcsolatban már kifejtett indokok alapján a Legfelsőbb Bíróság teljesen alaptalannak találta azt a vádat, hogy Korondi Bélának bármilyen szerepe lett volna az állítólagos államellenes összeesküvésben, vagy akár egy ilyen szervezkedésről tudomással bírt volna.

Erre való tekintettel, Korondi Bélát az államellenes szervezkedés vezetése büntettének a vádja alól büncselekmény hiányában felmentette. A budapesti központi katonai ügyészség vádirata Korondi Béla vonatkozásában tartalmazza azt a vádpontot is, hogy a vádlott először a honvédségnél, majd pedig a Belügyminisztériumba fasiszta beállítottságú régi horthysta tiszteket igyekezett visszahozni ezekhez a fegyveres testületekhez, illetve, azokat magas beosztásokba helyezte. Az alapeljárással kapcsolatban is megállapította a katonai bíróság Korondi Béla bűnösségét, amit az államellenes szervezkedés vezetése büntettének a keretén belül látott értékelhetőnek. A Legfelsőbb Bíróság

megvizsgálta, hogy a vádlott fenti cselekményeit nem követte-e el, függetlenül a szervezkedés büntetettől, mert a horthysta tisztekkel kapcsolatos fenti bűnös magatartása, amennyiben az beigazolást nyer, önmagában is bűncselekményt képez, a szolgálati hatalommal való visszaélés büntetett. Ennek a tisztázása érdekében a Legfelső Bíróság tanúként hallgatta ki Oszkó Gyula rendőrezredest, aki a vádbeli időben a Belügyminisztérium személyzeti osztályának vezetője volt, és jól ismerte Korondi Béla tevékenységét. Oszkó Gyula tanú előadta, hogy Korondi Béla valóban régi tisztekkel vetette magát körül, és általában azokat is helyezte el fontos pozícióba a vezetése alatt álló osztályon. A tanú véleménye szerint Korondi nem nagyon tudott együtt dolgozni az új rendőrtisztekkel. Arra határozott vallomást tett, hogy amikor a személyzeti osztály vezetője volt, Koronditól soha nem kapott olyan javaslatot, hogy volt horthysta tiszteket vegyenek fel a rendőrség állományába. Általánosan értékelve Korondi Béla magatartását – a tanú véleménye szerint –, a horthysta tiszteknek a vádlott részéről történt bizonyos támogatása nem volt tudatos tevékenység, hanem az csupán általános beállítottságából és neveléséből fakadt, mert azelőtt csendőrtiszt volt, és múltjával nem tudott szakítani

Mindezekre tekintettel, a Legfelsőbb Bíróság nem látta beigazolva azt a terhére rótt bűnös tevékenységét sem, hogy a honvédséghez és a rendőrséghez, meg nem engedett módon, volt horthysta tiszteket hozott vissza, illetve magasabb beosztásokba helyezett. Így a Legfelsőbb Bíróság csupán azt tudja megállapítani a vádlottról, ami a teljesen érdektelen tanúvallomásból kitűnik, hogy az általa vezetett osztályon a Belügyminisztériumban főleg fasiszta beállítottságú régi tisztek voltak, s idegenkedett az új rendőrtisztektől, s így azokat munkájukban nem segítette. Ez a magatartása azonban bűncselekményt nem képez, hanem csupán azt bizonyítja, hogy mint régi csendőrtiszt, korábbi beállítottságán nem tudott változtatni és így népi demokratikus rendszerünk fejlődésével nem tudott lépést tartani.”

Köszönöm, hogy ezt köztudomásra bocsájtottad. Kaptatok valamiféle anyagi kártérítést?

Ha jól emlékszem, húszezer forintot és az elkobzott lakást, valamint árvaellátást. Persze, ezzel édesapám elvett életét nem tudták visszaadni.

Remélem ezek után – és nem miattam – sokan megváltoztatják véleményüket az elmúlt időkről. Az Eötvös József Gimnáziumban érettségiztem, és onnan jelentkezem Sopronba. Döntésemet nagyban befolyásolta az, hogy édesapám is ott végzett. A felvételikor magammal vittem édesapám kitüntetését és az adoptálási iratokat. Gondoltam, lehet, hogy ez is használ, bár nagyon jó eredményt vittem magammal a gimnáziumból, és a felvételem is jól sikerült. De arra jó volt, hogy kiderült, két professzor ismerte személyesen apámat.

Maximális ponttal vettek fel. Ez nagyon jó volt, de később láttam, hogy az előfelvételsek tulajdonképpen jobban jártak.

Ezt hogy érted?

Az előfelvételi azt jelentette, hogy a pontszám ugyan megvolt a felvételizőnek, csak hely nem volt az évfolyamon, így a következő évben kezdhetek. Érzékeltem, hogy az előfelvételsek, már nagyjából ismerték egymást, kialakult egy közösség.

De azután hamar összekovácsolódtok az évfolyam is.

Igen. A selmeci szellem, melynek lényege a bajtársiasság és az összetartozás az erdészek között, jótékonyan hatott a soproni egyetemistákra. Még akkor is, ha a régi hagyományok akkor kezdtek újra éledezni, köszönhető Tamás László tanársegédnek. Odahaza keresztény középosztálybeli nevelést kaptam. Nagyszüleim szellemiségét semmiképpen nem akartam elárulni, templomjáró voltam, mint sokan mások.

Úgy tudom, azokat megfigyelték.

Ez így volt. Elmesélek ezzel kapcsolatban egy tanulságos történetet. Amikor a bécsi döntéssel 1940-ben visszatért Erdély, a kolozsvári egyetem akkori ifjúsági lelkésze a mi időnkben Sopronban szolgált a bencés (kecske-) templomban. Minket, diákokat kiszúrt magának, és igyekezett megszólítani. A különböző évfolyamokról voltunk vagy tizennégyen, akiknek húsvétkor tartott egy (zártkörű) háromnapos esti lelkigyakorlatot. Nos, minden elővigyázatosság dacára, a belügye-

seknek ez tudomására jutott. Az egyik társunk figyelmeztetett, hogy őt elővették a nyomozók, és közölték vele, hogy tudják, hogy kik azok, akik részt vettek a lelkigyakorlaton. Nyomatékosan tudtára adták, hogy ha továbbra is tartjuk az egyházzal a kapcsolatot, el fognak távolítani az egyetemről. Ketten maradtunk, egy szobatársammal, akik nem engedelmeskedtünk a felszólításnak.

No, és lett valami következménye?

A lelkész meglepődött, amikor a többiek elmaradtak. A fiúk bibliáit én vittem vissza nekik a kollégiumba. Ekkor jöttünk rá, hogy az elhárítással nem lehet tréfálni. Ennek ellenére mi tovább jártunk a templomba. Még azt a kockázatot is vállaltuk, hogy esetleg kirúgnak. De végül békén hagytak.

Úgy látszik, a tucatnyi emberrel, mint „tömeggel” volt bajuk.

Valószínű, de az is lehet, hogy a Nyugat felé nem akartak balhét, hogy a „vallásszabadságot” üldözik. Mindenesetre ez jellemző adalék a hatvanas évek egyetemi életéhez. Gondolom, mint színpadosokat, titeket is zaklattak, hiszen elég szabadelvű Mikulás-esteket adtatok.

Érdekes, de békén hagytak, pedig a Szabad Európa Rádióval viccelődtünk. Még az sem zavarta őket, hogy nem voltam KISZ-tag.

Elég az hozzá, hogy békén hagytak, és mi meg örültünk, hogy kitarítottunk hitünk mellett. Simán elvégeztük az egyetemet. Budakeszire kerültem. De nemcsak én, hanem hárman az évfolyamból. Akkor még Budakeszi önálló erdőgazdaság volt. Azt érezni lehetett, hogy az erdőművelés alá volt rendelve a vadászati érdekeknek. De ez nem is csoda, hiszen a fővároshoz közeli erdőkbe könnyen lehetett hívni államfőket, „nagy” embereket. Egyszóval kormány-vadászterület volt. Én, annak ellenére, hogy szeretek vadászni, nem a vadászatnál helyezkedtem el. Fél év gyakornokoskodás után erdőművelési, majd végül fahasználati műszaki vezető lettem.

Öt év után hívtak az erdőfelügyelőségre, ahol lakást is ígértek, amit később nem kaptam meg. Pedig nagyon elkelt volna, hiszen akkor nőültem. Végül is átmentem az erdőfelügyelőségre, ahol hat évig dol-

goztam, majd a gödöllői osztály vezetője lettem. Itt megkaptam az erdészkedés széles ismerethalmazát. Hegyvidék, sík vidék, ártér, az akkor fellendülő erdőtelepítés, fenyvesítés, cellulóznyárasítás. Évente ezer hektár folyamatban lévő erdősítés műszaki átvétele, adminisztrációja stb. Volt munkám bőven. Azután a Pilis is hozzánk tartozott.

Az akkori MÉM (minisztérium) pesti lakással üzemi és erdőfelügyelői gyakorlattal rendelkező szakembert keresett. Megpályáztam és elnyertem.

Mielőtt tovább mennénk, itt kérdezem meg: te, mint felügyelő, hogyan látod az akkor erőltetett fenyvesítést, nyárasítást? Több száz hektárt telepítettem a szomszédodban, Domonyvölgyben és környékén, de bizony sok rontott erdőbe szórtuk a pénzt.

Szerintem pénzügyi oka volt, a politikai mellett. A téészek közül igen sok csak vegetált, viszont nekik volt szabad földterületük, és a magas támogatottságú erdőtelepítés sokat segíthetett nekik. Hogy mi lesz tíz év múlva, az nem érdekelt senkit. Mert jól meg lehetett ideologizálni azzal, hogy a nyár gyorsan növekvő fafaj, és majd hozza a pénzt. Hát bizony, sok helyen nem hozta. No meg nem kellett hozzá külön gépesíteni, mert a mezőgazdaságban használatos gépek közül sokat lehetett használni az erdősítéskor. Én így láttam annak idején.

Menjünk vissza a minisztériumba.

Az akkori főosztályvezető megkérdezte, hogy párttag vagyok-e vagy sem. Mondom, hogy nem. No, majd gyorsan elintézzük, hogy felvegyenek az elvtársak közzé. De mivel én szent fogadalmat tettem, hogy soha nem lépek be abba a politikai szerveződésbe, amelyik édesapámat kivégezte, ezt el kellett hárítanom. Persze az igazat nem mondhattam el, ezért az mondtam, hogy hogy nézne ki az, hogy valaki csak 34 éves korában lép be a pártba, mikor éppen bekerül a minisztériumba? Mindenki azt mondaná, na, ez is csak karrierizmusból lépett be, nekem ne mondja senki, hogy csak ezért léptem be a pártba. Rám hagyta. Elintézte azzal, hogy mivel nem politikai munkaköröm lesz, így nem érdekes. Azért éreztem, hogy előmenetelemnél ez a pártonkívüliség hátrány lesz. De a téma ezzel be volt fejezve, soha többé nem jött szóba.

Még annyit, hogy az elképesztően nagy létszámú, akkori ezerfős minisztériumi alkalmazottból csak kb. mindössze öt százalék volt a pártönkívüli.

Máshol nem úszták meg ilyen olcsón.

Az lehet. De azt tudom, hogy később sokan megbánták. Nekem a minisztériumi beosztás szakmailag igen sokat jelentett. Mivel a másodfokú ügyeket intéztem, bejártam az ország szinte valamennyi erdejét. Sokszor hetente négy napot is a terepen kellett tölteni. Rontott területeket kellett elbírálnom, ami egy idő után igen megviselt, mert örökösen nemet kellett mondani. Megismerkedhettem a vidéki kollégákkal, és olyan extrém esetekkel, amit csak a terepen lehet megtanulni. Kezdtem a szakma problémáit országos áttekintéssel látni. Nagyon szép munka volt.

Nem voltak rád féltékenyek?

Ennek nyomát sem éreztem. Ragyogó kollégáim voltak. Tele segíteni akarással. Ennek ellenére valószínűleg egész életemben főelőadó maradtam volna, ha nem jön a kilencvenes évek fordulata, az úgynevezett rendszerváltás. Az öregek elmentek nyugdíjba. És látod, annak ellenére, hogy nem voltam párttag, a kilencvenes változás után egy tagkönyvvel rendelkező kolléga évekkal előbb lett osztályvezető, mint én. Ez nem volt baj, mert rendes ember volt, inkább csak furcsa.

Mint ahogy sok minden abban az időben.

Gondolhatod. Egy hivatalban egészen másképpen mennek a dolgok, mint a termelőmunkában. Nagyon észnél kell lenni. Egész köztisztviselői pályafutásomra az nyomta rá a bélyeget, hogy nem politizáltam. A család történetéből megtanultam, hogy nem szabad politizálni. A legjobb szándékú véleményt is ki lehet forgatni úgy, hogy károd legyen belőle. Inkább szakmai téren képeztem magam. Jól megjegyeztem Teleki Pál véleményét a tisztviselőről, miszerint: „egy köztisztviselőnek mindig az államot kell szolgálnia”. Ha ez nem megy, akkor ne legyen köztisztviselő. Az igaz, hogy ez sokszor kisebb nagyobb megalkuvásokkal jár, de itt is tudni kell, hogy hol a határ, amit az értéktéleted még elfogad. Ez sokszor meglehetősen önuralmat igényelt.

Nem tartozik szorosan ide, de a hetvenes években kezdtek éledezni a téesz-és az állami gazdasági erdők. Én is ezen a területen dolgoztam. De sokszor éreztem a szakmától, hogy másodrendű szakembereknek tartottak. Hogy látszott ez a minisztériumon belül?

Sajnos azt kell mondanom, hogy jól érezted. Most már kimondhatom, hogy mostohagyerek voltatok. Nem figyeltünk kellően oda.

Ennek a figyelmetlenségnek több oka volt. Az erdők államosításával mintegy hetven százalék került állami tulajdonba. A felügyelet állami, az erdőrendezés állami..., minden állami. Ebben éltünk. Azután megalkultak a téeszek némi erdővel. Ezek az erdők többnyire gyenge adottságúak voltak. Vagy a területrendezés során kerültek a termelőszövetkezethez, akiknek kezdetben nem is volt erdész szakemberük. Szakembert, ha jól emlékszem, csak nyolcszáz hektár felett kellett alkalmazni. Később törvény írta elő, hogy szakembert kell alkalmazni. Ide olyan szakemberek mentek, akik valami miatt nem jöttek ki az erdőgazdaságokkal.

Ha szabad közbeszólnom, – mert én is téesznel kezdtem – olyanok, akik szerették, ha a maguk urai maradhatnak, viszont vállalták a szakmai és az egyéb felelősséget. No meg a fizetésért, mert majd kétszeres volt a jövedelmük, mint az államiaknak. Most a magánerdőnél látszik, hogy sok tehetséges kolléga ténykedett nem állami vonalon.

Ez kétségtelen. De kérdezted, hogy miért érezték a szakmai vezetés által magára hagyottnak a téeszerdészek. Nos, valószínűleg azért, mert mindenki megszokta az államerdészetet. Megmondom őszintén, magam sem voltam téeszpárti. A Kaán Károly-i mondást tartottam szem előtt, mely szerint az a legjobb, ha „az erdők sorsa az állam soha el nem haló kezében van.” Tulajdonképpen a negyvenötös nagy államosításra is ezért kerülhetett sor, ami ráadásul egybecsengett a kommunizálás elveivel. De valljuk be őszintén, Kaán Károlynak összességében igaza volt. Különösen, ha kortörténeti vonatkozásból nézzük.

Ez kétségtelen. Persze, kirívó példákat lehet említeni az ellenkezőjéről.

Igazad van, de egy állami apparátusnak, mely a parlamentáris gyakorlat alapján működik, összességében kell működnie. Úgy, mint

ahogy a kárpótlással is gyökeresen megváltozott a helyzet. A téeszék eltűntek, és lettek magánerdő-tulajdonosok. Engem 1993-ban neveztek ki a magánerdőket intéző osztály vezetőjének és egyben az Erdészeti Hivatal helyettes vezetőjének. Teljesen új feladatot kellett megoldanom, illetve kezelnem. Igaz, a háttérben ott volt a hatósági bástya az erdőrendezéssel és az erdőfelügyelettel. De akkor is új feladatot jelentett. Az egész szemléletemen változtatni kellett. Több százezer erdőtulajdonos keletkezett, mondhatni egyik napról a másikra. No és többen azt hitték, hogy azt csinálnak az erdővel, amit akarnak, főleg azt, hogy letermelhetik.

A kárpótlási jegyek sok visszaélésre adtak lehetőséget. Igen sok nehézséggel kellett megküzdenünk. Csak egy példát említek. 1993 végén a kárpótlási jegyek igen leértékelődtek. Központi elhatározás volt, hogy fel kell emelni az értéküket, komoly fedezetet kell számukra teremteni. Két élelmes bróker cég (a CONFIDES és a LUPIS Brókerház) javaslatot tett a minisztérium vezetésének a kárpótlási jegyek értékének felemelésére. A javaslat lényege az volt, hogy két erdőgazdaságot (a somogyit és a Balaton-felvidékit) a két brókerház megvásárolja (privatizálja) kárpótlási jeggyel, és 10 év alatt területük 10%-ának (az értékes Balaton-parti területekre gondolhattak) értékesítésével stabilizálja a jegyek értékét. Ennek érdekében a két céget felértékeltek, ha jól emlékszem értékük 30 milliárd forint volt. A kárpótlási jegyek akkor névértékük 1/10-ét érték. Ez azt jelentette, hogy 3 milliárdért meg lehetett venni a 30 milliárd értékű jegyet. A minisztérium akkori államtitkára támogatta a javaslatot. Az Erdészeti Hivatalnak kellett képviselni a minisztériumot az egyeztető tárgyalásokon. A hivatalvezető külföldön volt, és én mint a helyettese képviseltem a hivatalt az Állami Vagyongynökség (ÁVÜ) egyeztető tárgyalásán, amit az ÁVÜ személyzeti és ingatlanügyekkel megbízott igazgatóhelyettese (Slosár Gábor, aki később vizsgálati fogságba került) vezetett. Az egész ügyet az erdőszak háta mögött akarták lejátszani. Miután én előzetes eligazítást nem kaptam a minisztériumtól, saját véleményem alapján mereven elleneztem az ügyet. Ezért a tárgyalás félbeszakadt, és másnapra halasztották a folytatást. Még vissza sem értem a hivatalba, már várt az államtitkár üzenete, hogy menjek le hozzá. Éles hangnemben rám támadt, közölte, hogy senki sem hatalmazott fel véleményem képviselőjére, és emiatt ki fog rúgni, menjek az Országos Erdészeti Egyesületbe dolgozni, ahol akkor társadalmi munkában az egyesület főtitkára voltam. Folyo-

sói pletykák szerint az államtitkár is érdekelt volt azt egyik brókercégben. Gondoltam, nincs veszteni való, elnevettem magam, és azt mondtam: te ki akarsz rúgni akkor, amikor téged védelek ilyen pletykák ellen? Más, jobb megoldások is vannak a kárpótlási jegyek értékének megőrzésére. A változás a viselkedésében megdöbbentő volt. Nyugodtan válaszolt: ő nem is ismeri (és megnevezte az egyik brókercéget) ezeket, de ha nekünk jobb javaslatunk van, másnapra tegyük írásban az asztalára, ezzel elküldött. A másnapi tárgyalás előtt kihallgatást kértem az akkori kisgazda minisztertől (dr. Gergáczy Elemér). Váztoltam neki a helyzetet, és felhatalmazott, hogy álláspontunkat mint a minisztérium álláspontját képviseljem. A tárgyaláson pontosan megjelentem. Az ügyvezető előtte megkérdezte, mit keresek én ott, amikor ő megbeszélte az államtitkárral, hogy nem én fogom képviselni a minisztériumot. Annyit mondtam, csak az a baj, hogy ezt velem nem közölte. Egyébként én a miniszter felhatalmazásával jöttem ide. Ezen a második tárgyaláson már ott volt Szabados János erdőmérnök kolléga is, aki akkor az ÁVÜ-nél dolgozott és 2 évvel felettem járt Sopronban, így igen jó viszonyban voltunk. A tárgyalás előtt vele nem tudtam egyeztetni, de nem is kellett, mert János kiváló képességű szakemberként és jó magyar emberként azonnal szembehelyezkedett saját hivatalának igazgatóhelyettesével és messzemenően támogatta a minisztérium álláspontját, ügyes érvelésével segítette a brókercégek javaslatának elutasításában. Így az egészből nem lett semmi sem. A két brókercég 1-2 hónapon belül csődbe ment, hogy nem sikerült a tervük, néhány vezető vizsgálati fogságba helyeztek.

Azután többnyire elsimultak az ügyek.

Mint mondtam sokat jártam vidékre.

Sokszor és sok tarvágott területet láttam. Főleg az Alföldön, ahol az erdészeti kultúrának kisebb volt a respektje. De volt egyéb visszásság is. Amikor az oszthatatlan közös tulajdonból egy embernek elméletileg tíz, tizenöt centi széles erdő jutott. A semmiből kellett elfogadható állapotot szervezni. Szerencsére magalakult a MEGOSZ, amelyik sok problémát átvett, és mára jelentős tényezővé nőtte ki magát. Volt egy-két nagyszerű kolléga, aki sokat változtatott a szemléletemen. Különösen azok, akiknek hosszabb, rövidebb államerdészeti gyakorlat előzte meg a magánerdős gyakorlatát.

Az kétségtelen, hogy az ország erdőterületének növelése előbb-utóbb a magánerdő-tulajdonosok kezében került.

Hiszen nekik volt, vagy ők szereztek beerdősíthető földterületeket.

Igen. Az esetek többségében így volt. Mindenesetre a minisztériumban eltöltött első tíz évem nagyon szép volt. Nagyon sokat tanultam, és megismertem az ország erdőgazdálkodását. Itt kell megemlítenem azokat a kiváló kollégákat, akik mellett dolgoztam. Elsősorban Mészöly Győző erdőmérnököt. Megjelent egy könyve „Parkerdők Magyarországon” címen, amely a későbbi parkerdei munkálatokhoz nélkülözhetetlen mű lett. A magam részéről nagyon sajnálom korai halálát, mert az erdők mára felértékelődött közjóléti szerepének úttörő szakembere volt.

Tulajdonképpen az ő – nem éppen megszokott – munkakörét vettem át. Igaz, az erdőtelepítés is hozzá tartozott. Az erdőfelújítások, az ötéves revízió, ezek ellenőrzése, a visszaléptetések bizony alapos mérlegelést igényeltek.

Hiszen itt már pénzre ment a dolog.

Hát ez az. De szakmailag szép és izgalmas feladat volt. Ekkor ismerkedtem meg valamennyi erőgazdaság igazgatójával, erdőszetvezetőjével. Ezek az ismeretségek hasznosak voltak.

Közben szép lassan lépegettem felfelé a ranglistán. Előbb osztályvezetői, majd főosztályvezető-helyettesi besorolással egyben a magánerdők osztályának vezetője lettem. Ezt követte 1999-ben a hivatalmazói kinevezésem. Pályafutásom alatt arra vagyok a legbüszkébb, hogy irányításom alatt több mint kétszázezer hektár erdőtelepítésnek voltam felső szintű irányítója. A lecsökkent erdőtelepítéseket hivatalmazói munkám végére sikerült évi tizenötezer hektár nagyságrendűre feltornászni. Sok csatával, küzdéssel – elsősorban házon belül – a pénzért. Ki merem mondani, hogy mostohagyerek volt az erdőszet a minisztériumon belül.

Mint ahogy a téeszek a szakmán belül.

Na, ezt jól megkaptam. Főnököm egy ellentmondásos, megosztó személyiség volt, aki alatt tíz évig dolgoztam. Nem volt rossz főnök.

Hagyott bennünket dolgozni. Igaz, nem volt erdész szakember. Eredetileg villanyszerelő volt, kifinomult, intelligens pártkádér. És, mint ahogy lenni szokott, voltak az igazgatók közül erdész emberek, akiknek a véleményére adott. Amolyan, az ötvenes években szakérettségizett káderek. Nagyon értett az emberek kezeléséhez. Az a típus volt, aki lehetett volna országos tűzoltóparancsnok is, mert ott is elboldogult volna. Amolyan jolly joker-típus. Egy biztos, az erdészethez semmi érzelmi kötődése nem volt. Nem volt valami szenvedélyes vadász, inkább illendőségből fogott puskát. Az igazán hasznos emberei nem voltak erdőrajongók. Inkább a pénzcentrikusság vezérelte őket. Eleget tenni az év végi nyereségnek, mert abból nem lehet baj. Ez sajnos országos elvárás volt az elvtársaktól, hiszen már érződött, hogy kezd eladósodni az ország. Kiváló pártösszeköttetései voltak. Ha durván akarok fogalmazni, a szabad rablógazdálkodás híve volt. Ő szerencsére később jött rá, hogy a törvény az üzemterveken keresztül működik, és nem lehet a gátlástalan rablógazdálkodást erőltetni. De hál' Istennek az üzemtervek szétverését már nem volt ideje végrehajtani, bár meg akarta kísérelni.

Persze, ilyen távlatokból már kezdi reálisabban látni az ember a saját tevékenységét is. Hogy mit csináltam jól vagy rosszul?

Úgy érzem, az igazi szakmai munkától eltolódtunk a közjólét irányába.

Hát ez nem is csoda, mert a folyamat, hogy úgy mondjam, világtrend. És egyre inkább az lesz. Mint ahogy a természetvédők is egyre jobban nyomulnak. Nem tudunk a negatív hírekkel versenyezni.

Mint említettem, nagyon jó kollégáim voltak. A vidékiek is. Főnökünk a dunántúli erdősítéseket nyomta, miközben az erdősíthető terület főleg az Alföldön, a felső-tiszai körzetben és a Duna-Tisza közén volt. Kiadta ugyan parancsba a Dunántúlt, de nem ellenőrizte. Én meg vállaltam a rizikót. A kinti partnerek igazi kollegákként álltak a dologhoz.

A közjóléti beruházások is jól mentek. Kilátók, tanösvények, romos várak rekonstrukciója. Mind, mind nagyszerű beruházások voltak. Később az EU-s csatlakozás előtt a Natura 2000 területek kijelölésével elszaladt a ló. Az akkori környezetvédelmi helyettes államtitkár, mint az elszabadult hajóágyú, végül is „mulasztásos törvénysértést” követett el a területek kijelölésénél, ugyanis a tulajdonosoknak nem adtak jogorvoslati lehetőséget a kijelölések ellen. A mai napig nincs ez a dolog

helyretéve. Ennek megfelelően Magyarországon az uniós átlagnak kétfő és félszerese a Natura 2000-s terület.

Ebben a csatában véreztem el végül. Egy megbeszélésen olyan gátáltságot állított a természetvédelem, hogy kénytelen voltam megcáfolni a helyettes államtitkárt. No, ez nem tetszett egyeseknek. Többet nem vittek a hasonló megbeszélésekre.

Végül mi volt a casus belli?

Az, hogy egy kormánytag az ismerősére kiszabott 15 milliós büntetést el akart síkálni, én meg betartottam neki. Pedig először egy kompromisszummal akartam enyhíteni az ügyet, de a csökkentést sem fogadta el. Végül az akkori szocialista miniszter lehívatott, és felkért, hogy „intézzem el”. Én közöltem, hogy nem tehetem, mert ez a törvény. Erre ő: „akkor utasítalak” – mondta.

No, erre elé toltam a végzést, és kértem, hogy írja rá a bírság elengedését, és én, mint lojális köztisztviselő, végrehajtom. Elvörösödve vett véget a tárgyalásnak. Két hét múlva kirúgtak, majd 25 évi minisztériumi szolgálat után, egy évvel a nyugdíjazás előtt.

A felmondási időt fiam építkezésén mint segédmunkás töltöttem. Lejártakor az Ipoly vidéki igazgató, Kiss László felajánlotta, hogy a nyugdíjazáshoz szükséges maradék időre alkalmaz. A selmeci szellem, az erdész bajtársiasság, az összetartozás, a segíteni akarás működött. Ennek megőrzését ajánlom a mai fiatalabb erdészgenerációk figyelmébe.

Közjóléti ügyekkel, parkerdő-, fűvészkertervezéssel foglalkoztam egy évig, ami igen szép munka volt.

Nem beszéltünk még az egyesületi tevékenységről, hiszen az egyesület főtitkára voltál négy évig.

Az Országos Erdészeti Egyesületnek (OEE) 1969 óta vagyok tagja. 1985 és 1990 között az egyesület ifjúsági bizottságának titkára voltam. Akkor igyekeztem a fiatalabb, a szakma iránt az átlagosnál jobban elkötelezett szakembereket összefogni az egyesületen belül. Minisztériumi beosztásomnál fogva viszonylag könnyen tudtam velük tartani a kapcsolatot. Visszagondolva az akkori bizottsági névsorra, sokan szép szakmai pályát futottak be közülük.

Mint az ifjúsági bizottság titkára, tagja voltam az OEE akkori nagy létszámú elnökségének is, így hivatalos voltam az elnökségi és a választmányi ülésekre is. Ennek akkor lett nagy jelentősége, amikor az Erdészeti Hivatal akkori elnöke (Királyi Ernő) „spontán” privatizáció keretében 1988-ban szeretne volna megváltoztatni az erdőtörvényt. A változtatás lényege az volt, hogy az állami erdők tulajdonosa ne a Magyar Állam, hanem az állami erdőgazdaságok legyenek. Ez azt jelentette, hogy az erdőgazdaságok szabadon adhatták, vehették volna az erdőket. A következmények persze beláthatatlanok lettek volna. Az elnökség jelentős része az erdőgazdasági vezérigazgatókból állt. Jó részüknek ez nagyon is tetszett volna, de a többiek sem mertek szólni, mivel kinevezőjük a hivatalvezető volt. Tehát az aktív kollégák valamilyen módon mind függtek az Erdészeti Hivatal elnökétől. Az volt a szerencse, hogy az OEE akkori elnöke (dr. Herpay Imre) és a főtitkára (Gáspár- Hantos Géza) egyaránt nyugdíjas volt már, így nem függtek Királyi Ernőtől. Ők ketten körömszakadtukig elleneztek a javaslatot, de senki nem mert melléjük állni. Attól félttem, hogy az elnökségben többségben vannak, akik támogatják a javaslatot, és le fogják szavazni az elnököt és a főtitkárt, ha Királyi Ernő szavazásra viszi a dolgot. Nagyon nehéz döntés volt a részemről, hogy (miután közvetlen hivatali főnököm volt a javaslattevő) elsőként felszólaljak a javaslat ellen, mivel ezt más nem vállalta. Utánam még ketten (Schmotzer András és Király Pál) felszólaltak a javaslat ellen, így nem került szavazásra a dolog. Két évvel később tudtam meg, hogy Királyi Ernő el akart távolítani emiatt a hivatalból, de már nem tudta végrehajtani akaratát, (voltak, akik megvédték). Persze, ennek ellenére a törvényjavaslat kormány-előterjesztését meghamisítva bevitték a parlament elé úgy, hogy akik elleneztek (Pénzügyminisztérium, OEE) úgy szerepeltek, mintha csak észrevételt tettek volna. Miután én hivatalból láthattam az egyébként titkos kormány-előterjesztést, több felháborodott kollégával megkerestük dr. Madas András ny. miniszterhelyettest és Rakonczay Zoltán egykori államtitkárt, és kértük, hogy segítsenek az ügyben. Ők a hétfői parlamenti szavazás előtt, vasárnap este a televízióban fő műsoridőben interjút adtak Gáspár Hantos Géza főtitkárral együtt. A nagyközönségnek érthetően elmagyarázták a javaslat káros voltát. Valószínű, ennek köszönhetően másnap – az utolsó rendszerváltozás előtti szocialista parlament történetében példátlan módon – leszavazták a kormány előterjesztését. Ez indíthatta el Schmotzer András és az én er-

dészeti egyesületi karrieremet is. Az első szabad választás után, 1990-ben elsőprő többséggel választotta meg az egyesület közgyűlése Schmotzer Andrást egyesületi elnöknek és engem főtitkárnak. Négyéves főtitkári működésem során, kihasználva a hivatali beosztásomból származó előnyöket is, sikerült (persze mások segítségével is) stabilizálni az egyesület pénzügyi helyzetét. Mindig az vezérelt főtitkárként, hogy az etikus szakmai munka kerüljön előtérbe az erdész összetartozás, a bajtársiasság ápolása mellett, a helyi és egyéni csoportérdekek helyett pedig lehetőleg a köz- és az ország érdekei érvényesüljenek. Hogy ez mennyire sikerült, majd eldönti az utókor.

Mint az erdészek munkáját általában.

Most mint nyugdíjas élek. Van egy kis szőlőm, hét szép unokám, boldog családi hátterem. Nekem ennyi elég. Nem vagyok elégedetlen, sem sértett ember, amíg lehetett, sok más erdésszel együtt szolgáltam a magyar erdőket.

Biztos voltak tévedéseim is, de mindig igyekeztem a legjobb tudásom és szakmai meggyőződésem szerint tenni a dolgomat az erdők és a köz érdekében.

Köszönöm a beszélgetést.

1851

/1866/

Tartalom

Az olvasóhoz.....	7
Bús Mária.....	11
Balázs István	32
Fekecs Gábor	56
Geleta Ferenc.....	78
Goldbach Károly	93
Kapusi Imre.....	109
Papp Mihály	130
Kertész József	146
Páll Endre	167
Szilágyi László	186
Gőbölös Antal	214
Schmotzer András	238
Kárpáti László.....	263
Barátossy Gábor	302

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET